

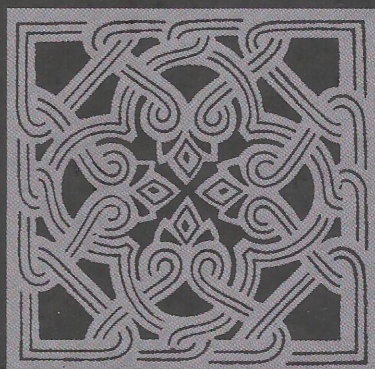
821(479.22)

3-80

ЗОЛОТИЙ ВИНОГРАДНИК

АНТОЛОГІЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЗОЛОТИЙ ВИНОГРАДНИК

Грузинська народна,
класична
і сучасна поезія

*Ідея видання, упорядкування, передмова,
коментарі та загальна редакція
доктора філологічних наук, професора,
заслуженого діяча мистецтв України
Рауля Чілачави*

Київ-2005

У книзі представлено кращі твори грузинської поезії
від давнини до сучасності у перекладі українських поетів.

Ідея видання, упорядкування, передмова,
коментарі та загальна редакція
доктора філологічних наук, професора,
заслуженого діяча мистецтв України
Рауля Чілачави

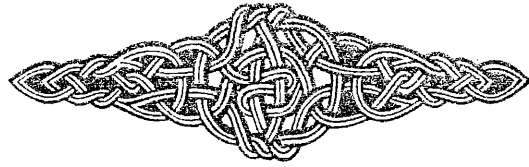
Видання присвячене Року Грузії в Україні

*Випущено на замовлення
Державного комітету телебачення
і радіомовлення України
за програмою «Українська книга»*

З $\frac{4702170102-006}{205-2005}$ Без оголош.
ISBN 966-578-141-3

© Упорядкування, передмова. Р. Чілачава, 2005.
© Художнє оформлення та коректура.
Видавництво «Дніпро», 2005.
© Видавництво «Дніпро», 2005.

ЗОЛОТИЙ ВИНОГРАДНИК ГРУЗИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Великий Ілля Чавчавадзе зауважував: «Коли Бог милостиво гляне на народ і країну, пошле їм людину, наділену поетичним талантом. Коли хочуть дізнатися про достоїнства і велич народу, перш за все запитують, скільки в нього співців і письменників. Гідність і велич народу люди вимірюють лише цим мірилом... Поезія — дар, талант, яким наділені лише Богом обрані люди. Вона — дар, але разом з тим і обов'язок, бо даний він для того, щоб, зупинивши кровотечу з рани, слугувати життю!»

Грузії справді поталанило на богообраних людей — великих поетів, твори яких мають неперебутнє значення для світової культури. Якби їх не було, то життя грузинського народу вже точно перетворилося б у безупинну кровотечу.

Оскільки поезія передовсім — мистецтво слова, або, інакше кажучи, мовний продукт, перш ніж перейти до персоналій, варто сказати кілька слів про грузинську мову і літературу взагалі.

Грузинська (картвельська) мова разом із мегрело-чанською і сванською належить до сім'ї іберійсько-кавказьких мов і, на думку вчених, походить від хетської та урартської. Вона пройшла три періоди свого розвитку: давній, середній і новий. Хоча давньогрузинська і відрізняється від нової, але не настільки, щоб сучасний читач її не міг розуміти. Нам не доводиться, наприклад, адаптувати старовинні тексти для школярів, яким досить невеличкого словника архаїчних слів, аби в запропонованих творах чудово розібратися. Ми маємо власний алфавіт. В асирійському рукописі V століття «Книга народів та країн» мовиться, що з відомих на ті часи 73 народів лише 15 мали власну писемність. Серед них згадується й грузинський алфавіт, який, за літописом, уклав на межі IV—III століть до н. е. засновник Картлійського царства Парнаваз.

Твори деяких античних авторів, в яких йдеться про давньогрузинські племена, дають підставу вважати, що, скажімо, золоте руно, викрадене з Колхіди аргонавтами на чолі з Ясоном, є ніщо інше, як написана на шкурі книга про те, як отримати золоте хімічним способом. Історик VII століття Іоанн Антіохський прямо вказує: «Ясон та його однодумці, сягнувши Колхіди через Понтійське море, захопили Медею і золоте руно, але це було не те, про що розповідають поетичною мовою, а книга, написана на шкурі».

Перший літературний твір, який створений грузинською абеткою і дійшов до нас, датується V століттям, а коли бути точнішим — 478—484 роками. Це — патріотична повість Якова Цуртавелі «Мучеництво Шушанік», яка дивує чіткістю сюжету, повнокровністю характеру героїв, тонким стилем. Все це дає підстави гадати, що вона, безперечно, мала попередників. На жаль, історія Грузії так присипана попелом, що невідомо, під час якої пожежі загинули дорогоцінні книгосховища царських палаців і монастирів. (Як відомо, до 337 року, до прийняття християнства, грузини були язичниками. Нова релігія оголосила смертельний бій поганській вірі і творами, що стверджували її. Цілком можливо, що слідом за знищенням ідолів запалали і вогнища з книг. Так чи інакше, але більш ранні твори до нас не дійшли).

1978 року грузинська громадськість урочисто відзначила півторатисячолітній ювілей «Мучеництва Шушанік». Великий і складний шлях пройшло звідтоді наше письменство і, зокрема, поезія, традиції якої формувалися у взаємозв'язках із Західною і Східною цивілізаціями. Так склались і своєрідні форми художнього мислення й зображення, що знайшло вияв у романтичній піднесеності розповіді, в наповненні епічних жанрів глибоким ліризмом, у тонкому відчутті природи.

Поки геніальні винаходи Гуттенберга й Івана Федорова дійшли до Грузії, книжки, як і всюди, розповсюджували в рукописах. У церквах і монастирях при миготливому вогнику свічки десятки ченців акуратно, як орнамент, виводили переплетені одна з одною літери.

Сталося так, що перша грузинська друкована книга вийшла за кордоном. 1629 року, в епоху, коли над Європою здіймалися заграви інквізиції і на велелюдних площах Рима і Парижа палили книжки видатних мислителів, посол грузинського царя Никифор Чолокашвілі (Ірбах) видав грузинсько-італійський словник, ніби підкреслюючи необхідність міжмовного, міжкультурного діалогу і тим самим засуджуючи божевільне книгоборство. І тільки через понад вісімдесят років цар Вахтанг VI, поет і вчений, у заснованій ним у Тбілісі друкарні 1712 року видав «Витязя в тигровій шкурі», поклавши цим самим початок книгодрукуванню в Грузії.

Говорячи про грузинську літературу, я маю на увазі насамперед, зрозуміло, літературу авторську, однак у нас, як і у кожного народу, є і література усна, коріння якої ще глибинніші і сягають у дохристиянські віки. Народна пам'ять зберегла безліч фольклорних перлин, які дбайливо передавалися з покоління в покоління. Це і героїчний епос «Аміраніані» — про грузинського Прометея Амірані (дехто навіть вважає, що греки в нас позичили той відомий міф); це і гімн сонцю «Лілео», урочисті мелодії якого вже понад 20 століть лунають у сванетських горах; це і драматично-піднесена балада «Тигр і юнак», дивовижному гуманізму якої, втіленому в скорботних роздумах матері роздертого тигром юнака, який також устиг нанести смертельний удар смугастому супротивникові, рідко знайдеться аналог у світовій літературі. «І тигриця також мати, також втратила дитя», — міркує убита горем героїня і продовжує:

І вона тепер блукає,
В неї думи — всі мої,
Я піду зустрінусь з нею,
Щоб розважити її.
Про свого вона розкаже,
Я про сина розповім,
Вдвох ми з нею горювати
Будем — кожна за своїм.

(Переклад Л. Первомайського)

Саме такими кришталєво-чистими струменями безмежної доброти, а також глибоким розумінням необхідності людського співчуття навіть хижакові, який забрав у тебе найдорожче — життя сина, живиться вся грузинська усно-поетична скарбниця, починаючи від обрядових пісень (весільних, мисливських, землеробських, заклиналих тощо), закінчуючи незрівнянною філософською та інтимною лірикою, що й досі є джерелом натхнення для сучасних митців. (Слід зауважити, що грузинський фольклор створений трьома рівнозначними картвельськими (грузинськими) мовами: мегрельською, сванською та загальногрузинською — картвельською мовою разом із своїми діалектами).

Історія давньогрузинської літератури, яка охоплює 15 віків, традиційно ділиться на чотири періоди: 1. V—X століття; 2. X—XIII ст; 3. XIII—XVI ст; 4. XVI—XIX ст. Перший період ознаменував її становлення, другий — розквіт, третій — занепад, четвертий — відродження.

Розпочавшись з агіографічних творів, які у високохудожній формі зберегли для нас життєписи багатьох святих, грузинська література на межі I—II тисячоліть збагатилася іменами видатних гімнописців Мінчхі, Модреклі, Мтбеварі, Іоане-Зосіме та інших, а також знаменитих одописців Чахрухадзе і Шавтелі, що, власне, дає нам всі підстави говорити про існування вже в той час багатожанрової, ідейно і тематично різноманітної, мовно-естетично вишуканої грузинської літератури.

Чахрухадзе, дати народження і смерті якого невідомі, творив у XII столітті і знаний як автор збірки панегіричних віршів «Тамаріані», написаної оригінальною, самобутньою формою, що згодом дістала назву «чахрухаулі». Автор, віртуозно володіючи мистецтвом слова, натхненими, вишуканими рядками оспівав красу, мудрість і ратні діяння цариці Тамар, віддав належне мужності її чоловіка Давида Сослані та сина Георгія Лаші. Незважаючи на піднесений, одичний стиль

твору, він досить масштабно й об'єктивно відображає не тільки рівень духовного й суспільно-політичного життя, а ще й демонструє високий рівень розвитку як поетичної майстерності, так і художнього мислення в тогочасній Грузії.

Сучасник Чахрухадзе — Іоане Шавтелі ввійшов в історію вітчизняної літератури як творець церковно-панегіричних поезій «Хвала Вардзійській Богоматері» і розлогої поеми «Абдул-Мессіяні», в якій міцно переплітаються християнські та світські мотиви. Шавтелі, на відміну від Чахрухадзе, який в назві свого твору прямо вказав на предмет оспівування, вдався до глибокої метафори, що не піддається однозначному тлумаченню. Серед грузинських фахівців досі немає єдиної думки про те, кого саме називає «Рабом Христа» (саме так перекладається з арабської назва поеми) автор — царя Давида Агмашенебелі, царицю Тамар (в грузинській мові відсутня категорія граматичного роду) чи Давида Сослані. Втім, ця обставина зовсім не применшує величчя і значення творіння Іоана Шавтелі, яке, як і «Тамаріані» Чахрухадзе, захоплює чаруючою красою образів, гармонійним музичним ладом і довершеністю форми. Воно просякнуте світоглядною ідеєю існування потужної грузинської держави, як адепта і захисниці християнської віри.

Чахрухадзе і Шавтелі стали своєрідними предтечами геніальної поеми Шота Руставелі «Витязь в тигровій шкурі», яка увінчує ностальгічний «золотий вік» в історії Грузії.

Захоплюючий сюжет поеми, написаної утвореним самим Руставелі шістнадцятискладовим катреном на одну риму — шаїрі, що має два різновиди — високий та низький, розповідає про пригоди трьох відданих один одному витязів — Таріела, Автандила і Придона. Вся інтрига оповіді побудована на долях Таріела та його коханої Нестан-Дареджан, захопленої злими силами — каджами. Спочатку нас цікавить, хто той дивний, нелюдимий чужоземець, який усіляко уникає зустрічі з людьми, ховається від стороннього ока. Дізнавшись про його біду, не можемо позбавитися думки: що ж буде з Нестан-Дареджан? Усіх персонажів поеми об'єднує прагнення допомогти закоханим, котрі опинилися в біді. Вони дещо ідеалізовані, постають в романтичному ореолі, хоча й наділені багатьма конкретними реалістичними рисами. Таріел — втілення безмежної людської сили, це — людина-гіпербола. Автандил також володіє величезною фізичною силою, але у вчинках своїх виявляє більшу стриманість, поміркованість. Він — взагалі уособлення мудрості, певною мірою є навіть авторське alter ego, вустами якого, в основному, проголошуються знамениті сентенції Руставелі.

Таріел зітканий увесь із емоцій, Автандил же віддає перевагу здоровому глузду, тверезому розрахунку. Поет малює два різні образи, яких ріднить почуття відповідальності перед своєю батьківщиною, коханою, друзями, величезна внутрішня потреба вершити добро. Значне місце в поемі відводиться вигадці, казковим елементам, гіперболі, які служать утвердженню художньої правди, оспівуванню кохання, дружби, лицарства, краси людського буття, проповідуванню свободи людської особистості, її думок і почуттів. Автор природно поєднав національні, фольклорні та етичні погляди Сходу й Заходу, персизму й еллінізму, зрощених в атмосфері грузинської соціально-політичної дійсності. Глибоким гуманістичним змістом, вишуканою формою, життєствердними ідеалами характеризувався започаткований тоді грузинський ренесанс, який зумів піднятися до висот речника єднання і взаєморозуміння між людьми різних національностей і віросповідань, рівноправ'я чоловіка і жінки, вірності в дружбі і коханні. Незважаючи на те, що дії твору перенесені на чужі, часом вигадані землі, заселені арабами, індусами та іншими племенами, в ньому безпомилково вгадується сучасна авторові Грузія, її історичні перипетії, політичне тло країни в період найвищого злету її культури та духовності. «Витязь в тигровій шкурі» — героїчний епос з глибоким філософським підтекстом, що постає перед читачем як розгорнута алегорія про боротьбу добра і зла. У фіналі добро перемагає. Нестан-Дареджан звільнена з полону. Їй та Таріелу Придон влаштує весілля, а потім вони їдуть в Аравію, де вінчаються Тінатін з Автандилом. Так в поемі переплітаються дві сюжетні лінії — Таріел і Нестан-Дареджан, Автандил і Тінатін. Шота Руставелі стверджує: те, що в людському житті зветься щастям, є результатом перемоги добра над злом, а мудрість полягає у розумному користуванні цією істиною.

Шота Руставелі — не тільки великий поет, мислитель і пристрасний проповідник найкращих гуманістичних ідеалів людства, а й найбільший моральний і естетичний авторитет, незмінний духовний орієнтир грузинської нації. Дарма що про його особистість, його власну біографію знаємо мало. Достеменно відомо лише те, що він належав до знатних грузинських вельмож з півдня Грузії — Месхетії і виконував при дворі цариці Тамар не дуже поетичний обов'язок мечурчлетухуцесі — казначея, або, користуючись сучасною термінологією, — міністра фінансів. Закохав-

шись до нестями в свою красуню-патроншу, він десь у 35—40-річному віці власні бурхливі почуття, думки і переживання вихлюпнув у величному епосі «Витязь в тигровій шкурі». Про те, що твір присвячується саме Тамар, відверто мовиться в пролозі до нього:

Про Тамар тепер співаймо, лиймо ключ кривавих сліз;
Я колись виборні оди їй на славу вже приніс.
Гішер плес я взяв чорнилом, а комиш калямом стис,
В серце тих, що спів мій чують, пісня влучить, наче спис.
Їй на честь солодкі вірші скласти звелено мені,
Славословити волосся, вії славити рясні,
Лали вуст, зубів кристали, щільно зімкнуті й тісні.
Може й олов'яний молот бити камені міцні.

(Переклад М. Бажана)

Легенда, яка міцно укоренилася в грузинській свідомості, твердить про сумну долю безнадійно закоханого поета: заздрісники із всевладного оточення цариці змусили його залишити Грузію і шукати прихисток в далекому Єрусалимі. Постригшись у ченці, творець незрівнянного «Витязя...» своє земне існування закінчив у щоденних молитвах під склепінням грузинського Хрестового монастиря, де і знайшов вічний спокій.

Оригінал руставелівського творіння, на жаль, не зберігся. Однак до нас дійшло понад 150 його рукописів XVI—XVIII століть, внаслідок всебічного критичного вивчення яких (понад триста років ці рукописи найкращими грузинськими фахівцями вивчаються, співставляються, аналізуються, очищаються від домішків інтерполяторів) встановлено академічний текст «Витязя в тигровій шкурі», що містить 1587 вишуканих строф і є незмінним предметом нашої національної гордості.

«Витязь в тигровій шкурі», як уже мовилося, вінець «золотого віку» Грузії, своїм гуманістичним спрямуванням, філософською заглибленістю і потужною образністю мав неабиякий вплив на весь подальший розвиток грузинської літератури, який на тривалий час був загальмований монгольською навалою, або «довгою ніччю», як назвав цей трагічний період національної історії Г. Абашидзе. Творче життя в країні аж до початку XVII століття перемістилося виключно у чернечі келії, де складались літописи, переписувались давні манускрипти, робились переклади з різних мов.

Так історично склалося, що берегинею грузинської літератури впродовж багатьох століть разом з грузинською православною церквою була і національна аристократія, яка не лише захищала духовні скарби народу, а й була їх активним творцем. У відродженні рідного письменства помітну роль відіграли зокрема поети-царі Теймураз I та Теймураз II, Арчил II, Вахтанг VI* (царі у прямому розумінні цього слова із роду Багратіонів), які, незважаючи на безліч найскладніших справ, пов'язаних з керівництвом державою, знаходили можливість і насагу й для творчої діяльності. До цього їх разом з божим даром і внутрішньою потребою творити спонукали трагічні перипетії як своєї країни, так і власної долі. Теймураз I, наприклад, відтоді, як у 16-річному віці став царем Східної Грузії, не випускав з рук меча, захищаючи рідну землю від іранських завойовників. Після виснажливих нерівних змагань він, загнаний у глухий кут найдеспотичнішим правителем Ірану шахом Аббасом I, був змушений віддати йому в заручники молодшого сина Олександра і матір — царицю Кетеван. За категоричну відмову прийняти магометанську віру, шахські підопічні бузувірськи закатували її у місті Ширазі. Свідками цієї нелюдської розправи над богобоязливою жінкою стали ченці августинської колегії, які через кілька днів після втрати розчленоване тіло мучениці таємно вивезли із Ірану і частинками поховали у різних країнах (у Грузії, Індії, Італії та Бельгії).

Про дивовижну мужність грузинської цариці, її беззавітну відданість християнській вірі німецький письменник А. Гріфіус створив п'єсу «Грузинка Кетеван, або Незламна мужність». Та якщо іноземному авторові жажлива історія матері Теймураза слугувала лише основою для гостро-

* не кажучи вже про Давида IV Багратіоні, відомого в історії як Давид Агмашенебелі або Будівничий, який створив зразок для політичного діяча і просто християнина збірку «Пісні каяття». Всемогутній цар, об'єднавши на початку XII ст. майже всю Передню Азію, пише: «Коли піднімуть мене воїни мої, коли інший триматиме скіпетр мій, тоді помилуй мене, Господи!» Він заповів поховати його при вході до зведеного ним же Гелатського храму, щоб кожний прихожанин міг наступити на надгробок. Так цар і поет задумав замолити свої гріхи перед рідним народом. Воістину гідний приклад для наслідування, особливо з боку тих, чий, м'яко кажучи, гріхи незаперечні!

го сюжету, для самого царя це була незагойна кривава драма, яку, втім, і самому довелося з великим болем і хвилюванням описати в поемі «Катування цариці Кетеван». Зрештою, і сам Теймураз I також офірував життям за своє релігійне кредо, попросившись з тлінним світом в Астрабадській в'язниці як правовірний християнин.

Незважаючи на те, що всі біди й нещастя Теймураза I були пов'язані з Іраном, він був і залишився водночас палким шанувальником перської мови та поезії, за що й досі наражається на гостру критику від літературних радикалів. Чого гріха таїти, цар інколи справді захоплювався пустотливою грою слів, штукарством, притаманним сучасним йому іранським поетам, але то було лише певною даниною моді, а в цілому ж він залишався на міцному національному ґрунті і реально сприяв розвиткові рідної поезії. В його творчості, яка знаменувала відродження занепакої після ординської навали грузинської літератури, знайшли яскраве продовження руставелівські традиції роздумів про життя і смерть, добро і зло, людську гідність і стійкість духу.

Над проблемами християнського віросповідання, особливостями національних звичаїв і традицій роздумував у своїх поезіях, переважно епічних, цар Теймураз II, який в пошуках порятунку обсіло мусульманами батьківщини також помер на чужині, в Петербурзі, а упокоївся в Успенському соборі міста Астрахані. Нерідко в його творах звучать мотиви глибокого розчарування швидкоплинністю часу, віроломністю життя, нездійсненністю багатьох сподівань.

Царі і поети Арчил II та Вахтанг VI заклали підвалини просвітництва в Грузії, давши поштовх для переорієнтації на західну цивілізацію духовного життя країни, яке через історичні обставини перебувало під відчутним впливом іранської культури, що на той час вже втрачала передові позиції. Арчил II, який після втрати кахетинського царства та чотириразової невдалої спроби утриматися на імеретинському престолі остаточно покинув велику політику й оселився в Москві, де був оточений увагою імператора Петра I, очолив непримиренну мистецьку течію антиіранських тенденцій у грузинській літературі. В своїх творах «Звичаї (норови) Грузії», «Спір Теймураза з Шота Руставелі», «Спір людини з тлінним світом» тощо він став утверджувати принцип «мовлення правди», реалістичного відображення дійсності. На його думку, шлях національного, духовного та державного відродження Грузії пролягав через просвітництво, оволодіння широкими знаннями, вдосконалення морально-етичних засад виховання. За підтримки земляків-емігрантів екс-цар у Москві 1705 року, за сім років до Вахтанга VI, заснував грузинську друкарню і видав у перекладі «Псалми Давидові», підготував до друку текст першої повної Біблії грузинською мовою. Як і обом Теймуразам, Арчилові за ви роком долі теж не судилося бути похованим в грузинській землі — прах його покоїться в Донському монастирі російської столиці.

Цей сумний мартиролог грузинських царів-поетів завершує вже згадуваний картлійський цар Вахтанг VI, який, на жаль, не став винятком серед своїх попередників і повторив їхню трагічну долю. Внаслідок «лихоліття Грузії» (вислів Д. Гурамішвілі) він також був змушений залишити батьківщину і шукати політичну й військову підтримку в православній Росії. Не дочекавшись такої підтримки, розчарований життям і стомлений фізично, він, як і Теймураз II, помер в Астрахані і упокоївся в тому ж Успенському соборі.

Вахтанг VI у своїй поетичній творчості був ліриком, розробляв патріотичні й алегорично-містичні мотиви, захоплювався красою природи, оспівував так зване божественне кохання. Він відомий також як вдумливий культуртрегер, перекладач і учений-літературознавець, перший професійний коментатор «Витязя в тигровій шкурі».

Визначну роль не лише у зовнішній модернізації рідної поезії, а й насиченні її внутрішнім драматизмом, євангельсько-християнськими мотивами, ідеями європейського просвітництва, глибокими філософськими роздумами про сутність людського буття, про національний грузинський характер і його вплив на розвиток історичної долі народу відіграв Давид Гурамішвілі — найбільший після Руставелі грузинський поет, який волею злої долі в кінці 20-х років XVIII століття опинився спочатку в Росії, а потім в Україні, де створив свою знамениту збірку віршів та поем «Давитіані».

Біографія Д. Гурамішвілі — це грандіозна епопея, насичена несподіваними, вкрай драматичними пригодами, витримати які вдається лише винятково загартованим, глибоко переконаним у своїй духовній місії людям. Він виявився саме таким могутнім нелином, який вистояв у шалених буреломах і, незважаючи на відірваність від батьківщини, внутрішню самотність, творчу ізоляцію, зумів зберегти своє національне ество, сказати сучасникам і нащадкам високохудожню

правду про свій народ і час, в якому довелося жити, страждати і творити. Народжений у вельможній родині, поет скуштував гіркий смак лезгінської неволі, коли його захопила зграйка розбійників і кинула у темну яму в дагестанському селі в очікуванні великого викупу. Потім була втеча, поневіряння на шляху до Москви, де на той час перебував цар Вахтанг VI зі своїм великим почтом, служба в російській армії, полон і ув'язнення в Магдебурзькій фортеці, звільнення з полону і натхненна творча праця на Миргородщині — в маєтку, отриманому від Російської корони. Україна стала останнім прихистком для грузинського поета, землею, на якій він знайшов не лише мир і спокій, а й вічну обитель.

Можна лише дивуватися, як людині, котра понад шістдесят років прожила за межами батьківщини, вдалося стати реформатором рідної поезії, збагатити її новаторськими образами, інтонаціями, виражальними засобами, синтезувати духовні і світські мотиви, високохудожньо відобразити найсуттєвіші прикмети епохи, ні на мить не втрачаючи внутрішніх зв'язків з навіки втраченою батьківщиною!

З «Давитіані», з цієї багатожанрової й поліфонічної книжки, починається цілком нова сторінка грузинської поезії, в якій відкриті ніким до нього ще не використані можливості грузинської просодії, справді народної, звільненої від архаїчних нашарувань рідної мови, подоланий багатовіковий і незаперечний вплив руставелівської поезики. За словами Константіне Гамсахурдіа, «образне слово його різуче, рельєфне і багатобарвне, інструментовка вірша тонка й динамічна, тембр словесної музики — потужний, щирий і глибоко вокальний. Вірш його то лється по-руставелівськи ніжно й плавно, то гримить, як потік талих вод у Дар'яльській ущелині. Він — незрівнянний пейзажист і великий майстер епічних полотен. Його історизм, позначений меркантильним характером, наповнений дивовижною життєствердною силою».

В оновленні і витонченні грузинського вірша, його музичного ладу, ритмо-мелодійної структури виняткова роль належить Бесаріону Габашвілі (або просто Бесіки), який також творив у XVIII столітті. На долю цього непересічного поета і людини за його короткий вік (прожив усього сорок один рік) випало чимало важких випробувань. Ще підлітком залишившись без батька — духівника картлійського царя Теймураза, якого через непорозуміння з католиком Антонієм вигнали з Грузії, він мужнів під крилом цариці Анні-ханум, мачухи Іраклія II. Юнак-красень мав чудовий голос, блискучий поетичний хист, був освічений, добре орієнтувався в справах військових, дипломатичних і державних. Брав участь у кількох боях, де продемонстрував гідну захоплення відвагу. Таку особистість, зрозуміло, швидко помітили при царському дворі, де він одразу здобув як щирих прихильників, так і непримиренних ворогів. За його гострий язик, дошкульні епіграми і каламбури Бесіки мав чимало клопоту, але виручали знову-таки кмітливість, почуття гумору, вміння залагоджувати конфлікти. Та коли він був викритий як однопумець змовників, які прагнули шляхом повалення Іраклія II повернути картлійський трон внукові царя-емігранта Вахтанга VI Олександрю, для поета настала похмура година. Бесіки, власне, повторив сумну долю батька і був змушений тікати в Західну Грузію — Імереті, де тоді царював розумний, вольовий Соломон I, патріотично налаштований, але антагоніст Іраклія. Після смерті останнього поет стає фаворитом молодій цариці — дружини недоумкуватого Давида II і фактично править Імереті. Саме як глава дипломатичної місії Імеретинського царства він відвідує Петербург, а звідси їде в українське місто Кременчук, де знаходиться ставка фельдмаршала Потьомкіна, і обговорює з ним перспективи грузинсько-російських відносин. (Цікаво, що приблизно в той же час в Кременчук прибуває й інший грузинський посол, син Іраклія II Міріан, якому Д. Гурамішвілі вручає рукопис своєї збірки «Давитіані». Існує велика ймовірність, що два грузинські поети — Д. Гурамішвілі і Б. Габашвілі — в Кременчугу могли й зустрітись. Про що вони там говорили, ми можемо лише здогадуватись). Через деякий час, слідом за Потьомкінською ставкою, Бесіки перебирається в румунське місто Ясси — та завершити успішно розпочаті переговори йому не судилося: поет раптово захворів і помер. Сучасник і молодший побратим по перу Д. Гурамішвілі Бесаріон Габашвілі раніше за нього назавжди упокоївся в чужій землі, однак лишилися його поезії, осяяні яскравими променями ніжного серця, яке до останнього подиху билося в унісон з серцем багатостраждальної батьківщини. Своєю творчістю він у рідну поезію, де тривалий час панував епос, вніс потужний ліричний струмінь, наситив її щемливо-драматичними мотивами печального кохання.

Бесіки разом з Давидом Гурамішвілі став провісником відродження грузинської поезії, підготував плідне підґрунтя для появи й утвердження грузинського романтизму в особі його найбіль-

ших представників О. Чавчавадзе, Г. Орбеліані, Н. Бараташвілі. Ці поети своєю творчістю, по суті, визначили рівень нашої поезії першої половини XIX століття. При всій відмінності у манері письма, образній системі та версифікаційних підходах їх об'єднував невідомий інтерес до політично-соціального та суспільного життя країни.

Грузинський романтизм, який розвивався паралельно з європейським, власне, був дитям тієї політичної ситуації, яка виникла після 1801 року, коли імператор Павло I своїм маніфестом приєднав Східну Грузію до Росії. Знаменитий Георгієвський трактат, який, до речі, від імені царя Іраклія II підписав батько О. Чавчавадзе Гарсеван, був розтоптаний. Після низки збройних повстань проти анексії країни (1832 рік) в середовищі інтелігенції визріла політична змова, учасниками якої стали поети-романтики, в тому числі й О. Чавчавадзе, він же генерал російської армії, хрещеник самої імператриці Катерини II; Г. Орбеліані, також майбутній генерал, намісник царя на Кавказі, рідний дядько Н. Бараташвілі. Сам юний Тато (так його звали в юності) через свій вік участі у змові, яка мала за мету «визволення батьківщини», не брав. Після провалу змови Чавчавадзе та Орбеліані заслани в Росію та Польщу, але за «минулі заслуги» невдовзі помилували.

У згаданій трійці прославлених грузинських романтиків О. Чавчавадзе був найстарший. У його домівках у Тбілісі та Цінандалі збирались не лише представники грузинської еліти, а й російські та європейські діячі культури. Він — батько двох знаменитих красунь — Ніно та Катерини. В першу був закоханий Г. Орбеліані, в другу — його племінник Н. Бараташвілі. І обидва даремно, без відповіді. Ніно стала дружиною О. Грибоедова, Катерина — мегрельського володаря Давида Дадіані. І хоча ці поети, як бачимо, були пов'язані між собою і родинними узами, і нещасливим коханням до сестер, найбільше їх ріднила відданість грузинському слову. Вони щиро переймалися трагедією батьківщини, яка, втративши державну незалежність, на очах перетворювалась у безправну колонію. Глибока національна туга за минулою славою — спільна визначальна риса грузинського романтизму. О. Чавчавадзе — перший його видатний представник. Окрім патріотичної та соціальної тематики, в його творчості знайшли яскраве відображення сенсуальні мотиви, культ гедонізму. Традиції, закладені О. Чавчавадзе, розвинув Г. Орбеліані, який створив чудові зразки як патріотичної, так і інтимної лірики, продовживши розпочату попередниками «європеїзацію» грузинського вірша.

Що ж до Н. Бараташвілі, то він — з товариства навіки двадцятивосьмирічних, з когорта Лермонтова, Кітса, Петефі... Його коротка, зовні нічим не примітна біографія ввібрала в себе епохальний біль, вселюдські тривоги й печалі. Народився в благополучній родині. Батько — предводитель тифліського дворянства, чудовий знавець російської мови, наближений до царських правителів. Мати — сестра знаменитого поета і генерала, згодом намісника царя на Кавказі Г. Орбеліані. Дитинство і юність минали в колі вельмож, серед красунь, на балах і маскарадах. Мріяв про військову кар'єру, але випадково поламав ногу, став накульгувати, що остаточно перекреслило юнацьку мрію. Дотепник і балагур, душа дружніх бенкетів, у серці він носив незагоєну рану, залишену трагічною поразкою в битві з іранцями великого прапрадіда — царя Іраклія II, яка стала початком кінця грузинської державності.

Вірші писав змалку, щедро роздавав автографи, робив записи в альбомах, а надрукованим не побачив жодного свого рядка. На те були свої причини. Після поразки антиурядової змови грузинської інтелігенції 1832 року, якій він усім серцем співчував, видання грузинської періодики припинили, заборонили видавати книжки грузинською мовою. За своє коротке життя він так і не дочекався легалізації грузинської літератури, грузинського книгодрукування. Отже, поет геніального обдарування, якому судилося започаткувати новий етап у рідній поезії, повернути її обличчям до Європи, насичити її ідеями і роздумами, найактуальнішими для свого часу, був змушений просиджувати свої краді літа в канцеляріях.

Сімнадцятирічний випускник тифліської гімназії, Ніколом Бараташвілі став чиновником Верховного суду Грузії. Незважаючи на бунтівливу вдачу, він був слухняним і коректним виконавцем, хоча здавався марнотратником життя. Г. Орбеліані згадував, як одного разу начальник влаштував йому несподівану ревізію. Переконавшись, що у Бараташвілі все гаразд, той сказав: «У такому разі бігайте скільки вашій душі завгодно».

Навряд чи могла приваблювати поета чиновницька перспектива, але, так чи інакше, без державної служби він жити не міг: батько вже кілька років перебував на пенсії, що аж ніяк достатньо не забезпечувала знатну князівську родину. Трагічне кохання до цінандальської красуні Ка-

терини, дочки генерала О. Чавчавадзе, котра обрала володаря Мегрелії, багатого князя Давида Дадіані, ще більш ускладнило, заплутало і без того нелегке життя Н. Бараташвілі. Тому він одразу погодився їхати за новим призначенням в Гянджу. Там він прослужив заступником начальника повіту всього чотири місяці, бо під час переслідування розбійників застудився і захворів на малярію, а 9 жовтня 1845 року поета не стало.

Лише через тридцять років після передчасної смерті побачила світ збірка його віршів, упорядкована І. Чавчавадзе. Саме він, великий Ілля, будучи студентом Петербурзького університету, отримав дорожній зошит з віршами Бараташвілі з рук самої його Музи — цариці Катерини, яка після кончини чоловіка і скасування мегрельського князівства перебувала у північній столиці в почесному засланні. Вона ж передала своєму молодому однофамільцю дагеротип поета.

Поезії Бараташвілі приголомшили І. Чавчавадзе. І свої почуття, збуджені ними, він вилив у чудовій присвяті:

О горе!.. Втратили тебе! Яка нещадна смерть!
Хто зна, які скарби сховали ми в могильній млі
Й те серце — море сонячне, любові повне вщерть
І почуттів немовлених — передали землі!

Хто знає, скільки світлих дум з собою ти забрав?
Навіки втрачене гадок тих значення для нас...
І скільки горніх мрій — що врунеться їм час настав, —
Немов підтятий квіт, у серці тім зів'яло враз?

Ти націю осиротив, лишив її саму,
Хто ж нам про радощі повість журбі наперекір?
Ой горе, горе нам! Ти ж бо — щасливий вже тому,
Що з мертвих воскресить навік тебе живий твій вірш.

(Переклад Г. Халимоненка)

Повернувшись на батьківщину, І. Чавчавадзе вирішив негайно видати збірку Бараташвілі. Вірші він здав до друкарні, а дагеротип — у фотоательє для розмноження. І треба ж було саме тієї ночі в ательє фотографа трапитись пожежі, аби знищити той єдиний документальний портрет нещасного юнака.

Ілля Чавчавадзе таки опублікував поетичну спадщину Бараташвілі (вона складається всього з 36 віршів і однієї поеми «Доля Грузії») спочатку в журналі, а потім окремою збіркою. За його ж ініціативою, прах поета був перевезений з Гянджі до Тбілісі і похований з почестями в Дідубійському пантеоні. У ХХ столітті ще раз потурбували останки великого митця: вдячні нащадки місцем його вічного сну визначили Мтацмінду — обитель визначних письменників і мислителів Грузії*.

Наприкінці 60-х років ми з Миколою Вінграновським піднімалися на цю Святу гору, і я розповів йому про три могили Бараташвілі. Українського поета до глибини душі схвилювала ця історія, і він, вражений нею, написав такий вірш:

Чужинцем варене на мило,
Тираном прокляте у снах,
Хоронене у ста могилах
І рубане у ста боях —

Непохоронене, невбите, —
Мерані, золотий, лети! —
Твоє ім'я, мій тату-світе,
Поете мій. Мій дух святий!

* Із великих діячів давньгрузинської літератури майже нікому не судилося бути похованим у рідній землі. Рустваелі поховано (!) в Єрусалимі, Сулхан-Саба Орбелані і Арчил II — у Москві, Вахтанг VI і Теймураз II — в Астрахані, Давид Гурамішвілі — в Миргороді, Бесікі — в Яссах. З них «пощастило» хіба що померлому в Астрабадській в'язниці Теймуразу I і похованому спочатку в Гянджі Ніколозу Бараташвілі, тіла яких співвітчизники перепоховали в Грузії.

Затятий дух мій із древлени
На пил — не пил, на згин — не згин!..
Блакитні пальці Катерини
І царська ласка трьох могил...

Відомо, що на межі епохальних змін у суспільстві визріває, народжується новий, критичний погляд на історію, на сучасне й майбутнє. ХІХ століття було для Грузії тією межею, за якою почався інший відлік часу — часу існування під владою Російської корони. З втратою державності, як правило, спочатку обмежуються, а потім повністю нівелюються національні інтереси країни, що загострює наступальний дух літератури, мобілізує її бойовий потенціал. Цю закономірність зафіксували твори Олександра Чавчавадзе та Григола Орбеліані — блискучих поетів-романтиків, але Бараташвілі, теж романтик, перевершив їх майстерним поєднанням особистого з загальнолюдським, вірніше, наданням загальнолюдському національної форми. Кількісно мала його творча спадщина вражає титанічною внутрішньою енергією і філософською багатоплановістю роздумів, космічними масштабами світобачення, образним розмаїттям, витонченістю форми та інтонаційним багатством. Казковий кінь Ніколоза Бараташвілі Мерані у відчайдушному екстазі мчить просторами Всесвіту, несе непохитну віру в те, що «...ці пориви гордої душі безплідно і марно в світі не минуть», що вони допоможуть нащадкові легше пройти тяжкі дороги.

Як зазначав літературознавець Г. Асатіані, «Бараташвілі зумів поєднати роз'єднані романтиками розум і віру і у відчайдушній боротьбі із сліпим роком побачив сенс та виправдання людського буття».

Вкрай розчарований як у суспільному, так і в особистому житті, Ніколоз Бараташвілі зумів піднятися над сучасністю і в невпинному русі вперед побачити запоруку майбутніх звершень і перемог. За висловом одного психолога, його інтимна, філософська, патріотична і пейзажна лірика — це одиссея духу, що прагнув самопізнання.

Н. Бараташвілі став безпосереднім попередником І. Чавчавадзе й А. Церетелі, провісником народження вже нової реалістичної грузинської літератури.

Той, хто бував у Тбілісі, не міг не помітити в затишному скверіку на проспекті Руставелі величю пам'ятника: на п'єдесталі пліч-о-пліч стоять два натхненні співці духовного відродження грузинської нації, два поборники її свободи й незалежності — І. Чавчавадзе й А. Церетелі.

Вони вступили в літературу на початку 60-х років позаминулого століття, коли в суспільстві почали вщухати біль і розчарування, пов'язані з втратою державності Грузії, її політичної та економічної самостійності. Вже згасли відлуння відчайдушних повстань мтіулів і кахетинців, змови інтелігенції 1832 року, внаслідок придушення якої громадська думка країни, здавалося, була знищена назавжди. Наче несподіваний поштовх після відгримілих землетрусів, спохитнуло Грузію селянське повстання в Мегрелії 1857 року, жорстоко придушене каральною експедицією царату. Останнє грузинське князівство, формально ще зберігаючи престол, доживало свої дні. Вже відійшов у інший світ співець минулої слави батьківщини Олександр Чавчавадзе, в азербайджанській землі спочивав печальний вершник крилатого коня Мерані Ніколоз Бараташвілі, а його дядько — блискучий поет і хоробрий воїн — генерал Григол Орбеліані продовжував штурм гунібської цитаделі нескореного дагестанського імама. В літературі панував повний штиль, ніби й не було фатальних змін у долі народу, наче її колесо не покотилося назад, невпинно й зловісно.

Провісницею важких, рішучих боїв за відновлення приспаної творчої енергії народу стала публікація віршів двох молодих авторів на сторінках березневого номера журналу «Ціскарі» («Вранішня зоря») за 1859 рік. Навряд чи котрийсь з них міг тоді передбачити, що через кілька місяців після цієї заочної зустрічі вони зйдуться як брати в столиці далекої північної країни — Петербурзі, щоб незабаром взяти на себе виняткову відповідальність ватажків національно-визвольної боротьби рідного народу, словом і ділом стати на захист його життєвих інтересів, його культури і традицій.

Покоління грузинських шістдесятників, або «тергдалеульців» (тих, хто напився води з Терека, тобто одержав освіту в Росії), поряд з політичною програмою висувало й суто літературно-мистецьку програму, яка полягала перш за все в утвердженні матеріалістичної естетики, спростуванні патріархально-феодальної ідеології «батьків» — письменників старшого покоління. Боротьбу між «батьками і дітьми», що мала принципове значення для майбутнього грузинської культури взагалі і яку блискуче виграли «діти», очолювали І. Чавчавадзе й А. Церетелі.

Ілля та Акакій — як любовно називають їх грузини — поєднані в пам'яті поколінь так само нерозривно, як вони були поєднані в свідомості їхніх сучасників — друзів і недругів. Заснування «Товариства для поширення грамотності серед грузинів», відновлення професійного театру, створення Грузинського драматичного товариства, розвиток національної журналістики і, що найголовніше, збагачення духовної скарбниці народу перлинними зразками поезії та прози — ось скупий і далеко не повний перелік їхніх заслуг перед вітчизною. Обом їм судилося стати реформаторами літературної мови, основоположниками критичного реалізму в грузинській літературі, видатними громадськими діячами, виразниками дум і сподівань цілого покоління.

За словами Тіціана Табідзе, «без перебільшення можна сказати, що ХІХ століття в Грузії Ілля Чавчавадзе і вигадав, і створив, і зцементував своєю кров'ю». В його особі гармонійно поєднувався неперевершений талант поета і прозаїка, драматурга і критика, історика й філософа, етнографа і перекладача, юриста й економіста, редактора і видавця, громадського і політичного діяча. Тонкий знавець глибин людської душі, блискучий майстер художніх образів, Ілля Чавчавадзе рішуче вивів грузинську літературу з елітарних салонів і поставив її на службу широким масам. Він створив нев'янучі зразки громадянської й інтимної лірики, соціальної та політичної сатири, психологічної прози. Перлинами вітчизняного красного письменства стали його поеми «Видіння», «Відлюдник», «Розбійник Како», повісті «І це людина?», «Вдова Отарашвілі», «Розповідь жебрака», оповідання «На шибениці», «Ніколоз Госташабішвілі».

Виняткове значення для Грузії ХІХ століття мала громадська і політична діяльність Іллі Чавчавадзе. Засновані і редаговані ним у різні часи журнали та газети «Сакартвелос моамбе», «Дроеба», «Іверія» підняли на новий щабель грузинську демократичну думку. Тому для нас І. Чавчавадзе набагато більше, ніж геніальний письменник, бо його могутній талант, його колосальна духовна енергія були спрямовані не тільки на втілення художніх задумів, а й безліч щоденних справ, повсякденних турбот країни і нації, які він вирішував з гідністю справді державного мужа.

«Завжди і скрізь я, Грузіє, з тобою!» — кинутий ним у поемі «Видіння» клич став гаслом усього його життя, яке було обірване рукою найманого вбивці. Згодом Г. Табідзе напише: «Коли в Ціцамурі вбили Іллю, тоді епоха скінчилась велика...» І, справді, для Грузії ХІХ століття скінчилось саме в день убивства І. Чавчавадзе, 30 серпня 1907 року.

Акакій Церетелі, переживши свого побратима на вісім років, по суті, довершив ту епоху. Вершиною поетичного мистецтва Акакій вважав уміння знаходити слова, звучання і значення яких рівноцінні. Інколи навіть здається, що слово в нього виконує не лише свою первинну функцію, а й функцію обрядову: воно звучить то як величання, то як молитва, то як прокляття. У його поезіях звичайні, на перший погляд, слова якимось дивним, незбагненим чином відновлюють утрачені зв'язки між людськими почуттями і речами, між людською особистістю і природою. (Ця дуже важлива риса стилю великого грузинського поета, на жаль, майже зовсім втрачається в перекладах!)

Літературознавці давно звернули увагу на те, що вірші про кохання А. Церетелі здебільшого мають двояке прочитання. «Величавість поетових пристрастей створює таке враження, що він любить батьківщину як кохану, а кохану як батьківщину» (Т. Чиладзе). Саме через це часом важко, майже неможливо провести чітку межу між інтимними і патріотичними почуттями автора, нерідко оповитими алегоричним серпанком, а від цього вірші стають ще таємничіші, емоційний вплив їх набагато сильніший. Ця своєрідна риса поезії А. Церетелі почала вимальовуватися вже в перших поетичних спробах і, поступово виразнюючись, досягла своєї вершини в кінці 70-х — на початку 80-х років, тому навіть професіонали не завжди можуть визначити — зразком інтимної чи патріотичної лірики є той чи той його вірш.

Назвемо лише деякі з шедеврів інтимної лірики А. Церетелі: «Ти, голівонько безчасна...», «Половина літ моїх давно спливла...», «Вгору і вгору», «Імеретинська пісня», «Пісня пісень», «Кохання — дар життя розквітлий...», «В юності жадав любові...», «Що горіти неспроможне...».

Окремо треба сказати про «Світанок» — справжній гімн вітчизні, сповнений ніжної любові до її «бірюзового неба і смарагдової землі»; він схожий на знамените грузинське вино «Атенурі», надзвичайно тонкий букет якого втрачається при незначному транспортуванні; досить перелити його в іншу посудину, як воно змінює колір і смак.

Увесь зітканий з трепету і благоговіння, «Світанок» теж майже не піддається «транспортуванню». Здається, при спробі озвучування іншою мовою відбувається деформація тропів, порушується звукова організація, художня цілісність твору.

Кажуть, Карл Брюллов у зеніті своєї творчої зрілості якось вигукнув: «А тепер я можу розмалювати і склепіння неба». Мабуть, щось подібне міг би сказати й А. Церетелі, поставивши останню крапку в кінці «Світанку».

(Здається, О. Довженко говорив, що мріє зняти такий фільм, що немовби сам з'явився, наче плід на дереві. З мрією режисера можна порівняти «Суліко», — чи не найпопулярніший твір грузинської поезії, що став ще за життя автора народною піснею).

Нейтрального мистецтва не буває. На ньому завжди позначається час, воно — продукт епохи; і хоче автор того чи ні, він все ж таки відбиває певну тенденцію. Тенденційність творчості Церетелі полягала передусім у демократичній відкритості й народності, у відстоюванні інтересів простого люду, його волі. В поняття «воля» письменник вкладав соціально-політичне відродження нації і боротьбу за досягнення цієї мети.

Оскільки світ для Акакія завжди конкретний, з його реальними ознаками, болями й тривогами, світлом і тінню, в його творчості — чи то поезія, проза, чи публіцистика — сама дійсність, повсякденність підносяться до рівня символу. А сам символ — строгий і лаконічний, як грузинський храм на шпилі гір, яскравий, як полудневе сонце в долині Ріоні.

Хоча в найкращих своїх проявах музу Акакія Церетелі можна однозначно трактувати як ліричну, але його творчість в цілому — це драма, що вмістила в собі і шалені бурі минулого, і трагічні реалії сучасності.

Дивися на фотографії Акакія Церетелі, на погруддя, виліплене Якобом Ніколадзе з природи, що споглядає нас із скверика Тбіліського театру опери та балету, і ловиш себе на думці: було в ньому щось від пророка, і не тільки в творах, а й у зовнішності.

В останні роки життя поета розбив параліч, і, хоч здоров'я вдалося відновити, невелика вада все ж таки лишилася: він не міг вільно нахилити голову. Так і ходив — з високо піднятою головою. Біблейські очі, олімпійське чоло і густа сива борода надавали йому справді божественного вигляду...

Уже на смертному ложі Акакій Церетелі з притаманним йому гумором сказав одному знайомому ветеринарові: «Я все життя працював, як віл, і якщо хтось зможе мене вилікувати, то лише ти!» Щодо невтомної праці, то він не перебільшував: 15-томне академічне зібрання творів А. Церетелі — підтвердження цього.

До іншої знаменитої трійки грузинської літератури ХІХ століття (після романтиків Ол. Чавчавадзе, Г. Орбеліані, Н. Бараташвілі) разом з І. Чавчавадзе і А. Церетелі належить Важа Пшавела — унікальна постать не лише в нашій, а й у світовій культурі. Побутує легенда, начебто І. Чавчавадзе, на той час редактор газети «Іверія», прочитавши вірші молодого поета-горця, вигукнув: «Ми, старі, повинні відкласти перо і поступитися дорогою Важі». Саме Іллі приписується й інший вислів про те, що у нас після Руставелі ще не було наділеного таким талантом поета. Народ свою власну думку вклав у уста найбільш шанованого і авторитетного письменника, щоб вона не викликала ніякого заперечення. І дарма: заперечень не було, немає і бути не може.

Важа Пшавела народився в лоні величної природи пшавських гір, виростав у патріархальному, незайманому урбаністичною цивілізацією середовищі, подібно героєві своєї поеми «Змієд» Міндії, чудово розуміючи мову рослин, птахів і звірів. Учився в Горійській та Телавській семінаріях, працював викладачем. Був вільним слухачем юридичного факультету Петербурзького університету. У 1888 році 28-річний Важа Пшавела назавжди повертається до свого рідного села Чаргалі і живе життям звичайного горця: оре, сіє, полює, утримує велику родину. Його мудрі та мужні поезії переважно пишуться або прямо у полі, або при світлі каганця. Є свідчення про те, як він раптом кидав свою важку буденну роботу, хапався за перо й папірець і занурювався у дивовижний світ власної фантазії. Як наголошував відомий грузинський літературознавець Г. Кікодзе, «Важа в своїй поезії дав синтез двох віддалених одна від одної соціально-культурної формації, перша з яких належить майже праісторичній добі, а друга — останній стадії розвитку людства. В його творчості органічно злилися відчуття світанку й сутінків, наївної юності та зрілої мужності людства. Деякі з його героїв схожі на щасливих дітей, деякі — на замислених мудреців, в яких чола зморщені від мученицьких сумнівів».

Справді, творчість Важі Пшавели бере початок з різних культурних прошарків — від язичництва до християнства. Його поетична мова містить чимало підтекстів, насичених загальнолюдськими і вічно актуальними проблемами. А взагалі Важа писав на колоритному пшавському діалекті, що надавало і надає особливій чарівності його рядкам. Щоправда, в цій справі поет мав серйозних опонентів, яким не подобалась така, начебто, легковажність. Ніхто інший, як сам А. Церетелі, дуже високо цінуючи талант свого молодшого побратима, піддав ніщивній критиці захоплення Важі діалектизмами. Однак час довів, що й корифеї можуть помилятися.

Важа Пшавела був одержимий прагненням пізнати рушійні сили природи, її «таємну мову», і йому таки вдалося у довершеній формі показати єдність «землі» й «неба» — реалістичного й романтичного. І ще одне: саме він, Важа Пшавела, створив у ХІХ столітті багатопланову, глибоко філософську і водночас національну епопею. Це всесвітньовідомі його поеми «Гість і господар», «Алуда Кетелаури», «Змієїд», «Бахтріоні» та інші.

Помер Важа Пшавела влітку 1915 року від сибірської виразки у тбіліському шпиталі, коли йому було всього 55 років. Поета спочатку поховали в Дідубійському пантеоні, а через деякий час його прах перенесли на Мтацмінду*.

Акакій і Важа були ще живі, коли в Кутаїсі утворилась літературна корпорація грузинських символістів (П. Яшвілі, Т. Табідзе, К. Надірадзе, Г. Леонідзе та інші), які об'єднувались навколо альманаху «Блакитні роги» (перший номер видання побачив світ 28 лютого 1916 року). Автором естетичного маніфесту блакитнорогівців виступив організатор корпорації і редактор альманаху П. Яшвілі, який, поділяючи ідеалістсько-суб'єктивістську філософію, суворо розкритикував сучасний реалізм і утилітаризм, мовний натуралізм, закликав до оновлення грузинського вірша шляхом формалістських пошуків, освоєння модерністської теорії та практики.

Європейська орієнтація грузинської літератури, як уже зазначалося, була явищем зовсім не новим. Ще в кінці ХІХ століття в часописах «Квалі» та «Моамбе» з'явилися переклади творів Едгара По, Гауптмана, Метерлінка та інших, якими захоплено зачитувалась творча молодь.

Для блакитнорогівців же головними кумирами стали Верлен, Бодлер, Малларме, Рембо. «Важа Пшавела був останнім грузинським поетом, який вичерпав можливості рідного лона. В майбутньому, так само, як не народиться другий Кахабері (грузинський національний герой), не народиться другий Важа Пшавела... Місія «Рогів» — вирівняти грузинську поезію за світовим радіусом», — зауважував Т. Табідзе.

Грузинський модернізм на шляху свого розвитку випробував усі його різновиди: імпресіонізм, експресіонізм, дадаїзм, футуризм, але на чолі всіх йшли саме блакитнорогівці, які вперше сформувались як літературна школа і свій експеримент — зростити на національному ґрунті європейське древо поезії — завершили успішно.

На жаль, життя багатьох з них закінчилось трагічно, бо вони стали жертвами «піднесення Каїнової душі» (вислів І. Абашідзе) в Грузії. Особливо вражаючою є історія П. Яшвілі і Т. Табідзе, цих «сіамських братів» у грузинській поезії (вислів Тіціана), яка давно вже стала хвилюючою легендою, високим зразком чоловічої дружби, лицарської відданості поетичному слову.

П. Яшвілі, якого у найширших інтелігентських колах країни любили за відкритість і яскравий талант, одного літнього вечора 1937 року з мисливської рушнички застрелився на другому поверсі Спілки письменників Грузії, коли на першому йшли збори. Багатьом було невтямки, що викликало такий відчадушний крок зовні цілком благополучної людини, котра свого часу широко сприйняла Радянську владу (щоправда, перші сумніви щодо її повного благородства з'явилися, коли розстріляли його рідного брата за участь в антибільшовицькому повстанні 1924 року). Незважаючи на цю пекельну рану, поет мав чимало друзів серед республіканського керівництва, які останнім часом почали непомітно зникати. І це позначилося на особистому житті Паоло — його без кінця тягали по кабінетах НКВС, допитували, вимагали не лише свідчень, а й

* Свідком цього дійства став Микола Бажан, перебуваючи в столиці Грузії у зв'язку з перекладом «Витязя в тигровій шкурі». Одного разу він мені показав унікальний знімок, на якому зображено саме момент перенесення праху Важі. Біля труни в колі грузинських письменників стоїть український поет.

— Коли зняли віко, — згадував Микола Платонович, — мене охопило тремтіння: перед нами лежав ніби вчорашній небіжчик. А це було через двадцять років після його смерті, в 1935 році. Збереглися й обличчя, і одяг. Вражений цим видінням, я тієї ж ночі написав вірша «Над труною Важі Пшавели».

наклепів на товаришів. Самолюбство поета було вкрай принижено — його сприймали як мало-душну людину, котра задля порятунку власного життя здатна зрадити інших. Та помилилися: П. Яшвілі обрав останню форму протесту. Тим самим він, певне, хотів застерегти й інших, аби не йшли на змову зі своєю совістю.

Чи міг він тоді, натискуючи на курок, припустити, що постріл під дахом письменницького па-лацу прирече на загибель його найближчого і найвідданішого друга Т. Табідзе?

Самогубство Паоло партійне керівництво республіки сприйняло як нахабний виклик, гідний публічного осуду. І доручили це зробити саме Тіцціанові. Той категорично відмовився. Через декілька днів Т. Табідзе запросили до «чорного ворона» — і більше ніхто ніколи його не бачив. Ра-зом з Паоло він став легендою грузинської поезії ХХ сторіччя, її безстрашним лицарем, хвилю-ючим символом дружби й братерства поетів.

Досі ще не встановлено (і невідомо, чи вдасться це встановити коли-небудь) місце й обстави-ни загибелі поета. Версії про те, що його було розстріляно в Тбілісі невдовзі після арешту або вби-то конвоїром по дорозі на північ, не підтверджені документально.

Після самогубства П. Яшвілі Тіцціан реально бачив нагострену косу досі незримого переслі-дувача. 8 жовтня 1937 року президія Спілки письменників Грузії одногосно виключила його зі своїх лав як особу, що тісно була пов'язана з викритими ворогами народу. Від нього відреклася ті, хто мусив би заступитися за свого побатима по перу.

Буквально за два тижні до виключення із Спілки, 23 вересня, Тіцціан написав один із своїх ос-танніх віршів — «Перенесення праху Важі Пшавели на Мтацмінду», в якому ніби аж заздрить великому предтечі:

Збулась його мрія, він подолав
Могильну щілину і побачив вкупі
І Церетелі, і Чавчавадзе...

(Підрядковий переклад)

Самого ж Тіцціана змусили піти з життя у розквіті сил, позбавивши могили взагалі, не лише на Мтацмінді.

Колись молодого І. Драча його грузинські друзі водили по Мтацміндському пантеоні і розпо-відали, чому там відсутня могила Тіцціана. Гостя схвилював образ поета з нерозлучною гвозди-кою у лацкані піджака. «Лист до Тіцціана Табідзе» — підтвердження тому:

Бажан і Заболоцький з тобою на храм Алавердоба
В тридцять шостому ідуть, а я з пелюшок тобі, брате, кричу:
«В тебе місячний профіль! В тебе зоряна горда подоба!
Кинь мені через ущелину свою зоряну опанчу!»
Гвоздику мені ти кидаєш. Гвіздом вона в мене вбита.
У тому гнідому галопі губами гвоздику ловлю.
У сонячних водоспадах кипить перед нами битва —
Гвоздикою я воюю, як безмір, тебе люблю...

Влада, знищивши Тіцціана, прямо не зачепила Галактіона Табідзе, двоюрідного брата Тіцціана, найбільшого поета Грузії ХХ сторіччя, придумавши для нього «оригінальне покарання»: десь у таборах закатували вірну супутницю Галактіонового життя — Ольгу Окуджаву, ніжну, мрійли-ву жінку, яка дихала й існувала поезіями свого геніального чоловіка (О. Окуджава — рідна тіт-ка Б. Окуджави, батько якого також був страчений; сам Булат з матір'ю випробував усі жахи заслання, внаслідок якого й став «співцем Арбату», загубленою душею грузинської літератури). Арешт дружини був своєрідним попередженням для Галактіона — тримати язик за зубами, а ко-ли говорити, то лише «во славу» та «в ім'я»... Грузинський поет В. Джавахадзе, редактор остан-нього прижиттєвого видання однотомника Г. Табідзе, написав надзвичайно цікаве дослідження «Незнайомий». Автор роками працював в архіві класика, вивчав його рукописи, щоденники, ма-люнки, листування. Вийшла вражаюча розповідь про тривожну, беззахисну і уразливу душу лю-дини, яка жила справжнім життям лише у віршах, у феєричній уяві своїй.

В імені Галактіона Табідзе неодмінно чується відгомін шаленого лету незагнуданих синіх ко-ней, які люто мчать по долах і роздолах, шарудіння стрімкого вітру, що лине з листям з висоти, ко-

лінопреклонна молитва за сонцелику Божу Матір і недосяжну красуню Мері, а його рядки випромінюють далеке сяйво дивовижного мтацмндського місяця і фіалкового снігу, що завія мете з мосту. В свідомості народу він живе як божественне уособлення поетичної душі Грузії, її ясночолний паладін, який випестив досі небачений феєричний світ музики і слова, проклавши криштале-вий місток між невмирущою класичною спадщиною і модерною сучасністю. Саме він — Галактіон Табідзе — став одним з найбільших реформаторів грузинського вірша після Шота Руставелі, Давида Гурамішвілі, Іллі Чавчавадзе і Акакія Церетелі. Творчо засвоївши їхні найвищі досягнення, сягнувши вершин професійної майстерності, він зумів вдихнути нове дихання в рідну просодію, виробити власний, неповторний мелос, вибудувати сповнене ніжності й краси метафоричне царство найтонших людських почуттів. Ліричною історією Грузії першої половини ХХ століття назвав поетичну спадщину Галактіона Табідзе один із наших критиків, і думаю, що він був правий.

Поетія Галактіона, за його ж метафорою, — «дзвіниця в пустелі небес», де янголи б'ють у дзвони і «сумують через грішні руки, сховані гріхи, таємну зраду, нижних нігтів довгі іриски».

Епохальним явищем у грузинській літературі ХХ століття став вихід у 1919 році збірки Галактіона Табідзе «Grane aux fleurs artistiques» («Артистичні квіти»), з якої автор і постав одноосібним володарем власного парнасу, з якого відкривалися ще не бачені досі обрії нового поетичного ландшафту, чулися наче знайомі, але водночас зовсім несподівані, унікальні голоси. Саме з «Артистичних квітів» (із збірки взято значну частину пропонованих у цьому виданні віршів) починається справжня історія новітньої грузинської поезії, і Галактіон Табідзе один з найбільших її фундаторів.

Народився майбутній златоуст у родині священика (який був і сільським учителем) Василя Табідзе, якого ніколи не бачив. Батько помер до народження сина, і весь тягар його виховання лягли на плечі матері. Вчився в Кутаїській гімназії, в Тифліській духовній семінарії, на режисерських курсах у Москві. Поезією захопився ще з дитинства. Обожднював Акакія Церетелі, захоплювався французькими символістами. 1908 року сімнадцятирічним опублікував перші поезії, а через шість років видав першу збірку віршів.

Волею долі Галактіон Табідзе, єдиний серед грузинських письменників, став безпосереднім свідком лютневої і жовтневої революцій 1917 року в Москві та Петербурзі і в своїх поезіях з великим внутрішнім хвилюванням, тривогою й водночас з невідомою художньою правдивістю відобразив драматичну напруженість того часу. Як представник малочисельного народу, гнобленого як соціально, так і національно, Галактіон, можливо, справді покладав надії на революцію з її гаслами про рівність, братерство, республіку, однак ейфорія тривала недовго, що й очевидно з його подальших творів. В одному з них він прямо і сказав: «Є Грузія, але це — не Грузія!» Втім, явним опозиціонером він не став (а хто в ті часи був на таке здатен, коли навіть цілком лояльних до режиму митців відправляли на страту чи у кращому випадку до ГУЛАГу?) і, будучи найтоншим ліриком, писав і публіцистичні вірші-одноденки, рятувався як умів.

У далеких сімдесятих мені довелось ночувати в домі Галактіона Табідзе в його рідному селі Чквіші прямо на березі Ріоні, прозваної давніми греками Фазисом. Племінник поета професор Нодар Табідзе, мій викладач у Тбіліському університеті (в пам'ять батька якого поет відпустив бороду і носив до кінця життя), запросив туди, аби я вдихнув повітря тих легендарних околиць, де на початку двадцятого століття босоногими хлопчиками бігали два майбутні титани рідної поезії — двоюрідні брати Галактіон і Тіціан Табідзе. Пам'ятаю, як у сільській тиші довго не міг заснути, бо весь час увижалися давноминулі тіні тих двох шибайголів, доросле життя яких було сповнене гіркотою розчарувань і позначене трагічним фіналом: в момент тяжкої душевної кризи «Кавалер ордена самотності» (вислів Т. Табідзе) Галактіон сам наклав на себе руки 17 травня 1959 року, вистрибнувши з четвертого поверху лікарні, а Тіціана, як уже мовилося, захопила немилосердна чорна хвиля тридцять сьомого, не удостоївши його навіть могили.

Галактіон, як і обождюваний ним Акакія Церетелі, ніколи не обіймав офіційних посад, не був службовцем у справжньому розумінні цього слова. Сам поет писав: «Працював у журналах та газетах, але за покликанням залишався поетом. Моєю трибуною була поезія, і я ніколи не полишав цієї трибуни і не міняв її на якусь іншу службу...» І, справді, на початку 20-х років він недовго редагував журнал «Ломісі», сам видавав «Журнал Галактіона Табідзе», був одним із засновників журналу «Мнатобі» — головного друкованого органу грузинських письменників. У 43—44 роках у газеті «Комуністі» завідував відділом листів, де, в основному, підбирав до друку фронтову

поезію. Ще він деякий час, зрозуміло, на громадських засадах очолював секцію поезії Спілки письменників Грузії. Взагалі ж він, як свідчив і сам, залишався трубадуром, самовідданим служителем муз, для якого найвищий ідеал — досконале слово, яке було спочатку і яке було Богом.

Ще на початку двадцятих років тифліська богема віддала Галактіонові пальму першості, назвавши його королем поетів. І хоча пізніше він був удостоєний звання народного поета і дійсного члена Академії наук Грузії, той неофіційний титул йому був наймиліший, адже гонорові колеги таку щедрість, як правило, виявляють надзвичайно рідко і лише тоді, коли в номінанта наявність геніальності більше ніж очевидна.

В кінці життя поет написав один короткий вірш, в якому перераховуються найпопулярніші назви грузинських фортець, храмів, річок і поетів. При його читанні залишається враження недомовленості, ніби автор навмисне обриває фразу, не додає рими, а рима напрашується сама по собі. І вона звучить так — «Галактіоні» (грузинська форма написання імені поета):

Які премилі, батьківщино,
Твої Кура і Ріоні,
Шота, Ілля, Акакій, Важа...
Галактіоні.

(Переклав Р. Чілачава)

Це останнє слово ставить все на свої місце, адже стає зрозуміло: Галактіон Табідзе чітко усвідомлював виняткове значення своєї поезії та її місце в грузинській історії*.

«Я щаслива людина, бо на своїй батьківщині не потребую паспорта, грошей і готелю», — нерідко повторював народний поет Грузії Г. Леонідзе. Він не перебільшував, бо був справді загальним улюбленцем, справжнім уособленням грузина. Гогла, як його з любов'ю називали, прийшов у рідну літературу з благословіння Важа Пшавели, який присвятив юному поетові один з своїх останніх віршів. Адресат не те що не підвів, а й став яскравим і натхненним продовжувачем справи свого наставника. У молоді літа Г. Леонідзе належав до «блакитних рогів», захоплювався символізмом, хоча в його поезіях передовсім нуртував дух могутнього грузинського романтизму (грузинський символізм взагалі, як мені видається, хоч і визнавав теоретичні засади цієї модерної течії, по суті своїй був явищем національним, грузинським і лише за деякими зовнішніми аксесуарами нагадував його). У міру архаїзована лексика, оригінальні словотвори, несподівані мовні звороти, розкішні метафори, напружена ритміка, неповторні інтонації робили поезії Г. Леонідзе пізнаваними одразу, надаючи їм особливого шарму. Навіть у панегіричній поемі про Сталіна він умудрився дати шедевральні зразки потужної метафоричності.

Георгій Леонідзе був першим великим грузинським поетом, якого я в житті побачив. Він ішов вечірнім проспектом Руставелі повільною, але впевненою ходою. Серед натовпу вирізнялася його могутня статура, яку легко було впізнати навіть ззаду. Я непомітною тінню слідував за ним майже цілий квартал, аж поки він не зайшов у під'їзд власного будинку. Хоч якою великою була спокуса, я так і не наважився підійти і зізнатися у палкій любові до його творчості. А вдруге я бачив його вже... в труні. Помер Георгій Леонідзе в день смерті свого хрещеного батька в літературі Важі Пшавели 9 серпня 1966 року і похований неподалік від нього на Мтацміндському пантеоні.

Серед тих, хто залишив глибокий і незабутній слід у грузинській літературі, безперечно, є Терентій Гранелі, один з найсумніших і найтрагічніших поетів ХХ століття. Життя його було коротке, злиденне і невлаштоване, не мав ні даху над головою, ні шеляга в кишені. «Ані життя. Ані смерть. А щось інше!» — проголосив поет і пошукові цього «щось іншого» присвятив свою печальну і щемливу поезію. Його біографія сповнена дивацтвами, незрозумілими і чужими для звичайних людей. Був відлюдкуватим мрійником, часто ночував на кладовищах, тихо і самотньо супроводжував жалібні процесії незнайомих небіжчиків, творив у тривожному очікуванні неми-

---

* Поезія Галактіона надзвичайно музична, асоціативно-метафорична, в ній переважають напівтони і контексти, що дуже важко переказати, розшифрувати дослівно. А це означає, що підрядники з його віршів виходять кепські. Це той випадок, коли треба читати між рядками, відчувати евфонію, вловлювати ритмічні інтонації та вгадувати національний колорит. Перекладачі, котрі не володіють мовою першотвору (а вони, на жаль, рідко нею володіють!), позбавлені такої можливості, отже, й приречені на невдачу. Ось і утворюється зачароване коло. Я спробував його розірвати, хоча очевидно, що зробити це до кінця так і не вдалося. Геніальний лірик, віртуоз форми, неперевершений словотворець, Галактіон Табідзе, котрий замикає велику сімку грузинських поетів (Шота Руставелі, Давид Гурамішвілі, Ніколоз Бараташвілі, Ілля Чавчавадзе, Акакій Церетелі, Важа Пшавела і Він), ще чекає свого конгеніального перекладача українською мовою.

нучої загибелі. Справжнє прізвище Гранелі — Квірквелія, псевдонім же, за свідченням його сестри, походить від латинського слова «granum» — зернятко. Поет, хоча й знав собі ціну і не зовсім безпідставно рівнявся з Галакціоном, вважав, що він також маленьке зернятко, крихітна часточка великого Всесвіту. Останні чотири роки життя Терентій Гранелі провів у лікарні душевнохворих і помер у тридцятисемирічному віці, вписавши в історію грузинської літератури надзвичайно яскраву, містично-феєричну сторінку.

Своєрідними предтечами цілої когорти першорядних грузинських поетів, які вступили у рідну літературу на початку минулого століття, можна вважати О. Абашелі, С. Шаншіашвілі і Й. Гришашвілі, митців з різними естетичними уподобаннями, світоглядними засадами, манерою письма, зрештою, й творчими можливостями, але об'єднаних прагненням відстоювати інтереси вітчизни, бути самовідданими служителями Євтерпи. Особливо вагомою є роль Й. Гришашвілі в розвитку грузинської ліричної поезії, наповнення її еротичними та урбаністичними мотивами.

У 20—30-х роках найактивніше ядро грузинської поезії утворили А. Мірцхулава, С. Чіковані, К. Каладзе, І. Мосашвілі, Д. Гачечіладзе, І. Абашідзе, Г. Абашідзе, Р. Маргіані, Й. Нонешвілі, які ще до початку Другої світової війни досягли високого рівня професійної майстерності і, незважаючи на належність до різних літературних течій і вікову різницю, сприяли піднесенню культури поетичного письма, розширенню ідейно-тематичних обріїв рідної літератури і аж до самого кінця днів своїх залишалися в її незаперечних лідерах.

На жаль, у боротьбі з фашизмом загинули талановиті молоді поети М. Геловані, В. Убілава, Г. Напетварідзе, Важіка Пховелі, С. Ісіані, жертвою невиліковного на той час туберкульозу став двадцятисемирічний Л. Асатіані, від банальної застуди помер О. Саджая. Їх усіх чекало блискуче творче майбутнє, але й та невеличка за обсягом поетична спадщина, яку вони залишили, є неопцінним надбанням нашої духовної культури, як і твори поетів наступної генерації М. Лебанідзе, О. Челідзе, Л. Сулаберідзе, Х. Борулава, М. Квлівідзе та інших, котрим вдалося сповна реалізувати себе.

Серед грузинських поетів ХХ сторіччя чи не найпопулярнішим за межами батьківщини є вже згадуваний С. Чіковані. І це має своє пояснення. По-перше, як свідчать сучасники, С. Чіковані був надзвичайно комунікабельною людиною, завдяки чому мав безліч друзів у різних куточках світу. Його оселя в Тбілісі була скоріше штаб-квартирою, координаційним центром духовних зв'язків Грузії. По-друге, поезії С. Чіковані надзвичайно метафоричні й предметні, що дає змогу досить точно і без значних втрат їх перекласти. Він умів невимушено й природно поєднувати у своїх віршах живописний малюнок і музичний орнамент, про що говорив і сам: «...помірне вторгнення в поезію якостей живопису і музики не є великим гріхом... Я завжди був за розширення рамок ліричної форми і відстоював необхідність вторгнення елементів високої прози в поезію. Зрозуміло, якості інших мистецтв повинні входити в ліричну поезію так, щоб вони перетворювались в мову поезії, і в цьому розумінні не повинні бути повтореннями мови музики чи живопису».

Симон Чіковані був невтомним мандрівником, спраглим відкривачем нових художніх матеріалів, допитливим критиком і дослідником історії культури у широкому розумінні цього слова. Його особистими друзями були Б. Пастернак і М. Заболоцький, Е. Чаренц і С. Вургун, Й. Бехер і Ю. Тувим і багато інших видатних поетів*.

С. Чіковані пройшов складний життєвий і творчий шлях. Учився в Кутаїському реальному училищі, де й почав віршувати. У 1922 році, по його закінченні, він вступає до столичного університету і з головою поринає в літературні справи. Кумирами молодого поета стають В. Хлебніков і В. Маяковський. Заум і футуризм полонять серце С. Чіковані, і він стає лідером грузинського Лівого фронту. Разом зі своїми однодумцями Б. Жгенті, Н. Шенгелая і Н. Чачавою він засновує футуристичний журнал «Н₂SO₄» і цілих п'ять років віддає ультрамодерновим поетичним вправам, про які пізніше згадуватиме з іронією. Справжня зрілість прийшла на початку 30-х років, а на початку Другої світової війни він уже був визнаним майстром грузинського

* Що ж до дружби С. Чіковані з українськими поетами, то це — велика й окрема тема. Зацікавленого читача відсилаю до моєї монографії «Сходження на Зедазені», виданої «Українським письменником» у 1993 році. З неї можна детально довідатися, як С. Чіковані залучив М. Бажана до перекладу «Витязя в тигровій шкурі» та «Давитіані», як він сам перекладав Т. Шевченка і був ініціатором видання грузинського «Кобзаря», які він мав сердечні стосунки з П. Тичиною, М. Рильським, В. Сосюрою, А. Малишком та іншими.

вірша. Певний час С. Чіковані очолював Спілку письменників Грузії, був талановитим організатором літературного процесу.

С. Чіковані подав нам високий зразок самовідданого, безкорисливого служіння музі й рідному слову. Навіть тоді, коли волею неблаганної долі 60-річний поет повністю втратив зір, він не припинив творчої діяльності і свої вистраждані рядки диктував дружині Мариці. Так народилися його останні поетичні збірки «Гянджинський зошит» і «Залишаю тобі книжку». Сама ж дружина пережила чоловіка всього на кілька років. За словами М. Бажана, «вмираючи, вона залишила заповіт, і рідні виконали його. Після кремації її попел розсипали на могилі коханого. В квітах Грузії, що й нині яскравають на Симоновій могилі, в кожній їхній пелюстці є частина Маріки. Вони не розлучились».

Досі з глибокою вдячністю згадує редактора журналу «Мнатобі» С. Чіковані ціле покоління грузинських письменників, творчі дебюти яких відбувалися на сторінках згаданого часопису з благословіння привітного й уважного редактора. Саме С. Чіковані одного літнього вечора 1945 року привів до Спілки письменників Грузії двадцятирічну Ану Каландадзе, яка перед багатолудною аудиторією прочитала зворушливі, сповнені первозданного трепету і мелодійності вірші. Присутні — серед них живі класики нашої літератури — просили читати ще і ще.

Кажуть, що то було свято неповторне: нарешті в багатомісячній грузинській поезії зазвучав жіночий голос, гідний і співзвучний голосам великих попередників. Минуло шістьдесят років з того вікопомного дня, і творчість Ани Каландадзе стала часткою мистецької скарбниці грузинського народу. Вірші Ани — так, без прізвища, називають її, на знак особливої любові і поваги, як-от: Ілля, Акакій, Важа, Галактіон, — сповідальні, інтимні, тихі. Вони — наче молитва й заклинання. З них повіває вітерцем стародавніх грузинських фортець і храмів, сторінок літописів і манускриптів. Історизм, одна з важливих рис усієї грузинської поезії, яскраво проступає в творчості поетеси. Вона не пояснює, а пробує разом з нами проникнути в сутність явищ і речей, збагнути їх діалектичну єдність, дивується нескінченній красі природи, польоту сонечка, шелесту листя платанів і шовковиць, таємничому окресленню рідних грузинських літер. Вірші Ани вільні від штучності, претензійності, зайвих псевдообразних оздоб. Для неї головне — чистота почуттів, невідомість інтонацій і, звичайно ж, точність слова і думки. Все це разом визначає форму творів, які традиційні лише графічно. Автор намагається створити певний «локальний космос», «мікросесвіт» багатогранного інтелектуального життя, зосереджуючи увагу при цьому на емоційних подробицях. Ностальгічна печаль за героїчним минулим народу сусідує з мажорною піднесеністю, з передчуттям щасливої миті відкриття нових, ще не пізнаних можливостей власної душі. Лише в її нетрях, глибинних пластах підсвідомості нуртує нестримне джерело натхнення, жага одкровення і самовдосконалення. Три параметри визначають сенс створеного поетесою: ритм, звучання і значення. Гармонійна триєдність цих понять досягається досить часто і, власне, є запорукою читацької прихильності.

На мій погляд, поезія Ани Каландадзе — успішна спроба повернути людині втрачену «божественність», глянути на саму себе зважено, наче зсередини, і в цьому поетеса виявляє безпосередню близькість з творцями епохи Відродження.

Складається враження, що Ана Каландадзе не творить поезії, а лише звільняє їх від пут власної душі. Так, як у Т. Табідзе: «Не я пишу цей вірш, вірш пише сам мене». А далі — межа, за якою може наступити вперте мовчання, бо хист мовчати — не менший від хисту говорити. Поетеса віртуозно володіє мовою. Можна сказати, що головний герой її творів — грузинське слово, трохи навіть архаїчне, але з філігранною майстерністю осучаснене. Академік О. Потєбня вважав поезію явищем мови або особливою формою мовлення. Гадаю, Ана Каландадзе поділяє цю думку визначного вченого, спадщину якого за родом занять не може не знати (вона за фахом — мовознавець). Однак не фах, а високий поетичний талант, індивідуальне світосприймання, глибина почуттів забезпечують їй заслужену любов і популярність у Грузії.

В середині минулого століття в грузинській літературі, яка від тоталітарного режиму зазнала непоправних утрат, відчувався значний вакуум, внутрішній застій, більше того — духовна криза. Громадянська позиція автора, художня правда твору, щирість емоцій і переживань у переважній більшості випадків були замінені фальшивою бравадою, дріб'язковістю тем, пустослів'ям. І лише в кінці 50-х, завдяки короткочасній політичній «відлизі», групі молодих талановитих літераторів вдалося здійснити справжній прорив з тієї задушливої атмосфери. На небосхилі вітчизняної поезії яскравими зірками спалахнули імена М. Мачаваріані, А. Сулакаури, Ш. Нішніанідзе, братів

Т. і О. Чіладзе, Д. Чарквіані, Т. Чантурія, В. Джавахадзе, З. Болквадзе, Г. Гегечкорі, М. Потсхшвілі та інших, які не тільки повернули колишній блиск і привабливість грузинському віршу, але й наповнили його яскравою образністю, глибокими роздумами над складними проблемами сучасності. Поколінню грузинських «шістдесятників» вдалося знову привернути увагу громадськості до поезії, оживити інтерес до розвитку літературного процесу.

Вийшло так, що «шістдесятники» своїми яскраво-громадянськими творами мимоволі, того не бажаючи, дещо затьмарили позначені асоціаціями, підтекстами, натяками поезії тих, хто утверджувався в красному письменстві у так званий застійний і передперебудовчий час (назву декого з них: Л. Стуруа, Б. Харанаулі, М. Ціклаурі, Г. Алхазшвілі, Д. Пховелі, Р. Каландія, З. Молашвіа, В. Харчілава, Г. Одішарія та інші). Подібна медитаційна лірика вимагала значного інтелектуального рівня читача, його вміння сприймати в цілому логічний зв'язок між художніми образами. Такий підхід до творчості був не самоціллю, не даниною моди, не інтелектуальним кокетуванням, а загостреною потребою глибокого пізнання і своєрідного відображення сучасності, художнього аналізу явищ. Експерименти торкнулися перш за все форми вірша, адже більшість молодих авторів відмовилась від рими і звернулася до верлібру.

Звичайно, не молоді грузинські поети були його відкривачами. Ще Анрі Барб'юс зауважив, що сучасний вільний вірш є новою формою вже давно. Йдеться, в основному, про посилену інтонаційність і потяг до поліритмії як способу уникнути штампів.

Поетам, які вступили в літературу в період складний і суперечливий, коли понад усе ставилася кон'юнктура і відкидалася будь-яка смілива спроба сказати відверту правду «про час і про себе», було нелегко залишитися на чесних позиціях. І якщо їм це вдалося, то перш за все завдяки глибокому розумінню ролі поетичного слова в житті суспільства, вірності тим національним та загальнолюдським ідеалам, яким завжди слугувала грузинська поезія.

Кінець ХХ століття разом з омріяною свободою і державною незалежністю, яку грузинський народ виборював на чолі з поетами Звіадам Гамсахурдіа і Мерабом Костава, приніс нам нав'язані зовні етноконфлікти та громадянську війну і, як результат, втрату територіальної цілісності, економічну скруту, широкомасштабну соціально-політичну кризу. Жертвами політичних інтриг і військового путчу стали обидва герої — і Мераб, і Звіад.

Так уже вийшло: слава дисидента і політичного діяча випередила славу поета і вченого Звіада Гамсахурдіа. Протягом десятиліть на його твори було накладено табу, їм не відкривали дорогу до читачів. 1973 року в цілком зрілому віці він захистив кандидатську дисертацію про світоглядні засади Руставелі, яка, за словами опонента проф. Ц. Топурідзе, вражала новизною теоретичних висновків, їх всебічною аргументованістю і заслуговувала присудження авторові ступеня доктора філологічних наук. Однак шлях до докторства насправді виявився довгим, і тільки через 18 років прийшло до нього це давно заслужене визнання.

Приблизно в той же час, на початку 70-их, коли Звіад захистив кандидатську, мені довелося бачити у видавництві «Мерані» сигнальний примірник його першої збірки, яка невдовзі була заборонена, а наклад її знищений. Широкий читач дістав змогу ознайомитися з неабияким творчим доробком митця тоді, коли цензура почала в бозі і прийшла омріяна свобода слова. «Заручини місяця» — так називалася збірка його поезії, яка побачила світ у тому самому видавництві «Мерані» 1989 року. Саме з неї я зробив підрядники для моїх друзів — П. Засенка і П. Осадчука, які, в знак протесту проти нечуваної сваволі і беззаконня путчистів, за допомогою українського слова відтворювали їх мистецьку красу буквально під канонадою в Тбілісі, що доносила з екранів телевізорів.

Поетичні рядки З. Гамсахурдіа позначені трагізмом, передчуттям неминучої катастрофи і загибелі. Його світосприймання забарвлене печально-тривожними фарбами, а голос його просякнутий елеґійно-мінорними мотивами. В них можна вловити далеке відлуння карбованих строф не лише Н. Бараташвілі і Г. Табідзе, а й улюблених західноєвропейських поетів. Регістр почуттів і переживань поета З. Гамсахурдіа здійснюється до рівня байронівської «світової туги» і набуває універсального, загальнолюдського звучання.

На ті тисячних жертв братовбивчих збройних сутичок, які тривали в Грузії декілька років, якимось приглушили біль від відходу у вічність в останнє десятиліття Іраклія та Григола Абашідзе, А. Сулакаурі, М. Лебанідзе, М. Квлівідзе, Ш. Нішніанідзе, Х. Берулави, М. Потсхшвілі, З. Болквадзе, Г. Гегечкорі та ще багатьох інших, які разом зі своїми талановитими побратимами по перу тривалий час, наче атланти, невтомно підтримували високе небо сучасної грузинської поезії.

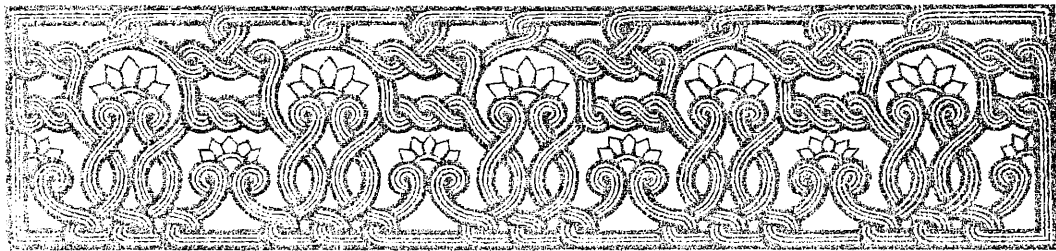

Незважаючи на болісні, але, на жаль, неминучі втрати, найхарактернішими рисами грузинської поезії і надалі залишаються глибокий патріотизм, оспівування рідної природи, зануреність у філософську сутність життя і смерті, добра і зла, величі й краси людської душі. Протягом тисячоліття ці риси наповнювались новими витонченими гранями, обростали прикметами часу, вдосконалюючи усталений образ поетичного світу грузинського народу.

Ви, мабуть, звернули увагу на те, що я постійно підкреслюю таку характерну рису, як спадкоємність поетів — незаперечну об'єктивну даність в грузинській літературі. Гімнографи і одописці своєю творчістю зумовили появу Руставелі, Руставелі підготував підґрунтя для Гурамішвілі і Бесіки, вони, в свою чергу, — для романтиків, романтики — для представників критичного реалізму, останні — для символістів. А. Церетелі особисто благословив Г. Табідзе, Важа Пшавела — Г. Леонідзе, С. Чіковані — Ану Каландадзе. Прикладів можна наводити і далі, однак сутність не в переліку імен, а в тенденції. Тенденція ж полягає в тому, що грузинська поезія має свою давно визначену, апробовану століттями неповторну магістральну лінію, позначену кришталевою духовністю, високим гуманізмом, нестримною жагою служіння батьківщині, добру і красі, правді і справедливості. Такою її сприймає і нинішнє покоління грузинських авторів, які, спираючись на дорогоцінну спадщину, накопичену видатними попередниками, торують шлях у майбутнє, у незвідані простори ХХІ століття, натхненно і дбайливо плекають «золотий виноградник» рідного поетичного слова.

Рауль Чілачава

Грузинська народна поезія

АМІРАНІАНІ

(Фрагменти)

I

Аміран, Бадрі з Усубом у сирітстві виростили.
Хто з добром до нас приходив, ми тому допомагали,
Хто нам зло чинив, того ми безпощадно розоряли.
Гідно вдягшись, у Балхеті ми утрюх помандрували
І собі отам роботи в багача-купця шукали.
Він сказав нам: «Геть ідіте, щоб вас більше
й не видали».

II

У Балхеті дев'ять девів* ми зустріли, молодці, —
Здибались при вході в місто, а розсталися в кінці.
Нам ніякої завади не вчинили деви ці,
Не пошкодили і ми їм, рівні з девами борці.

III

В гості рушили до девів.
Мучив голод Амірана.
«Не ходи! — Бадрі промовив. — Не ходи, то путь
обманна!»

А Усуб додав: «Там буря вчора вила несказанна!»
Та не зважив той, бо сильний мучив голод Амірана.

Спостерігши Амірана, сполошився девів рій,
Але всі йому всміхнулись, страх приховуючи свій.
Пиво в келиху підносять, повне жаб, отруйних змій.
Він поїв і став нудитись, хоч одсунув той напій.

Девам на вогні тим часом пирога спекла їх мати.
Розломила. Що ж було в ній? Людські голови і ноги!
Аміран, таке уздрівши, від жалю почав ридати,
А братам здалось, що плаче він од страху
та тривоги.

До дверей Бадрі подався, у вікно Усуб гукав...
Тут заплакав дев маленький, до великого пристав:
«Ти забити Амірана нам усім пообіцяв,
Кров Бадрі і ніж Усубів ти уже мені віддав!»

Аміран схопив малого і в лице старому кинув,
І його мечем ударив, аж линула кров із шиї.
Заревів той дев: «За віщо ти розгнівався на дитину?
У самого ж мати й жінка — дві розпусниці-повії!»

IV

Гвелешап проковтнув Амірана, Бадрі одрубав хвоста
Гвелешапові і гукнув Аміранові:

«Давній звичай Джаредханів — при собі носити ніж;
Тож достань його з кишені, деу черево розріж!»

Аміран розрізав черево Гвелешапові і вийшов з нього.
Але там він втратив бороду і чуба. Брати
сказали йому:

«До осмаленого, хлопче, ти подібний поросяти.
Бороди і чуба збувся, щоб мішок як слід напхати!»

Раптом вони побачили, що лисиця, скупавшись у
воді, оновила своє хутро. Аміран скупався в тій воді,
і у нього знов з'явилися борода і чуб.

V

Аміран в дорогу рушив, з ним пішли його брати.
Дев'ять гір пройшовши, вийшли до Алгеті-висоти.
Олень був там, що рогами міг би неба досягти.
Згубна стрілка Амірана долетіла до мети.

* Пояснення незрозумілих слів див. у словнику в кінці книги. (Прим. ред.)

Переслідуючи звіра, обійшли усю округу, —
Довго оленя шукавши, заблудилися в пустелі
І на дике місце вийшли, до покинутого луку, —
Кам'яні будівлі замка там підносились на скелі.

До похмурої фортеці товариство підійшло.
Плач такий почувся з неї, аж за серце узяло.
Обійшли навколо замок, але брами не було, —
Тільки там, де сонце дужче дикий камінь напекло,
Пощастило відшукати їм прохід у те кубло.

Аміран ногою вдарив і пробив тропу широку, —
Там побачили герої труп якогось нещасливця;
Кінь його басує поруч, а дружина плаче збоку.
Далі ніж лежить булатний і двосічний меч сміливця,

Ще стримить алмазно-гострий в головах
у нього спис...
Заповіт свій передсмертний мрець між пальцями затис.
Прочитав герой — здригнувся, світ померк йому
од сліз.

Лист казав: «Я вік свій бився, вигубляв
ворожу зграю...
Тільки дев Бакбак зостався, тим я спокою не маю.
Хто заб'є його, тому я меч оцей заповідаю.

Хто матусю поховає — спис тому вручаю я,
Хто дружині дасть притулок — хай бере мого коня.
Не бродяга я безрідний, я Усубові рідня».

Аміран пішов і зустрівся з Бакбаком. Аміран
гукнув йому:

«Хто ти, хто ти? Озовися, назови своє ім'я!»
«Тілом родича Усуба пообідать хочу я!»
«Хто ж тебе до нього пустить? Стань на бій,
жеретія!»

Аміран схопився з девом, грім і гук пішов у горах,
Кинув об землю, та тільки на каміння, а не в порох,
Аж плече у дева трісло, аж завив од болю ворог.

«Не вбивай, а мовить слово дай, о витязю, мені!
Знаю я Камар-красуню у заморській стороні.
Хочеш слави? То поквапся: битви будуть
там страшні».

Аміран тоді спинився, вражений його словами,
І Камар шукать поїхав вкупі з рідними братами,
Скоро вид його, як сонце, там засяяв коло брами.

Відчинила вікна діва, схожа з сонечком сама,
Розпустила коси чорні, Амірана обніма.

В неї батько пребагатий, в нього слуг і війська тьма;
З каджами лихими бився він сім років не дарма;
Підкорив владу каджив з володіннями всіма...
Витязь вкрав у нього доньку, що їй рівної нема.

З брязку трощених тарілок цар дізнався
в ту ж хвилину,
Що продерся в замок ворог і схопив його дитину.
Аміран з двома братами ту тяжку вчинив провину!
Військо скликав цар, що деви в нім
складали половину,
Клятву дав стояти міцно, рятувать їх од загибуні.

Каджі, двом царям підвладні, з громом
рушили на бій,
Навздогін за Аміраном, щоб спинить його мерщій.
Обернулася красуня — шлях звивається, як змії.
Військо батькове уздріла, серце стиснулося їй.

«Поспішаймо! Бистрим бігом ти прославивсь,
Аміране!
Я вже бачу військо батька безпощадне, неблаганне!
Щораз ближчає погоня, скоро й битва люта гряне!»

Ці слова у Амірана розбудили в серці гнів:
«Не фазан я, що на нього сокіл в полі налетів!
Я не заець у діброві, що жахається хортів!

Я не риба, щоб у сіті до рибалок потрапляти!
Хай під'їдуть — їм назустріч вийду
я й мої два брати!
Доведеться їм, клянуся, тяжко плакати й стогнати!»

* * *

...Аміран вернувся в замок, з ним були його брати.
Облягло їх сильне військо, всі зібралися туди,
І здавались мурашками їх віддалені ряди.

Поряд з другом сіла діва, опустивши запинало,
І вбрання її прекрасне, наче сонечко, сяло.
До Усуба мовив витязь: «Нам журитись не пристало!
Встань, поглянь на стан ворожий, чи багато їх,
чи мало».

Встав Усуб, навкруг поглянув — повне поле ворогів.
Звичай знавши, він за ними спис
у землю засторчив, —

Він, як витязеві личить, їхніх лав і не лічив,
Повернувся та й промовив: «Є робота для мечів».

Аміран озвався гнівно: «Чом понехтував лічбою?»
Встав і вийшов за ворота, взявши лук собі за зброю,
Аж за каджив спис метнув свій незрадливою рукою,
Обійшов вороже військо, все зробив як слід герою.

Каджі кинулись до списа — вирвать з ґрунту
не змогли.
Він пустив стрілу із лука — зразу шестеро лягли.
Взяв свій спис і повернувся знов на замкові вали.

Як шалений вбіг у замок і почав братів картати:
«Вас, мою надію певну, звик я всюди вихвалити!
Щоб ніхто не дорікав нам, втрюх ми мусимо
вмирати!
Як пропасниця слабого, нас обступлять супостати!

Поділім їх, жереб киньмо, щоб узнать, куди кому!»
Був Усубів перший жереб. Легко видалось йому
Ворогів одну частину потрощити на батламу, —
Він на них навів ажуху, розігнав, як сонце тьму.

В другу вривався частину — тут усі зійшлись
круг нього,
Списом влучили в обличчя, вбили витязя палкого!
Впав Усуб і покотився вниз із пригорка крутого...
А Бадрі у замку п'яний міцно спав, не чув нічого.

Аміран сказав йому:

«Підведись, Бадрі, не гайся, це ж вино, а не дурман!
Йди, коня вбери у зброю — рушить в битву Аміран.
Дня гіркого ми діждали, згинув наш Усуб од ран.
Кінь не рже і меч не дзвонить, не шумить
ворожий стан».

Звівсь Бадрі, із замка вийшов, став герою дорікати:
«Ради дівчини твоєї мусять гинути два брати!
Любо й нам було б красуню яку-небудь обіймати!»
Встав Бадрі й пішов на битву,
жеребка не згодивсь брати.

Як поранили героя, він сховався серед тіл;
Аміран лише всміхнувся, меч узяв, спустився в діл,
Знов почав шалену битву, ворогів рубав навпіл,
Всюди кидався, трупом вражим застелив увесь окіл.

Військо винищив — і бачить: тесть виходить
проти нього,
Рветься в бій осатаніло, весь із каменю твердого.
Б'є мечем герой — лиш іскри вилітають,
більш нічого;
Той бичем шмагає, м'ясо рве із витязя стійкого.

З замка дівчина гукнула:

«Важко смілому буває, як ухваток він не зна!
Знизу лучать по м'якому, а не зверху б'ють слона!
Підрубай стіни підпору — і впаде у прах стіна!»
По ногах ударив тестя, впала туша кам'яна.

Крикнув батько доньці: «Шльондро,
що свій сором утеряла,
Що на бахура-заброду батька рідного зміняла!
Чом тебе малою мати у колісці не приспала?
Хай згорить твоя коліска! Чом ти батька занедбала?
Чи не я співав для тебе, щоб ти швидко задрімала?»

Відказала: «Не для мене ті співалися пісні,
Бо без матері росла я, на подвір'ї цілі дні!
Як просилася до хати, чула похвалки страшні,
Як од спраги знемагала, то доводилось мені
Уночі ходити по воду, а не ніжитися в сні...
Та пора моя приспіла, стала я на відданні».

Аміран братів шукає, він од замка сходить вниз,
Там Бадрі він зустрічає, що між трупів захистивсь.
Та примчав незнаний вершник і в Бадрі
звігнав свій спис.

Неживого побратима Аміран наверх одніс.

Аміран шукав Усуба, він любив його найпаче.
По високих горах бродить, у гаю густому плаче.
Ось мисливця він помітив, що йому назустріч скаче...
«Чи не бачив ти Усуба?» — він питає нетерпляче.

«Нащо вгору йдеш? Учора там громи гули кругом,
Наче деви збунтувались, наче падав скель огром.
З гір спускаючись, там витязь крикнув
раненим орлом.
З голови й грудей у нього кров точилася струмком.

Сто убивши в січі, був він невдоволений числом...
О, як мучиться той витязь із розрубаним чолом!»

Аміран тоді наблизивсь до Усубового тіла.
«Страшно смерть мене затисла, дух звести
мені несила!» —
Він сказав і вийшов. Раптом буря Амірана підхопила.

Він помітив, що по небу чоловік до нього йшов.
На ногах він укріпився, меч свій вихопивши знов:
«Чи ти — тур, чи ти — людина, я до зустрічі готов!..»

«Він до мене повертає, хоче він зі мною биться.
Я зустрів його — і зайду пронизала гостра криця!
Битву вистояв я твердо, як героєві годиться.

Більше матері не бачить злому цапові тому,
Та і я Камар кохану більш уже не обійму!»

Він до замка повернувся, й серце биться перестало.
З мертвих тіл густої крові там точилося немало.
Ось прибігло мишенятко і тихенько лизькати стало...
Бачить це Камар — і гнівом в неї серце запалало.

Витягла свою хустинку і забила ласуна.
Вибігає миша-мати, плаче, вбивцю проклина.
«Нащо вбила ти дитину?» — сумно писнула вона.

Принесла цілюще зілля, доторкнулась до мишати —
Ожило воно й одразу матір кинулося ссати.

Здивувалася красуня: «Як це статися могло?»
Дала зілля Амірану — той підвів своє чоло.

Зіллям цим Камар і вбитих побратимів оживляє, —
Аміран веде кохану; вид її, як сонце, сяє.
Аміран весілля править, вірну подругу вітає.
Славні вчинки їх! На світі пари кращої немає!

Аміран бореться з драконами, девами, злими духами. Якось, розглядаючи хліб, яким живляться люди, Аміран стискає його. З хліба точиться кров. Аміран засмутився, що хліб, який їдять люди, насичений кров'ю. Він хоче, щоб у людей був чистий, безкровний хліб.

Аміран стає на боротьбу з богом, але бог його карає, приковує ланцюгами до скелі в одній із печер Кавказьких гір. Разом з Аміраном в печері перебуває і його вірний чорний пес Гошія, — він крилатий, бо створений з орла. Невіддалік Амірана лежить його меч-горда, але Аміран не може дотягтись до меча, щоб розрубати ланцюги.

Цілий рік ненастанно лиже пес Гошія залізний ланцюг, аж він стає тонший. Цілий рік розхитує Аміран пакіл, до якого примощовано ланцюга. І от пакіл вже скоро можна буде витягти. Скоро Аміран буде звільнений. Та наприкінці кожного року прилітає птах, який клює серце закутого витязя. Слуги бога, ковалі, тричі б'ють молотом по ковадлу, і тонкий ланцюг знову грубує, і пакіл знову глибше вбивається в землю. Так буває щороку.

ЕТЕРІАНІ

*Абесалома і Етері —
бог з'єднав рівних.*

Доживали в світі віку
Чоловік та жінка літні,
Часто смуток їх тривожив,
Бо були вони бездітні.
Мовить жінка: «До ворожки
Йди, скажи слова привітні,
Хай здійснити допоможе
Наші мрії заповітні.
Може, знає, може, скаже,
Чом не маємо дитяти,
Знайде ліки, дасть пораду,
Як нам долю ублагати».
Чоловік пішов слухняно
До ворожчиної хати.
І чаклунка, розпитавшись,
Почала йому казати:
«Ось даю вам яблук трое,
Трое донеси додому.
Не піддайся на спокусу —
Дай дружині, більш нікому.
Два хай з'їсть, коли відчує
Голод і легеньку втому,
Третім спрагу притамує,

Що відчується по тому».
З вірою в небесну ласку
Йшов додому чоловік.
З'їв, не стерпів, яблук двоє —
Голод бідного допік.
А коли від спраги трете
З'їв, висмоктуючи сік,
Зародок відчув у литці —
Так чаклунки чар прирік.
Він одтяв і кинув литку,
Не дійшовши до оселі.
З клекотом орел спустився,
Взяв той шмат, заніс на скелі.
Так Етері народилась
У орла в гнізді-постелі,
І орел поглянув перший
В оченята її веселі.
Вилітав орел у всесвіт
На тугих вітрилах крил,
Здобував Етері їжу,
Додавав орлиних сил.
І росла Етері, квітла
У красі гранітних брил,

Як ранкове сонце, сяла,
Як світило між світил.

Був Абесалом-царевич.
З ловів їдучи, завзятий,
Дівчину в гнізді орлинім
Він уздрів замість орляти.
Запалало юне серце —
Як таку не покохати!
Чарівну красуню хоче
Він дружиною назвати.
«Опусти з гнізда, Етері,
Свого плаття рукави».
«Ні, покинь мене, царевич,
Не гукай і не зови!
Славний матір'ю та батьком,
В царській величі живи,
А про мене, сиротину,
Викинь думку з голови!
Ледь зароджену в сирітстві,
Кинуту в дорожній порох,
Підхопив мене у кігті,
Годував орел у горах.
Ти, могутній, ріс в палацах,
Бідна я — в гірських просторах.
Повен вірності й любові
Мого серця кожен порух.
Ти закохуєшся легко
І покинеш легко теж...»
«Ні, Етері! Мое серце
Б'ється вірністю без меж!
Якщо зраджу, хай скарає
Небо в полум'ї пожеж,
Меч хай зломиться у битві,
Не проб'є чужих одеж!
Буду в чистім полі мчати —
Відпаде хай стремени!
Хай між гір мій шлях закрие
Бурі біле полотно!
Хай поперед мене море
Висохне, покаже дно!
Хай в дорозі згіркне їжа
І затруїться вино!
В вірності клянусь. А зраджу —
Хай розсиплеться мій дім,
Хай з моєї зброї куля
В серці спиниться моїм!»
І подав, як запоруку,
Ніж з узором золотим,
І взяла той ніж красуня,
І промовила затим:
«Хай мені законом буде
Волі царської бажання.
Долі дякую за радість,

За сердечне раювання,
Серцем, тілом і душею
Довіряюсь без вагання,
Буду вірною цареві
До останнього зітхання.
Відтепер піду з тобою
У близьку й далеку путь.
Хлібом, сіллю, і водою,
І вином, що з лоз беруть,
Присягаю всім, чим тільки
Жінка може присягнуть, —
Ти один в моєму серці,
Більш нікому в нім не будь!»

Так довірилась Етері
Юному Абесалому
І спустилася до нього
Вниз по бескиду крутому.
Так зійшлися, обнялися
На коні в сідлі одному
Наречений і красуня,
Рівна сонцеві ясному.
Кличе Мурмана царевич,
Кращого із слуг своїх,
Посилає в рідний замок,
Щоб сказав сестрі Маріх,
Що дружиною Етері,
Найвродливішу з усіх,
Він обрав, — хай на весілля
Просить рідних і близьких.
Йде Мурман, а Етері
В нього в серці як принада.
Щоб віднять її, готовий
На підступність він і зраду...
Йде весілля, всі веселі,
Тільки він в полоні чаду, —
За один її цілунок
Він життя віддав би радо.

Підстеріг його диявол,
Шепотить слуга нечистий:
«Чом ти, Мурмане, сумуєш,
Чом не п'єш, не хочеш їсти?»
Щоб тебе Етері погляд
Грів ласкаво-променистий,
Все зроблю, віддай лиш душу,
В тому кров'ю підпишиш ти!
Як до шлюбного покою
Молода відчинить двері,
Ти її обсиплеш просом, —
В ньому чар моїх химери, —
І за мить її обліплять
Злі комахи-ненажери,
Всю спотворять, і царевич

Відречеться від Етері.
Забереш її до себе,
І в твоєму домі знову,
Як була, такою стане,
Верне всю красу чудову.
Не вагайся!» Здався Мурман
На дияволову мову,
Запродав свою він душу,
Підписав бридку умову.

Так і сталося з Етері,
Як диявол захотів.
Занедужала красуня,
Рій комах її обсів.
У душі Абесалом
Люте горе, біль і гнів —
Хвору він ввести не може
У високий дім царів.
Горем змучену Етері
Взяв Абесалом за руку:
«Дві доби ішло весілля,
Третя нам несе розлуку.
Хто на щастя наше заздри́в —
Хай радіє на розпуку.
Хто Етері взяти хоче —
Хай бере, мені на муку».
Вийшов Мурман: «За сміливість
Ти слугу не покарай.
Я візьму, мені Етері,
Повелителю, віддай!
За Етері твоє серце
Не печалиться нехай —
В домі її у мене буде,
Як у домі брата, рай».
Вигукнув царевич гірко:
«Серце крається, ридає,
Гляньте всі — найкраща квітка
Світлий сад наш покидає!..»
В замку Мурмана з Етері
Комашина зникла згряя,
І з красунею весілля
Мурман радісний справляє.

Тяжко жить Абесалому:
В муках серце й голова.
Кличе Мурмана до себе,
Вимовля такі слова:
«Мурмане! Кажи скоріше,
Чи Етері ще жива?
Чи трояндою розквітла,
Чи засохла, мов трава?»
Мурман каже: «Небу рівний,
Що твій раб сказати може?»
Чоловікові дружину

Перехвалювать негоже.
Он палац мій кришталевий,
Де її шовкове ложе,
Де в промінні самоцвітів
Личенько її пригоже.
Там сидить моя Етері —
Стан стрункий, в очах вогонь,
Брів шнурочки, лоб високий,
Летється сяйво з білих скронь.
Зуби — перли, губ пелюстки,
Нижний оксамит долонь.
Недоторканість красуні,
Боже правий, оборонь!
Бережуть її зовиці, —
Дев'ять їх сидить довкола, —
Запліта косу свекруха
Мовчазна, смаглявочола,
Дев'ять діверів у дверях
Замикають варту коло,
І пильнує сивий свекор,
Як дракон, її престолу».

Почув усе це Абесалом, ще більше знемігся
від кохання і тяжко занедужав.

Знову Мурмана покликав,
Не багато мовив слів:
«У далеку путь відправся,
В край орлів, гірських шпилів,
Принеси води безсмертя,
Щоб ожив я і зміцнів».
Тут заплакав тяжко Мурман
Від лихих передчуттів.
Поспішає він у замок
До Етері на прощання:
«Шлють мене в краї далекі.
Може, зустріч ця остання.
О, коли б ця ніч тяглася
Безконечно, без світання,
Щоб дивився я на тебе,
На красу твого убрання!
Може, завтра не торкнеться
Вже тебе моя рука,
І про смерть мою до тебе
Вість докотиться гірка.
О, не зрадь мене, Етері,
Чарівна моя, струнка,
Не підходь, не грій очима
Брата, друга, юнака!»
І промовила Етері:
«Я твоєю не була,
Тож лишуся нічиєю.
Скину перли геть з чола,
Скину шовк, нехай ряднина

Обів'є мене гнила!
Слуг не треба, буду воду
Я носити з джерела.
Не ввійду до твого брата,
Не принадить твій сусід.
А зустрінусь — розпрощаюсь,
Уклонившись на привіт.
Розлучили мене з любим —
Я самотня на весь світ.
Вже така, напевно, доля
У знедолених сиріт».

Мурман благав матір, батька, сестер і братів
берегти Етері, не підпускати до неї навіть
вітерця і сонячних променів.

Що не день — Абесалому
Тяжче, гірше, — він згасає.
Мудреців старих нараду
З розпачу Маріх збирає.
Радять мудрі голубине
Пірце взять, що сяйвом грає,
Білий хліб, вино червоне,
Пір'я крука чорнокрає.
Взяв пір'їну хворий: «Біла,
Та Етері ще біліша!»
Хліб узяв: «М'який і ніжний,
Та Етері ще ніжніша!»
Взяв вино: «Уста Етері
Ще палкіші, червоніші!»
Взяв пір'їну крука: «Чорна,
В неї ж очі ще чорніші!»
Так Абесалом промовив
І звернувся до Маріх:
«Сестро, встань, Етері замок
Обійди з боків усіх.
Як про мене запитає —
Не приховуй мук моїх,
Все хай знає, поки подих
Мій останній не затих».

Етері, почувши про Абесаломову хворість,
утекла з замка і, наплакавшись, заснула в саду.
Знайшла її Маріх.

«Я тебе шукала в замку,
Ти ж заснула у саду,
Огорнувши у серпанок
Тіла вроду молоду.
Встань же, я тебе до брата
В царський замок поведу;
Може, ти його врятуєш,
Проженеш лиху біду!»

Не чує Етері, і знову кличе її Маріх:

«Обійшла увесь твій замок
Я з покою до покою.
Непорочне твоє ложе
Оросила я сльозою.
Теплий березень і квітень
Знову дихають весною, —
Урятуй же мені брата,
Встань, Етері, йди за мною!
Я візьму лопату, заступ,
Кирку підніму важку,
Приберу з дороги щебінь,
Наприношу моріжку,
Щоб не знали твої ноги
Ні каміння, ні піску,
Щоб на стежку не ступили
Незамощену, слизьку.
Споруджу палац для тебе:
Брили й стіни мармурові,
Ще небачені узори,
Візерунки пречудові!
Заховають прохолоду
Запинала скрізь шовкові,
Килими впадуть під ноги,
Наче стежки веселкові».

Поспішила Етері до Абесаломового дому.

Саме в час, коли Етері
Йшла в Абесаломів дім,
Він в тяжкій лежав знемозі,
Смерть схилилася над ним.
Та, її почувши кроки,
Ніби знову став міцним:
«Чую, йде Етері! Світло
В серці блиснуло моім!
Між повік твоїх, Етері,
Бачу дивний сад тинистий!
За прихід прийми подяку,
За твій погляд променистий!
Та даремно ти трудилась —
У незнаний світ імлистий
Доведе мене вже скоро
Мій вузенький шлях тернистий».
Підійшла Маріх: «Мій брате!
Я Етері привела.
Чи в очах твоїх ще сяє
Промінь світла і тепла?»
«Хай вона підійде ближче, —
Так промовив спроквола, —
За прихід же у віддяку
Щоб коня мого взяла».

Відказала так Етері:
«Я коня не можу взяти,

Всі шляхи мої скінчилися,
Більш мені не мандрувати...»
Підійшла до нього ближче —
Відвернувся, винуватий,
І зажурена Етері
Почала йому казати:
«Чом же ти, Абесаломе,
Відвернувся до стіни?
Подивись на мене, рідний, —
На мені нема вини».
Він до неї обернувся,
І востаннє з глибини
Стогін вирвався, — навіки
Розлучилися вони.

Обняла його Етері,
Притулилася міцніш:
«Ось твій ніж, Абесаломе, —
Заховала я цей ніж.
Тож встромися, лезо, в груди,
Серце зморене проріж!
Я з коханим, вмерши вкупі,
Не розстанусь, як раніш.
Поховають нас край шляху,

Поруч будемо в землі,
Свіжим листям завітчають
Нас троянд кущі малі,
Прилетить ранкова пісня
На пташиному крилі,
Защобечуть пташенята
У гніздечку на гіллі.
Біля нашої могили
Джерело студене буде,
Вип'ють чашу на здоров'я,
Нас пригадуючи, люди:
«Воскреси їх небо, — скажуть, —
Низпошли на землю чудо!..»
Тут гукнув диявол люто:
«Воскресіння їм не буде!»

Сплять Абесалом з Етері
У могилі вічним сном.
Там цвіте троянда ніжна
І фіалка під листком.
Поміж них в могилі Мурман, —
Терен встав над ним шатром,
Він не хоче, щоб з Етері
Поруч був Абесалом.

ЛІЛЕО

(Стародавній гімн сонцю)

О Лілео,
слава твоя повнить землю,
о Лілео!
О Лілео,
слава, архангелам слава,
о Лілео!
О Лілео,
будь охоронцем ти нашим,
о Лілео!
О Лілео,
міць твоя хай нам допоможе,
о Лілео!

Що обіцяли тобі ми у жертву?
Ми обіцяли биків тобі в жертву,
Добрих биків з золотими рогами.

Ми баранів обіцяли у жертву,
В жертву тобі баранів круторогих.

Ті барани по бескеддях стрибають,
Олені тихо лежать під горою,
Сокіл сидить на фортечному мурі,
Той, що для себе ти з золота виклав.
Дім твій чудовий стоїть, висяває.
Всім, що сидять тут,
хай бог помагає!

ПРОСИМО У ГОСТІ, СОНЦЕ!

Просимо у гості, сонце!
Чуєш, півень заспівав?
Просимо у гості, сонце!
Розсвітай, як день настав.
Просимо у гості, сонце!
Молодик вже появивсь.
Просимо у гості, сонце!
В домі хлопчик народивсь.
Просимо у гості, сонце!
Недруг думав, що дочка.
Просимо у гості, сонце!
Де ж це батько хлопчика?
Просимо у гості, сонце!
Він колисочку купля,—

Просимо у гості, сонце! —
Щоб лежало там маля.
Просимо у гості, сонце!
Вдягне сина в шовк отець.
Просимо у гості, сонце!
Буде з сина верхівець.
Просимо у гості, сонце!
Буде кращий між стрільців.
Просимо у гості, сонце!
Заирни до нас і в хлів.
Просимо у гості, сонце!
Я вівцю для тебе вб'ю.
Просимо у гості, сонце!
З нами сядь, вшануй сім'ю.

ІАВ-НАНА

*(Пісня, присвячена богині сонця та її семи синам
і семи дочкам, що накликають на людей хвороби)*

Іав-нана, вардо-нана, іав-нанінао...
Приїхали сюди пани, іав-нанінао,
Привезли радість нам вони, іав-нанінао.
Сестриці батька тих панів, іав-нанінао,
Підстелим кращий з килимів, іав-нанінао.
Якщо затвердо буде їй, іав-нанінао,
Єдвабу золотий сувій, іав-нанінао,
Настелим зверху в той же час, іав-нанінао,
Щоб не поскаржилась на нас, іав-нанінао.
Побіля пані неспроста, іав-нанінао,
Стоїть колиска золота, іав-нанінао.
А в ній царевич-красень спить, іав-нанінао,
Волосся золотом блищить, іав-нанінао.
На ньому ковдра, як кумач, іав-нанінао,
Та ще й парчевий сповивач, іав-нанінао.
Сорочка з шовку — й та на нім, іав-нанінао,
Підшита місяцем ясним, іав-нанінао.
А замість гудзиків — зірки, іав-нанінао,
З рубіна гарні іграшки, іав-нанінао.

Йому наспівують «нана», іав-нанінао,
І лине пісеньки луна, іав-нанінао.
Сім панів, братів, сестер, іав-нанінао,
Вже зайняли сім сіл тепер, іав-нанінао.
А в них розклали сім шатрів, іав-нанінао,
І в кожному свято, в кожному спів, іав-нанінао.
Гей, сім братів, а поміж них, іав-нанінао,
Сім сестер — сім сонць ясних, іав-нанінао.
Вони з сімох тарелів скрізь, іав-нанінао,
Порозсипали перлів низь, іав-нанінао.
Коли у винницю зайшли, іав-нанінао,
Вино рубінове знайшли, іав-нанінао.
Тополя підвелася ввись, іав-нанінао,
На ній гілля — немов нарцис, іав-нанінао.
На гілці соловей співа, іав-нанінао,
Ще й сокіл крила розкрива, іав-нанінао.
Фіалки й рожі там збирав, іав-нанінао,
Перед панами розсипав, іав-нанінао.

ЮНАК І ТИГР

Полював юнак безвусий
На крутих гірських стежках,
По стрімких кряжах проходив
Він з рушницею в руках.

На скелястій верховині
Турів вистежив юнак,

Обламав куці рогами
Ним підстрелений вожак.

Потім з тигром на стежині
Перестрівсь юнак вночі,
Звір стрибнув — палали очі
В нього, наче дві свічі.

Як схопились тигр і хлопець —
Загула навкруг земля;
Обвалили в прірву скелі,
Потрошили все гілля.

Хлопець вихопить із піхов
Вірного меча не встиг,
Він щитом покривсь від тигра,
Та звалився раптом з ніг.

Тигр йому поділ кольчуги
Пазурами розпорів.
Тут юнак за меч схопився —
Полилась на скелю кров.

Франкський меч всадив він в тигра,
Тигр зробив страшний стрибок
І завис над краєм прірви,
Закривавивши пісок.

Але й сам юнак на скелі,
Переможець, мертвий ліг.
Голосильниці приносять
Звістку неньці на поріг.

Ходить мати, плаче мати,
Мертвий син в її думках:
Він не марно тратив сили
І меча тримав в руках.

«З тигром син мій перестрівся;
Один одному в ту ніч,
Син — мечем, тигр — пазурами,
Погасили сяйво віч.

Був і тигр не полохливий,
І мій син — був добрий син.
Ставши з смертю вдвох віч-на-віч,
Не зганьбився ні один».

Обмивала мати сина,
Голосила без надій:
«Ти не вмер, а після бою
Лиш заснув ти, сину мій!

Тигр порвав твою кольчугу
Від подолу до плеча,
Але й ти в бою об нього
Пощербив свого меча.

Був навальним напад тигра, —
Ти не міг, як ті бійці,
За щита свого схватись,
Хоч і мав його в руці.

Але й ворог не сховався —
Ти розсік його мечем.
Я не плачу, я не смію
Докучати тобі плачем.

І в бою, і серед друзів
Не останнім був мій син.
Спи спокійно, після бою
Ти знайшов собі спочин.

Переможець тигра дужий
Рідним сином був мені!»
Син і тигр тепер щоночі
Йй ввижались уві сні.

Снилось їй: кольчугу з сина
Тигр зриває; в іншу мить —
Тигра син перемагає,
І в безодню тигр летить.

Так у снах, в сльозах і думках
Йшло з тих пір її життя:
«І тигриця — також мати,
Також втратила дитя.

І вона тепер блукає,
В неї думи всі — мої,
Я піду зустрінусь з нею,
Щоб розважити її.

Про свого вона розкаже,
Я про сина розповім,
Вдвох ми з нею горювати
Будем — кожна за своїм».

Я ЗУСТРІВСЯ З КИПЧАКОМ

Я зустрівся з кипчаком
Над мухранською долиною.
Просить хліба — поділивсь
З ним тавтухською хлібиною.
Просить м'яса — поділивсь
З ним фазана половиною.
Просить випити — поділивсь
З ним солодкою чарчиною.

Просить жінку він, але
Не розстався я з дружиною, —
Коли б я її віддав,
Вкрився б нищою провиною.
Та схопив дружину кат,
Хтів знущатись над невинною.
Жінка скрикнула: «Мій муж
Став лякливою людиною!»

Я не стерпів — і меча
З люттю вихопив левиною,
Та кипчак підніс меча
Блискавкою над хмариною,
І мені Лашарський хрест
Став надією єдиною, —

Вдарив я й розсік навпіл
Кипчака з його шапкиною.
Попрощався він навек
З небом, з сонячною дниною, —
Хай гризе собі пісок,
Я ж втішаюся з родиною!

МОШКАРА НАД ДУБОМ...

Мошкара над дубом
В'ється, в'ється й лине.
Мошкара ця щезне,
Мошкара загине.

Дуб стоїть могутній,
Він шумить, сміється.
Мошкара над дубом,
Наче хмара, в'ється...

Дуб той, обважнівши,
В воду нахилився.
А потік бурхливий
Широко розлився...

Мошкарі погано:
Тоне... Затонула...
Тільки дуб буяє,
Смерть його минула.

ТАПАРАВАНСЬКИЙ ЮНАК

Тাপараванець молодий
За морем дівчину кохав.
Він через море уночі
Переплисти до неї мав.

Кохана свічку у вікні
Поставила — любові знак, —
Та матері її старій
Не до вподоби був юнак.

Вогонь горів, вогонь погас,
Шумує море в берегах...
«Коли тебе кохає він,
Хай поночі знаходить шлях».

Спокійно дужими грудьми
Юнак долає простір хвиль,
Мов жорнами, перетина
Руками воду без зусиль.

Нема на березі вогню,
Давно навколо темна ніч.
Похмурий морок, грізна тьма
Пливе вочу, встає навстріч.

А хвиля хвилю розбива,
І хмариться небесна твердь.
Юнак знесилився... Гуде,
Вирує чорна водоверть.

Коли розжеврїлась зоря,
Мов очі дівчини, ясна,
Прибило море юнака
Під берег до її вікна.

І тільки тихий вітерець
Його сорочку ворувив.
Орел кружляв над юнаком,
Схилився і мертві очі пив.

БЕТКІЛ

Баїл, Беткіл бідний, пройшло щастя мимо!
Баїл ілба, ілба баїл.
Баїл, як зібрались друзі й побратими,
Баїл ілба, ілба баїл.
Баїл, іде танок, плине пісня тиха,
Баїл ілба, ілба баїл.
Баїл, вибігає біла олениха,
Баїл ілба, ілба баїл.
Баїл, проскакала олениха біла,
Баїл ілба, ілба баїл.

Баїл, олениха — то доля Беткіла,
Баїл ілба, ілба баїл.
«Хто за нею поженеться?»
«Хто ж, Беткіл, за нею піде?»
Одягається мисливець,
Він іде шукати сліду.
Перед ним біжить дорога,
А за ним безмежне поле,
А позад — нема й стежини —

Це твоя, Беткіле, доля.
Увійшов Беткіл в печеру
До мисливської богині.
«Добрих днів богині Далі!»
Та вона сувора нині:
«Що за добрі дні — побачиш,
Покажу тобі все чисто.
Ти обітницю порушив, —
Де подів моє намисто?»
«На твоїй воно постелі».
«Знайдеш — вернешся додому...»
Залишився враз мисливець
Сам на бескиді крутому.
Ще рука тримає права,

Ще нога зіперлась ліва.
А довкола все імлюю
Вкрила доля нещаслива.
«Як же я вернусь додому?»
Певно, тут моя могила...
Передайте добрим друзям,
Хай спогадують Беткіла!
Ще скажіть моїй матері,
Хай мене відпоминає,
А дружині передайте,
Хай у серці зберігає!»

Впав Беткіл зі скель безсило,
Друзі там знайшли Беткіла...

ХОРОБРИЙ ВОЇН

Вовк, орел, хоробрий воїн —
Не приборкать їх ніяк.
Вовк завжди лишиться вовком,
Буде воїном вояк;
Буть завжди орлом — орлові,
Краять льотом неба шир.
Вовк, росу нічну струснучи,
Знов чигає поміж гір.
Із надхмарної вершини
Сиз-орел у діл шугне,
Схопить там мале ягнятко
І з кістками проковтне.

Воїн встане на світанку,
Одягне броню міцну,
Бо щомиті він готовий
Вирушати на війну.

Кінь нехай гризе вудила,
Копитами креше хай, —
Вируша хоробрий воїн
В бій за свій коханий край.
Якщо він назад не прийде,
У тяжкім бою скона,
То оплаче смерть героя
Молода його жона.
А дружина боягуза
Засміється, бо утік
До жіночої постелі
Першим з бою чоловік.

Ні, вже краще не вертатись,
Втратити додому путь,
Ніж, утікши з поля битви,
Боягузом підлим буть!

МЕЧ

Меч сказав: «Ржавіє лезо,
В піхвах я давно загруз.
Вклав сюди мене, напевно,
Не вояк, а боягуз.

До бійця в хоробрі руки
Я б хотів потрапити знов,
Розтинати вражі груди,
Проливать ворожу кров!»

ХОГАІС МІНДІ¹

Помирав Хогаіс Мінді —
Сонце блідло й багряніло,
Він з життям прощався тяжко —
Небо грозно гриміло.

Осипались зорі з неба,
Місяць нахилився безсило,
Соколи, орли, шуліки
На собі аж рвали крила.

¹ Хогаіс Мінді — легендарний герой. З його ім'ям пов'язано багато міфічних переказів.

Звірина, лишивши скелі,
Плакати за ним хотіла;
Кінь його дибки спинався,
Іржучи осатаніло.

Зодяглась дружина в чорне:
Не життя їй, а могила!

Рідна мати знемагала,
Вже й ридать було несила.
Бідолашний батько Мінді
Рвав волосся посивіле.

ВИ ЧУЛИ?

Ви чули, що кажуть грузини в піснях?
Залізні ворота упали у прах,
І сонце пірнуло у море від нас,
І місяць, темніючи, в небі погас,
І ген за горою примеркла зоря.
Де цар наш Іраклій? Не стало царя.
Навіки розстався він з царством своїм,
Вже стяги славетні не мають над ним.

Сказати про смерть його хто це посмів?
Нехай відсихає у того язик.
Він в небо до бога, як брат, полетів,
Сіятиме нам він світилом повік.
Він дітям кольчугу свою передав
І меч, закривавлений в лютім бою;
Віддавши цю зброю, отак він сказав,
Так вимовив думу останню свою:
«Я жив серед вас, я сидів на коні,
І гори, і море вклонялись мені;
Тепер заповіт я такий вам даю:
Любіть і пильнуйте вітчизну свою».

У Мцхеті печальному срібна труна,
Стоїть мовчазна між свічками вона.
В труні тій осяяній — в царській труні —
Іраклій лежить у глибокому сні.
Ридає Іраклія вірна жона,
Царя Імеретії донька сумна:
«На що мої очі подібні? Вони
Мов небо захмарене увосени.
А сліз, як дощу, пролилося із них,
Неначе води у потоках гірських.
Глянь, муже, на серце нещасне, — воно
Підковою стертою стало давно.
Чому народилася жінкою я?
Коли б не коса оця довга моя —
Вдягла б я кольчугу, взяла б я меча,
Припнула б щита до свого плеча.
Усіх ворогів би мій меч пересік,
Ніхто б од очей моїх пильних не втік!»

ЗБЕРЕМОСЯ В ХІДІСТАВІ...

Зберемося в Хідіставі,
Рідними братами станем.
На володаря Мухрані
Ночі темної нагрянем.
В князя ми скарби віднімем,
Награбовані щороку.
Ще й вкрадемо дочку єдину,
Молоду, блакитнооку.
До землі у неї коси —
Сім жмутів переплелося,
Золоті її сережки
Сонцем сяють з-під волосся.
Вітер ними як задзвонить —
Замовкають гори й доли.

День і ніч дивись на неї —
Не надивисься ніколи!
На коня її посадим,
Увінчаємо шоломом,
Тричі палко поцілуєм,
З товариством познайомим.

Як приїдем в Сагареджо —
Там весілля улаштуєм.
Цілий тиждень всім вояцтвом
Проведем, пробенкетуєм.

СІМ БРАТІВ ТА ЇХНІЙ ДЯДЬКО

Ми всімох зустріли тигра
на таврельських перевалах, —
Кожен з нас пустив сім стрілок,
але й жодна не попала.
Тільки дядько стрельнув з лука —
звір упав зі скелі в воду.
Нам із дядьком не зрівнятись,
хоч ми з ним одного роду.
Нашу б зброю серед лугу
на деревах почепити,
А нас, легінів, усіх би
на дівчат перетворити
Й кожній з них по чоловіку,
хоч огидному, роздати,

Чи вдягти торби на шию,
хоч попами раптом стати,
Чи влягтись в гірських долинах,
мов хмарини білоткані,
Чи гірським струмком шуміти
повз хатини у Гудані, —
Хай би в ньому умивались
Чингараульські дівці, —
Чи нам зринуті орлами
до Хахматської каплиці?
А чи стати скакунами
і помчать в нестримнім леті
По широких, по розкішних
виноградниках Балхеті?

ПОЛЮВАННЯ НА ТУРА

Блисни, місяцю щербатий, кинь на скелі сяйва стрічку,
Щоб з ущелин тури вийшли рвать трави зелену мичку.
Перетне їм шлях мисливець, що не спить у темну нічку,
Озираючи з вершини ліс, міжгір'я, дальню річку.

Як почне зоря зоріти, тури глибше йдуть в діброву,
Посуваючись повільно, жуючи траву шовкову.
Та коли до скель підходять — острах їх проймає знову:
Чи мисливець кровожерний не знайшов собі там схову?

Вітер вранішній прокинувся, росяним хитнувши цвітом.
Тур почув тебе, мисливче, пирхнув, землю б'є копитом;
Він до скель крутих прямує, він не хоче бути вбитим,
Він ховається, голодний, за бескеддям, льодом вкритим.

Позирнув удаль мисливець та щільніш закутав груди.
«Я за турами в гонитві закликаю від остуди.
Що їм зробиш! — мовив тихо. — Скелі всюди, крига всюди.
А коли зустрів би — влучив, не втекли б уже нікуди!»

Неушкоджений від мене, туре, зник ти, — поживи ще!
Повідомив тебе вітер, що між скель мисливець рище, —
Та на перевал ти прийдеш, підпушу тебе найближче,
З кручі скотишся до мене — куля мимо не просвище.

Скільки раз неситі круки, крумкаючи, кров спивали,
Скільки раз крутим ізвором через гори й перевали,
Постріл чуючи, мисливці до мисливця прямували,
На крижині слід твій, туре, гострим оком пильнували!»

О мисливче! Хто на світі знав, як ти, пекельну втому!
Вибираєшся на скелю по льодовику крутому,
Сам собі притулок риєш, щоб лежати ніч самому
Під холодною росою без постелі і без дому.

Зашуршить пісок, а в думці вже тривога — ворог лізе.
Ось берданка, тулиш ближче крижане її залізо,
На затвор лягла правиця, негнучка, від стужі сиза,
Ти зітхаєш, і зітхає вітер зверху, вітер знизу.

Хоч до півночі б заснути, бо за північ сон покине.
Тіло на піску залякне, вітер дме в усі щілини,
А коли зоря ранкова над бескеддям ясно злине —
Турів слід вузький, як стрічка, поведе на верховини.

Поспішай! Іди! Вже мати жде, не відає спокою.
Не зітхай, матусю! Син твій позмагається з бідою.
Бій зустріне — посміхнеться, перший кинеться до бою,
З шляху ворога лихого скине мужньою рукою!

РОЗМОВА ПШАВСЬКОГО ЮНАКА З ЖІНКОЮ

«Я хотів би птахом стати, на високу сісти скелю.
Я знайшов би слід твій, жінко, полетів би в ту оселю,
У яку тебе загнало злого нелюба насилля,
Де без згоди святкувати хоче він твоє весілля.
О, яка була б це зустріч! Я б спалив тебе очима!
А йому б кинджал встромив би просто в серце, а не мимо.
Не зберіг тебе — і плачу, і простить собі не можу.
Очі шапкою закрию — бачу знов тебе, пригожу,
Що забрала моє серце, як зустрілися в день свята.
Я забув з тобою горе, що прийшло зі смертю брата».
«Хто ти, чом самотній бродиш край стрімкої верховини?»
Я боюсь — мені на горе кров твою проллють лезгіни,
Я тоді кинджал булатний зажену собі у груди.
«Ось чому вона померла», — зашепочуть люди всюди».
«Ти зі мною вмerti хочеш — смерть моя легкою буде...
До млина мене послали — рушив я в долину звором.
Ти ішла, плела панчохи, скинула на мене зором,
Голови не повернула, заховала вид свій милий.
Щоб тебе піснями славить — чи у мене стане сили?»
Чи її черпати з річки, чи з краси гірського краю?..
Віддали тебе — я тричі землю гриз тоді з одчаю.
Сниться все, немовби чоху ти для мене випрядеш.
Втратити тебе? Такого нароблю, що й не гадаєш.
Я вберусь в лезгінський одяг, меч звезду, як блискавицю,
Почеплю вгорі на вежі нелюба твого правицю.
Хай від крові розмокає чорний камінь, жовта глина.
Я таких, як він, п'ятірку можу виточить з поліна».
«Не кажи дурниць, юначе, швидше я померти можу, —
Як розгніваєш прокльоном ти його рідню ворожу,
То вони тоді поцілять в голову твою кохану,
А мене іще примусять на твою дивитись рану.
Ти зроби мене своєю, радість наша буде спільна.
Викради мене! Чекає нас гірська земля привільна».

СМЕРТЬ СКАЗАЛА...

Смерть сказала: «Йшла я морем,
Розтинала хвилю в морі,
Потім Лурджу осідлала,
Мчала в полі на просторі.

Подивилась я на пшавів,
Їх земля в цвіту буяє,
Але їх святий поборник
Шлях мені перетинає.

Наче сокіл бистрокрилий,
Впав він з неба голубого.
Довелося в край хевсурів
Повернути Лурджу свого.

Я спустилась до хевсурів,
Як траву, я їх косила.
В багатьох хевсурських хатах
Я поріг переступила.

Плачуть там сивоголові
Матері старі, дружини.
Безліч я рушниць гарячих
Понавішала на стіни.

Безліч я мечів кривавих
Там залишила без діла,
Безліч я жінок хевсурських
Передчасно овдовила».

СВІТ НА ПРИСМЕРКИ ПОДІБНИЙ...

Світ на присмерки подібний,
Він хмурнішає щомить.
Що таке життя?
Мов птах той,
Нас покине й відлетить.

Дожене в дорозі старість,
Вовком кине́ться на нас.
Смерть в путі на нас чигає.
Сльози ллю́ться повсякчас.

Син, поглянувши на небо,
Батька згадує свого:
Ніч його в путі догнала,
Мла пожерла псом його.

Пекло чи Господь створили
Це життя з похмурих днів?
Скільки горя я побачив!
Скільки сам я пережив!

СМЕРТЬ СЛАВНОГО МОЛОДЦЯ

Молодому юнакові
Сном глибоким смерть здається.
Безупинний струмінь крові
Джерелом живим здається.
В домовину положили —
На коня він сів, здається.
Піп з хрестом біля могили
Молодим дружком здається.
Опускають у могилу —
У постіль кладуть, здається.

В головах камінна брила
Пухом подушки здається.
Землю сиплють, а земляця
Йому ковдрою здається.
Купою маленьких діток
Хробачня гидка здається.
Обів'є гадюка шию —
Це обіймами здається.
А вода, що камінь мие,
Сльзьми матері здається.

* * *

Мав я просо по зернині
Перемити,
Мав я просо на ряднині
Просушити.

Прилетіла чорна галка
Поклювати.
Взяв я палку — чорну галку
Відігнати.

Чорна галка із паркану
В небо звилась
Та моєму злому пану
Похвалилась.

Пан слугу свого лихого
Шле до мене,

Щоб забрав бичка рудого
Він у мене.

Він забрав бичка і просо,
Масло й вина.
Залишилися в мене сльози
Та ряднина.

В АГЗЕВАН

Арало арі аралоо да...
В Агзеван я по сіль вирушаю,
Баранам привезти тої солі,
Баранам моїм чернооким.

Відмовляла матуся — не слухав,
Відмовляв мене батько — не слухав,
Та й пішов, та й пішов я за возом.
Проклинала найстарша невістка:
«А щоб їхав ти, щоб не вертався!»
Середульша спекла мені хліба,
А молодша в путь благословила.

Перед тим, як їхати, наснилось:
Зламав рога мій бик білолобий...
От приїхав у край соляний я,
Сам десяток возів навантажив,
Однієї брили не стачало.
А коли я за нею вернувся,
То на мене обрушилась скеля,

Геть обрушилась, геть придушила...
Зацвіли на руках моїх нігті,
На ногах же коріння пустилось
І обсипались кучері чорні.

Я прошу вас, брати-побратими:
Стережіться поклажу важенну
На бика білолобого класти.
Ви матусі скажіть, хай не плаче,
Скажіть батькові, хай не сумує,
А невісткам скажіть, хай радіють,
Бо вже дівер Георгій не верне...

Баранам дайте солі лизнути,
Одного на мій спомин заріжте.
В Агзеван я по сіль був поїхав,
Не по сіль, а по смерть проклятушу.
Арало арі аралоо да...

СОН

— Сон учора я бачив, —
Що це, мамо, віщує?
Повалилась тополя, —
Що це, мамо, віщує?
— Це твій стан, любий сину.
Горе матері, горе!
— В неї віти зломилась, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої руки це, сину.
Горе матері, горе!
— Листя з лоз опадало, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої кучері, сину.
Горе матері, горе!
— Річка синя виляся, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої сльози це, сину.
Горе матері, горе!
— Скринька плавала в хвилях, —

Що це, мамо, віщує?
— Це твоя домовина.
Горе матері, горе!
— Чаша в скриньці лежала, —
Що це, мамо, віщує?
— То лице твоє, сину.
Горе матері, горе!
— Зверху перли на чаші, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої зуби це, сину.
Горе матері, горе!
— Чув, ревіла корова, —
Що це, мамо, віщує?
— Ненька плакала, сину.
Горе матері, горе!
— В лісі викрикнув олень, —
Що це, мамо, віщує?
— Це коханий твій батько.
Горе матері, горе!

— В печі полум'я в'ється, —
Що це, мамо, віщує?
— Твоє тіло це, сину.
Горе матері, горе!
— Поясок плив по морю, —
Що це, мамо, віщує?
— Це душа твоя, сину.
Горе матері, горе!
— Мов земля обвалилась, —
Що це, мамо, віщує?
— То могила, мій сину.
Горе матері, горе!
— Бачив, люди круг мене, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої друзі це, сину.
Горе матері, горе!
— Перед ними священник, —
Що це, мамо, віщує?
— Це твій батько весільний.

Горе матері, горе!
— Шию стисла гадюка, —
Що це, мамо, віщує?
— Твоя жінка, мій сину.
Горе матері, горе!
— Обліпили мурашки, —
Що це, мамо, віщує?
— Твої діти, мій сину.
Горе матері, горе!
— Ліг під голову камінь, —
Що це, мамо, віщує?
— Це каракуль папахи.
Горе матері, горе!
— Камінь валять на ноги, —
Що це, мамо, віщує?
— Це взуття твоє, сину.
Горе матері, горе!

СМЕРТЬ

Смерть ішла і не зустріла
На путі нікого,
Вийшла з хлібом їй назустріч
Сирота убога:

— Тяжко жить мені, сирітці,
Смерть, візьми до себе.
— Не візьму я, бо немає
Родичів у тебе.

Лиш одна далека тітка,
Але й та не вдома.

Нікому тебе оплакати,
Сироту-сірому.

Я в Кахетію прямую
У сім'ю багату,
До братів до дев'яти я
Завітаю в хату.

Їх я мушу поділити,
Поселить в могили.
Смерть того бере з собою,
Хто стає їй милий.

ПОВІМ Я ВІРШ...

Слово я склади вогненне,
Вірш народів повім.
Як помру я, хай про мене
Він нагадує живим.

Під чонгурі стануть люди
Пісню згадують мою,
Хоч в труні я тліти буду,
В домовині зогнию.

Тільки б слово не пропало,
Не вмирала пісня ця,
Щоб жила і хвилювала
З віку в вік людські серця.

Тільки б квітами могила
Пломеніла навесні,
І дружина щоб ходила
Сумувати по мені.

Ще хотів би я дізнатись,
Запитати про одне:
Хто з вас буде побиватись
І оплакувати мене?

Гострий біль стискає груди,
Голос серця чую я,
Що за мною плакати буде
Тільки матінка моя.

Хоч вдягне жалобні шати
Весь мій рід, уся рідня,
А дружина проливати
Ріки сліз почне щодня, —

Час мине, знайде, для кого
Ласку й втіху готувать,

А мене, немов чужого,
Стануть рідні забувать.

Тільки в серці материнським
Назавжди зостанусь я, —
Буде плакати за сином
Рідна матінка моя.

* * *

На високій горі, де сніги й пустирі,
Розцвіли і фіалки, й шипшина,
Та фіалки малі і цвітуть при землі,
А шипшина звелась по коліна.
На узгір'ях крутих топчуть олені їх, —
Коли б паслись, не стали б топтати...
В гори тесть і з ним зять вийшли вдвох полювать,
І зустрівся їм олень рогатий.
З лука стрелив жених — зразу олень поліг,

А як тесть лука звів — жениха він забив.
«Дочко Барбарє! Я жениха-гультя
Сам застрелив своїми руками,
Та благаю тебе — не вбивай ти себе,
Не вмивайся гіркими сльозами!»
«Ох, мій батьку! Нехай мое горе й відчай
Відбере в тебе мир і завзяття.
За коханого ти не дав заміж піти,
А як згодився — вбив свого зятя».

НАДУРІ

(Пісня під час сапання кукурудзи)

Оделія, діла, оделія охо-хой, хой!
Хай же горе не минеться нашим лютим ворогам, — ой!
Хай же мир і перемогу Бог пошле навіки нам,
Щоб роботу закінчити якскоріше тут і там, — ой!
Охо-хой, адилаї, оделія, — ой!
Хижу птицю вбив мисливець біля тихої води, — ой!
Щастя й мир тому, хто вийшов із мотигою сюди, — ой!
Із мотигою ходіть,
Серед поля дім стоїть, — ой!
В ньому двері недарма
Під замками дев'ятьма, — ой!
Я навколо обійшов,
Більше входу не знайшов, — ой!
Я замком тоді потряс,
Розчинились двері враз, — ой!
Лев там пащу роззявляв, — ой!
Конюх перед ним стояв, — ой!
Конюху, ти не жартуй, — ой!
Добре лева нагодуй, — ой!
Якщо лев помре, гляди, — ой!
Недалеко до біди, — ой!
В рот нічого не візьму, — ой!
Крім фазана, цур йому, — ой!

Шапки не надіну теж,
Крім імеретинської, — ой!
Охо-хой, адилаї, оделія, — ой!
То на захід, то на схід
Вів мене звіриний слід, — ой!
І привів до джерела,
Та звірина там пила, — ой!
Тільки я спустився з гір, — ой!
Тут мене помітив звір, — ой!
Стрепенувся, підлетів,
На горішині присів, — ой!
Я спіймав його — в руках
Був не звір, а сойка-птаха, — ой!
Вже старенька і сумна,
Просить, скаржитья вона, — ой!
— Не вбивай мене, пусти,
Вік щасливим будеш ти, — ой!
Наречену Тінатін
Приведу тобі взамін, — ой!
Принесу тобі дари —
Всі каштани забори, — ой!
Охо-хой, адилаї, оделія, — ой!

НА ГОРІ ЩОПОНЕДІЛКА...

На горі щопонеділка
Будували тверджу-місто, —
Голова його до хмари
Піднялася урочисто,
Височіють огорожі,
Сяють золотом палати;
Але в тому місті люди
Сил не мали працювати,
Щоб орати перелоги,
Щоб було їм з чого жити.

Тільки сірий віл промовив:
«Буду я за них робити...»
З неба ангели злетілись
Та вола цілують в вічі,
Приліпивши, засвітили
На рогах його дві свічі,
Поясом підперезали
Та й відправили у поле:
«Йди у гори і в долини
Працювати, сірий воле!
Запряже тебе господар,
Будеш тяжко працювати:
У ярмі шість днів ходити,
А на сьомий — спочивати.
Пий джерельну чисту воду,
Їж траву, радій привілляю.

Хай тому відсохнуть руки,
Хто впряже тебе в неділю».

Сірий став прохати Бога,
Став роняти сльози-перла:
«Поможи!.. До крові шию
Оранка ярмом натерла.
Запрягають, неумиті,
Б'ють лозиною по спині,
А по голові ціпками
Почали шмагати нині.
Я до тебе на колінах
Вік волатиму, владико,
Зжалься: деревом, залізом
Бідну шию душать дико.
Тож хіба не заслужили,
Щоб узяти їх на роги?»
«Чим зарадити я можу,
Як вони глузують з Бога?
На суді їх покараю
За твою криваву шию:
Запряжу в залізні ярма,
Шії зміями повию.
Хай звиваються від болю,
Чорт належне діло зробить:
Зажене в смолу гарячу,
Ще й жаринами покropить».

СОНЦЕ І МІСЯЦЬ

«Я вродливіший від сонця», —
Змовив світлий місяць строго, —
Сонцю склав листа і вітру
Передав: «Неси до нього!»

Ось примчав гонець до сонця,
А воно тут аж скипіло:
«Всім відомо: місяць — брат мій.
Що він пише — це не діло!

Він не висушить дороги
У дощі, в лиху годину.
Без вогню хіба зігріє
Змерзлу, зморену людину?»

Що, хіба не так? Нехай же
Нас чабан якийсь розрадить».
Чабана знайшли, — приводять;
Став він, вуса хвацько гладить.

«Ти сідай, скажи нам правду,
А не то — підеш на муку.

Все скажи, як перед Богом,
Поклади на серце руку».

«Жить без сонця я не можу.
Що п'ятьма? Хіба на кару?
Вдень помітивши травичку,
Там пасу вночі отару».

За це слово чабанові
Бурку враз подарували.
Помирили з сонцем місяць,
За вином людей послали.

Приплелась нічна зірниця,
Тягне теплого кожуха,
Але як світати стало,
Вигнали її щодуху!

Сонце вранці підвелосся, —
Його добре напоїли,
Одягли в сорочку білу,
Ще й нову чоху наділи.

Я ЗМАЙСТРУЮ З ВОСКУ ПЛУГ...

Я змайструю з воску плуг,
Девів запрягти зумію.
Не стернище і не луг —
Море виорю й засію.

На комах я покладу
Кошки важкі носити,
Тік влаштую на льоду,
Буду риб в куцах ловити.

У БІДНЕНЬКОЇ БАБУСІ...

У бідненької бабусі
Миші поле вижинають,
Перевесла крутять леви,
Тигри в'яжуть і складають.
Чортівня мажару тягне,
Стіг кладуть олені шпарко,
Бігають круг току лані,
Впрягшись парно в молотарку.
Ангелята повсідались
І співають до нестями,
Бісенята мнуть колосся,
Загромаджують граблями.
Кабани згортають зерно,
Підмітають тік лисиці,
А журавки з гусаками
Віють решетом пшеницю.
До млина вовків послали,
Щоб змололи добре й чисто.
Дрозд просіяв, а куріпка
Почала місити тісто.

Лаваші сороки роблять,
Голуби у піч саджають,
Милі горлиці із печі
Паляниці витягають.
Курочки обід готують,
Подають на стіл качата.
Жайворонка шлють у небо,
Щоб гостей скликав до хати.
— Тільки сойки ви не кличте,
Бо вона швидка на шкоду! —
Хай фазан на лаві сяде
За свою препишну вроду,
А за голос, що у пісні
Розливається чудово,
Солов'єві-співунові
Першому надали слово.
Й тільки голуба старого
Посадили де попало, —
Стали їсти, веселитись
І виспівувать «Арало».

ДЕНЬ І НІЧ

Складати вірші без пуття
Багато вміє люду,
Та тільки я, пандурі мій,
Казати правду буду.

Що краще: світлий день чи ніч?
Я вас питаю, люди.
Вдень видно світ у всій красі,
Куди не глянь — усюди!

Як день — то й сонце устає,
Що ж, кожен сонце любить:

Воно ранкову п'є росу,
Поля і птиць голубить.

Овечки і корови вдень
Ідуть на луг і поле.
Але, щоб ночі не було, —
Не дай Господь ніколи!

Бо як тоді злодюгам быть?
Удень їм страшно красти!
Та ще й закоханим усім
Без ночі хоч пропасти!

ДО ТЕБЕ

«Звідсіля лягла до тебе путь:
Троянди гарні там цвітуть, —
Хвилюючи мої думки,
Принадні аромати ллють...
До тебе зразу полечу,
Гукнути тільки не забудь!
Від тебе я не відступлю,

Я хочу лиш з тобою быть;
Розлюбиш — застроми ножа
В юнацьку наболілу грудь.
Нелегко шляхом цим іти,
Лиш закоханці ним ідуть.
Утома й сон, любов моя,
Повіки ось мені зімкнуть.

Я, генацвале, так співав,
Що міг, крім тебе, все забудь».

«Хвалу тобі, коханий мій,
В країні чула я чужій,
До тебе прагнула летіть,
Але тримав ланцюг тяжкий.
Щораз, коли хотіла встать,
Вбивали цвяхи в одяг мій.
За мною стежили щомить,
Мене лишали без надій».

«Ти — як тополя молода,
Яка зросла в гаю густім,

Твій стан — неначе очерет,
Що зріс на березі морським.
Ти жвава, мов арабський кінь,
Їздцем загнузданий метким;
Мов Чорне море, погляд твій
У затінку повік сумнім.
Говориш ти, мов соловей
Озався щебетом дзвінким.
Іди ж! Я мій квітучий сад
Наповню запахом п'янким.
Якщо збрехав я, Бог мені
Хай вирве серце й спалить дім!»

В НЕБІ ТИ ЯСКРАВА ЗІРКА...

В небі ти — яскрава зірка,
Світлий промінь над землею.
Як ти, дівчино-красуне,
Сяєш вродою своєю!

Станом — мов струнка тополя,
Що в розкошах виростала,
Очі — ягідки ожини,
Що над річкою зростала.

Хто ці вималював брівки,
Що крилато піднеслися?
Подивись-но, як трояндно
Милі щічки розцвілися!

Шия й вушка — кришталеві,
Видно їх і серед ночі.

Ти живеш в каміннім домі,
Не близенько, на узбіччі.

Найвродливіша між подруг,
Вранці йдеш собі по воду.
Тільки жаль: іти далеко, —
Не змарнуй свою ти вроду.

Я тебе в дорозі стрінув,
На плечі несла ти дзбана.
Йшли і подруги з тобою,
Ти ж — як квітка незрівнянна!

Хоч тебе і вихваляю —
Не пишайся... Кажуть люди:
Нині — квітка розцвітає,
Завтра — інша квітнуть буде.

САМАЙЯ

Втрюх ведуть самайю — танець всім на диво!
Першу з них кохаю — як іде гордливо!
Лісо, лісо, вітер грає — лісім далалео,
Сокіл крила розгортає — лісім далалео,

Та, що стала скраю, — як ти сяєш, діво!
Плине-пропливає — гарно й чарівливо!
Втрюх ведуть самайю — танець всім на диво!
Лісо, лісо, вітер грає — лісім далалео.
Сокіл крила розгортає — лісім далалео.

ТАНЦЮВАЛЬНА

О дівчино, твоя хустина
Майнула знов удалині.
Я бачу очі — дві жарини,
Що в душу дивляться мені.

Мій шлях до тебе повертає.
Обличчя вітром обвіва.
Огонь всю душу огортає, —
Палаю, мов суха трава.

* * *

Серце моє розтривожене,
Горе в тобі незагоєне!
Нащо вже й лікаря кликати?
Будеш в могилі упокоєне.

Два в мене серця є різні,
Так як негода й годинька.
Тільки заплачу — нахмариться,
А засміюсь — вже й годинька.

Перше казало задуматись:
— Нащо й людина та родиться? —
Друге ж: — Та ні, на зло ворогу
Смієсь і ходи, коли ходиться!

З чим моє серце порівнювать?
З небом, обложеним тучами?
З хмурими тими тополями,
Що під дощами сікучими?

Може, з донькою, що зганьблена
Знову до батька вернулася?
Може, з іржавою зброєю,
Що в бур'яні десь уткнулася?

Може, з конем без господаря?
Сумно понуривсь, не грається...
Може, з млином, що, й зруйнований,
Вітру весь час дожидається?

* * *

З виноградника ішов я, дівчину побачив:
— Ти не стій, не стій на дверях, — хлопець я гарячий,
Не приваблюй мого серця, дівчино хороша...
— Повен запалу ти, хлопче, а я — ніби рожа,
Я фортеця неприступна, ще ніким не взята,
Я подушечка пухова, ні разу не м'ята,
Я коштовна гостра шабля, що не знала вжитку,
Я незаймана перлина, не вдіта на нитку.

СТАВ БИ Я КОНОВКАМИ СРІБНИМИ...

Став би я коновками срібними чудовими,
Щоб ти упивалася винами медовими,
Став би я для пальчиків перснями-обновами,
Став би буйним колосом під серпами-бровами,
Став би я трояндою у косі пишатися,
Став би я сорочкою: вдвох на ніч лишатися,
Став би тобі братом я, щоб не розлучатися.

НА ШИРАКСЬКОМУ ШЛЯХУ

Я іду Ширакським шляхом,
Пилюга мене покрила.
Он метелик стрепенувся, —
Наче квітка, в нього крила.

У коханої моєї
Отакє вбрання, о Боже!
Тяжко-важко: бідне серце
Бачити її не може!

Я дійшов аж до Алвана,
Не зустрілася кохана.

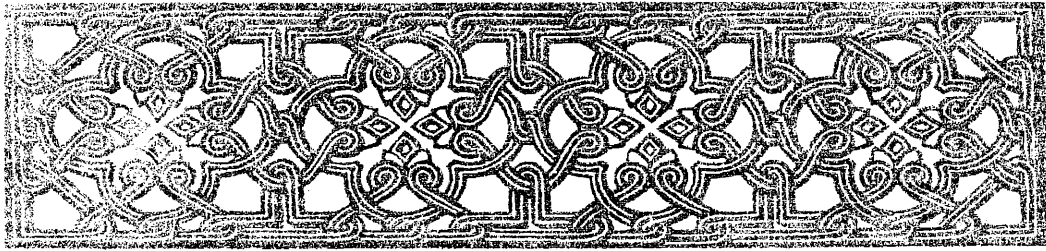
* * *

Кину тобі, кину
Шовкову хустину,
А в ній серце, мила,
Що ти полонила.

* * *

Померти б під платаном,
Хай ронить лист на горбик при дорозі.
Прийде моя кохана,
Хай ронить також на могилу сльози.

Грузинська поезія Х–ХVІІІ ст.

АНОНІМНИЙ ПОЕТ (Х ст.)

СПІВИ ДУШІ

I

Життя оце одійде і минеться,
Краса і слава в марноті зов'януть,
Багатство ж зогниє і проклянеться.
Не будьмо зверхніми, бо кожен з нас
Є смертними і мусить стать землею.

II

Давайте, браття, заглянем в могилу,
Де заздрість, дивовижа і сконання,
Де є хула, хвала і гоноровість,
Де пристрасті сердечні, та нарешті
Землею, попелом і глиною все стане.

ЧАХРУХАДЗЕ (XII ст.)

ТАМАРІАНІ

(Уривки)

Ода перша

Ви, мудрослови,
Дивні у слові,
Славте Тамару,
Мудрості диво!

Гомін піднісся
З днів Діоніса
В славу й пошану
Мужньої діви.

Славну вславляти
Й мудрість Сократа,
Й слово Гомера
Не допоможуть.

Енос з Платоном
Слів передзвоном
Сяєва слави
Йї не помножать.

Вславить Тамару
Й чар Сарамара,
Й сам Арістотель
Гідно не зможуть.

Чар твоїх засів
Міниться в заспів,
Глибоко в серці
Дзвонить відлунно.

В честь твою й шану
Співами стану
Сам я лунати
Голоснострунно.

В тебе ланити —
Мов медоцвіти,
Вся ти — мов Кронос,
Мов блискавиця.

Ти — перемога
Й сонця ясного.
Сяє твій погляд,
Мов зоряниця.

Місяць у небі
Мерхне без тебе,
Й падають зорі
На горяницях.

Страхом обнятий,
Став я віщати,
Бо надихає
Сила невгавна.

Правди святої
Світлі сувої
Став розгортати,
Звинені здавна.

Як бог захоче,
Слово пророче
Змовить філософ
Про дні грядущі.

Ось нам явила
Ти, яснокрила,
Лик свій, що гоїть
Муки найдужчі.

З світлої хмари
Образ Тамари
Нам посилає
Бог світлоносний.

Землі й держави,
Сан величавий
Подарував він
Йї, берлоносний,

Йї, блискавичній,
В славі величній,
Поглядом ясным
Схожій з зорею!

Держиться й віра,
Й злагода щира,

Серця удари —
Все для Тамари,
Доченьки Бога
Й світла ясного.

Ти, сонцелика,
Слава велика
Бога, і Сина,
Й Духа Святого.

Все в твоїй силі —
Й дні яснокрилі,
Й темні ночі
Перемінити.

Вийшла ти з храму,
Донька Аврама,
Цвіт Іесея,
Людям світити.

В силі чудесній
Земне в небесне —
Все обертаєш
Ти незбагненно.

А непокірні
Й серцем невірні
В'януть, мов квіти
В холод страшенний.

В тебе чудові
Вії та брови,

І правосуддя
Міццю твоєю.

І самоцвіти,
Й мужності квіти —
Все ти красою
Тьмариш своєю.

Ода третя

Що простромляють
Душу, мов стріли.

Навіть героїв,
Сильних у зброї,
Твій переможе
Зір вогнекрилий.

Навіть Навіна
Сила левина
Мерхне й не сміє
Вийти на тебе.

Світиш сама ти
І зупиняти
Не потребуєш
Сонця у небі.

Щоб заповіти
Божі здійснити,
Задля Месії
Й душу дала ти.

На колісниці
Силою криці
Злобу агарян
Перемогла ти.

Дух божественний
В силі натхненний
Сходить на тебе
Тихим зефіром.

Перед тобою
Став я з хвалою
Й гуслів дзвонистих
Заспівом щирим.

Славною трону
На кшталт Платона
Я не прославлю
Голосом хирим.

Ти й світила
Всі затьмила,
Марсу крила
Перебила.

Світлолиця,
Ти — мов криця,
Що іскриться
В блискавицях.

Без провини
Й злій людині
Твій в долини
Гнів не злине.

Ода сьома

Слався, Тамаро,
Сонячна хмаро,
Сонця світліша
Діво чудовна!

В тебе ланити —
Зоряні квіти,
Шия — з кришталю
Ваза коштовна.

Ти, світлолиця,
Мов блискавиця,
Навіть до мене
Ніжна й ласкава.

Дивом ти вкрила
В небі світила,
Й всі заспівали —
Честь тобі й слава!

Місяць у небі
Й Марс біля тебе
Сяє, як сонце,
І не затьмиться.

Світла лавина
Скоро нам злине

Вийми ж стріли
З серць зомлілих,
Щоб ми зріли
Зір твій милий!

Дай нам шати
Й що взувати,
Твій багатий
Дар шукати!

Струни щирі,
Спів шаїрі,
Й звуки ліри
Дай без міри!

Збути вади
Й всі завади
Дай поради
З «Іліади»!

Що ці квіти!
Все на світі
Жде твій світлий
Зір хвалити.

Сяйва потопом,
Мов зоряниця.

Ні, ти не мрія —
Світла надія,
Послана небом
Славна Тамара.

Щедра до вірних,
Серцем покірних,
Для мусульман ти
Грізна покара.

Ти для султана
Гнівна догана,
Хрест твій — халіфу
Суму причина.

Ти й для Бобкара
Пострах і кара, —
В смутку й жалобі
Втік він із Двіна.

Страху зазнали
Й дужі васали,
Ті, що Тамарі
Платять данину.

Скромна й уважна,
Тиха й розважна,
Владу царям ти
Подарувала.

Скрізь тебе навіть
Недруги славлять
У красномовних
Щирих похвалах.

Ода восьма

Красна Тамаро!
Ти, мов чинара,
Виросла в Бога,
Наче тростина.

Променем світла
Ти нам розквітла,
Радосте наша
Й славо єдина!

Це не примара, —
Ні, це Тамара
Сяє у пільмі
Сяйвом зірниць.

Нам ненастанна
Ласка й пошана,
Для ворогів ти
Маєш темниці.

Хай же складає
Недругів згря
Золотом щирим
Дань супокою!

Битий журбою,
Перед тобою

Ода десята

Хай стоязично
Сонце величне
В чистім ефірі
Світ прославляє,

Та нині зайве
Сонячне сяйво —
Світло Тамари
Його долає.

Чи зможуть хмари
Сяйво Тамари,

Леле! Чи зможу
Славну і гожу
Я, месх мандрівний,
Не вихвалити?

Все ти затьмила,
Всіх засліпила
В мудрості, й силі,
Й славі багатій.

Вмився й халіф сам
Кров'ю рідкою.

Серцем відважна,
Мудра й звияжна,
Всіх ти своєю
Вабиш красою.

Скарбом препишним,
Звичаєм втішним
Стала ти славна
Навіть в Багдаді.

До цієї миті
Не було в світі
Вроди такої,
Чару й принади!

З ким порівняти
Зір твій і шати?
З місяцем, сонцем,
З небом, зірками!

Ти, промениста,
Райдуго чиста,
Кольорів грою
Сяєш над нами.

Раптом наблизившись,
Тьмою затьмити?

Хто б із цієї
Слави твоєї
Не дивувався
В цілому світі?

«Чи ми в полоні?
Чи марим, сонні?» —
З подивом щирим
Всі гомоніли.

Хто ти, преславна, —
Гурія явна,
Чи благовісник
Ти яснокрилий?

В саяві лазурнім
Ти із Сатурном,
З Місяцем ясним
Ділиш їх тайни.

В чистому небі
Хай лиш для тебе
Сяє проміння
Їх незвичайне.

Ти засмутила
В небі світила,
Що не зрівнялись
Сяйвом з тобою.

В тебе ланити
Світлом обмиті, —
Владною всім ти
Сяєш ходою.

Де голуб божий?
Хай промінь гожий
Путь тобі світить,
Божій дитині.

З ким чистотою
Ї духа красою
Я б порівняти
Міг тебе нині?

Хто в місті Ані
Селища тьмяні,
Рабські оселі
Сонцем осяяв?

Хто в місті Ані
Для мусульманів
Вісті недобрі
Стягом розмавав?

Хто ще у світі
Міг розтрошити
Війська агарян
Люту навалу?

Тим-то й стогнала
Згряя зухвала,
Що, наче лев, ти
З нами стояла!

Славна година!
Меч осетина¹,
Злого Фареса,
Зміг подолати!

Аж від Манглісі,
В горах і в лісі
Криючись, мусив
Він утікати.

Як до вівчарні,
Гониш у Гарні
Ти його військо,
Мов чарівниця.

Гірше тростини
Ї листя осини
Труситься недруг,
Кари боїться.

Війська Ірану
Зброю погану
Ти, мов Іраклій,
Знищуй до краю.

В ратнім змаганні,
Здобувши Рані,
Владно уярмлюй
Ворога зграю.

Злобна їх сила
Це заслужила,
Не допускай їх
Ти й до Амберду.

Що там світила?
Ти на Ахілла,
На свого мужа,
Звірюйся твердо!

В нього левина
Сила Навіна, —
Смерть ворогам він,
Парость Єфрема.

Серцем він смілий,
Сповнений сили,
Квітка троянди,
Древо едему.

Благо він ближнім,
Камінь наріжний,
Туркам невірним
Пострах немилий.

Хто без вагання
Сам на змагання
Стане з Давидом
В ратному ділі?

Ода одинадцята

Слово самого
Вічного Бога
Слухай, невірна
Персів навало!

З початку світу
Землю, сповиту
Вічною тьмою,
Море вкривало.

Та споконвіку
Владу велику
В трьох іпостасях
Бог мав єдиний.

В вічному слові,
В саяві любові
Сила явилась —
В божому сині.

Змовлю я сміло:
Все — боже діло;
Висвятив міром
Бог і Тамару.

В мові могутній
Ради напутні
Дав їй, щоб зникла
Темряви хмара.

В золотній короні
Сіла на троні

Втіха старому,
Взір молодому,
Братню родину
Він звеселяє.

Він і вельможі
Сам допоможе,
Ї воїнів щедро
Він наділяє.

Славимо радо
Ми й ваше чадо, —
Хай юний Лаша
Щастя зазнає!

Ї страхом господнім
Всіх осяває.

Чиста й правдива,
Мудрості диво,
Ласкою вірних
Не обминає.

Щедра й ласкава,
І нелукава,
І ні на кого
Гніву не має.

Смуток невірних
І непокірних,
Кличе Давида
Ханів прогнати.

Місячне світло
В небі розквітло,
З дивних сузір'їв
Владно узятє.

Це він, хоробрий,
Вийшов на обрій
Владу ісламу
Геть попалити.

Зброю і лати
Став він долати,
Ї силу Ахіллів²
Несамовитих.

¹ Згадується про битву Давида Сослані з ворожим військом Фареса.

² Йдеться про східних володарів, яких переміг Давид Сослані.

Так він війною,
Силою зброї
Всі повигонив
Турків загани.

Так він султану
Азербайджану

Мудро поставив
Межі законні.

В слухну годину
Мудру людину
Шах¹ до Тамари
В путь виряджає.

Їй самоцвіти,
І оксамити,
Ї коней в дарунок
Він посилає.

Щоб осявати
Темні палати,
Просить він сонця
Промінь яскравий.

ІОАНЕ ШАВТЕЛІ (XII ст.)

АБДУЛМЕСІАНІ

(Фрагменти з поеми)

1

Хай Господь у трійці
Дасть мені пораду,
Як тебе прославить,
Міць твою і владу.

Вже тобі приносив
Вірші я похвальні,—
З гусями Давида²
Знов співати сяду.

Зевсів клич зачувши,
Лик його уздрівши,
Скласти гідне слово
Я відчув принаду.

Розчинімо ж двері,
Щоб ввійшла премудрість
Неукам на користь,
Вченим на віраду!

2

Ви прийдіть, з Афінів
Велемудрі люди,
І складіть Давиду³
Славу без облуди,

Бо його вславляє
Захід, Схід, Єгипет,
Славлять і на Криті,
І в Китаї всюди.

Елліни, ви певні,
Що за вашу вченість
Люд вас, мов Сократа,
Шанувати буде,

Але, зорегляди,
Вам бракує хисту,
Хоч од вас всі інші
Зазнають огуди.

3

Хто мене запевнить,
Хто сказати зможе,

Що десь є створіння,
Як владар наш, гоже?

Бог послав нам з раю
Крізь планетні сфери
Сонце, що звелося,
Облишивши ложе.

Чи десь є на світі,
Заході і Сході,

Нум, і я візьмуся
До тяжкої справи,
Щоб вам розповісти
Про царя держави.

Дужого завзятого,
Смілого й твердого.
Він — наш пан могутній,
Добрий і ласкавий,

Як таке звершилось?
В сьайнім ореолі
Бог явив Давиду
Світлий вирок долі:

«Всі твої нащадки,
Зроджені тобою,

Півночі і Півдні,
Щось на нього схоже?

Ні, ти не порівнюй
З небом хлань підземну,
З сявом небесним
Пекло зловороже!

4

Вінценосний витязь,
Що плюндрує зраду,
Нищить супостатів,
Б'є ворожі лави.

Він, мудрець і ритор,
На арену сходить,
Там в гурті царенків
Водить гру й забави.

5

Суддями й царями
Сядуть на престолі».

Ось чому щасливо
Наш Давид царює,—
Сим блаженно править
Зі святої волі!

¹ Шах Хорезму, або Хорезмшах, просив у Тамари руки її малолітньої дочки Русудани.

² Давид - псаломспівець — біблійний персонаж.

³ В даному разі — грузинський цар Давид Сослані.

Сим тебе зрятує Від гидкого Хама, —	Цю страшну потвору Він повергне долі!	Зір царя ласкавий Очі всіх присутніх Притяга до себе Так, як сталь магнітом.	Повний я віради, — Всі ми живимось Благом, нам належним, Щастям, нам розкритим.
	6		19
Не Іонатаном, А Натаном щирим Є отой, хто пана Був помазав міром.	Тож бадьоро й щасно Наш Давид могутній Править і царює Над державним широм.	Він вершить сміливо Битви і походи, Воїн нездоланний, Незрівнянний з вроди.	Як бере він лука, То нещадним стрілом Недругів вражає, Завдає їм шкоди.
Наш владар розвіяв Жах і безсоромність, Втишив галас, знятий Лютим бузувіром.	Як Максим Сповідник, Дав він нам надію, Дав закон, як жити Нам з добром і миром.	Має він фортеці, Зведені угору; В нього є слухняні Радці й воєводи.	Перед ним — нікчемні Чари ворожбитів, Їхні талісмани, Віщування й зводи.
	11		24
Ми царя Давида Нині славить станем, — Він є оборонцем Неба ненастанним.	Недругів скараєм, Вірних обороним, Осягнем звитяги Над ворожим станом.	Чи ми посідаєм Дар і хист потрібний, Щоб прославивсь гідно Ти, суддя несхибний,	Ти Менандру знаний, І тебе вславляє Музики Сіраха Голос злotosрібний.
З ним-бо, нездоланним Переможцем лиха, З ним-бо, сонцеликим, Кипарисостанним,	З ним і я мужнію, Все віддам за нього. Хто мене розлучить З любим моїм паном?	Володар премудрий, Визволитель бранців, До висот священних Підвестися здібний!	В лоно Авраама Увійдеш напевне, Бо еством до сонця Справді ти подібний.
	12		30
Він несхибно знає Мудрості основу: Острах перед Богом, Вірність його слову.	Нищить вражу зброю, Зрадників карає, — Їх, мов піч огненна, Палить знову й знову.	Всі мечі ворожі, Наче віск, розтали; І у ті ж тенета, Що вони сплітали,	Як почав гнівितись Лев на тих мідійців Їхні воєводи Каятись стали;
Сяєво нетлінне, Праведне і щире, Він звільняє вбогих Від нужди й закову,	Аарон з Мойсеєм, Щоб його помазати, Вже на небі зводять Чашу пречудову.	Цар вловив поганців, І зазнав од нього Весь народ мідійський Горя та потали.	Та вони Давида Кар не обминули: Їх тіла розтялись, Душі їх пропали.
	16		31
Йде від Іесея, Від його коліна Рід царя Давида, Праведного сина.	Щоб вогнем палились Кляті агаряни, Щоб стояла твердо Віра в нас єдина.	Він своїм завзяттям, Міццю бойовою Надихає військо І навчає бою.	Хто ще, окрім нього, Стільки битв провадив, Стільки воєн виграв З вправністю такою?
Край Святої Діви Він дістав у спадок, Ставши царювати На землі грузина,	Ось йому приносять Гроші від Халіфа. Острах і покора — Данини причина.	Прапор Горгослана, Славний стяг Давида Ворогам на згубу Він бере з собою.	Він полки ворожі Позбавляв могуття Голосом Ростома, Збройною рукою.
	18		33
Він щасливо править Царством гордовитим, Сім планет круг нього Плинуть понад світом,	Сам же він, як місяць, Гордо походить Простором небесним, Сяєвом залитим.	Ворог на кордоні Міг сповна відчути	Силу м'язів лева, Весь тягар покути.

Перед ним втрачали
Меткість найметкіші,
Никли непокірні,
Тихли баламути.

Як на когось в гніві
Він кричав — одразу

Той хилився лячно
І німів од скрути.

Він вкриває тьмою
Всіх земних державців
Так, як тьмарить зорі
Сонця промінь сутий.

37

Знак царів державних,
Берло з гір Гебалу,
Ти в руці затиснув,
Взяв у владу сталу.

Твій незборний панцер,
Непохибна зброя
Нищить сарацинів,
Зграю їх зухвалу.

А твій меч двосічний
Викутий з металу,
Щоб упень розбити
Варварів навалу.

Зведено десниці
Воїнів потужних
Ворогам усяким
На ганьбу й поталу!

38

В золотканих шатах
Ти зориш із трону,
Вдягнений у пурпур,
В одяги з віссону,

Взявши владне берло
Й дорогі клейноди,
Зодягнувши гордо
Золоту корону.

Ти вгорнувся гідно
В опанчу порфірну,
В перлом і смарагдом
Вишиту запону;

Ще й до того вдяг ти
Пишну діадему,
Що тобі довірив
Бог на оборону.

40

Щоб оздобить пишно
Твій престол просторий,
Сердолік прислали
Хорезмійські гори,

Рай прислав ті сосни,
Що із них для трону
Дивовижно й гарно
Зроблено підпори.

На камінних мурах
Мерехтять вогнями
Золоті і срібні
Осяйні узори,

Що на них без ліку
Розсіпом мільйонним
Виграє і сяє
Самоцвіт прозорий.

47

Небо, місяць, сонце,
Незліченні зорі!
Цар зібрав їх сяйво
У своєму зорі.

Син достойний батька,
Тричі добродумний,
Любить він звершати
Справи добрі й скорі.

Як тверда печатка,
Річ тверда у нього,
Суд його — несхибний,
Присуди — суворі.

Він, захисник люду,
Вбийник супостатів,
Карами тримає
Ворога в покорі.

50

Клятву він шанує
Непорушно й строго, —
Скаже «так» — так буде,
«Ні» — це «ні» для нього.

Він для перемоги
Зброю націляє,
Та найпаче вірить
В допомогу Бога.

Він вражає громом,
Вітром і грозою,
Засліплює очі
Ворога лихого,

А натомість щедро
Сипле нагороди
Для полків добірних
Воїнства свого.

53

Ти є спостережник
Світу таємниці
І дослідник вправний
Прокла і Петриці.

Тож тобі сказали
Учні Діадоха,
Думні еббеліти,
Вчені сяйнолиці:

«Мудрості Давида,
Глибшої за море,
Осягти не зможуть
Вівці — вбогі й ниці».

Пан Паріпатета —
Так тебе взивають
Вивчені Зеноном
Маги й чарівниці.

55

По дорозі з Риму
Знищив враже зло ти, —
Знав, що дасть сміливість
Підступ побороти.

Ти — науки речник,
Ти — потік віради,
Ти — життєве око
Святості й чесноти.

Як раніше, оре
Дужий плуг і нині, —
Не стоїть він марно,
Прагне він роботи.

Глянь: туман навколо,
Тож ми боїмося,
Щоб не зачинив ти
Ворота щедроти.

58

Дістає від тебе
Силу лев завзятий,
Красне сонце — сяйво,
Мускус — аромати.

Кандагару — цукор,
Заходіві — золото,
Індії — перлини
Дав у дар сповна ти.

Всі світила світу,
Променисті зорі
Друзями твоїми
Ревно хочуть стати.

В сонмі сил небесних
Ти грядеш достойно,
Вірний їх соратник,
Захисник завзятий.

62

Хто ще, окрім тебе,
Може так хотіти,
Щоб росли щасливо
У голубки діти?

Хоч нас б'є недоля,
Ми не занебуті, —
Ти, як сонце панство,
Прагнеш нас зігріти.

Трударям відродно,
Що тіла їх кволі
Холодочком пестиш
В найжаркіші дні ти.

63

Для сліпих ти — око,
Хліб — для зголоднілих,
Опікун дбайливий —
Для осиротілих.

Ти — для голих одяг,
Дім — для безпритульних;

Зводишся, мов скеля,
Мов урвистий камінь,
Крізь який не можуть
Вороги ступити.

Ти глядиш, як батько,
Дитинчаток милих.

Ти — несхитний костур,
Що на нього спертись
Можуть утлі руки
Всіх дідів безсилих.

Нам даруєш мудрість,
І глибінь Писання

Слухачам тлумачиш
У словах умілих.

76

Прославляймо ж, люди,
З роду і до роду
Владаря, що даний
Скарбом для народу!

Він, господній воїн,
Цнот багато має;
Постать має гарну
І чудесну вроду.

Він, мов світлий промінь
Блискавиць ефіру,
Протинає раптом
Темряву й негоду.

Він, мов чистий світоч
При святій купелі,
Непогасно світить
Людям на догоду.

ШОТА РУСТАВЕЛІ

ВИТЯЗЬ В ТИГРОВІЙ ШКУРІ

(Фрагменти з поеми)

Вступ

Той, що силою своєю сотворив будову світу,
Вклав у всі живі створіння душу, з духом неба злиту, —
Він нам, людям, дав цю землю, многобарвну,
повну цвіту,
Дав царям свою подобу, величаву й гордовиту.

Ти, єдиний Боже, твориш в світі образ тіл усіх;
Дай же сил, щоб я у битві з сатаною не знеміг,
Сповни прагненням міджнура до останніх днів моїх
І, коли прийду до тебе, полегши тяжкий мій гріх!

Лева владного, що гідно носить спис, і меч, і щит,
І Тамар, царицю-сонце, світлий лал її ланит, —
Чи посмію їх вславляти, чи складу пісенний спит?
Як солодкий мед вкушати, так вдивляться в їхній вид!

Про Тамар тепер співаймо, лиймо ключ кривавих сліз;
Я колись виборні оди її на славу вже приніс, —
Гішер плес я взяв чорнилом, а комиш калямом стис,
В серце тих, що спів мій чують, пісня влучить, наче спис.

Їй на честь солодкі вірші скласти звелено мені,
Славословити волосся, вії славити рясні,
Лали вуст, зубів кристали, щільно зімкнуті й тісні.
Може й олов'яний молот бити камені міцні!

Прагну я для свого твору вміння, серця
й слів добірних.
Дай, мій розуме, для мене сил, цим намірам покірних,
Щоб явити Таріелу поміч в злигоднях незмірних,
Славить трьох героїв сйяних, як раби ті, —
в дружбі вірних.

О, приходьте! Таріела всі оплачмо як один!
Де зродився той, що був би Таріелу рівний він?
Я, Руствелі, вірш складаю, в груди зранений на скін,
І устенну давню повість я нижу в разок перлин.

Я, Руствелі, збожеволів, побиваючись за тою,
Що підвладне їй вояцтво, військо, ладнане до бою,
Знемагаю і ніколи ран любовних не загою, —
Хай землі дасть на могилу чи цілющого напою!

Цю стару іранську повість, що й в картвельській
мові квітне,
Передавану з рук в руки, наче перло те самітне,
Я знайшов і віршем виклав — діло виконав помітне,
І від гордої красуні жду на схвалення привітне.

Хоч і сліплять очі любі, прагну бачити їх знову:
Серце, що міджнуром стало, на землі не знайде схову.

Я молю: врятуй хоч душу, плоть спаливши буйнокрову!
Де на славу трьох героїв взяти сили віршу й слову?

Хай всі люди поважають долю, кожному надану:
Працівник хай знає працю, войовник — відвагу бранну;
Хай пізнає шал кохання, хто обрав собі кохану, —
Хай його шанують люди, хай він їм являє шану.

Царством мудрості одвіку віршування зветься гоже,
Людям корисно у вірші зачувати слово боже,
Бо тоді в їх душах радість неодмінно переможе.
Тим вірш добрий, що він стисло
викласти річ довгу може.

Для коня найкраща проба — довгий, безупинний шлях,
Для грача у м'яч є спитом пильний зір і влучний змах,
Для поета — вірш просторий, де б він мав
розгін в словах.

Якщо сила слів змаліла і, ослабши, вірш зачах, —

Придивіться до поета в мить, як вірш у нього зблідне
І почне тоді кульгати річ картвельська, слово рідне, —
Він відступить для розгону і уміння явить гідне:
Вправно діючи чоганом, діло завершить побідне.

Не зовіть того поетом, хто випадком, ненавмисне,
Кілька слів пустих, нікчемних у нудного вірша втисне,
Хоч і пнеться до поетів, хоч бундючиться він злісне,
Хоч, немов той мул, гвалтує: «Ти найкраща,
власна пісню!»

Є такі, але й інакших знаю віршників багато,
Що не годні слів добрати із разючого булата.
Це — мисливці недолугі. Їх стріла, легка й щербата,
Непридатна бити звіра, поціляє в звіренята.

Треті є ще відмінні: не бракує їм кебети
Прикрашати співом сварку, гулі, гульбища й бенкети, —
Досить з них, якщо їм скажуть: «Склав співаннячко
дзвінке ти».

Лиш в значних, величних творах визначаються поети.

Той — поет, що труд свій творчий береже,
мов дань велику,

Щоб даниною цією тішить діву сонцелику,
Дум своїх вславлять владику і кохать її довіку,
Тільки їй одній віддати мови звучної музику.

Знайте всі: одну красуню славлю я пісенним хором, —
Це для мене честь велика, не потала і не сором;
В ній — мое життя, в жорстокій, з гнівним,
як в пантери, зором;
Я ім'я її вславляю, перлом квітчую прозорим.

Славлю я любов високу, душ піднесених потугу,
Що її не вкласти в слово, в нашу мову недолугу.
Дар небес — таке кохання, неземне стремління духу, —
Хто до нього прагне, мусить знести горе, злидні й тугу.

Мудрецьям незрозуміла почуття такого суть, —
Всі слова для нього кволі, і не всім його відчуття;
Це — не хтиве перелюбство, вгрузле в плотську
каламуть,
Це — любов, яку коханці за зразок собі беруть.

По-арабському шаленець і міджнур — слівце одне,
Бо і справді шаленіє, хто глибин чуття сягне.
Є такі, що дух їх лине в поривання неземне,
Інший має ницу вдачу — він красунь не промине.

Хто міджнуром є, той в серці повен красоти ясної,
І душа його ясніє в мудрості та супокої,
Діє він так щедро й палко, як поводяться герої.
Не кохає той, хто зрікся бути вдачі отакої.

Незбагненна таємниця є в міджнуровім коханні,
І до нього не рівняти любодійництва погані;
Хіть — одне, кохання — інше, поміж них безодні
й клані, —
Їх не плутайте, вслухайтесь в ці поради, мною дані!

Вірним є міджнур в коханні — блуду він
ганьбить пороки;
Бувши з милою в розлуці, відчуває біль глибокий,
Бо віддав сповна все серце їй, хоч гнівній,
хоч жорстокій.
Я ганьблю любов бездушну, де є тільки скоки-цмоки.

Отакі діла, коханці, ви коханням не зовіть:
Нині — ця, а в завтра — інша, теж покинута
за мить, —
Це похоче на хлопчачу, не приборкану ще хіть.
Тільки той, хто зрікся світу, вміє щиро полюбити.

Знак найвищої любові — почуття свої таїти,
Вічно згадуючи коху, повсякчас відлюдно жити,
У розлуці з нею мліти, пламеніти і горіти;
Хоч би й гнівалась кохана, — їй годити і служити.

Заховати тайну серця треба від найближчих навіть, —
Можна стогоном жальливим честь коханої знеславить.
Ні, закоханий нікому почуття свого не явить,
Через неї він палає, та вогонь за радість править.

Хто всім плеще про кохання — чи довіри годен зроду?
Він, нашкодивши коханій, діє і собі на шкоду, —
Чим себе зрятує, чутку сам пустивши між народу?
Ні, міджнур коханій діє не на зло, а на догоду.

Удає людина часом, мов укохану голубить, —
Чом же він ганьбить коханку, а, бува, й про неї трубить?
Хай нелюбу зневажає, та навіщо глумом губить?
Більш, як душу, більш, як серце, злий злостиве
слово любить.

Про Ростевана, арабського царя

Ростеван був цар арабів, — з ласки Бога владував,
Щедрий, скромний, величавий, проводир
звитяжних лав,
Сам — звитяжець незрівнянний, охоронець
людських прав,
Милосердий, справедливий, ще й речисто промовляв.

Цар, не мавши сина, доньці віддавав усю любов.
І вона над світом сяла, з сонцем зрівняна немов.
Хто її узрів — цей погляд душу й розум в тих зборов;
Щоб її славу скласти, треба сто сот тисяч мудрих мов.

Тінатін — її наймення хай відоме буде всім!
Як вона зросла, то сонце світлом тьмарила своїм.
Володар величний скликав всіх вазірів в пишній дім,
Посадив їх поруч себе і сказав привітно їм.

Мовив так: «На спільну раду ви прийшли; питаю вас:
От, коли троянда в'яне, — чи в саду нема прикрас,
Чи отам не розцвітає юна квітка в той же час?
Ніч безмісячна надходить, сонця блиск уже пригас.

Вік марчіє мій. А старість — це найтяжча із недуг.
Не сьогодні втру я — в завтра. Світу
так вершиться круг.
Як сіяти може сяйво, що іде уже за пруг?
Хай дочка, ясніша сонця, царствує над всім навкруг!»

Відрекли вазіри: «Царю! Про літа свої старі
Нащо ви згадали? Втішна нам троянда й в тій порі,
Як прив'яне. Запашише розцвіта вона вгорі.
Навіть з місяцем ущербним чи змагатися зорі?»

Не кажи так, володарю! Не зав'яв троянди цвіт,
Всіх чужих порад мудріший навіть хибний твій одвіт,
Але слухатись покійно звикли ми багато літ:
Передай же трон красуні, що осяла сонцем світ.

З ласки Бога буде править, хоч і діва ще, цариця;
Вміння й мудрість є у неї — нам лестити не годиться,
Бо ділами, як промінням, вже засяла сонцелиця.
В лева рівні левенята — чи самець то, чи самиця».

Автанділ спаспет був славний, амір-спасалара син,
З кипарисом рівен зростом, був як сонце й місяць він:

За коханою тужити — це міджнурові не встид;
Хай самотній він блукає, наче світ йому огид,
Хай, розставшись з нею, мріє про її сліпучий вид,
Та палкі чуття міджнура людям виявлять не слід.

Підборіддя ще не вкрила мужня прорість волосин,
Та його вбивали стріли — довгі вії Тінатін!

Він свою любов міджнура у душі таїти звик;
Як її не бачив довго, то в'ялив троянди щік,
А як бачив — рану серця племін'я непогасний пік.
Годне жалощів кохання, що разить людей навик!

Автанділ зрадив, почувши владаря свого ухвалу
Передать дочці державу, і сказав собі помалу:
«Я тепер частіш побачу лик пресвітлого кристалу, —
Може, знову оживлю я щік своїх троянду в'ялу!»

Воля владаря арабів рознеслась по всій країні:
«Віддаю над вами владу я дочці своїй єдиній, —
Хай вона зоріє сонцем кожній, що прийде, людині.
Всі до нас збирайтесь, будьмо Тінатін вславляти нині!»

Йдуть араби. Рушив війська здвиг, не чуваний ще доти.
Автанділ — воєначальник тьмочисленної кінноти —
І Сограт — вазір найближчий, що цареві знав турботи,
Встановили трон коштовний дивовижної пишноти.

Батько сам перед народом Тінатін веде до трону,
Садовить і власноручно подає царську корону,
Берло віддає, вдягає в одяг з пурпуру й віссону.
Світлосяйні очі діви сяють людям крізь запону.

Відступили і вклонились всі, що тут зібрались, люди;
Їй на славу линуть кличі, линуть співи звідусюди,
І солодкі звуки сурем, і кімвалів перегуди.
Тільки діва плаче, хилить крила ворона на груди.

Недостойна — так вважає — в руки взять державу
й владу,

І бринять по щоках сльози, мов струмки в трояндах саду.
Цар навчає: «Завше батька молоде змінє чадо —
Цей закон ствердивши нині, відчуваю я відряду.

Не ридай же, доню, слухай, що тобі скажу сьогодні:
Ти — цариця аравійська, взявши берла верховодні,
Прийняла під владну руку царство й натовпи народні, —
Будь же скромна та розважна, справи
звершуй благородні!

Блиск на гній і на троянди сонце рівно ле в просторі —
Хай же рівно знають ласку сильні й кволі, дужі й хворі.
Щедрість зв'яже непокірних, а покірні й так в покорі,—
Будь же щедра! Відпливають й знов вертають
води в морі.

Кипарис — краса Едему, щедрість — владарів оздоба.
Перед щедрим тихнуть чвари, поникає ворохоба.
Їсти й пити — в цьому користь; бути скнарим —
не подоба.
Що сховав — згубив навіки, що роздав —
твое до гроба».

Донька вислухала мудро слово батька неоцінне,
Щоб у пам'яті лишити назавжди вчення незмінне.
Веселиться цар, гуляє і вино кружляє пінне,—
Тінатін затьмила сонце, сонце ж стало тінатінне.

Скарбника старого кличе, їй відомого давно,
І велить: «Розкрий скарбниці, з них зірви моє клейно,
Принеси сюди багатства, що цариці їх дано».
Він несе, й вона дарами роздає своє майно.

Що з дитячих літ збиралось — зникло протягом доби.
Збагатіли і шляхетні, і звичайний люд з юрби.
Потім каже скарбникові: «Що отець казав — зроби!
Роздаруймо до останку нагромаджені скарби!»

Наказала: «Все, що маю, всі скарбниці відчини!
Ти же, вірний мій стайничий, добрих коней прижени!»
Роздавала всім багатства, коней цілі табуни;
Ті скарби халало військо, наче здобич од війни.

Мов розбійники, тягали, що було, з її скарбниць,
Румаків добірних брали, аравійських кобилиць.
Як метіль, що з неба віє,— так щедроти слала ниць,
Без дарунків не лишила ні мужчин, ні молодиць.

Перший день минув бенкету — ріки трунків,
гори страв.
Пишну учту влаштували для усіх вояцьких лав;
Тільки, голову схиливши, цар чомусь засумував.
«Він чому смутний? Що сталось?» —
шепіт в залі пролунав.

З місць почесних над юрбою Автанділа сяє зір —
Там сидить, за лева дужчий, військо славний
проводир.

Поруч нього коло столу сів Сограт, старий вазір,—
Кажуть: «Що царя турбує? Що смутить
душевний мир?»

Кажуть: «Видно, зародились у царя похмурі думи,
Не могли ж його смутити ці п'янки, бенкетні шуми?»

Автанділ сказав: «Сограте! Запитаймо привід стуми,
Пожартуймо з ним і, може, жартом звіємо журбу ми».

Встав Сограт, вазір владики, й Автанділ,
прекрасний тілом;
Келих сповнивши по вінця, перед владарем змарнілим,
Посміхаючись поштиво, коліньми стають на килим,
І вазір тоді промовив проречистим словом смілим:

«Зажурився ти, владарю, мисль твою журба зборолала.
Правий ти! Скарби пропали, у скарбниці —
пуста гола,—
Все дочка пороздавала, милостива й світлочолла.
Нащо горе скликав? Ліпше не давав би їй престолала!»

Посміхнувшись, цар прослухав слово радника завзяте,
Дивувався, як наваживсь він царю таке сказати.
І озвався тихим словом: «Ти гаразд зробив, Сограте,
Та збрехав би той, хто скаже, що скупий я на витрати.

Ні, смутить не те, вазіре. Я журюся з мислі тої,
Що минула юність, чую кроки старості лихої,
Та в усій моїй країні не зродились ще герої,
Котрі вивчилися би в мене діла — справи бойової.

Доручив клейноди царські я дочці своїй в наділ,
Бо Господь не дав нам сина, що навчився б ратних
діл,—
Так, як я, м'яча жбурляти, бити з лука градом стріл.
Переїняв у мене дещо, може, тільки Автанділ».

Витязь вислухав, що мовив цар вазіреві тому,
Похилившись, посміхнувся — личить посмішка йому;
Блиск його зубів сліпучих всюди розвіває тьму.
Цар питає: «Чом смієшся? Засоромився чому?»

Знов питає: «Чи кумедним ти вважаєш мій одчай?»
Витязь мовив шанобливо: «Я скажу, та слово дай,
Що з мого завзяття, царю, не розсердишся украй,—
Не вважай це за зухвальство і мене не погубляй».

Цар сказав: «З образи навіть не ображусь, втишу гнів!»
Тінатін іменням клявся, найпрекраснішої з дів.
Автанділ тоді озвався: «Сміло я заговорив:
Скромний будь, не вихваляйся, добрим луком —
поготів!

Автанділ — твій раб, та з лука він не гірш за тебе б'є,
Тож давай змагатись, царю,— військо виборне твоє
Буде свідком поединку. Чи на це угода є?
Хай суддею у змаганні нам мисливський лук стає».

«Що ж, приймаєм виклик. Герці ми не раз уже вели.
Не зражайся ж слів — провірим влучність нашої стріли.

Треба, щоб за свідків герцю кращі витязі були.
Хай покаже поле ловів, хто з нас заживе хвали!»

Автанділ свою дав згоду. Склали договір двобою,
Залунав і сміх, і співи, жартували між собою
І погодились, заклавшись, з постановою такою,
Що ходитиме без шапки переможений днів трое.

Цар сказав: «Дванадцять ловчих будуть їздити
за нами,
Полюватиму на звіра я з дванадцятьма рабами,
Шермадін же твій — з тобою, не бракує в нього тями.
Хай обчислять нашу здобич, бродять хащами
й полями».

Ловчим мовив: «Їдьте в поле на світанку ще, як темно,
Виганяйте всяких звірів, походжайте недаремно.
Ви ж на герць ідіть дивитись, — війську цар
промовив чемно, —
Учті — край. Бенкетували з вами весело й приємно».

Рано-вранці їде витязь, осяйніший за лілеї.
Вуст палкі рубіни грають, пламенить багрець кереї,
Золотий серпанок в'ється, кінь басує на алеї,
І царя він просить вийти із хоромини своєї.

Цар, узброєння вдягнувши, радо виїздить на лови.
Облягли мисливці поле, мов його взяли в закови.
Сурми грають урочисто. Їдуть вершники в діброви,
Вкупі б'ють, стріляють з луків — це заклада їх умови.

Цар звелів: «Дванадцять ловчих, — всі слідом
за мною сміло,
Пружні луки приношайте, подавайте добрі стріли,
Стежте пильно і зважайте, скільки звіра ми забили».
От з усіх просторів звірі табунами повалили.

Позбігалися, в тлумище позбиравшись незугарне,
Кози, олені, і тури, й високострибучі сарни.
Їх ганяв слуга й владика — о видовище прегарне! —
Ось невтомні руки й луки, і стріла не йде намарне.

Сонця промені затьмарив копитами збитий порох,
Звіра били, кров точили по долинах неозорих...

І приносили їм слуги купи стріл метких та скорих.
Здобич зранена валялась по лісах, по темних зворах.

Гнавши звіра перед себе, перемчали поля схили,
Забивали, плюндрували, Бога правого гнівили,
Аж поля темніли багро, кров'ю звірів червоніли.
«Він — як дерево Едему» — люди звали Автанділа.

Проскакали довге поле, проминули кручі й строми —
Струменить за полем річка, протікає в скель проломи.
Звір сховався в нетрі темні, в непролазні буреломи.
Два суперники спинились, щоб спочинуті з утоми.

Сміючись, пишався кожен: «Тільки я стріляв путяще!»
Дружно, мило жартували, коні йшли напризволяще,
Тут раби їх наздогнали, перебравшись через хащі.
Цар велів їм: «Мовте правду, хто із нас мисливець
кращий?»

І раби озвались: «Кажем правду з вашого наказу:
Він вас, царю, переважив. Не вважайте за образу,
Пошадіть, — та вам до нього не рівнятись цього разу.
Автанділ, як влучив звіра, так і клав його відразу.

Сто раз двадцять вбито звірів — скажем це ми
і не змилим,
Та за вас на двадцять більше впало перед Автанділом,
Бо ні разу він не схибив, бив тварину кожним стрілом,
Ваших стріл знайшли ж багато на землі,
укритих пилом».

Цар сприйняв цю вість, неначе хтось здолав
його у шахи,
Щиросердо він втішався з Автанділа переваги, —
Так троянду соловейко любить в час палкої спраги,
Як любив владар ласкавий учня, повного відваги.

З басунів зійшли мисливці, в холодку лягли на трави.
Мов колосся, тьмочисленні позбирались війська лави,
І прийшло дванадцять ловчих — з найбравіших
кожен бравий,
Поглядають на бескеди, на ріку, на тихі плави.

*Заповіт Автанділа цареві Ростевану,
коли він таємно від'їздив*

Заповіт він сів писати, жалісливі склав листи:
«Царю мій, таємно мушу я на розшуки піти,—
Палія душі моєї я не можу не знайти.
Наче Бог, будь милостивий, подорожника прости!

Знаю — згодитись зі мною я тебе колись примушу,
Адже вірності до друга не зречуся, не порушу;
Слово вдумливе Платона я тобі згадати мушу:
«Лжа й дволичність шкодить тілу, потім нівечить
і душу».

Знаю я, що лжа — одвічне джерело усіх скорбот.
Кинуть друга, що за брата він любіший у сто крот?
Ні, не кину, не змарную філософських знань і цнот!
Ми вчимось, щоб дух наш злинув до гармонії висот.

Ти читав, що про кохання нам апостоли писали?
Обміркуй же, пригадавши їх напучення й ухвали:
«Нас любов підносить» — дзвоном мислі
мудрих пролунали!

Ти не віриш, — що ж промовляю я до темної навали?

Мій Творець, мене могуттям обдарує щедро він,
Він — незрима сила й поміч для створінь і для тварин,
Він — безсмертний Бог, що змірив грань буття
і світу плин,
Він, який миттєво створить сто — з одного,
з ста — один.

В божій волі — все на світі, і помітне й непомітне.
Без промінь троянда в'яне і фіалка не розквітне.
Всі радіють, як побачать щось прекрасне, щось тендітне.
Ні, моє життя без нього — живогіння безпросвітне!

Ти прости мені непослух, що твою накликав лють:
Я іду, мов полонений, де чуття мене ведуть.
Щоб вогонь в душі згасити, я іду в цілющу путь.
Де б не був я — що до того? Волю б знов мені відчуть!

Марно зараз сумувати, сльози лити в самотині,
Бо рокованої справи не уникнути людині:
Муж повинен бути терплячим і міцним при злій годині.
Не схватися від того, що призначено віднині.

Бог призначив — і приймаю долю я, мені надану,—
Чесно виконавши справу, в серці вилікую рану!
Хай же в радості й багатстві, повернувшись,
вас застану;

Мій же зиск — як Таріелу я іще в пригоді стану.

Царю, вбий мене, почувши, що мій вчинок гудить люд.
Не сумуй, мене не стримуй; сльози й скарги —
марний труд!

Я не зраджу Таріела, я не здатен до облуд;
Він зганьбить мене, як станем на тім світі ми на суд.

Вічно мусимо про друга пам'ятать в душі своїй;
Безсоромний віроламець — він ганебний і гидкий!
Навіть цар мене не змусить до підступних, хитрих дій;
Гірше всіх — хистка людина, зло в людині є хисткій!

Мужа, зляканого смертю, що боїться навіть згадки,
Що в бою трясеться й блідне,— зневажатимуть
нащадки,—
Боягуз нічим не ліпший від прядільниць коло прядки.
Краще славу здобувати, ніж багатства і достатки.

Не зупинять смерті й скелі, і гірське вузьке пугтя!
Рівні в смерті й муж хоробрий, і знедолене дитя.
Чи старі, чи юні — врешті всім в землі є сповиття.
Ліпше смерть, достойна слави, аніж
зганьблене життя.

Я насмілюся, о царю, пригадать тобі ще раз:
Це не вірно — жити, смерті не ждучи собі всякчас,—
Той вночі і вдень приходиться, хто усіх з'єднає нас!
Якщо я не повернуся, — значить, в муках десь загас.

Як мене нищівна доля знищить присудом своїм,—
Мандрівник, загину в мандрах, не оплаканий ніким,
Не вгорне мене у саван вірний учень-побратим.
Вість про смерть мою ти стрінеш з серцем
і лицем смутним.

Маю ще неоціненні, незліченні я скарби:
Бідакам їх дай, і вільні хай стають усі раби,
А сиріт щонайбідніших ти багатими зроби,
Щоб мене благословляли у молитвах щодоби.

Забери собі найкраще, як мій каже заповіт,
А на решту хай будують люди протягом цих літ
Чи мости довготривалі, чи притулки для сиріт.
Мій вогонь згасити можеш ти єдиний на весь світ.

Відтепер тобі від мене не придуть вже листи,—
Це останній лист, і з нього правду всю прознаєш ти.
Я диявола здолаю і доб'юся до мети.
Хто мерцєві дорікає? Тож мене тепер прости!

Хай в царя зазнає ласки мій прислужник Шермадін,—
Час несе йому багато злих, нерадісних годин;
Будь до нього милостивий — милість мав
од мене він;
Не дозволяй йому точити сльози й кров наперемін.

Заповіт мій власноручний вже кінчати на порі,
Мій учителю! Від тебе йду, шалений, я в журі, —
Не сумуйте через мене, не печальтеся, царі,
Ворогів гнобїть і сїяте, наче сонце угорі!»

Заповіт свій закінчивши, — Шермадіну передав
І сказав: «Вручи цареві це здання печальних справ
Ти, що радником найближчим в мене завше пробував». —
І, ридаючи криваво, служника він обїняв.

Здобуття Каджетської фортеці та визволення Нестан-Дареджан

Бачив я одих звитяжцїв, наче сонце, осяйних, —
Сім планет стовпами сїява вкрили кожного із них;
Тарїел стрункий очолив їхній непоборний здвиг, —
Ось вони вїною знищать ворогів своїх грізних.

Щоб порівнювати, в мене образ є для них один:
Так гїрські річки, від зливи переповнивши свій плин,
З шумом, з ревом, з гуркотїнням вириваються
з тїснин,
Та вони вїдухають, вливши води в нутр
морських глибин.

До Фрїдона й Автандїла рївних стрїнути навряд,
Та нїхто й нїде не може з Тарїелом стати в ряд,
Адже сонце гасить зорї, тьмарить сїєво плеяд!
А тепер про бїй прелютїй поведу пїсенний лад.

Втрїох три брами подїлили, щоб туди
в боях пройти, —
З ними рушило їх вїйсько, триста левнїв, три чоти.
Нїч примусила звитяжцїв в тайну засїдку лягти,
На свїтанку ж всї з'явилися, несучи свої щити.

Йшли спокїйно, наче кожен був лише мандрївником;
Не вїдчула лиха варта, заспокоєна цїлком,
І недбало придивлялась, мур обходячи кругом,
Та, наблизившись, прибулець взяв меча,
вдягнув шолом.

Раптом ляснули нагайки, і пустились конї вскач.
Ось до брам вже рвуться, з мїста лине лемент,
зойк і плач.

Втрїох трїома шляхами ринуть, кожен —
подвигїв шукач.
Б'ють тривогу барабани, рїзко десь сурмить сурмач.

Нинї звїдає Каджетї гнївнїсть божого велїння:
Вїдхилїє грізно Кронос втїшне сонячне промїння, —
Зверглося вїчне коло свїту, неба стьмарилось склепїння.
Не вмістять поля їх трупу, сповнить свїт їх голосїння!

Рик разючий Тарїела всїм смертельно ранить слух,
Розриває враз рїштунок, крицю скровлених кольчуг.
Ринуть з трїох сторїн — грозою вкривсь багровий
виднокруг;
Розламавши всї три брами, ворогїв разять навкруг.

Лев Фрїдон із Автандїлом, вдвох зустрївшись,
обїймались, —
Ворог знищений дощенту, аж річки кривавї лялись.
Обдивившись бойовище, один в одного питались:
«Тарїел куди подївся?» — скрїзь на друга видивлялись.

Не знайшли нїде героя, хоч обїгли весь окїл;
До фортечних брам вернулись, — там гїрський
укрили схил
Вламки лат, мечї розбитї, леза, зламанї навпїл, —
Десять тисяч вартї трупом впали ниць, неначе пил.

Вся сторожа у фортеці, мов недужа, полягла, —
Вїд кольчуг шматки лишилися, рани вкрили їх тїла.
І розкрито хїд у скелї, де найбїльша з веж була;
З цих прикмет вони вїзнали Тарїеловї дїла.

Вийшли ходом в скелї вгору, де стримить грізна озїя;
Там побачили, — звїльнило сонце мїсяць вже вїд змїя:
Вїн шолома зняв, а в неї коси зм'яла веремїя,
Груди до грудей припали, шию обвивала шия.

Плач, цїлунки та обїйми їх з'єднали в нїжнїй парї;
Видавалось, мов зїйшлися вкупї тут Зуал з Муштарї, —
Прикрашає промїнь сонця пелюстки троянди ярї.
Зникло горе, й нинї радїсть їм далась в солодкїм дарї.

Цїлувалися, тїлами пригорталїся стрункими
І зливалися устами, мов трояндами палкими.
Тарїел побачив друзїв — втрїох зустрїлись побратими
І вїтали сонце-дїву, що засїяла перед ними.

Блїск на сонячнїм обличчї загорївсь при їх появї, —
І вона поцїлувала цих поплїчникїв у славі,
І смиренно на подяку їм зрекла слова ласкаві;
Почали розмову красну друзї, милї й величавї.

Прославляли Тарїела за звитяги, Богом данї,
Один одного вїтали, і були вони ще в станї
Битись далї, не зазнавши ран тяжких на полї бранї, —
Вороги втекли вїд левїв, наче кози, наче ланї.

Із трїохсот бїйцїв сто сорок вмерло дня того страшного, —
Цє Фрїдона засмутило, та втїшала перемога:
Пїсля бою не лишилось в мїстї ворога живого.
Не залїчити, скїльки в здобич мали скарбу дорогого!

Зласкавів попутний легіт; море стишило бурхання;
Зацвіло навкруг повітря, мовби серце — від кохання;
Воском лід м'який розтанув — уст весни
відчув дихання —
І дерева зодягнули вікове своє убрання.

Це весна здолала зиму, звергла смертю смерть —
в двоюбою.

Зеленню діброва вкрилась, мов прозорою габою;
Жайвір у блакить небесну лине з піснею дзвінкою...
Гляньте, як слова грузинські пов'язав я між собою!

Покохало землю сонце, оновило всю природу:
Був творець завжди майстерний і на велич, і на вроду;
Між вогнем, землею й вітром він поклав одвічну згоду,
Небо звів над суходолом, суходіл поклав на воду.

Сонце й дощ, мов сміх крізь сльози, бризнули
з очей блакиту;

Дерева завагітніли на плоди бруньками цвіту...
Ластівці я теж цвірінькнув щось подібне до привіту.
Чищу слово, мов коштовність, візерунком срібним
вкрити!

Мов красуня наречена, під вітрами, серед поля,
Гнеться гнучим, юним станом молода струнка тополя;
Квіти вибилися з ґрунту на овеснене роздолля,
Тягнуться до сонця дружно: хай же їх пригріє доля!

Я Творця б уславив спершу, але де оздоб позичить?
Соломон — і той не в силі гідно Господа звеличить.
Тож вернусь до казки, скромний
(скромність-бо співцеві личить),
Парость слова, з надр прорісши, хай цю пісню
закосичить.

Першою зійшла фіалка, випещена сонцем-татом,
І голівоньку схилила, і дихнула ароматом, —
Не пишалась, не озвалась марним словом хвалькуватим,
І на неї кожен глянув зором, радістю багатим.

Весь обличчям ніжно-білий, розгорнувся цвіт ямину, —
Він духмяніший, пишніший за фіалкову стеблину,
На землі нема нічого, що було б йому на зміну, —
Я його зірвать не можу, навіть думку цю покину!

Між довгастим листям дзвонять грона
дзвоників-конвалій,
Їм немає в світі рівних по духмяності тривалій;
Пахнуть так, що жаль зірвати рученьці малій, зухвалій;
Це — рідня мої троянді, чарівниці небувалій...

Коли час настав — з'явився й гіацинт вродливий, гожий;
Тут юнак його побачив: «Чим на мене ти схожий?»

Як понюхав же — добавив: «Ось де втіливсь
образ божий!
Ти, мов мак, розчервонівся, засмагнів, як перехожий!..»

Розпустивсь нарцис жовтавий в оксамитовім убранні.
Звідки вийшов і покинув він які краї незнані?
Сповнив пахощами землю із ясином у змаганні;
Збагатили ліс і поле барви цвіту бездоганні.

Мак з аргавоном багровим кажуть в смуткові легкому:
«Свіжістю й красою з нами — не зрівнятися нікому!
Тільки запахом є крадці, не помиримся ж на тому;
Ось ходім до них, змішаймось у букеті золотому!»

Васильку лілея мовить: «Маєш ти убрання темне,
Ти в жалобі, ти зостарівсь передчасно й надаремне.
Хоч і гарний в тебе запах, хоч ти пахотийш приємно,
Все ж краса і чари — в мене; нам любитися б
взаємно...»

Годі навіть полічити квіти всі, що травень родить, —
Гарні квіти, а не терня, що людині тільки шкодить...
Кажуть всі: «Ждемо найкращу — хай над нами
верховодить!
Хай троянда тут царює! Чом і досі не приходить?»

Що поробиш без троянди? Горе нам і смерть довчасна!
Хай вона над нами править, як владарка наша власна».
Ось прийшли до неї, бачать —
квітка розцвіла прекрасна.
Уклонились їй, всміхнулись, — то була хвилинка щасна.

Всіх привабила до себе: і фіалку, і лілею;
Чар її над їх красою — мов те сонце над землею!
Всі раділи їй, чудовій, милувались — мов зорею...
І, закоханий в троянду, соловей співав над нею.

Сад прикрасила троянда — він подібний став до раю.
Промені біло-червоні розпросторились по краю,
І струміння ароматів землю сповнило до краю,
І знесила скорбота, зникло горе з небокраю.

Всі збирались веселитись — при дозвіллі
й без дозвілля,
Всі стидалися жалоби (що то робить з нас безділля!);
Тин давно уже одтинив; розгороджено все кілля;
Чи то вечір був, чи ранок — сунули, мов на весілля...

Що вже й мовити про любе солов'їне щебетання!
З глузду зводила та пісня, мов була в житті остання!..
Як начулася ж троянда пристрасного привітання —
Запишалась, розгорілась, мов зоря після світання...

От садівника і кличе (щоб ніхто не відав — тайно);
Каже: «Як біди не хочеш — до ладу відповідай-но:

Шалом звать мене шаленці, а коханці звать коханням,
А співці мене жадають славити своїм співанням,
Голови свої вкрашають пишним цвітом, як вінчанням,
І ніхто мене не може розлучити з чаруванням.

Це ж мене красуні тулять до рожевої ланити:
Тільки мною хочуть бути, переможно пломеніти;
Це ж про них поети кажуть (бо краси не притаїти):
«Хоч ви й гарні, та троянда може вас усіх затьмити!»

Всі одружені й коханці, як любов їх переможе,
У руках мене тримають, ідучи на шлюбне ложе.
І коли мене немає, їхня пристрасть згаснуть може, —
Обсипаю пелюстками я тоді кохання гоже.

У саду мене красуні рвуть, з колючок визволяють,
Та до зачісок розкішних діадемою чіпляють,
Повнять пазуху листками, щось на щастя
примовляють
І в танку навколо мене витанцювують-гуляють.

Я через твою настирність так себе хвалити маю, —
Ти не знаєш, хто я, звідки і з якого вийшла краю,
Де раніше проживала, де діждалася розмаю.
Знай, що з божого наказу я прийшла сюди із раю».

Соловей тоді промовив, сльози ронячи, як зливу:
«Так, належить нам всіляко славити тебе, вродливу,
Хоч красуні і являють гнівність нам несправедливу,
Ти женеш мене від себе, ти до мене повна гніву.

Чом тікаєш, мовби мрія, що жалем її прозору?..
Родом я індус; до тебе — я прилинув аж по морю!
Глянь, згорів я від кохання, я піддався тобі і горю!
Приголуб же — й будь, що буде! Чи ж тебе
я переспорю?..

Я самотній, я без друга, але я — не проста птиця,
Горлицю й шпака зі мною і рівняти не годиться, —
На лади різноманітні може пісня в мене литься.
Я вмираю за тобою — хай ім'я твоє святиться!

Кажуть всі, що ти до мене вередлива і сувора.
Через тебе в мене розпач і душа у мене хвора;
Не дала й на милуватись, хоч в очах моїх покора.
Ось прийшов тебе хвалити, та й тепер ти гнівнозора...

Всі філософи й поети, різні видатні особи,
Инди, перси і грузини, гідні справжньої шаноби;
Всім уже розповідають про мої любовні проби, —
Чом їм рота не затулиш, як тобі не до вподоби?

Добре ж знаєш: не нова вже, а стара, стара ця справа...
Та хіба ж моє кохання — не хвала тобі й не слава?

Чи ж не чисте моє серце? Чи любов моя лукава?..
За таку неправду, любя, ой, призвуть тебе до права!

Між птахів — як ти між квітів — славлюсь я співцем
пристойним;
Де ж записаний я, любя, твого с'ява недостойним?
Годі плакати й зітхати! Не піддамсь біді беззбройним!
Досі був я трутом — зараз стану я кресалом гойним!»

Він гукнув з плачем: «До мене йди, закоханий юначе!
Йди до мене всяк, у кого серце зранене й гаряче!
Хай він вчиться в мене шалу, хай зі мною вкупі плаче;
Над могилою моєю хай нарешті крук закряче!

Де це чувано, безумцю радити: «Звільнись од шалу»?
Хай троянда запалає з пристрасті моєї палу!
Хай течуть криваві сльози по її щоді помалу, —
Йди від мене і розради десь шукай поміж загалу!

Обняло мене це горе — як нікого із коханців.
Ти на себе й подивитись не даєш, скорбото бранців;
Хоч я й цим задовольнявся і не сунувсь між обранців,
Але полум'ям ще дужчим мучиш ти своїх підданців.

Ах, коли б я вмер нарешті, — смерть сприйняв би
як відряду.
Понесли б мене на ношах, обнесли б навколо саду,
Десь між терням поховали, без належного обряду...
Дякую вам, браття й сестри, за даремну вашу раду!»

Тут озвалася троянда: «Чую плач твій, соловію!
Через мене ти страждаєш, бачу я це і болю,
Але до коханців інших не рівняйся, лиходію,
І відкинь, як нездійсненну, ти свою негідну мрію.

Я — єдина безподібна: тож про мене всі й співають.
Це ж мене в долинах зельних, наче щастя цвіт,
зривають,
В кришталеві ставлять вази і рубіном називають...
Запашнішими од мене й поцілунки не бувають!

А тепер скажи про себе. Що за птиця? Звідки
й хто ти?
Навпрямки відповідай-но, кручені залиш звороти, —
Зміряй всі мої прикмети, зваж і на свої чесноти
І тікай, якщо не зможеш ти різниці побороти!»

Соловей зітхнув, полинув серця стогін гарячковий,
Дві сльози з очей скотились — дві червоні краплі крові.
Од зітхань його навколо розшумілися діброви...
Горде слово він промовив, повне гідної любові:

«Ні! Як рівного до тебе, я себе не вихваляю.
Кожен спис, що ти пустила, я у серці відчуваю.

Але зглянься над нещасним, що вмирає від одчаю:
Правду кажуть, що тобі я відданий увесь до краю.

Як з тобою друга квітка, так зі мною птиця друга
І рівнятися не сміє, — це була б лише наруга.
Що мені Медіна й Мекка? Ти — одна моя потуга.
Я без тебе зацікавив би, зник би геть із виднокруга.

Знай, якби любов до тебе душу й тіло не втомила,
То між птиць найкрасивіший був би я, трояндо мила...
Проклинаю батька й матір, жити більш мені несила,
Ти трутизною страшною з келиха мене впоїла.

Ти самотна поміж квітів, поміж птиць — я в самотині.
Нас коханцями звивають, — це і ти почула нині, —
І про нас всілякі вірші скрізь лунають по країні.
Хай, закоханий в троянду, згину я у домовині!

Найславніші музиканти, найвправніші акробати —
Про троянду й соловейка люблять завше розмовляти.
Я тобі не до вподоби? Став жовтіти й зов'ядати?
Через тебе я марнію, ти ж продовжуєш блищати.

Тут промовила троянда: «Соловей, ти був би луччим,
Коли б інших не голомшив цим коханням балакучим;
Хто розсудить нас з тобою, як в одну все кучу кучим?
Так самі ж собі ми, друже, остаточно надокучим!

Те, що нас в піснях парують, зву я пишних слів
сплетінням;
Не було, нема й не буде рівної мені цвітінням!
Сам великий Руставелі упивавсь моїм пахтінням...
Не розчулюйся ж красивим про кохання торохтінням!

Хоч закоханим, звичайно, перешкод нема в розмові,
Та яка тобі в цім користь? Що мені в твоєму слові?
Той не в'язне задаремно, хто вмирає од любові...
Йди собі спокійно з миром! Кинь ці мрії гарячкові!»

Соловей став проливати сльози, мов струміння виру:
«Нащо з миром відсилаєш? Не прийму такого миру!
«Полюби, — ти кажеш, — другу, принеси себе
в офіру...»
Ах, чия ж любов сильніша за мою любов і віру!

Так давно люблю, безумний, — тож куди без тебе рушу?
Я для всіх на світі любий, а твою скорити душу
Я не зміг, хоч ради цього перейшов би море й сушу!..
Щоб тебе отут зірвати — колючок вхопитись мушу!»

Так сказав — і знепритомнів: довго
в нелюбах злидарив.
Впав, немов його, смутного, хтось ножем
по серцю вдарив.

Просльозилася троянда, смуток від її затьмарив;
Пирснула роси на нього, щоб чуттям оволодарив.

Проказала: «Чом за тебе мушу я зазнати покути?
Всі кохають, та надміру терпиш пристрасть отаку ти!
Чи тебе колись просила я в садочок мій прибути?
Якщо вижену, ти згинеш, гріх впаде на мене лютий.

Дозволю тут лишитись, не летіти геть із саду,
Піснею творця вславляти за його щедротну владу.
Подивляйся на пишні квіти і співай про їх принаду.
Хто ж тебе нагонить звідси — відповідь,
порушник ладу!»

Як учув це соловейко — умлівання де й поділось!
В нім, з надією на щастя, знов життя відмолоділось,
Висохла сльоза кривава, на минуле й не гляділось,
І в душі на честь троянди слово похвали зродилось.

Мовив: «Хай тобі віддячить той, хто дав мені
що скруту,
А тобі — красу, здоров'я, переможних чар можуть.
Ти прогнала смерть від мене, одвела од уст отруту,
Зупинила сліз потоки, одвернула тугу люту.

Це для тебе розцвітає сад, величніший од раю.
Уклоняюсь квітці квітів, владарці оцього гаю!
Бачачи тебе так близько, на слова часу не згаю
І з усіх пісень найкращу зараз пісню заспіваю.

В цім саду мені лишитись ти дала високу згоду, —
Не примусила блукати, як нещасного заброду.
Хоч і близько не пустила — все ж зламала загороду...
З чим зрівняю я твій запах і твою чудесну вроду?

Над чолом твоїм я буду, мов покірний раб, літати
І тобі тужливе серце віддаю я для присвяти,
І не віддаюсь од тебе я, тобою в бран узятий,
Бо, крім тебе, оборони де іще мені шукати?

Стільки маєш ти принади, що бракує в мене й співу.
Я, не криючись, говорю про свою любов бурхливу;
Пуп'янків твоїх рубіни бачу я й дивуюсь диву.
Нащо ти мене від себе проганяєш, повна гніву?

Хоч і вмру — твоє цвітіння воскресінням я відзначу,
Співом витимусь круг тебе, як тепер ось в'юсь і плачу.
Голос ніжний і солодкий на хвалу тобі потрачу...
Я й на рай не проміняю те, що любе личко бачу!

Як почнеш ти зов'ядати, з владним часом у двобою —
Серце, будь воно й камінне, защемить жалем-журбою,
І почну я проливати сльози, кров свою рікою,
І любов моя довіку не розлучиться з тобою!

Я піду тоді у безвість, зникну десь в широкім полі;
Якщо ніж візьму у руки — ним вгамую в серці болі,
Бо з собою не візьму я пелюстки твої схологі,
А без тебе я не хочу ані щастя, ані волі!

Я осліпну й онімію від одчаю й самотини,
І для мене марні будуть цього світу переміни,
Не почують мого співу ні татари, ні грузини, —
Один шлях мені лишиться — до землі, до домовини!»

Тут слова знайшла троянда милостиві, а не гнівні:
«Кажеш речі, соловейку, чулі отакі й чарівні!
Гарний ти! Такому серцю приналежати б царівні!
Голосу твоєму й серцю — де у всьому світі рівні?»

Правду мовили поети про обох нас, правду божу,
Та лише в одному з ними я погодитись не можу:
Бачиш ти, що я красою чар землі цієї множу,
Тож з тобою не зрівняю я себе, барвисту й гожу!»

Солов'ю язик віднявся: вдарено ж, немов обухом;
Тільки він почув троянду, тільки мав зібратись з духом,

Та на цьому все й скінчилось, розлетілось прахом-пухом...
Та й мені вже остогидло їх бридню ловити вухом!

* * *

Якщо хтось мене спитає: «Нащо ти цю пісню
зладив?» —
Відкажу: мені, співцеві, так зробить мудрець порадив.
Я, поет, шаную мудрість, зміст цих слів мене принадив.
Я, що чув, те й віршем виклав, і мій вірш мене
не зрадив.

Боже вічний і безсмертний, суцільний споконвіку всюди!
Небуття в буття ти зводиш, дух вдимаєш
в мертві груди!

Що Мойсею ти промовив, то повік не визнають люди...
Дай заплакати, як Петрові, не рівняй мене до Юди!

Хай за спів безплідний буду прощений Творцем
владарним,

Що дощі нам посилає чи втішає днем безхмарним,
Що прощає нам, коли ми вчинком знаджені негарним.
О біда мені, якщо я гріх вчинив цим словом марним!

РОЗМОВА ВИНА З УСТАМИ

Раз вино устам сказало: «З вами я поспорю!
Хоч і кращі ви на барву, правду я говорю,
Що, немов рубін, свічуся, келихи прозору,
Журні душі зогріваю, не здаюся горю».

А уста вина говорять: «Ти п'яниш розмаєм;
Ми ж — і зовсім зводим з глузду, розум однімаєм!
Приторками-пелюстками чашу прикрашаєм;
Спрагою кохання й мертвих з гроба воскрешаєм!»

А вино — устам: «Не знатись вам із самотою;
Соловей для вас гордує троянди красою!
Я ж п'яню людей, — лиш в горах сонячних достою, —
І втрачають люди тям, впиваючись мною».

А уста — вина: «В цім слові мало складу й ладу:
Чим знайшло хвалитись — хмелем! От знайшло де владу!

Ми ж — віч-на-віч убиваєм! В груди б'єм — не ззаду!
Тут безсильне ти; про тебе тут немає й згаду!»

А вино — устам: «П'янке я — хто ж за це осудить?
З келиха напій солодкий серця жар остудить;
Хоче пити чи не хоче, кожен п'є, не гудить:
Блиск мій очі звеселяє, спрагу в серці будить».

А уста — вина: «Тепер ти висловилося ясно.
Все ж рівнятися з устами не спіши завчасно!
Хоч вино у срібних чашах висяває красно,
Але ми за нього кращі, бо цвітемо невгасно.

Дійсно, гарно, як у чашах багрянють виш, —
Як єднається із перлом темний блиск рубіна,
Та коли всміхнеться люба дівчина єдина —
Все тоді за цю відраду віддає людина!»

МАДЖАМА

Красотою чарівна ти, з кипарисом станом схожа.
Ні! З коханою такою не ділить нікому ложа!
Світ за очі зайдеш з туги, як її полюбиш гоже,
Бо тебе, як Тарієля, трапить доля зловорожа.

Через неї і світила мерхнуть, ніби спопеліли;
Вії діви серце людське пронизали, наче стріли;

Промені огністі душу, опаливши, не зігріли,
Вже мій горбатій долі випростатись бракне сили.

Яхонтових вуст пелюстки п'ють вино ясне, як лали,
Та уста ці червоніші, ніж вина рубін несталий.
Власну кров з вином рівняю — я точу її в бокалі!
Мудрі мислі добрим людям радість завше приношали.

Ось поглянь ти на той келих, що підносить бенкетар;
Нам на втіху віддає він кров свою — солодкий дар.
«Як не кров мою, — регоче, — що ж ти п'єш
з цих повних чар?»
Силу кволим він вертає — келих, учти володар!

Богом присягнув, за тебе в світі кращої нема!
Палить полум'я безжально, що розпалюєш сама,
Вії-блискавки проймають серце бідне, та дарма!
Рушу по слідах міжнуря, як той човен без керма.

Пригадай, чи ж душу в жертву не віддав я без вагання?
Добродійність нас рятує, а не молитов читання!
Ох, не раз — стократ влучаєш в мене списом
розставання!
Не гаси, роздмухай краще жар пригаслого кохання!

Не даєш за серце серця, хочеш ще якусь додачу!
Душу я тобі дарую, кращого і не настачу!
Не береш мене? Клянуся, сам себе в огні я страчу!
Не вино, жорстока, п'єш ти — смочеш кров мою гарячу.

Стережуть перлову мушлю яхонт і рубін чудові;
Серце їй моє за безцінь хтось продав, як по намові.
Вбитий я, і плачуть люди не слізьми, а струмом крові.
Цвіт веселий мій без сонця в'яне, як у дні зимові.

Твій кришталь агат оздобив, ще й троянда там жаріє.
В світі квіток не лишилось, ними твій квітник ясніє!
Нівідкіль до них дістатись, — шлях колючками
рясніє, —
Володар світил небесних на шляху їх рясно сіє.

Серце! Полум'я жалоби ти згасити не схотіло,
Але спис, що в мене влучив, і твоє пониже тіло.
Нетерпляче, невгамовне, ти буєш знавісніло.
Через неї ти шалієш... Де є звабніше світило?

Ти забрала серце й розум, — що ж дала взамін сама?
Не здобув тебе, й розлука смутком душу перейма!
Нащо б я на рай дивився: без троянди й рай тюрма!
Палиш ти, води ж від тебе ні краплиноньки нема!

Соловей в садку співає — процвіла троянда пишно;
Серце зрятувать од шалу намагавсь я безуспішно.
Якщо замість шат коханець одягає рам'я спішно —
Значить, між світил небесних ти хизуєшся зловтішно.

Не сягає промінь сонця, і троянди цвіт поник.
Безперестань лються сльози, мов нестриманий потік.
При вустах душа моя вже, вкорочаєш ти мій вік.
Відійшла від мене радість, втратив я скорботам лік.

ЙОСИП ТЫЛЕЛІ (пом. 1688)

ВЕЛИКИЙ МОУРАВИ

(Одинадцятий розділ поеми)

О моя печальна доле! О мої страждання часті!
Задля Грузії моєї скільки я зазнав напасті!
Я царям служив віддано, щоб цвіла ти в славі й щасті.
Де ви, втіхи в ріднім Носте, землі Грузії квітчасті?

Я своє житло покинув, спокій, труд і самотину,
Віддалився від сусідів, їх ніколи вже не стріну,
Вдівши ногу у стремено, кінно в далеч не полину.
Скільки пасток обминув я — то невже ж тепер загину?

Чи розкаже хтось, як нищив я ворожий стан невірний,
Як являв пощаду бранцям, якщо ворог був покірний,

Як в руках підносив чашу, впорядивши бенкет мирний?
Ось тепер іду вигнанцем змірювати світ незмірний.

Буйна голово! Де знайдеш між чужих свою могилу?
Ти ж тепер весь світ обійдеш, спину горблячи похилу!
Занесеш од рідних-близьких сивину свою безсилу;
Дім осиротиш навіки, батьківську садибу милу...

О, цей світ такий, він люто приріка людей до страти.
З ворогами б я розправивсь, дай лиш крила розпростати!
Нині, гнів царя збудивши, де я маю путь верстати?
Що, мені піти у безвість, щоб раділи супостати?..

Наговорює на мене хтось лукавий, злязиковий;
Розлучив мене з царем він — збиток в цім царю
великий.

О, що хочете — творіте, ви, наклепники й злоріки,
Та як верх візьму я знову, вас не порятують крики!

Картлі я обвів стіною, хто ж руйнує ці твердині?
Хто в моїй землі владує, наче у своїй хатині?
Та не буде з цього діла! Не уникнуть кари винні,
Ті, які цареві брешуть, підлі справи чинять нині!

Не судіть мене ви, друзі: це — за труд мені відплата!
Захищав я люд сердешний, був я кожному за брата...
Як нема шуліки в клітці, нащо нам тоді ця грата?
Вгамувати сліз не можу: болісна моя утрата!

Все, що я пишу, це правда, похвальби нема в цім слові.
Ні, себе не вб'ю безтямно у хвилини гарячкові!
Чи, як вмру, мені допоможуть сльози й стогони любові?
Хто потішить, коли згину, зраджений, в біді й обмові?

Шах Аббас з Мурад-султаном одночасно царювали,
З ними я бував на учтах, вкупі ми і воювали;
Був я в шані; що просив я, те вони мені й давали...
Скільки я людей понищив на війні, під час навали!

Грузіє, забув я розкіш, все тобі віддав я, рідна!
Первака віддав, синочка, — ти такої жертви гідна.
Я багатий був на долю, а тепер ця доля — бідна:
З ким-бо ще ось так жартує, то похмура, то погідна?

Я тебе жалію, Картлі, бо знеможена й сумна ти;
Впав твій мур, і вже від тебе дехто розпочав тікати.
То невже ж тебе покинуть, іншим власний скарб віддати?
Ви згадаєте про мене, як обляжуть супостати!

Я любив бої та війни, меч, кольчугу, вірну зброю,
Бо умів разити нею ворогів у шалі бою,
Аж прихильні чужоземці милувались радо мною, —
Збагатив я землю Картлі і зробив її міцною.

Де я тільки не боровся, гір яких не взяв заваду?
В чім я радості не звідав? І яку не випив зраду?
Ворогів я безпощадно бив і спереду, і ззаду
Так, що й анголи небесні вже не врадили б їм раду!

Я казав собі: для Картлі смерть прийму,
на хрест готовий!
Тих, що шкодять нашій вірі, настигав мій гнів
раптовий, —
Багатьох із них я знищив, дехто ще живий-здоровий...
А тепер на мене гляньте, — я бідак смутноголовий!

Огорнула туга серце, і скорбота на обличчі.
Не зійде вже повний місяць, не всміхнеться доля в вічі;

Погасаючи поволі, сумно догоряють свічі.
Сад спустошено у Картлі, — не зростуть дерева двічі.

Всі грузини добре знають, що я був зробив для краю:
З чотирьох боків я кидався на ворожу, хижу зграю,
Недруга прирік могутньо до ганьби і до відчаю,
Тільки перед царським гнівом я не вистояв до краю.

З ворогів ніхто не зміг би мою силу побороти,
Переможених гонив я, нищив тих, що стали проти;
Там, де рик мій чувся, ворог битися не мав охоти,
Доброзичливим же й друзям рясно сипав я щедроти...

Чи мовчанням спиниш серце? Чи замкне вуста зневага?
Палить їх вогонь пекельний, покриває смертна смага!..
Вороги мого вигнання домагалися, як блага.
Що ж, піду, знайду притулок у країні атабага...

Не уникне той покари, хто мене піддав нарузі,
Хто привласнив мій доробок, що дістав я по заслугі,
Через кого втратив військо — в силі, в мужності,
в напрузі!..
Всі відмовились від мене: що для вас я значу, друзі?..

Прощавайте, рідні люди, шлю прощальні вам привіти,
Будем вкупі в мить розлуки сумовиті сльози лити,
Та не тьмарте мого серця і свій жаль переживіте.
Славен будь, якщо достойно пережив свої жалі ти!

Всі, кому я прислужився, заповіт прийміть повчальний,
Всім обстоювачам правди шлю привіт мій величальний.
Хай, мов світла стовп, їм світить бог Мойсея
безначальний.

Час мені вже й мандрувати, чом же я стою, печальний?..

Хай щастить вам доля, друзі, хай зникають
темні хмари,
Ви цареві догодили, я ж дістав од нього кари...
Спом'яніть мене прихильно, в злагоді живіть,
без чвари;
Як зійдетесь до бенкету, пийте-но з цієї чари...

Треба вам країну рідну доглядати і зміцняти;
Розраховуйте на себе: я не зможу ради дати,
І того не добудую, що не встиг побудувати.
Якщо будете ви дружні, не страшні вам супостати.

Чом труди мої для Картлі шани й дяки не дістали?
Де такі, до мене рівні, що подібне щось вчиняли?
Чую лайку, хоч грузинів врятував я від навали.
На яку б не зваживсь жертву, все ж говорять:
«Він зухвалий!»

АРЧІЛ II (1647—1713)

СПІР ТЕЙМУРАЗА З ШОТА РУСТАВЕЛІ

(Початок поеми)

Спір, що колись розпочав цар Теймураз з Руставелі,
Був милозвучний такий, що він порушив би й скелі,
Річ мудреців нешвидка, довша за довгі куделі.
Де отакі цар і раб є ще у людській оселі?

Змовлю до Шоти й царя так я: цю вашу розмову
Прагнем збагнути, знайти мудрості сіль загадку,
Та не сягти цих висот нашому кволому слову.
Вас порівнявши, клянем ледарів хіть безголову.

Рівно прославлені ви, де є межа поміж вами?
Сваряться й нині за вас навіть батьки із синами, —
Декого в час тих сварок вигнали геть од нестями.
Ви наші чвари кінчіть, згляньтеся любо над нами!

Вдвох — Руставелі і цар — спір свій вели, і нікого
З інших поетів вони не залучили до нього;
Перли глибоких думок кожним відібрано строго,
Не забруднило ніщо струменя мови дзвінкого.

Слухайте, як розмовлять Шота з володарем стане,
Він не схиляється ниць, річ його впевнено кане,
Гідно говорить з царем, повний поваги і шани,
Бо слугувати царю він би хотів без омани.

Ц а р

Знай, Руставелі, мене люди з тобою рівняють.
«Шота царя подолав», — кажуть, тебе вихваляють;
Іноді їхні слова гнів у душі викликають,
Видер би їм язики, що отаке промовляють!

Р у с т а в е л і

Хто це рівняє співця з владарем пишного трону?
Де і коли ще була рівна до мене персона,
Хоч обшукайте весь світ, схови небесного лона?
Славлять поети мене, як іудеї — Арона.

Ц а р

Марно говориш, немов став од поетів ти вище!
З ними зрівнявши мене, чиниш образу мені ще,
Бо не годиться царю йти між співців збіговище.
Тих, що пізніше прийшли, ти зневажаєш навіщо?

Я ж не перечив юрбі, я не образив громаду:
«Славте ви Шоту! — казав. — Спів його —
сік винограду!»

Та на майданах усіх сходяться люди на раду:
Хто передує з нас двох, хто з нас лишається ззаду.

Р у с т а в е л і

Ви не зважайте на тих! Хай-но говорять без краю,
Хвалять то вас, то мене, — нас не зведуть до відчаю.
Хочете — йдіте до них, я ж не піду у цю зграю.
Царю, віддайте мое, вашого я не бажаю.

Сонцем я вашим клянусь: той, хто порівнює з паном
Слуг його простих, — піддавсь наклепам або обманам.
Кумкають жаби? Нехай, слухати їх ми не станем!
Нащо зважать на хвальків? Нащо балакати з п'яним?

Ц а р

Де ж порятунок? Одні вголос діла наші судять,
Другі півголосом нас зрівнюють — хвалять і гудять.
Більшість — за тебе, та знай: верху вони не здобудуть,
Зграї твоїх лестунів гірко покарані будуть.

Р у с т а в е л і

Доки мовчати мені? Поки ще лють не скипіла
В серці моему й сказати правду у вічі несила?
Поки терпіння мое давить мене як могила?
Скоро — клянусь! — прозвучить річ моя щира і сміла!

Ц а р

Хтозна, чи добре, чи ні: інші твій труд дописали.
Може, безвісні, вони від Руставелі й відстали,

Може, для творів своїх хисту віддав ти немало,
Я ж перевершив тебе, хоч не хвалився зухвало.

Рівний мені ти? О ні! Склав ти свій твір мимоволі,
Так, як звеліла тобі владна Тамар на престолі,
Я ж так співав, як хотів, скорений власній лиш долі.
Будеш — життям я клянусь — переді мною ти долі!

Р у с т а в е л і

Славите, царю, себе — хто вас підтримає, Боже?
Хвалять мене, хоч і ви вірші складаєте гоже.
Інших вшануйте співців — правда тоді переможе,
Я ж не схилю голови, хоч вас розгніваю, може.

Вперті ви, царю, але будьте хоч раз справедливі.
Я не з отари вівця — знаюся дещо на співі,
Хисту мого не сягли інші поети гордливі
Так, як цього не сягли й ваші пісні вередливі.

Ц а р

«Я не рівняюсь тобі», — кажеш мені ти з пихою?
Кращий за вірші мої твір, що писався тобою?
Кинь глузувать, а не то вмиєшся скоро сльозою.
Навіть рівнятись — клянусь! — ти не достоен
зі мною!

То не мистецтво, коли пишуться вірші з наказу,
Я ж не корився, повір, волі сторонній ні разу,
Глибше вчитайся в красу звучних поем Теймураза.
Сонце — вони, при яким гаснуть всі зорі відразу.

Вовча у тебе душа, тим-то й не скінчено спору.
Шкура овеча й не більш — гречність твоя і покора.
Биймося вдвох об заклад, всі мене визнають скоро.
В разі — програю, тоді золота дам тобі гору.

Р у с т а в е л і

Царю, здається, мене в книзі своїй ви хвалили,
Чом же, володарю мій, в вічі хвалить не схотіли?
Ви — мій державець і пан, я тільки раб ваш похилий,
Слово це вам не докір, є в ньому щирості сила.

В Грузії книга моя гучно лунає повсюди:
Учти вкрашає вона, в горі потіхою буде.
Любо читають її в тузі і в радості люди.
Край наш, — о царю, пробач, — книгу мою не забуде.

Корінь поезії — я, паростків — сила силенна.
Нащо, мій царю, тебе пліснява вкрила зелена
Заздроців лютих? Мій вірш — радість,
не цяцька буденна,
Чом же завчасно сурмиш, що не відстав ти від мене?

Ц а р

То й Чахрухадзе співав, скажеш ти, гірше від тебе?
Першість у нього ти вкрав, бачить всевидяче небо!
Те, що вже ритор створив, ти загібаєш до себе.
Є хронологія в нас, тут сперечатись не треба...

...Мною оспівано все, що оспівать ти лиш мріяв,
Я не прославив війни, бо ворогів сам розвіяв;
Ти ж про війну віршував — жав собі те, що не сів.
Де ж перевага твоя, хисту натхненного вияв?

Де мені розуму взять, щоб я тебе переспорив?
Мудрість не кида мене, видно її з моїх творів.
Тяжко й згадать, як я жив, чим я терзався і хворів,
Та не хилився, а творив, сім оспівавши соборів.

Р у с т а в е л і

Я поєдинок оцей з вами, мій владарю, кину.
Я не коршак, щоб клювать жайвора — бідну пташину.
Звідси піду, де мене ви лупцювали без вину.
Всі вас покинем, щоб ви звідали теж самотину.

Трапити можуть і вас вироки долі примхливі,
Вчасно прислухатись вам краще, ніж глухнути в гніві.
Ох, з волі світу зробивсь зранений я й нещасливий!
Скривджений осудом злим, жду я на суд
справедливий.

Ц а р

В мову гарячу ти вплив грубу джавахську говірку,
Я ж по-кизихськи скажу, й слухати буде це гірко:
Ти ж бо образив мене, втративши в бесіді мірку.
Знаю, що ти — дурноляп, лайкою звершуєш спірку.

З месхом упертим і злим спорять нехай словоблуди!
З вбогим джавахом таким я сперечатись не буду,
З хижим шакалом, який стерво розшукує всюди,
З лютим хвальком, — отакі мстиві бувають
верблуди.

Р у с т а в е л і

Нащо до спору я встряв? Буде мені це наука!
Краще б мені відтяли шаблею ногу чи руку...
Інший, розумний слуга, той при царі — ані звуку.
Видно, мені за гріхи лихо наврочили круки.

Царю мій! Вам до лиця ваше державне дерзання,
І самоцвітний вінець, і килими злототкані,
Нівечить зраду ваш меч, розум ваш — сяйво
світання,
Як же могли не збагнуть мудрість старого Писання?

Ц а р

Правда, була у свій час книга твоя наймудріша;
Зараз — моя, і тому заздрістю річ твоя дише.
Місяць нам сяє вночі, вдень сяє сонце світліше.
Працю змарнує дивак, той, хто твій труд перепише.

Гей, Руставелі, мовчи, ти не кажи більш нічого!
Слово божественне кинь, краще візьмись до земного;

Рівний з купцем, не тягнись до кипариса стрункого.
Правда є тільки в Христі, в ангельським тлумі крут нього!

Р у с т а в е л і

Царю, не слід було вам так мою книгу картати,
Несправедливі слова зважились в люті змовляти.
Краще б побили мене, краще б замкнули за ґрати,
Ніж вислухать од царя те, що міг дурень сказати.

СУЛХАН-САБА ОРБЕЛІАНІ (1658—1725)

РОЗЛУКА З ВІТЧИЗНОЮ

Мов прочанин, розлучився я з тобою, рідний краю,
Залишився б, але мушу йти, куди — і сам не знаю
Їжею печаль для мене, горе на ніч підстеляю,
І на меч свого зітхання бідне серце настромляю.

БЛИЗЬКИЙ ВОРОГ

Не страшить одвертий ворог — зло він чинить,
не таїться;
Найстрашніший ворог ближній — він і леститься,
й рідниться.
Не дає мені заснути, та й йому вночі не спиться.
Що ж ти хочеш, мое серце, чом не б'єш крильми,
як птиця?

СИЛА СЛОВА

Слово зваживши, відчуєш: сила в ньому небувала.
Від незваженого слова краще вже виття шакала!

ПЛИННИЙ СВІТ

Безсоромний, плинний світе!
Ти — мов жінчина блудлива,
Що неславить чоловіка, нерозважна і злослива;
Ніби перса прикриває, вдаючи, що чиста діва,
Та нема любові в неї, тільки гра пуста й примхлива.

ПОРАНЕНИЙ ЯЗИКОМ

Язиком людським завдана — у житті найтяжча рана.
Лікарі її не гоять, хоч їх вмільсть бездоганна.
Так, як камінь розбиває нетривалу стінку дзбана,
Серце може геть розбити язика твого омана.

КВІТКА ЮНОСТІ

Квітка юності зів'яла від часу, що хутко мчиться.
День летить, що й не помітиш, наче
прудкокрила птиця.
Пристрасті, бажання мовкнуть... Де ти,
юнь рожеволиця?
Йду поволі, думка квола не буває, не іскриться.

ТРУДІВНИК

Вдів трудящі не грабують, сиріт бідних не тривожать, —
Лиш царям всього замало, все руйнують, все пустошать.

СОНЦЕ І ХМАРИНА

Сонцю ясному, що в небі високо-високо плине,
Настрій радісний змінити може навіть і хмарина.

ЖІНКА

Путяща жінка від недуг лікує,
Вона оцінить, хто її милує;
А баламутна, в вимогах невтомна —
Така підступна, підла й безсоромна.

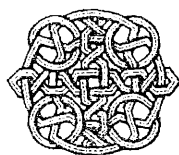
Що злі жінки? Вони — вогонь неситий.
Прикрашуй їх у перли й самоцвіти,
Та їм все марно, всі діла їх згубні, —
Ну й безсоромні підлі, ще й підступні!

Чоловіків до гибелі доводять,
Мов по мосту, по їхніх спинах ходять,

І кожна удає: яка я, люди, скромна...
Яка ж підступна, підла, безсоромна!

Сама накоїть, чоловік же винен,
Гризе його, аж доки він не згине:
— З тобою ні уборів, ані їдла... —
Ну ж і підступна, безсоромна й підла!

Сидить на шиї, чоловік ледь дише,
Ще й б'є кийком, щоб він ішов скоріше:
— Не йдеш, а спиш... Мені вже остогидло... —
Як це підступно, безсоромно й підло!

ВАХТАНГ VI (1675—1737)

О ГОРЕ, ГІРКА МОЯ СМЕРТЬ

Коли я вродився, на світ появився, —
о горе, гірка моя смерть!
Гадав, що дістану я щастя і шану, —
о горе, гірка моя смерть!
Ходив я по світу, не відав привіту, —
о горе, гірка моя смерть!
Спішив веселитись, не міг вдовольнитись, —
о горе, гірка моя смерть!
Про тебе забув я, хоч заклик твій чув я, —
о горе, гірка моя смерть!
Мене ти скосила, в могилу звалила, —
о горе, гірка моя смерть!
Прийшла не сестрою, а лихом-бідою, —
о горе, гірка моя смерть!
Без мене дружина виховує сина, —
о горе, гірка моя смерть!

І брата з сестрою немає зі мною, —
о горе, гірка моя смерть!
Ні близьких, ні друзів, один я у тузі, —
о горе, гірка моя смерть!
Мене доконала, зі світу зігнала, —
о горе, гірка моя смерть!
Загнала в чужину мене, сиротину, —
о горе, гірка моя смерть!
Чом вірив я світу омани і гніту? —
о горе, гірка моя смерть!
Хоч там мук не мало, а тут гірше стало, —
о горе, гірка моя смерть!
Мене тут для страти кати прийшли брати, —
о горе, гірка моя смерть!
Я з горя й однаю це слово складаю, —
о горе, гірка моя смерть!

ТБІЛІСІ

О, Тбілісі в травні гарний! Скрізь троянди, наче зорі.
Вкрито зеленню узгір'я, схила скель — в росі прозорій.
Скаламутить це повітря можуть лиш безумці хворі,
Лиш вони хотіли б знищити ці околи неозорі!

Яструбів мисливських в клітки для забави садять люди.
Всім набридло бути вдома, — ходять, бенкетують всюди.
Людям відчувати втіху — це не знак гріха й облуди;
Хай же сяють очі, серце в млості забуття здобуде!

Річці любо по долині світлі води розливать,
Людам любо для розваги в чорторії поринать.
Валять брили в струміль річки і кричать: «Будуйте гать!»
Викидають риб на берег,— їхні спини аж блищать.

Дивляться, як між кущами весело біжить ріка,
Ловлять в ній метких форелей з вигуками «бий!»,
«втіка!».

По долинах зграйно ходить олень, сарна, лань струнка.
Глянеш — чом краса ця й досі не діждалась співака?

Олень женуть із лісу,— він зморився, він знеміг,
Мучать спраги люті жала, хащі зупиняють біг.
Ловчі стали. Між гілками в оленья заплутавсь ріг.
От і м'ясо — скарб коханців, гордість
бенкетів гучних.

Он в яру тетерев'ята виводком біжать швидким,
Криються в траві куріпки перед ловчим запальним,
Рибакі глушать форелей, сиплючи отруту їм.
Леле! Тільки я марнію, змучений життям своїм!

ТЕЙМУРАЗ II (1700—1762)

РОЗПОВІДЬ ПРО БЕНКЕТ

(Уривок з поеми «Суперечка між днем і ніччю»)

Розповідь дня

Слухай: вдень бувають учти, і розваги, й полювання;
Звідусіль лунають жарти, гострослів'я, загравання;
Від царів дари артистам — за пісенне виконання;
Та й вельможі також мають од царів поцінування.

Вгору прискають фонтани, що виблискують алмазом;
З жартом гонять ненажеру, щоб усе не випив разом...
Щасний, хто з царем сідає за ясним його наказом,
Хто обсіпаний дарами, не обійдений абазом.

Незліченним музикантам співаки вторують влад,
Кажуть вірші про кохання, ніжних сповнене принад;
Парами танцює молодь, виступає акробат,
І дають йому за вправи шовком вишитий халат.

Починаються змагання, силаї боротись пнуться;
Силою котрі не візьмуть, враз до хитроців вдаються;
Тішить блазень всіх — регочуть, аж за животи беруться;
Штукарі по линві ходять, втішно й весело сміються.

Навесні ж в сади виходять, щоб між квітів походжати,
Відчувати насолоду і трояндні аромати.
Скільки квітів тут, щоб серце веселити й чарувати!
Пригорнувшись до троянди, соловей співа завзято.

Ще букети в'яжуть з квітів — безліч їх цвіте довкола;
Той, чия душа з кохання зомліває мрійно-квола,
Шле своїй коханій квітку, щоб до серця приколола...
Що на це ти втішне скажеш, ноче росяна, схолола?

Розповідь ночі

Світлий дню, тепер послухай і мене ти на дозвілля.
Ось ти хвалишся бенкетом, чванишся, немов з похмілля,
А нічні злічити можеш бучні учти-хлібосілля?
Чи ж не Бог призначив на ніч шлюбні радощі весілля?

Сьоме тайнство, найбільше — це святе веління боже —
Уночі звершають юні, ідучи на шлюбне ложе.

Матері й батьки клопочуть, щоб усе зробити гоже,
Не радіти щастю юних і сторонній люд не може.

Наречений дар посильний посланець тоді підносить.
Він дарує їй перлини, для заручин цього досить;
По щоді вдаря легенько — хай кориться, не голосить.
Потім ласощів з лоточка скуштувати чемно просить.

Розповідь про спільну трапезу

Зятя звуть перед весіллям; щоб збудити в нім жаду —
Тільки прийде він — кравчині зодягають молоду,
Прикрашають і чепурять — рум'яніла б на виду,
Красувалась би в перлинах, мов та яблунька в плоду.

Причепурену — садовлять. Всі навколо теж сідають.
Зодягнувши красно діву, — про її чарівність знають, —
Поправляють світлі шати, чорні коси розгортають
І, привівши молодого, зятя гідно зустрічають.

Поки ж сяде зять, красуня, вбрана у розкішні шати,
Намагається таємно погляд жениха впіймати.
Не сидиться й женихові: хоче з нею рядом стати!..
Починають різні страви слуги гостям подавати.

Бенкетують. Вже хильнули доброго вина п'яного.
Встав жених пройтись по двору, згідно звичаю старого.
Та щось тягне до красуні, мов до сонця золотого...
Входить; гість, що з нею рядом, місце вивільнив
для нього.

Молодий до молодої пересів пліч-о-пліч, щільно:
Коло сонця всівся місяць, щоб світити людям спільно;
Кілька хвиль мовчить спокійно, дивлячись
на неї хмільно...

Потім підіймає руку нареченої повільно.

Їй вдяга на палець персня, самоцвіття полум'яне...
Молодій хтось на коліна яблуко поклав рум'яне;
А вона його то скине — хоч м'яке ж таке, духмяне, —
То візьме, надкусить трохи чи, всміхаючись, огляне.

Все гучніше бенкетують, п'ють, одкинувши обаву;
Співаки веселим співом супроводять кожну страву
І складають влучно вірші, парі молодій на славу,
З женихом розпочинають жартувати на забаву.

«Не вподобав юнку? — кажуть! — З губ її капле
ж мед — не трунок...
А чи, може, засоромивсь? Та поправить все дарунок.
За дарунки дозволяєм! Лиш готуй їх повний клунок...»
Молодий насміливсь врешті, обійняв... Дзвенить
цілунок...

Скільки реготу при цьому, скільки оплесків знялося!
Вимагають чар найбільших, щоб смачніше з них пилося...
Кидає жених у чару нареченої волосся —
П'є вино з них; витирає хусткою — як повелося.

Все дзвінкш пісні лунають, учта правиться багата.
Молодий цілує діву неситимо і завзято.
Аж до ранку так гуляють, а на вивершення свята
Обмінятися хустками мусять щасні молодята.

Ще цілунок, вже останній, — і юнак іде додому...
Вранці теща з привітанням шле халата молодому;
Він — до неї: скласти дяку за люб'язність,
всім відому...
Розпрощався — та й додому скаче на коні гнідому.

Вдома думає: до шлюбу чи ж родина вже готова?
Мати каже: «Як невістка? Чи красива? Чи здорова?»
Син їй: «Швидше обвінчай нас! Всім хороша
чорноброва...»
А тепер я, дню мій любий, ще добавлю два-три слова.

Нащо гаяти з весіллям, відкладати шлюбну ніч?
Мучиться юнак з безсоння, не заплющить
часто й віч...
Він для честі дому сипле золотом за кожну річ;
Продавці з парчею сунуть — він виходить
їм навстріч...

Перед тим, як шлюб узяти, кличуть кривних молодії.
Їм виносять оксамиту нерозгорнені сувої,
Виставляють перед ними солодоці та напої,
Починають шити для діви білосніжні шлюбні строї.

Тричі спів заводять, поки одіж кроїться багата;
Славлять рідних молодії — батька й матір —
свашку й свата.

Шовку шмат дають кравчині — за її роботу плата,
А кравець від молодого має пишного халата.

Молоду ведуть до лазні, миють голову і тіло,
Натирають їй на коси цінне запашне мастило,
Чорно їй фарбують брови, щоб лице ясніш зоріло,
І в репишний шлюбний одяг прибирають діву мило.

І стає вона прекрасна, мов троянда в ранній час...
Нігті рук їй мажуть хною, як заведено у нас.
Жениху ж фарбують вуса, цю красу з усіх окрас,
Кажуть: «Жар, який нас палить, для відданиці
вже згас...»

Весілля, втіхи, радощі

Батько й мати молодій в добру вранішню годину
Звуть вельмож, князів славетних, з кожним всю
його родину;

Пудрять личко молодій, прихорошують єдину,
Перлами їй повивають білу шию лебедину.

Всі оздоби, як належить це по шлюбному закону,
Зодягають на красуню, щоб вести її до трону;
Пишним пір'ям прикрашають шлюбну дорогу корону,
Щоб пройшла вона достойно до церковного амвону.

Діву прибирають в шати, здатні блиском сніг
затьмити;

Трон цяткують, щоб на ньому дівчину посадовити;
З нею ж рядом і подружки, гідні цю красу відбити,
Наче зорі перед сонцем, перед сьйвом денним квіти.

Вже ж таке в той день твориться, що й повідати несила:
Бо як жінка убереться, то стає, мов зірка, мила...
Порівняти лиш до сонця можна ці ясні світила,
Бо зрівнятися із ними проста зірка й не посміла.

Гурт жінок до молодій іще вдосвіта приходить,
Причепурює красуню, їй прислужує та годить:
Одна мускус натирає, друга личко прохолодить...
Наречена поміж подруг кралею себе поводить.

На тахту садовлять, личко у вуаль запнувши щільно,
Там же, поруч молодій, сяде матінка весільна,
Трохи далі сяде подруг вся компанія свавільна,
А ще далі сядуть слуги, щоб гостям служити пильно.

Слугам молодій дано по халату, на обнову...
А тепер до молодого ми повернемося знову.
Друг найстарший молодого, коли все уже готово,
Вісника-махаробелі шле вітати чорноброву.

Добру вість приносить вісник: отже, хлопцю
для почину
Дар дають, ще й наливають доброго вина чарчину;
На плече ж — халат шовковий, як дружку
значного чину.
«Заробив трудом, — він каже, — на дарунок
мав причину...»

Як жених уже відходить, починають шлюбні співи;
Кажуть вірші Руставелі, вічно мудрі та красиві;
Кіньми скачуть (ще й сідлають запасних),
косичать гриви;
З женихом простують рядом, задоволені, щасливі...

Молодій дім все ближче, там вона зорить з віконця...
Родичі за наречених просять Бога-оборонця,
Зустрічають шлюбним співом, шовком стелють
їм ослонця...

Молодий ввійшов, сідає поруч любленого сонця.

Трохи згодом, за звичаєм, що іде з віків незмінно,
Брат чи батько молодій перед нею на коліно
Уклякає й женихові віддає тоді уклінно
Руку діви молодій, — ось його найкраще віно!

Дякує жених, підвівшись, і відтоді не сідає,
Втішну і високу пісню він співати починає.
Молоду весільна мати підіймає-обіймає
І, виводячи невістку, за рукав її тримає.

Всіх веде жених, і пісню він співає ідучи.
Підійшли усі до церкви, але двері — на ключі.
Як заплатять, прийде служка, ключ з собою несучи,
Йї пустить в церкву. Піп там вручить молодому дві свічі.

Розстелили пишний килим, і на килимі отому
Треба поруч молодій гідно стати молодому.
Вештатись в цю мить по церкві не дозволено нікому.
Піп, узявши повінечне, починає шлюб по тому.

А вінець дає різничий — паламар, не панотець;
Хто йому заплатить мало — розв'яжи свій гаманець,
Бо слузі, мовляв, не личить торгуватись за вінець.
Отже, доки не добавить, не дає вінця — й кінець!..

Вийшли з церкви; людський почет пісню шлюбною
заводить.

До дверей еджиб шаблюку притуля,
мов арку зводить, —

Так, під шаблею цією, пара молода й проходить
І неквапно йде додому, її почет супроводить.

Прибули, та не пускає воротар до брами їх,
Бо за вхід воротареві мусить заплатити жених.
Хай дасть гроші, як жалкує оксамитів дорогих.
Ось ввійдуть у господу, залунали пісня й сміх.

Входять в дім до молодій. На тахті вже мати жде;
Як побачить зятя й дочку, їм назустріч радо йде,
Долею вітає, щастям: хай не зрадить, молоде!
Обняла обох, цілує, цукор їм до уст кладе.

Далі йдуть, та сторож трону не дає на східці стати:
Дару жде. Еджиб говорить: «У боргах жених,
бо трати».

Але марно, отже, мусять і цьому грошима дати.
Врешті, сів жених, дружину ж садовить весільна мати.

Час уже почать вітання. Всі легкою йдуть ходою
Привітати задушевно молодого з молодюю.
Взявши келихи у руки, наближаються юрбою.
От коли жінкам блиснуть одягами і красю!

Все скінчилось. Винодари квапно чаші підбирають:
Від обох, від молодого й молоді, користь мають.
Всі на учту йдуть попарно і свої місця займають:
Хто де сяде, за звичаєм, певний лад у цім тримають.

З женихом еджиб сідає і весільні з ним бояри;
Тут жіноцтво посідало, там мужчини лють у чари:
Жінка проти чоловіка, через стіл, сидить до пари
І поводитьсь достойно, не заводиться на чвари.

Скільки потім грищ і танців! Кожен в герцеві готовий
Першість виграти, прийнявши присуд друзів
полюбовний.

За гістьми стоїть хазяїн, пригоща, турботи повний,—
І лунає в честь подружжя тост за тостом заздоровний!

ДАВИД ГУРАМІШВІЛІ (1705—1792)

ДАВИТІАНІ

(Уривки)

Вияв імені і прізвища того, хто написав цю книгу

Склав цей твір «Давитіані» я, Давид Гурамішвілі,—
В ньому мало я про Бога розповісти був у силі.
В жолоб з древа життєвого влив води живої хвилі
І розп'ятого прославив вам на скруху, люди милі!

Нині добрих вин не стало, бо у чварі Картлі з Чарі.
З диких ягід винограду я зробив своє маджарі
І, на втіху любим дітям, приношу його у чарі.
Чей не буде людям шкоди в цім безкористовнім дарі!

Не обплів я колючками древо віршувань своїх,
Щоб юнак, на нього злізши, всі плоди струсити зміг.
Хай же мій солодкий трунок діти п'ють, не лють
на сміх,
Хай — я їх благаю ревно — являть шану до цих книг!

В дні прадавні древо віршівпосадив був
мудрий Шота,
Вкорінив його, розвинув, щоб росла плодів пишнота,
І плоди давало древо всім, кому була охота.
Віршів, рівних Руставелі, жодна не складе істота!

Так, як хлопчик, що гарцює на кийку, мов на коні,
Схожий скоками своїми до їздця на скакуні,—
Так до віршів Руставелі слід свій вірш рівнять мені.
Я, невдаха, з ним зрівнятись спроби учинив дурні!

Позбирав я після Шоти рештки овочів з городу;
Взявши дрюка, між мисливців вперся, схожий
на заброду,—
Тож не мав снаги здобути ані звіра, ані плоду.
Ох, рибалка недолугий марно скаламутив воду!

Вірш мій з віршем Руставелі схожий так,
як з перлом — січка;
Та жінки й сурмою вмюють прикрашати чарівно личка.
Люду спраглому здається краща од вина водичка.
Буде в скрутні смакувати і кисличка, груша-дичка.

Скакуном здається й шкапа там, де скакунів немає;
Між карлятами й низенький велетнем себе вважає,
Зве красунею потвору люд, який краси не знає.
Книгу цю візьме, як книгу, той, хто інших книг не має.

Світ оцей, як дрюком вдарив, вбив бездітністю мене —
Марно, без дочки, без сина, вік мій в пустці проміне.
Вірші, сказані самітно, в місце я зібрав одне, —
Може, хтось колись про мене добрим словом спом'яне.

Я, бездітний, цю сирітку виростив в тяжкім труді,
Вивчив тих наук, що вчився сам їх в літа молоді;
Вмру, її не охрестивши, бо прожив життя в нужді.
Тих, що сироту охрестять, я благословлю тоді!

Прошу я людину мудру, що її хрестини вчинить, —
Хай навчить сирітку віри і освітить, огрузинить;
Як до лжі прихильна буде — хай її натуру змінить,
Хай вона, чужого зрікшись, ганить кривду,
правду цінить!

Я для цього й виклав віршем світу плинну й змінну суть.
Бідний, я не маю сина — через це й жалі печуть.
Будь мені, юначе, братом! Дівчино, сестрою будь!
Читачі цих слів про мене хай в молитві спом'януть.

Ви, мої живі братове, божого благайте суду —
Хай оберне Бог на віху сльози, смутки й скарги люду,
Хай і я, небіжчик грішний, на тім світі щасним буду!
Може, Бог мене врятує від пекельних мук і бруду.

Те, чого не встиг сказати, не скажу вже — сил нема!
Більше змовити не зміг я, — на дозвілля ждав дарма.
О, бодай було не ждати! Серце спис журби пройма.
Що ж вготовано для мене: небо чи пекельна тьма?

Ось тому я і сумую, і душа пісням не рада.
Смерть не влещує нікого — всіх її скоряє влада;
Ні благання, ані підкуп, ані меч — її не завада.
Всяк, кого вона хапає, перед нею зразу ж пада.

Отче мій, шатро чудесне звів над нами твій наказ, —
Це шатро ясне й високе, не злічить його прикрас!
Жив і я там, але звідти виштовхнув мене ти враз.
Ось чому потоком сльози ллю з очей я повсякчас.

О мінливий, лживий світе! Чом тебе любив, не кляв?
Чом твої гіркі гіркоти я за ласощі вважав?
Чом привів сюди вмирати, хоч забрать живим гадав?
Чом такий ти є жорстокий, що безжално
смерть прислав?

Прадід діда, і прабабка, і моя бабуся, й дід,
Батька, матір, браття й сестри, жінка й діти, увесь рід, —
Хай ввійдуть в небесне царство, хай мине пекельних бід
Той, що книгу цю окнижив, щоб читав її нарід!

Відплата Божа за гріхи людей

За гріхи ці їх спіткала кара Господа грізна, —
Небеса навпіл розпались, затряслася персть земна,
Град, завбільшки як каміння, виноград побив сповна,
Вітер вихором промчався, ниви вкрила сарана.

Наступив великий голод, втратив силу власну хліб,
У людей вина не стало — в глеках винних висох глиб;
Нив биками не орали, у корів удій загиб, —
Сталось чудо, та не грішні зрозуміти це могли б!

Раптом блискавка сяйнула, грім гримів
у хмарах мряки,
А дощі не йшли. Посуха посушила трави й злаки, —
Горе всім було, та в грішних каяття нема й ознаки!
Як посліплий бачить сяйво, так вглядався люд
в ці знаки.

З лісу вийшли дикі звірі, вдерлись зграями до сіл,
І живих вони душили, і мерців тягли з могил,
Не жахали їх рушниці, не лякались куль і стріл,
І від них батьки дитяток захистити не мали сил.

Звірі ці, тямущі й хитрі, мали звичку пречудну:
Сторонилися худоби, — чом це так, я не збагну, —

А людей зустрівши, — зразу виявляли хіть грізну,
Кидались на них, терзали й пожирали в мить одну.

Люди все ж не схаменувались, і тоді хвороб прихід
Нищити почав худобу, мордувати людський рід.
Кров, ллючись з мечів разючих, сповнила
весь круговид.
Це все діялось достоту так, як тут рече Давид.

В тисяча сімсот двадцятім від народження Христа
За гріхи людей скарала воля Господа свята:
Вороги ідуть зі сходу, з півдня ворог шлях верста —
Хай владе на них від Бога за Кахеті й Картлі мста!

Хто опише біди Картлі? Де той мудрий краснослів?
Бур'яном жита всі стали, щип вогню їх молотив.
Десять душ один бив ворог, безліч — двоє ворогів.
Мало у живих лишилось з тих, хто тяжко
так грішив!

Перс, інгуш, черкес та турок, кіст, дідоець
та лезгин —
Кожен з них став катом Картлі, вдарив хоч би раз і він;

Потім в чварах міжусобних брата брат тягнув
на скін, —
Сам на себе шаблю зводив, наражався на загин.

Так, як півень з іншим півнем люту бійку починає,
Гребінці скубуть до крові, лютяться, аж сил немає,
А тоді безсилых півнів зразу в пащу пес хапає, —
Так і Карті та Кахеті, наче здобич, турок має.

Розказать про все докладно словом слід було б
суворим,
Та знайшлось в нас стільки бридї, що мені
й згадати сором, —
Ворог, чувши це, радів би, але друг почув би з горем,
Бо й за те, що тут кажу я, дехто б кляв мене докором.

Як збрешу — чи буде користь від розказаного мною?
Правду ж викласти боюся, щоб не стрітися з бідною...
Окрім правди, що ми можем взяти на той світ
з собою?
Вчинки зв'язані з душею: добрі — з доброю, злі —
з злою.

Як добро ти зможеш славить, якщо не осудиш зла ти?
Якщо злих не звеш ти злими, як же добрих будеш
звати?

Як у доброї людини добрі вчинки відібрати?
Ні, добра я в злі не бачу, хоч садить мене за ґрати!

В очі хвалиш, в спину лаєш — значить, гидко дієш ти.
Краще, ніж в олжі тут жити, звідси з правдою піти.
Чи я можу дике терня виноградом наректи?
Не згублю душі за кривду, хоч би й вбили плоть кати!

Правду всю скажу, не буду ницим речником брехні!
Я не можу славить підлість, вчинки вихвалять дурні,
Хоч би з мене й шкіру здерли, голову зняли мені.
Не назву я Кахабером тих, що з ним не схожі, ні!

Добрий лікар власноручно хворим принесе бальзам,
А недобрий — ні бальзаму, ні знання не явить нам.
Добрий пан опіку й раду дасть своїм робітникам,
А недобрий — нерозважно власну челядь губить сам.

Іноді від зла страждає той, що зло на світ виводить,
Та затаювання злого всій країні тільки шкодить, —
Тих, які це зло стаїли, ще і дальше зло знаходить...
Лайте ж те, що гідне лайки, — це до доброго
призводить.

Тих, що чинять зло, ми гудим, щоб збулись вони
заблуди, —
Хай їх приклад іншим людям за пересторогу буде.

Добре діло й починати добрим робом мусять люди,
Щоб в кінці не заслужити справедливої огуди.

Той, хто дорікань не терпить, хай лихих не чинить дій,
Хай глядить свою білизну, а не риється в чужій;
Гудити даремно інших — це насправді гріх тяжкий.
Лиш погане зви поганим, добре ж лаяти не смій!

Злюсь на тих я злих, що інших гудять,
а самі шаліють, —
Взявши з них, безстидних, приклад,
й соромливі нахабніють.
Так зганьбіть же цих безстидних, що в піски посів
свій сіють,
На землі палаци ставлять, а на небі в хижці скінують!

Хоч ти й прагнеш біль стаїти, — сам себе твій
недуг явить;
Ти не стримаєш гризоти, що терзає серце й давить.
Сам нестримний, за нестримність інших
не берись неславить,
Не вглядайся в вади ближніх, бо й своїх
не бачиш навіть.

Я б хотів свій недуг скрити, та мене він
сам ось бере, —
Надто гостро ние серце, ломить трясця тіло хворе.
Я картаю тих, хто взір'я знизу вгору вперто оре!
Хай візьме мій біль на себе недруг, що вчинив
нам горе!

Був один орач — у плуга вклав леміш він навпаки,
Другий вивертом в борінці приладнав усі зубки.
Перший мовив: «Плуга й вгору сила витягне-таки».
Другий зрік: «Згори донизу заскороджу ці горбки».

Хто так криво і безтямно буде сіяти й орати —
Хлібом з борошна свого нас не зможе годувати.
Хто замазав брата кров'ю чи сам вкрився
кров'ю брата —
В сатани в смолі пекельній закипить душа ця клята!

Правди не лякайся, не зганьблюй сам своєї сивини!
Тих людей, яким не віриш, геть од себе прожени,
Не наважуйся ні частки взяти собі з їх данини.
Якщо це не так — свій збиток з мене сім разів
стягни!

А тепер байки покиньмо, — слухачі, ідіть сюди!
Увійдіть, хто є у хаті, хто не в хаті, — теж іди!
Плачмо з долі свого краю, пригадаймо в час біди,
Як ми втратили вітчизну від ворожої орди.

Де орав картлієць вгору, борону тяг криво ках, —
Борона ржавить лишилась з всохлим брудом
на зубцях.
Доки брат ціпком бив брата, ворог дрюком
їх розчах, —
Картлі, зчеплену з Кахеті, з ніг звалив, поверг у прах.

Де орач і волочильник дурно пнулися — урожай
Теж достиг: Кахеті й Картлі стали знищеними вкрай.
Короновані владики — де вінці їх, де розмай?
Б'є мене кулак нещастя, вуса в мене рве одчай!

Лезгинський полон Давида Гурамішвілі

Тяжко день отой згадати, тяжко й повість цю почать, —
Дуже тяжко для людини про свою біду казать.
Ми в гріхах погрузли. В пітьмі зникла сяйва благодать.
Хоч добро в руках тримали — мусим знов
його шукать.

Переважило злочинство на вазі добра і зла, —
Бог зневажливо відкинув наші добрі всі діла,
І тому рука ворожа так добро грузин тягла,
Що в них зник і кусень хліба, й солі крихітка мала.

Обернувсь, назад потікши, часу темний кругобіг;
Б'є біда й Кахеті, й Картлі змахом крил своїх грізних.
І жеруть шакали півнів, кинувши курей на сміх,
Щоб злетіле гайвороння гнало і жахало їх.

Край квітучий, велелюдний обернувся на руїну;
Навіть тих, хто в хащах крився, в бран зганяли
для загину.

Жах, пойнявши й мужні душі, з бабою зрівняв
мужчину,
І нікого не знайшлося, хто б оборонив країну.

Сам на себе лихо скликав цар Кахеті — Костянтин;
Зрікшись шахського халата, вдяг турецьку
шкуру він, —

Добровільний перекинчик сил не мав на мужній чин:
Здавшись ворогам, віддався кату їхньому на скін.

Все, про що кажу я, сталось через чвари між братами.
Лезги зайняли Кахеті, в Картлі турки є панами;
Гори й доли багровіли кров'ю, що пролита нами,
І отруйно скрізь смерділи трупом виповнені ями.

Був колись і сам я князем, жив тоді в Горіс-Убані,
Де дівчата-наречені завше в пишній одяг вбрані, —
Звідти мусив з примхи долі плентать далі й од Кубані...
Плачу я, і ви заплачете, слухачі мої слухняні!

Йдіть, послушайте цю повість, як мене взяли до брану!
Мусив я в біді й руїні землю кинути кохану
І тікати в долину Ксанську, у місцевість Ламіскану,
Де в хазяйстві помагав я родичу — одному пану.

В пору жнив я рано-вранці вибрався у поле з хати,
На обід жінцям звелівши м'ясо й сало готувати.
Не було нікого в полі, — ще жінці не вийшли жати,
Лезги ж на горі Іртозькій вже свої тримали чати.

На долині, в темнім гаї дзюркотів малий потік, —
Там і підповзли до мене їх п'ятнадцять чоловік.
Почепив рушницю й шаблю я на дубі віддалік,
А тоді, собі на лихо, до води лицем приник.

Тут вони мене й схопили, потягли у путах далі, —
Через сто узгір пробравшись, зупинились на привалі.
Я потоки сліз горючих лив у розпачі й печалі,
А вони впихали в мене сало й юшечку з хінкалі.

Ні, не те було найтяжчим, що їх сало їв з розпуки,
Що я пив огидну юшку через люті їх спонуки, —
Тяжко те, що в бран в Осколо йшов, як раб,
схрестивши руки.
Ох, чому лишився жити, нащо я терпів ці муки?

Притягли мене до себе, служником я їхнім став,
Ні питва, ні сну, ні їжі, ні притулку я не мав;
Як дешевим тим товаром, кожен мною торгував.
Я утік. Мене схопили — знов покари я зазнав.

Я один був: для розради в мене не було нікого,
Не було у мене й зброї чи риштунку бойового,
А були лише благання, ревна віра в ласку Бога, —
І утік я знов, обравши слушний час і мить для цього.

Давидова пісня зубівка*

(На мотив пісні: «Козак — душа правдивая»)

Я, із Зубівки вертавши, жінку стрів чудову —
Бачити це гарне личко зір мій прагне знову.
Чорна родимка красила вроду чорноброву,—
Вид її мене повергнув, кинув до закову!

Я спитав: «Куди, о сонце, йдеш ти з небосхилу?»
Розкажи, куди мандруєш, зоре заясніла!
Я тебе узрів, і серце стало, наче брила.
Окропи мене водою, вирятуй з горнила!»

Відрекла мені красуня гнівно й величаво:
«Про таке мене просити чи ти маєш право?»
З солов'єм троянда — пара, не з тобою, гаво!»
Я, почувши це, заплакав, сльози лив криваво.

Знов сказала: «Йди від мене, зникни з небокраю!
Не люблю тебе, бо палко іншого кохаю,—
Значно кращого від тебе чоловіка маю».
Я, почувши це, ще тяжче заридав з одчаю.

Додала: «Про це й не згадуй, якщо прийдеш в гості»,
Це сказавши, стала дрюком бить мене од злості,—
Я хитнувся і на землю поточився в млості,
А вона, як промінь, сяла в темній високості.

Щоб отямивсь я, схилилась і взяла за руку,
Підвела й спитала: «Нащо ти вдаєш розпуку?»
Відповів я: «Через тебе я терплю цю муку.
Серце в мене пламеніє, чуючи розлуку».

Подобрішала й сказала за якусь хвилину:
«Тут не личить вдвох сидіти, наче для спочину,—

Хтось підгледить нас, тож краще йди в свою хатину;
Потім прийдеш знов і, може, я тебе зустріню».

Я не знав, куди кохана відійшла раптово,
Залишивши після себе тільки втішне слово;
Став її рабом — і ласки прошу гарячково,
В час біди вона здоліє помогти чудово.

«Я прийду», — вона сказала, обіцяла строго,
І я жду її, і плачу, й побиваюсь вбого;
В смертну мить нема, крім неї, в мене більш нікого,—
Хай вона розкриє браму світу неземного!

Прагну я усе зробити любій на догоду,—
Серце, сповнене любові, жде її приходу;
Вірю, що вона дарує щастя й насолоду,
Хліб життя, і дар безсмертя, і цілющу воду.

Боже, дай мені зазнати з нею щасні миті!
Вроди, рівної до неї, не знайду на світі!
За любов цю в неї руки мотузком сповити,—
Бачу мертвою кохану, груди кров'ю вкриті...

Де пішла моя кохана, до якого краю?
Втіхи, кращої від тебе, в світі цім не знаю!
Ти не в пеклі — ти на небі, на висотах раю,
Тож візьми мене із пекла, я тебе благаю!

Ти не в пеклі — ти на небі, на висотах раю,
Тож візьми мене із пекла, я тебе благаю,
Тож візьми мене із пекла, я тебе благаю!

Пісня

(На мотив пісні: «Полетіла зозуленька та й через дубину»)

Склав я пісню, як троянда зло собі вчинила,
Розлюбила соловейка, гаву полюбила.
Соловей, про це дізнавшись, полетів з долини —
Сів, покинувши троянду, на кущі шипшини.
Тут озвалася троянда: «Ти ж мене кохаєш,
Нащо ж запашну красуню в самоті лишаєш?»
Соловей сказав: «Трояндо! Хоч ти гарна цвітом,
Та мене не потішаєш видом гордовитим.
Марно ти б для мене зараз вродою пишалась —
Я тебе притис до серця, ти ж бо відщуралась.
Я хотів поцілувати, ти лице закрила,
Іншого цілуєш палко, а мене дурила.

Я тебе кохав і пестив, жив твоїм я чаром,
Та тебе привабив інший жалюгідним даром.
Ти списом пробила серце змучене й шалене,
Бо знайшла собі коханця гіршого за мене.
Ці діла мое кохання прирекли на згубу,
І з тобою вже ніколи не візьму я шлюбу.
Геть піду собі, не хочу підпадать образам,
Ти ж візьми свого коханця і живи з ним разом.
Якщо ти мені вчинила хитрощі лукаві,—
Одружися, з ким волієш, і кохайся в гаві!»
Лживий світе! Злісним примхам ти не знаєш впину:
Гаві віддаєш троянду, солов'ю — шипшину!

Заповіт Давида Гурамішвілі

Я відкинув і свиріль, і ліру,
Стогоном кінчивши пісню щирю.
Лживий світ мене позбавив миру,—
Зрадив він, згубив мою довіру.

Всі гріхи згадав мені, блюзніру,
В корінь мій всадив свою сокиру,
Злиднями обтяжив понад міру,
Вкрав мою кохану потаймиру.

Серце він вгорнув у мряку сіру,
Здер волосся, що вилось допіру,
Лик мій зморщив, наче грушку хиру,
Вибратись не дав мені із виру.

Він мені послав тяжкі недуги,
В серце вразив гостре лезо туги.
Люта смерть до мене ось підходить,
Голу шаблю, гостру косу зводить.

Люди, Богу віддані душею!
Змірте гріх мій мірою своєю,
Вмерлому мені не шліть прокльону,
Пом'яніть добром в час похорону!

Ви прощення грішникові дайте
І, згадавши мертвого, не лайте!
Я ж образ ніколи вам не вдію,
Бо язик застиглий мій німіє.

Хай замовкнуть плетуні й злоріки —
Їх не чую, зглухнувши навіки!
Вже про мене і зітханья, й крики,—
Твір свій нищить сам Творець великий.

В постіль я, схрестивши руки, ляжу,
Не збираю в дальню путь поклажу,

Не беру нічого, все покину,—
Гроші, сад, баштан, майно, хатину.

Люди, вас благаю в ревнім слові,—
Ви оті три дощечки соснові
Збийте просто, без дбанья й шаноби,
Без прикрас усяких і оздоби.

Не кладіть в труну коштовні речі,
Щоб вона вам не гнітила плечі,
Не фарбуйте домовини гарно,
Щоб не зникли ваші гроші марно,—
Всі прикраси втратить домовина,
Як її засипле в ямі глина.

Ті, які мені добра бажають,
Хай про речі отакі подбають,
Що мені корисні можуть бути,
Грішну душу визволять із скрути.

Ось що є душі гріховній мило:
Служба в церкві, з ладаном кадило,
Годування й зодягання бідних,
Уникання зазіхань негідних.

Чи мені надгробний плач допоможе?
Оживити він мене не може!
Краще, ніж вдягати жалобні шати,
Про достойний спомин мій подбати.

Леле, вмру я без прощення навіть,
Піп за мною служби не відправить,
І ніхто в молитві не згадає,
І ніхто в журбі не заридає!

Вмру один, бездітна сиротина,
Ні дочки не маючи, ні сина,
Що мене хоча б згадають призовив.
Так всевишній Бог мене знедолив!

Напис на надгробку

В Кахетії, у Зедазенськiм храмі,
Святий Іван примусив плакати камінь.
В Картлійській церкві чудотворний Шіо
Явив народу пречудесне диво.

Я в храмах цих придбав собі місцинку,
Де хтiв зазнати вічного спочинку.
Приготував у двох місцях могили,
Обгородив, поклав камінні брили.

Поглянь, прохожий, де я замість того
Тепер лежу, похований убого!
Тут зотліваю плоттю я своєю,
В незнаний край полинувши душею.

Змiнив мої надії світ брехливий,
Але й для тебе буде він мiнливий,
Тому ти дай моїм гріхам прощення
І хай тобі простяться прогрішення.

Помин душі того, хто звіршував цю книгу

Боже, дай мені ти змогу добре слово чути,
Дай моєму серцю віри дужої здобути,
Дай мені, як дереву, вкритись стиглими плодами,
Щоб я марно не хилився всохлими гілками.

Я — немов земля безплідна, солонцями вкрита;
В горі й злі мене родила матір сумовита.
Наче дерево засохле, не приношу плоду
Я — нікчемний, я — бездітний, без сім'ї і роду.

Світ завдав мені багато горя і відчаю,
Вкинув він мене у муку і біду безкраю.
Вигнаний із батьківщини до чужого краю,
Я утратив благочестя і в гріхах конаю.

Ось чому до всіх звертаю я благання ревні, —
Бідакові допоможіте в доброті душевній!
Я порушив заповіді Господа великі
І, засипаний землею, в злі спочив навіки.

Я нічого з цього світу не візьму з собою,
Тут покину скарб, здобутий працею тяжкою.
Хай же той, хто цей доробок в спадщину дістане,
Хоч ім'я моє згадає, як молитись стане!

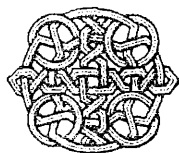
Боже, зглянься на Давида, на раба твогого,
Вирятуй його від муки й горя навісного,
Не завдай йому страждання і тортур смертельних,
Визволи нещасну душу з пламенів пекельних!

Вірші, зібрані в цій книзі, — всі його є твором, —
Хоч за це його не знищуй вироком суворим!
Боже, дай словам Давида міць, потугу й силу,
Дай відряду і зціління змореному тілу!

Для думок своїх я пильно слів струнких шукаю, —
Лиш слова, що вірш складають, за струнки вважаю,
Та про звичний розмір віршів дбати не зволів я,
В риторів пустих не буду вчитись краснослів'я.

Все це виклав я у слові щирім і одвертім
В році тисяча сімсотім сімдесят четвертім,
Як минався листопада день двадцять дев'ятий,
Щоб веління сил найвищих віршем прославляти.

Так! Амінь і нині, й присно, і на віки вічні!
Хай читальники майбутні, до читання звичні,
Не зневажать те, що зараз для добра й повчання
Я, Давид Гурамішвілі, вклав у це писання.

БЕСІКІ (1750—1791)

Я ВВІЙШОВ У САД ПЕЧАЛІ

I

Я ввійшов журливо в сад печалі,
Щоб зірвать троянди забуялі;
Та троянду на зеленім галі
Розгнівили вчинки ці зухвалі, —
Кидає вона стрілу зі сталі,
Каже: «Кинь ці пошуки несталі,
Марно будеш час втрачати далі».
Слів її я не збагнув у шалі —
От і люю потоки сліз тривалі.

II

Я спитав фіалку серед лугу,
Чом я наразився на наругу,
Чом троянда впала в гнів і тугу?
Відповідь почув собі на скруху:
«Радість прожени ти з виднокругу, —
Бачиш в нас на тілі крові смугу?»
Ти ведешся, як не личить другу,
Вибрав поведінку недолугу:
Нас покинув, уподобав другу».

III

Бачу я: фіалка також в гніві.
Йду туди, де, зрошені у зливі,
Зводяться нарциси тріпотливі,
Їм кажу: «Ви будьте милостиві
І вкажіть шляхи мені щасливі,
Щоб троянді викласти у співі,
Що таю в любовному пориві.
Зникнуть в серці роздуми журливі,
Як промовлю їй слова правдиві!»

IV

Співчуття я від нарциса маю, —
Сльози лє він цівкою ручаю,
Ніжно каже: «Бідний дармограю,
Ти довів троянду до відчаю,
Бо її покинув серед гаю,
В іншої шукаючи розмаю.
Дивуватись я тобі не раю,
Що навик позбавився ти раю,
Квіткою покараний до краю».

V

Я пішов, шалений од нестями,
І присів в садочку коло брами,
Долю гірко проклинав словами,
І струмили сльози ручаями:
Світ мене терзає пазурами.

Якби, люди, став я перед вами,
Ви б так само вмилися сльозами!
Бесікі, до смертного кінця ми
Готуватись мусимо думками!

СОЛОВЕЙ ІДЕ ЖУРЛИВО...

Соловей іде журливо, у сльозах поник.
Бачу я, його із саду вигнав садівник,
Кажучи: «Йди, соловейку, звідсіля навик,
Щоб тебе тут ненастанно гедзь жалоб не пік».

Поклянись садівникові, соловейку, ти,
Гедзеві скажи, що годі так тебе пекти,
І людину до нарциса посланцем пусти,
Щоб привіт садівникові красно проректи.

Ти озвись трояндним словом до садівника,
Хай би він на тебе гнівався — не іди з садка,
Прагни зустрічі з нарцисом хоч би з-за кутка,
Щоб троянду він власкавив ради юнака.

О, візьми мою ти душу, смертонько моя!
Садівник прокляв і зранив серце солов'я.
Вмер я, Бесікі, — хай прийде до труни сім'я,
Щоб почув ласкаве слово хоч в могилі я.

О ПРЕКРАСНОСТАННА

I

О струнка, прекрасностанна, чарівна украй!
Неторканні пишні коси лютяся, як ручай,
Вії, брови, втішні очі обіцяють рай,
Уст корали палять душу і дають розмай.
Сонцерівна, зорелика, ти мене згадай!

II

Очі в тебе, як нарцисів квітка заясніла,
Косами вгорнулась шия кришталево-біла,
Родинка на ніжне личко шанобливо сіла,
Два пружнасті апельсини бачити несила, —
Ними зваблений, я в пісні вилю свій одчай!

III

Хай тебе, тополе, красять два тремкі плоди, —
Пальці, створені для ласки, стан стрункий зведи —
І людей всіх причаруєш зразу й назавжди!
Я, зачувши звук твоєї ніжної ходи,
Враз молодшаю, без тебе тьмить ся небокрай.

IV

Я тебе, рожевоуста, пригорну безмовно,
Задивлюсь, палка красуне, у твій лик любовно.
«З чим тебе зрівняти?» — серце каже молитовно.
Як тебе зречусь, відради я зречуся повно,
Бо без тебе помарніє світ увесь і край.

V

Я, мов місяць, надцербився від скорботних мрій.
Не життя, а смерть нехай би надійшла мерцій!
Сходьтєся сюди, коханці, в дїм ввійдїте мій,

Нещасливця поховайте у журбі тяжкій!
О життя моє злиденне, попелом ставай!

В МРІЯХ ПРО ТЕБЕ

I

В мріях про тебе вогнем я палаю помалу, —
Коси розплетені можуть довести до шалу,
Личко виблискує краще від лалу й кристалу.
Хтось, наче з мармуру, вроду створив досконалу.
Має причину закоханий в тебе тужити!

II

Мусить міджнур твій проїнятися горем шаленим:
Він через воїнство вій твоїх став полоненим.
Хай же він витерпить, влучений стрілом вогненным
Кличе і бігає, будучи навіть раненим, —
Мусить для тебе він кров свою радо пролити!

III

Стрівся з тобою я й ворогом власним зробився,
Чом же не відав я, що з незрівнянною стрівся?
Почет найближчий на тебе тепер розгнівився,
Волю твою пізнавати і я не навчився.
Вбий же мене, якщо ласку захочеш явити!

IV

Тяжко страждає від спраги людина безсила,
Мучить її життєдайне проміння світила.
Доле! Ти знаєш, як в мене душа наболіла,
Бо відвертає ось очі агатові мила.
Видно, й найближчий не годен за нею глядіти!

V

Трапив у бран я за очі твої і за вроду,
Сяєш ти краще за семеро зір небозводу.
Уст твоїх трунок — не пив я солодшого зроду.

Може, подвоїш любов і пошлеш насолоду?
Нащо лишаєш міджнура свого в журбі ти?

ДУМИ ПРО ТЕБЕ

I

Думи про тебе мене напоїли журбою.
Серце приваблюєш силою ти чарівною.
Виснаживсь я, наче хворістю хворів тяжкою,
Всіх ти вражаєш і всіх ти чаруєш собою, —
Глянь же на мене і зглянься хоч раз наді мною!

II

Я тебе з місяцем, гордо ідучим, рівняю,
В тебе закоханий, на самотині блукаю,
Броджу ночами, шалений від горя й відчаю, —
Досі я суті і віри твоєї не знаю.
Довго до мене жорстокою будеш такою?

III

Добре ти відаєш, хто мене тягне до страти,
Хто моє серце, міцне, мов граніт, зміг зламати.
Стала гіркою, хоч цукром раніше була ти,
Переді мною ти двері спішиш зачиняти.
Плачуть усі, хто мене зустрічає порою!

IV

В тебе вдивляючись, мушу з любов'ю таїтись,
Ти ж не жалієш, не хочеш зі мною зустрітись.
Скільки ще будеш палити мене і гнівитись?
Мусить закоханий в серці твоєму спалитись,
Доки він втішиться зустрічі миттю одною!

КІНЧИВСЯ ЧАС ЗИМИ

I

Кінчився час зими тривалий,
На юну зелень роси впали,
Тоді лугами йшов я в тузі
І мандрівця зустрів на лузі.
Сказав він: «Смерті ждеш зарання,
Пора приходить розцвітання,
Втішає вістю нас фіалка,
Що розцвіте троянда палко».

II

Я відповів: «Хіба це втіха?»
Завдасть троянда більше лиха.
Я тут броджу з своєї волі,
Вона ж повість мені: «Доволі
Блукати тут!» — почне гнівитись,
Я буду змушений таїтись».
Озався радник цей достойний:
«Бальзам тобі я дам вигоїний:
Втішає вістю нас фіалка,
Що розцвіте троянда палко».

III

Додав мені він: «Ти, юначе,
 Відлюдником зробивсь неначе.
 Ховаєшся з коханням ти ще,
 Воно ж вогнем із тебе прище.
 Ти кажеш, що троянду ганиш,
 А справді через неї в'янеш.
 О бранцю пристрасті, тобі я
 Скажу, щоб зникла безнадія:
 Втішає вістю нас фіалка,
 Що розцвіте троянда палко.

IV

Сама троянда у розмові
 Мені призналась: «Для любові
 Стають усі серця розкриті,
 Я теж така на цьому світі».
 Вона освідчилась таємно,
 Що любить теж тебе взаємно;
 Не дай же їй печаль одчути,
 Та й увільнися сам од скрути:
 Втішає вістю нас фіалка,
 Що розцвіте троянда палко».

V

Почувши відповідь цю вчасну,
 Сказав я: «Долю маю щасну,
 Але чому таїв од мене
 Бальзам зцілять чуття шалене?»
 Тепер його ховай від люду,
 Інакше знов я в горі буду.

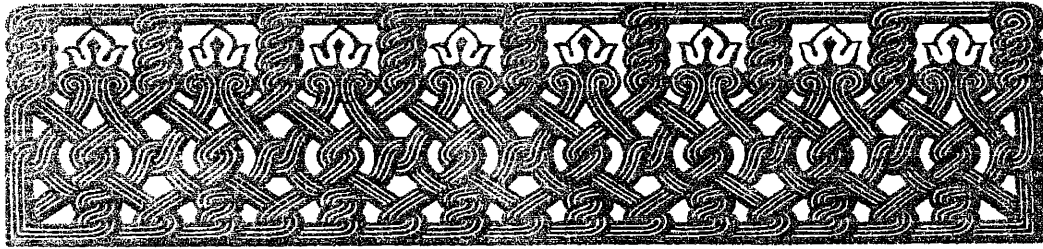
Чом замикав ти двері саду?
 Чом пізно змовив на відряду:
 «Втішає вістю нас фіалка,
 Що розцвіте троянда палко»?»

ПОВІТРЯ РОСИСТОГО РАНКУ...

Повітря росистого ранку
 Не втішить мене наостанку:
 Я втратив уже сподіванку
 Побачити серця обранку.

Іду я, зажурений стало,
 Бо зело цвісти перестало,
 Бо никнуть фіалки оспало:
 Їм променів сонця не стало!

Грузинська поезія XIX століття

АЛЕКСАНДРЕ ЧАВЧАВАДЗЕ (1786—1846)

О ЧАС...

О милий часе, де твої сліди?
Розвіяв ти, як сон, свою красу.
А я завжди однаковий, завжди,
Бо не спішу за примхами часу...
А я завжди однаковий, завжди.

Неначе в сні, живу я наяву.
Не дивно вам, що я отак живу?
А я завжди однаковий, завжди...

Не раз мене карала доля зла,
Та захистом сподіванка була.
А я завжди однаковий, завжди...

О, краще смерть, як жити без надій.
Але вони зникають — животій!
А я завжди однаковий, завжди...

Лише одній я підкоривсь навик
І перед нею, наче раб, поник...
Бо я завжди однаковий, завжди!

Але хто хоче вірність зберегти,
Отак, як я, помилишся і ти!
Бо я завжди однаковий, завжди...

Чи ж їй приступне справді — розсуди!
Те почуття, що я в душі несу?
О, я завжди однаковий, завжди,
Бо не спішу за примхами часу...
Так, я завжди однаковий, завжди!

ВЕСНА СВОЇ ДВЕРІ ДЛЯ ВАС ВІДЧИНЯЄ...

Весна свої двері для вас відчиняє,
Народжена вічною зміною часу;
Надходить відрадна пора і відразу
Серця ваші щастям ущерть наповняє.

Нехай же любовних потіх зазнає,
Хто волею стримував серце своє!

А ви, що привикли до величі й слави,
Навіщо себе огорнули журбою?
Не варто тужити за своєю судьбою...
Уже вітерець сповіщає ласкавий
Про з'яву весінню, сповиту красою!

Нехай же любовних потіх зазнає,
Хто волею стримував серце своє!
Хоч зводяться взимку дерева безлисті
І цвіт обривають морози сердиті,
Та прийде пора — і на їхньому вітті
Плоди знов повиснуть солодкі й барвисті,
Бо час все долає й змінє на світі.

Нехай же любовних потіх зазнає,
Хто волею стримував серце своє!
Тож знайте напевне, що в сонячну пору
Таки діждетесь на хвилину жадану:

Троянду побачите ви полум'яну.
Якщо не відвернете злякано зору,
То радість у серці загоїть вам рану.
Нехай же любовних потіх зазнає,
Хто волею стримував серце своє!
О люди, обранці свободної долі!

Троянди коханої ви не цурайтесь,
Наблизьтесь до неї, в любові признайтесь
І визволіть серце журливе з неволі,
Лиш смерті від щастя в цю мить не піддайтесь!
Нехай же любовних потіх зазнає,
Хто волею стримував серце своє!

Б'ЄТЬСЯ БІДНЕ СЕРЦЕ...

Б'ється бідне серце, люба, жде побачення з тобою,
Від жаги тремтить частіше, — але хто його почує?
Я чекаю на дорозі; тихий легіт наді мною,
Поміж віттям пролетівши, шелестом мене хвилює.

Бачу я крізь тьму видіння темного твого волосся.
Мов кришталі грудей сліпучий —
блискавиця серед ночі.
Вітерець легкий повіє на гарячий лоб, — і ось я
Відчуваю дух солодкий: перса дихають дівочі.

Ти взяла від мене душу, як любові запоруку,
З уст моїх душа майнула і до тебе полетіла.
Чи ж на те віддав я душу, щоб на горе та розлуку,
Замість вічного єднання, ти обох нас засудила?
Як ти можеш відхиляти цю любов і ніжну руку?!
Ах, закоханого мова багатьом незрозуміла...

КОЛИ ТИ КОХАЛА МЕНЕ...

Коли ти кохала мене неподільно,
Життя моє щастям здавалось мені —
Тобою захоплений, був я з тобою,
Солодкими ріками плинули дні.
Пішла ти — і радість, і щастя велике
Я втратив... лиш горе лишилось навіки!

Коли ти кохала мене, у пориві
Все суще тяглося до серця мого —
Досвітній вітрець, прилетівши від тебе,
Спішив напоїти блаженством його.
Пішла ти — і радість, і щастя велике
Я втратив... лиш горе лишилось навіки!

Коли ти кохала мене, навіть зорі
На небі світили ясніше завжди,
Ніколи для мене весна не зникала,

Трояндами пахли вечірні сади...
Пішла ти — і радість, і щастя велике
Я втратив... лиш горе лишилось навіки!

Коли ти кохала мене, то із неба
Зліталися музи, звівали свій чар
І вірші, тобою надихані, радо
Моему натхненню приносили дар.
Пішла ти — і радість, і щастя велике
Я втратив... лиш горе лишилось навіки!

Коли ти кохала мене, мимоволі
І сон нечутливий мене милував:
Лиш очі заплющу — стоїш біля мене,
Мов радість, якої я довго чекав.
Пішла ти — і віху, і щастя велике
Я втратив... лиш горе лишилось навіки!

ГОКЧА

Гокча — озеро широке і шумливе, ніби море, —
Часом хвилі піднімає, буряні й несамовиті,
Часом, ніби кришталеве, непорушне і прозоре,
Відбиває синє небо і вершини гір в блакиті.

Понад берегом руїни, вдягнені в жалобу наче, —
Давні залишки печальні всенародного творіння.
Тут колись міста буяли, тут життя текло гаряче,
А тепер сичі обсіли поруйноване каміння.

Це видовище похмуре зір хвилює і вражає:
Пустка мовчазна, загибель, мури, звалені і голі.
Людське серце, людські очі горе сповнює безкрає,
Почуття гірке й болоче виникає мимоволі.

Ось він — палаців колишніх ледь угадуваний обрис,
Доля пишних міст, якої, мабуть, справді не минути;
Ось воно, майбутнє наше — наше втілення і образ...
Чом же погляд мій засліпнув, до сучасності прикутий?

Мури ці, в яких колишній храм нелегко упізнати,
Де царі земні поклони в каятті, бувало, били,
Де підносились до неба, Бога славлячи, кантати,
Де гриміли псалмоспіви, повні захвату і сили, —

Нині хмурі ці руїни, що схилилися убого,
Бачать лиш тварин, що бродять, тут шукаючи поживу,
Або звірів диких зграю, або пастуха старого,
Що у затінок зганяє череду свою лякливо.

Схожа на чотирикутник, купа ржавого каміння —
Це базар, де гендлювали торгаші несамовиті,
Крамарі, що заробляти здавна вивчили уміння
І моторністю своєю славились в усьому світі.

Серед них траплялись люди з величезними грошима,
Що і славу добру мали, а не тільки добрі гроші.
Нині порохом розпалась та могутність нерушима,
І перекази про славу, і нечувані розкоші.

Подивись на цю арену, де завзято гарцювали
Юні вершники, на людях дужі міряючи сили,

Під глухий удар чогану коней дибки піднімали,
І змагалися списами, і пускали з луків стріли.

Ці руїни почорнілі, вкриті мохом і травою,
Височили недосяжно, як муровище єдине;
І жили тут будівничі, задоволені собою,
Не гадаючи, що все це поруйнується й загине.

На високому престолі тут пишалась влада й сила,
Бучно впоряджала свята, гнів і милість дарувала;
Тут людей злоба несити, заздрість мучила й точила,
Але і любов між ними виникала небувала.

Скільки тут красунь розквітло, на оцих зелених схилах,
Над якими нерухомі назавжди зімкнулись води,
Скільки тут троянд пахучих і лілей рожево-білих
Віддзеркалювало плесо, повне тиші й прохолоди!

Скільки тут разів у небі, і грайливий, і принадний,
Місяць плавав самотою, в Гокчі тонучи безсило!
Та краси не пожалівши, невмолимий і нещадний,
Врешті час усе поглинув, забуття усе скосило...

НАРОДЖЕННЯ СИНА

Музи, сюди ви приходьте, злітайте,
Всіх звідусюди в гості скликайте,
Дзвінко по струнах віщих вдаряйте,
Грайте на люгні, пісню складайте,
Радо стрічайте, тепло вітайте, —
Сонце, ввійди в наш дім!

Личком своїм чарує дитина:
Очі — неначе чорні тернини,
Щоки пашать, як спіла калина.
Видно, що в неї вдача левина.
Тож не мовчіте, правду кажіте —
Сонце родило місяця-сина, —
Сонце, ввійди в наш дім!

Сонце лежить на кушетці в хаті,
Син перед ним — на ковдрі строкатій,
Погляди теплі, мов іскри в багатті.
Хай його вкриє тіль благодаті!

Над головою ніжною грою
Тихо шепочуть зефіри крилаті, —
Сонце, ввійди в наш дім!

Батько круг столу ходить з таріллю,
Щедро вітає хлібом і сіллю,
Гордий душею за породіллю:
Щастя настало, сина їм дало...
Радість вітає понад постіллю, —
Сонце, ввійди в наш дім!

Сина Георгія з святом вітаю,
Пісню на честь іменин я складаю.
Хай буде щастя рідному краю,
Щоб позбирав він плоди урожаю!
Років без ліку для довгого віку
Новонародженому бажаю, —
Сонце, ввійди в наш дім!

ОРАЧ

Прощай, моя люба земле, родюча мати моя,
Прощай, бо тебе орати вже більше не зможу я!

Знеслився кінь мій добрий, старий і надійний друг,
Схилив гордовиту шию, не в силі тягнути плуг.

Він теж свою вірну пару колись у запряжці мав;
Що мусив за день зорати — годину одну орав.

Тепер він перевернути і клаптя цього б не зміг,
Коли б ти на ньому навіть від злості зламав батіг!

Щасливий то час був, друже, улюблений коню мій,
Коли, вигинаючи шию, ти рвався вперед, як змії!

Та скільки не намагайся — тепер би не розірвав
Ти навіть тонкої шворки, коли б я тебе прип'яв...

В ті дні я не думав зовсім про те, що тверда земля,
Бо рівні були для мене і гори, й ліси, й поля.

Співаючи, запрягав я тебе, коли час настав,
Ішов переліг орати, при цьому іще й співав.

Трапляються перелоги, тверді, як граніт гори,
Трапляється ґрунт — болото, по пояс в багні ори!

Та все, далєбі, дрібниці, коли не заслаб орач;
Якщо не позбувся віри, перейдеш і гори вскач!

Узяту корінням наскрізь, порослу чагарником,
Орав я, бувало, землю і жав урожай серпом,

Та старість підкралась нишком, знесилів я від недуг;
В тверді перелоги нині не вріжеться гострий плуг...

Коли на тверде натраплю, то ледве тамую гнів, —
Рахманну, м'якеньку землю розорювать полюбив;

Отава легка й шовкова, що вибилась в борозні,
Своїм ароматом ніжним до серця тепер мені.

Та нащо перебирати — рівнина, гора чи схил,
Коли вже орать і сіять все рівно не маєш сил?

О ви, побратими юні, був юним і я колись!
Омийте ж слізьми гіркими ті дні, що вже пронеслись.

О свіжі луги, що пашу зростили тепер нову,
Пустіте коня старого, хай їсть молоду траву,
Він вам нагадає, може, що в світі і я живу.

ГРИГОЛ ОРБЕЛІАНІ (1800—1883)

НІНІ ЧАВЧАВАДЗЕ, КОЛИ ВОНА ПЛАЧЕ

У печалі чи зневірі
Плачуть очі чарівливі, —
Якщо це страждання щирі,
А не випадки примхливі,
То прилинь, моє світило,
Нахились на груди тихо.
Я здригнусь душею й тілом,
Я твоє розраджу лихо.

Може, сльози ці чудесні
Тільки плід твоєї мрії?
То, немов росі небесній,
Їм дано прикрасить вії.
Так роса, мов перло з неба,
Скроплює троянду гожу.
Плачеш ти, а я на тебе
Надивитися не можу.

МУХАМБАЗІ

Не давай мені пити вина: й без вина я красою твоєю п'яний!
Як вина я нап'юся, тоді може раптом язик мене зрадити мій.
Все він вискаже, все, що таїв я так довго і свято у серці моїм:
Безнадійну до тебе любов, і ридання, і сльози в стражданні гіркім,
І моє божевілля тяжке, і печаль мою, й розум утрачений мій.
Не давай мені пити вина: й без вина я красою твоєю п'яний!

Навіть крихту свідомості ту, що зберіг я у серці своєму на дні,
Що могла б вгамувать його шал, ти хотіла б затьмарити зараз в мені!

Загасити не важко її, — досить відблиску тільки твоєї краси,
Навіть погляду чорних очей чи уваги, що часом мені подаси, —
Ще ти знаєш, кохана, і знов подаєш мені келих принадно п'янкий.
Не давай мені пити вина: й без вина я красою твоєю п'яний!

Як од наміру вбити мене не бажаєш ласкаво зрікатися ти,
Як за випитий келих вина обіцяєш троянду мені принести,
Замість цвіту троянди віддай отой цвіт, що ланити твої ним горять, —
Після цього із радістю я навіть смерть неблаганну готовий прийняти!
Та навіщо п'янітиму я, як не смію відверто сказати, що я — твій.
Не давай мені пити вина: й без вина я красою твоєю п'яний.

Як на тебе, кохана, дивлюсь — відчуваю відряду, зникає мій жаль,
І ввижається раптом мені, що на лицьях твоїх розцвітає мигдаль.
Як жагуче я прагну тоді відчувати на устах той мигдаль хоч на мить!
Ні, несила страждати отак, — краще смерть, якщо хочеш мене ти забить.
О, помилуй, благаю тебе! Божеволю я, розум втратив я свій!
Не давай мені пити вина: й без вина я красою твоєю п'яний.

М...

Наче метелики, в'ються юнці за тобою,
Чом перед кожним стараєшся бути чарівною?
Чом вислухаєш ти їх теревені мізерні,
Радістю вабиш, надії вселяєш химерні?

Сумніву стріли кривавлять мене в самотині —
Ти ж і не глянеш в мій бік, і надії — ні тіні.

Хоч би словечко мені проказала єдине,
Може, тоді мою душу страждання покине...

Як мое серце з любові горить — ти не знаєш!
Як пламеніє душа у цю мить — ти не знаєш!
Тільки ж я знаю тебе... і плакаю надію.
Сівши здаля, я дивлюсь, посміхаюсь і мрію.

РОЗЛУКА

Так мерехтять ранкові чисті роси
На запашних трояндних пелюстках,
Як світяться ясні перлини-сльози,
Побігши сумно по твоїх щоках.

Моя кохана! Де в часи розлуки
Візьму слова, щоб ними хоч на мить
Утішить серце, втамувати муки,
Твої гарячі сльози осушить?

Я сліз не люю, — як інші, я не вмію
Розповідати про свою любов.
Охоплений коханням, я німію,
Бо слів, тебе достойних, не знайшов.

Я знаю, в мові слів таких немає,
Щоб справжнє в них вмістилось почуття.
І серце від любові знемагає,
Шукаючи в мовчанні забуття.

Як тяжко те, що тамувати мушу
Вогонь незримий в серця глибині,

Він палить думку, спопеляє душу,
Нічим його не погасить мені!

Безсиле серце в пристрасну хвилину
Раптово рине, мов гірський ручай,
Але щодалі, збігши на долину,
Ледь-ледь дзюркоче, виснажене вкрай.

Такому серцю весь тягар розлуки
Полегшується після сліз гірких, —
Розвіює воно зітханням муки
І самохіть шукає знову втіх.

Та в мене серце із гранітом схоже —
Любов кладе такий на ньому слід,
Що час його вже витерти не може,
Як час не може й розтрити граніт.

І поки бачу сонця блиск на водах,
І поки місяць буде сяйво лить,
І поки з вуст живий злітає подих —
Люблю тебе, не можу не любити!

Яралі, друже, чи знов під чинарою
 Випаде ще нам сидіти за чарою,
 Пити по-нашому,
 Повними чашами
 Дзвінко пристукувать,
 Лунко пригукувать:
 «Ярі-яралі?»

Щоб шашлики ароматні джейранячі
 Нас би до себе манили, смачні;
 Ваблячи нюх нам, дратуючи, ранячи,
 Смажились тихо на гострім рожні.

Щоб азарпеші Кахетії соками
 Приязно ми наливали щораз
 І на столі навалили б високо ми
 Зелені й сиру — найкращих з окрас.

В небі прозорому,
 Вкритому зорями,
 Сяла для нас би утіха сердець,
 І над коджорськими
 Саклями горськими
 Свіжість нічну нам би ніс вітерець.

Ввечері, досвітом
 З мудрістю, з досвідом
 Ти б розкривав мені, як то жилось
 Дітям Іверії,
 Поки в мізерії
 Нинішній жити іще не прийшлось.

Слухав я б, як молоді наші воїни,
 Вчувши закличне співання рогів,
 Миттю збиралися у всеозброєнні
 Кинутись левами на ворогів, —

Ті ж, коли витязів бачили зóкола,
 Бігли урозтіч, у хащі, в кущі,
 Мов голуби, розлітались від сокола
 Чи від того камінця із пращі.

Заздрю на тих, що, поклявшись вітчизною,
 Гинули мужньо за честь корогов;
 Заздрю на час, що печаттю залізною
 В серце вкладав до вітчизни любов,

Вірою, відданістю і хоробрістю
 Предків значив наших з давніх-давен,
 Славою й величчю в воїнській доблесті
 Гідно увінчував блиск їх імен...

Слухав я б також, як днями святковими
 З поблизьких гір, мов потоки в'юнкі,
 Вдягнені пишно, багато цяцьковані,
 Наче тополі, стрункі юнаки,

З сідлами зрісшися, зрісшися з конями,
 Вихором, бурею мчали вперед...
 От засурмило, розбившись загонами,
 Лава на лаву поринули в лет.

Ржання і тупання,
 Палиці гупання,
 Іскрення дротика
 Й шаблі від дотику,
 Вершників вистриби
 Скоками бистрими
 З сідел — в сідло...
 Здала гуло...

Змахами смілими,
 Сильними крилами
 Не врятуватись орлові од стріл.
 Інші он, граючи,
 З лука ціляючи,
 Стрілами келих скидають на діл.

Той, хто був величчю зроду відзначений²,
 Ігри відважних завжди полюбляв, —
 Ми повсякдень за ним, доблесним, плачемо:
 Склеп передчасно державця забрав.

Разом з віками колишніми, славними,
 Зникли від нас за героєм герой...
 І в чужині опинились нездавна ми,
 Цей животіє, в могилі — отой.

З туги за долею ледве я дихаю,
 Вперто вертаю на пройдений шлях, —
 Стогін тоді обертається втіхою:
 Спомин притищує тугу в серцях.

¹ Я р а л і Ш а н ш і а ш в і л і — поет, друг автора, далеко старіший за нього.

² Цар Іраклій II.

МУХАМБАЗІ

Я не маю часу, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде.
Це кажу вам щиро я, кравець Бежан,
Для жінок принадний, мов палкий тюльпан.
Де найчарівніша із дівчат живе?
Двері хай відчинить в запашнім саду!
Всім приношу радість, де я не піду.
Та не маю часу, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

Чарівна, мов зірка, коси аж до ніг,
На рожеві перса промінь сонця ліг.
«Мій Бежане!» — скаже, і це слово вмить
Полетить і влучить в серце молоде,
Що заради неї мусило болить.
Я не маю часу, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

Як те саме їсти, пропадає смак.
Хоч на мене вчора інші ждали так,
Що аж ляля слюзи на гірку біду,
Я в Гаретубані більше не піду.
І мене принада інша не зведе...
Я не маю часу, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

Ніби той метелик, я на квітку — скік,
Припадаю ніжно, п'ю солодкий сік,
У тієї снідав, в тої ласував,
З третьою обідав та й заночував...
Хто, крім мене, втіхи отакі знайде?
Та сьогодні годі, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

Так в думки про женщин глибоко я вліз,
Що й забув підшити на їх сукні низ!
Гарний стан в тієї, в тої — жар очей,
Як ота цілує в темряві ночей!
Серце ради женщин на загин піде,
Рад віддати душу за слівце одне!
Та сьогодні годі, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

Від недолі гине і вельможний пан,
Але не загину я, кравець Бежан.
Ще знайдіть такого серед багатьох,
Ой, як будем ніжно щебетати вдвох!
Тож танцюй, Бежане, хай земля гуде!
Відчепіться, люди, не спинюсь ніде:
Саломе на мене із обідом жде!

МУХАМБАЗІ

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

Наче той раб, тобі вірний я, поки живий,
Хоч би вбивала — ні слова не змовлю, — я ж твій.
Підеш кудись, — але я заховатись не дам, —
Ти і не бачиш, а я біля тебе, я там!
Чим же тебе потривожу? Навкруг тишина,
Я шепочу собі тихо: «Красо неземна!»

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

Стан твій — тополя у ласці південних вітрів,
Пояс — неначе веселка семи кольорів.
Глянеш ти — блискавка в синьому небі майне,
Подих троянди — зітхання твоє чарівне,
І шепочу я: «Святине, почув же мене!»

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

Десять шляхів моїх — всі лиш до тебе ведуть!
Думка народиться — ти їй покажеш путь!

Слово приходить — твоє промовляю ім'я!
Що ж це зі мною, що в серці моему буя?
Хоч би спитала ти: «В чому розпука твоя?»

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

З ким розділю моє горе, печалі гіркі?
З ким, Лопіано, розважу скорботні думки?
Де він і хто він, що з'явиться в розпачу мить,
Щоб надихнути, щоб віру і волю вселить?
Ти не підкажеш, душа твоя ніжна мовчить!

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

Глянь-подивися на мене в святковім саду!
Глянь-подивися, як учту веселу веду!
З рогом в руді я встаю, тамада запальний.
В бійці кулачній я перший виходжу на бій.
Глянь-подивись і скажи мені: «Мій дорогий!»

Тільки засну я — ти в серці моїм владарюєш,
Очі розкрию — очам моїм світло даруєш!

ОБРАЗ ЦАРИЦІ ТАМАРИ В БЕТАНІЙСЬКОМУ ХРАМІ

На світлий образ твій,
Казково чарівний,
Що, як живий, проміниться красою,
Дивлюся сам не свій,
І от уклін земний
Складаю я в словах перед тобою.

І в журну й в щасну мить
Очей не відведу,
Вглядаючись у тебе, як в святиню.
О, краще ошалить,
Ніж бачити біду
Духовного падіння батьківщини!

Квітучий край —
Твоя земля свята —
Вже величі колишньої не має,
І весняний розмай
Уже не розцвіта
На батьківщині, скривдженій до краю.

Як сон, що нині згас,
Як сонце, що за пруг
Уже зайшло похмуро і велично,
Ми згадуєм твій час,
Щоб укріпити дух,
Щоб нам в біді не згинати навечно.

Моїх благань
Схвильований потік
До тебе я спрямовую в молитві, —
Ти милосердо глянь
На батьківщині лик
І хрест зведи її благословити!

Нехай же стане знов
І верія твоя
Могутня й рівна між народів світу, —
Хай в славі корогов
Підноситься й сія,
Йдучи на знань вершину гордовиту.

Щоб слави давня ясь,
До рідних піль любов
В серцях міцніли, як могутні скелі,
Щоб знову підвелась,
Щоб задзвеніла знов
Грузинська мова Шота Руставелі,

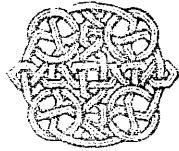
Щоб звівся наш нарід
І люд звільнивсь од бід,
І зникнув морок неуттвта до краю!
Та зір твій з-під повік
Не звернено в мій бік,
І ти не чуєш, як тебе благаю!

Не чуєш ти мене,
Позбавленого слів,
І верії приреченого сина!
Гнітить чуття сумне,
І віру я згубив,
І вирок мій — печаль та самотина.

Невже не встане знов
Той час, який пройшов,
І нам не явить вроду чарівливу?
Невже не прийде час,
Який украли в нас,
І хижим крукам стане за поживу?

О, лживий світ оцей, —
Який підступний він,
Який хисткий в своїй одвічній зміні!
Гордливий дух людей,
Що прагнув до вершин,
Хіба він в тім, що бачимо ми нині?

У лісі, в глушині
Стоїть прадавній храм,
До нього мохом заросли дороги.
Видніє на стіні
Тамари образ там —
Цариці лик, прозорливий і строгий.

НИКОЛОЗ БАРАТАШВІЛІ (1817—1845)

КЕТЕВАНА

Вирує-піниться сердито
І стрімко котиться ріка.
Кущами надбережжя вкрито,
То очерет, то осока.

Хто се, похнюпивши очі понурі,
Дивиться в урвище з-під рукава?
Перебираючи струни чонгурі,
Дівчина в білому гучно співа:

«Ти, лихомовство невиситиме,
Не насміхайся, не глузуй;
Де серце в лютості цвістиме,
Злостивим змієм не плазуй.

Чому тебе в брехню гріховну
Хула, мій друже, завела?
І ти не вірність безумовну
Обрав, а завидющість зла?

Чому не вивчив ще до вхідчин
Душі моєї кожну нить?

І посипав зерном освідчень,
Щоб навтішатися та вбить?

Чому жбурнув мій рай на скелі
І гордий норів мій зігнув?
Чому неплідністю пустелі
На квітку юності дихнув?

Я вірую: моя кончина —
Лиш перехід за межі тьми.
Ти впевнишся, що я — безвинна,
І в небі стрінемося ми».

Вона замовкла. В чарах змани
Бентежних слів над виром хвиль
Впізнав я голос Кетевани
Замежним доторком зусиль.

Шелех падіння, глухий, наче в бодню —
Невідворотний жахливий удар.
Кинулась дівчина з кручі в безодню,
Скрикнувши смертно: «Мій Амірбар!»

МЕРАНІ

Мерані мій мчить без доріг, без троп і стежок мчить;
За мною, крякаючи вслід, злоокий крук летить.
Мерані мій, скачи вперед у простори безмежні,
Віддай вітрам думки мої, схвильовані й бентежні!

Вітри поборюй, води розтинай, злітай над кручі й скелі кам'яні,
Несись вперед, щоб, нетерплячий, я прикоротив своїх мандрівок дні!
Не крийсь від бурі, спеки і сльоти, літавцю мій, мій коню невгамовний,
Не вболівай, що зморений, без сил поникне твій їздець саможертвоний!

Нехай навек покину рідний край, нехай покину друзів і сім'ю,
Нехай ніколи не побачу більш солодкомовну дівчину свою!
Де стріну ніч, хай там і розсвіте, хай там, як рідну, пригорну землю,
Лише зіркам, супутникам своїм, повім душі моєї таємницю.

Хай жар любові й зойк душі пірнуть в морську глибіню,
Нехай поглине їх краса і шал твоїх стремлінь.

Мерані мій, скачи вперед у простори безмежні,
Віддай вітрам думки мої, схвильовані й бентежні!

Хай не знайду між предківських могил в землі вітчизни схову я собі,
Хай та, яку я серцем покохав, на мене сліз не зронить у журбі.
Мені могилу буде рити крук між трав колючих, у пустельнім полі,
І порох, збитий вихором рвучким, мої кістки вкриватиме поволі.

І, замість сліз коханої, роса впаде з небес на груди мертвяка,
І пролунає в похоронний час не плач рідні, а клекіт коршака.
Мерані мій, неси мене вперед, за грані долі мчи в прекраснім шалі!
Якщо і досі долі не скоривсь, то вершник твій не скориться й надалі!

Хай, гнаний долею, я вмру, самотній мандрівник,
Але її разючу сталь я зневажати звик.
Мерані мій, скачи вперед у простори безмежні,
Віддай вітрам думки мої, схвильовані й бентежні!

Так, ці пориви гордої душі безплідно й марно в світі не минуть.
Мерані мій, лишиться на землі протоптана тобою трудна путь,
І після мене послідовник мій вже легше пройде ці тяжкі дороги,
І, не жажнувшись, пронесе його крізь чорну долю огир прудконогий.

Мерані мій мчить без доріг, без троп і стежок мчить;
За мною, крякаючи вслід, злоокій крук летить,
Мерані мій, скачи вперед у простори безмежні,
Віддай вітрам думки мої, схвильовані й бентежні!

ПРИСМЕРК НА МТАЦМІНДІ

Мтацміндо! Ти — свята гора, місця твої священні, —
Пустельні й мовчазні, вони задуму навівають,
Але ці схили — в мить смеркань прекрасні і натхненні,
Коли вкриває їх роса і тихі мева грають.

Яксь чудова, таємнича мла вгортає стан твій величавий,
І краєвид, розкритий з круч твоїх, чарує людям подорожнім зори!
Прикрашено рясні поля внизу, мов квітами, — святкові пишні страви,
Й до тебе вгору пахощі долин підносяться, мов фіміам прозорий.

Я згадую той любий час, коли, стаївши тугу,
Бродив я, горо, по твоїх стежинах далі й далі
І смерку тихому тоді звір'явся, наче другу,
Бо він, так само, як і я, був у журбі й печалі.

Яка прекрасна, ніжна й чарівна була природа отієї миті!
О небо, небо! Світлий образ твій в моєму серці й досі променіє,
І линуть думи до твоїх висот, лиш глянуть очі в сяєво блакиті,
Але до тебе мислі не сягнуть, бо вітер їх у просторі розвіє.

Я зневажаю тлінний світ, коли дивлюсь на тебе,
І кращі прагнення душі в тобі шукають схову,
Бо перед храмом вищих сил тлін світу кинуть треба.
Та леле! Зневажає люд небес високу мову!

Задумливо стояв я на горі, втопивши в небо звечоріле очі.
Травневий присмерк слався навкруги, наповнивши мовчанням стромовини,
Лиш іноді легенький вітерець поміж бескед простогне й прошепоче,
І в лад із серцем стишеним моїм до мене тиша наокольна лине.

О горо животворна! Ти — то радісна, то журна!
Коли на тебе гляне хтось, він вірить: зникне скоро
З його душі гнітючий сум або журба похмурна,
Бо для засмучених людей ти — друг, о хмарна горо!

Тоді мовчали доли навкруги і сутіні вечірне небо вкрили.
За місяцем, мов за коханцем вслід, самітня зірка линула порвисто.
Чи бачили ви душу молоду, яку молитви запальні зморили?
До неї схожий місяць був, коли він, блідолиций, сховався урочисто.
Запам'ятав я присмерк твій, святий

Мтацміндський краю!

Я не забув тодішніх дум, хоч днів пройшло чимало,
І як шукав потрібних слів, я й досі пам'ятаю,
І серце відає, який від тебе дар дістало.

О присмерку хвилина чарівна! Лиш ти несеш мені відряду тиху.
Коли мене огортує журба, до тебе я душею прагну злунуть
І присмерк серця — світлий сум його — прийнять, немов запевнення і вітиху,
Що прийде днина сонячна колись і всякий присмерк сьайвом опромінить!

ТАЄМНИЧИЙ ГОЛОС

Звідки голос цей, тайний і чудний?
Звідки ця печаль у душі моїй?
З днів, коли пізнав я вперше світ
І покинув край моїх юних літ,
Де між друзями, у гурті рідні
Пропливали мої безтурботні дні,—
З днів отих на мить голос цей не стих
У бажаннях всіх, у думках моїх.

І завжди, завжди, наяву й вві сні,
Серце тугою він пече мені:
«Ти, юначе, йди і змагайся ти,
Щоб обіцяну долю міг знайти!..»
Але долю цю не знайду собі,

І душа моя знемага в журбі.
Переслідує голос цей мене —
Чи сумління то без кінця кляне?
Та не вдіяв я анікому зла,
Щоб душа моя так мене пекла...
Чи то ангел мій береже мене,
Чи спокусливий голос демона?
Хто б не був — скажи, що віщуєш ти?
Що мені в житті приготуєш ти?

Чи збагну колись зміст таємних слів,
Щоб і долі зміст я збагнуть зумів?

ДУМИ НА БЕРЕЗІ КУРИ

Сумно йду на берег річки, щоб думки розвіять,
Тут знайду собі притулок спочивать і мріять,
Тут, в траву упавши, серце слізьми заспокою,
Тут все тугою сповито, встелено журбою;
Лиш Кура повільні хвилі котить і гуркоче,
І блакить небес на хвилях відблиском тріпоче.
Чую я, на руку спершись, шемрання невинне,
І мій погляд ген далеко, за край неба лине.
Хто збагне, Куро, твій шепіт, гомін твій чудесний?
Ти часів одвічний свідок, свідок безсловесний!..
Чом мені в цю мить здалося, що життя людини —
Марнота марнот всіляка, суєта і кпини?
Чим є світ оцей миттєвий, існування наше,
Як не келих неналитий, не бездонна чаша?
Хто хоч раз єдиний вситив серце невситиме?
Хто, своїх бажань досягнувши, вдоволився ними?
Навіть владарі несхитні, славних царств владики,
Що над все на світі дужчі, пишні і великі,

Що в руках у них і слава, й всемогуття бранне,
Гірко скаржаться і кажуть: «Час коли ж настане,
Щоб здобув я й ту країну?» — та й ідуть походом
В бій за землю, хоч землею самі стануть згодом.
Навіть добрий цар — чи має він відряду й спокій?
Все життя його — турбота, подвиг, труд високий.
Він піклується невтомно, щоб, як батько гідний,
Якнайкраще пильнувати люд і край свій рідний,
Щоб майбутні покоління і часи майбутні
Не кляли його наймення за діла непутні...
Та колись цей світ повинен теж дійти до краю,
Хто ж тоді про них розкаже, хто про них згадає?
Але ми людьми звемося, цього світу діти,
Тож вслухаймось в голос батька і скоряймося світу!
Той — нікчема, хто, живий ще, на мерця подібний,
Хто живе на світі, світу слугувать нездібний.

ДО КНЯЗІВНИ КАТЕРИНИ ЧАВЧАВАДЗЕ

Голосом знадним,
Співом відрадним
Ти мене, яво ефірна, чаруєш;
Блиснеш очима —
І незборимо
Серце і раниш, і ніжно лікуєш!

Де лиш буваєш,
Світ осяваєш
Променем радості, сяєвом сміху.

Уст твоїх слово
Тішить чудово,
Кожному серцю даруючи втіху!

Згадка постала,
Як ти співала
Про солов'я і троянду так мило.
Ти, яснолиця,
Ти, чарівниця,
Серце поета сумне освітила!

СЕРЕЖКА

Мов конвалії
Ніжна талія,
Що й від метелика враз нахилється, —
Так серечка,
Дивовижечка
З тінню своєю прозорою грається.

Щастя явиться
Тим, хто бавиться
Тінню цією, грайливою й гожою.

Щастя рódивом,
Вітру подувом
Жар свого серця він тут охолоджує.

О сереженько,
Чарівниченько!
Той, хто твоєю чудовою вродою
Губи втішатиме, —
Випиватиме
Трунок безсмертя свого з насолодою!

СИРІТСТВО ДУШІ

На те не слід нікому нарікати,
Що він безрідний, вмерли батько й мати:
Душі сирітство — ось де справжнє лихо,
Хто втратив подругу — не знайде втіхи.

Хто загубив батьків своїх, родину,
Той серце рідне знайде на заміну,
Але коли душа осиротіє, —
Мов проклята, страждає в безнадії.

До цього світу їй не знать довіри,
Жахається і нітється без міри:
Кому повідати чуття таємні?
Надії віру відновить — даремні...

На самоту душі — хто знайде ліки?
Зникають радощі земні навіки.
Не тільки радощі, а й просто люди
Самітну душу обминають всюди...

МОЯ МОЛИТВА

Отче небесний, син твій спокушений,
Утихомир мої страсті земні.
Погляд мій спалений, подих мій здушений,
Я в небезпеці, страшно мені.

Виведи з відчаю крихту надії!
Сам не вберігсь непогрішний Адам:
В хтивім бажанні він гріх заподіяв,
Райську красу за бажання віддав.

Світло життя, я в глибокій зажурі,
Вилікуй в серці болі біди
І порятуй мого човна від бурі,
В тиху причалість його заведи.

Ти, серцезнавцю, вівіки і нині
Знаєш ти все на дорозі людській,
Прошу: прости по своїй благостині
Всі недомовки в молитві моїй.

ТВОЇ КОСИ

В'ються змії кіс на грудях твоїх,
Біль розлук тяжких і кохання в них.
Коси, що вплелись в тополиний стан,
Зваба для очей, полум'я страждань.

Доторкнеться їх вітровій здаля —
Заздрістю умить зір мій спопеля.
Із очей вогнем бризкає вона
І душа моя в розпачі кона.

* * *

Чому, красуне, докоряєш, що став коханець твій невірний?
Чом дорікаєш, що згасає жар пристрасті, колись безмірний?
Що почуття його не вічне — навіщо скаржишся дарма?
А може, ніжною душею ти захолинула сама?
Краса — це ж тільки дар тілесний, якого ненадовго стане,
Вона, немов розкішна квітка, як прийде час її — зов'яне;
І серце, що лише красою захопиться, — завжди таке:
Воно мінливе і нещире, воно непевне й нестійке.
Душа прекрасна — ось де світло, що з неба сходить і не слабне,
Що осяває почуття нам, і серце, й дух — завжди привабне,
І в людях слід свій залишає, немовби частка божества:
Чому ж не віриш ти, що буде така любов — завжди жива?
Лише в такій душі безсмертя завжди палає і зоріє,
Бо ні від випадку, ні часу така душа не постаріє;
І тільки душ таких єднання оту любов нам може дати,
Яка дарує душам гідним небесну вічну благодать.
Отож лише між душ прекрасних живе чуття дороге і цінне,
Що навіть і блаженство райське йому поступиться нетлінне,
Бо досконалість, дана небом, проймає отаку любов
І промені безсмертя творять такій любові вічний схов.

ЗЛИЙ ДУХ

О злий духу, чому став моїм ти владикою?
Чом обтяжив мене ти журбою великою?
Мир моєї душі де подів?
В серці сумнів страшний і в душі моїй віру вбив?

Чи таке обіцяв ти мені у дні юності,
Клянучись, що повік будеш волю мою нести?
Малював безліч втіх і страждань поборював,
Навіть пекло у рай на словах перетворював!

Обіцянок отих не дотримуєш нині ти!
Чисті мрії мої мусять никнути й гинути.

Де спокусник подівсь? Чи сховався за хмарами?
Чи ти втратив свою міць, нав'яну чарами?

Проклинаю той день, коли марно довірою
Я до тебе пройнявся, впав твоєю офірою!
Втратив я супокій, і душевний став гніт рости,
І жаждивих думок не вгамовують пристрасті.

Ти, злий духу, тікай і навіки облиш мене:
Що я вартий тепер, як чуття моє знищене,
Як зневірився ум і душа стала нищою?
Горе людям, яких ти торкнувся десницею!

БЛАКИТНИЙ КОЛІР

Колір небесний, колір мій синій!
З років дитинства, коханий мій колір,
Я поклонявся тобі, мов святині,
А не кольорам земної юдолі!

Заприсягаюсь тобі навіть нині,
Хоч і досяг уже днів своїх краю, —

Заприсягаюсь, колір мій синій, —
Іншого кольору не покохаю!

Колір, що, з неба пролившись, не гасне
В зорах красуні, в їх світлій блакиті.
Любий мій колір, — очі прекрасні,
Ніжною млостю твоєю сповиті!

Думу одну заповітну я маю,
В думці до неба блакитного лину:
Хай я в обіймах палких допалаю,
З кольором синім зіллюся й загину!

Вмру я, — хай сльози печальні родини
Тіло моє не омийють, та досить

Думки, що небо, глибоке і сине,
Тіло сльозинками синіми зросить.

Хай же, коли у блакитнім тумані
Зникне могила, у безвість порине, —
Буде тобі це офіра остання,
Синього неба колір мій синій!

РАФІЕЛ ЕРІСТАВІ (1824—1901)

РІГ

Жаль мені Ірми, коханого друга —
Часто його запрягав я у плуга.
Став він старим — я зарізав вола.
Ріг його осьде, — окраса стола.
Радо цей ріг я підношу на святі;
Гарний він, вбраний в узори багаті.
З рога люблю я у радісну мить
Пить по-братерському, весело пить.
Чара з кришталю мені ні до чого!
Хай тамада передасть мені рога,
Ріг отоді осушу я до дна,
Кинутий гостеві, повний вина,
Так осушу, що не хлюпне й краплини,
Потім його гостю іншому кину,
Кину ще й шапку — хай вгору летить!
Друг в мене спритний, уміє ловить...
Нащо ці чари, ці келихи нащо?
Все своє срібло, весь посуд найкращий

Легко віддам я за ріг у різьбі,
Що нам слугує і в щасті, й в журбі.
Прадіди наші із рогу хилили,
Пити із нього і нам заповіли.
Доки вина всього випить не зміг,
Доти не зможеш поставити ріг!
Вип'єш — тебе тамада ушанує;
Трохи не вип'єш — розхлюпаєш все,
Тож беріть рога! Рогу хвала!
Він-бо насправді окраса стола.
Будемо пити за давнім звичаєм,
Сядемо дружно і в лад заспіваєм.
Роги наповнивши, свято почніть.
Ріг, не допивши до дна, не кладіть!
Всі помандруєм до того ми світу,
Тож не забудьте мого заповіту:
Вмру я, священника ви позовіть,
Випивши з рогу, мене пом'яніть!

ВИНО

Сік винограду, волога чиста,
Мов лак, червона чи золотиста, —
Знайшли для неї одне ми слово:
Вино! — і тільки... О бідна мово!
Вино — прещедре, багате й дуже, —
Не перечислиш всього, мій друже:
Вино вінчає наш стіл на святі,
Вино — це сила, це втіха в хаті.
Вино — володар, любов і мрія,
Вино — багатство, вино — надія.
Вино підносить наш настрій вгору,

Вливає в серце нам кров бадьюру.
На ноги ставить воно каліку,
Дарує зрячість сліпим одвіку,
Проте й туманить і ум, і очі,
І день нам тьмарить темніш від ночі.
Вино нас часом із ніг збиває,
Але й печалі геть розвіває,
Самоповагу у нищих родить
І боягуза хоробрим робить.
Воно нам руки сповня снагою,
На ворогів нас веде до бою.

В вині — пороку і зла джерела,
Але й цілющість у нім весела,—
Приносить віху й похмурій вдачі,
Проте втішає й серця ледачі.

З вином і горя немов не бачиш,
З ним засмієшся, а то й заплачеш.
За вас я келих свій п'ю до краю,
Вином присутніх благословляю!

ЯК ПОБАЧИШ...

Як побачиш красу-диво,
Глянеш в очі молоді,
Закохаєшся правдиво —
Що промовиш їй тоді?
Стан гнучкий охопиш вволю,
На устах замруть слова,
Все забудеш... Так тополю
Плющ зелений обвива.
Огонь в грудях запалає,
Враз пожаром спалахне:
І тремтить, і замирає
Твоє серце кам'яне.

Тут тобі вже не до мови;
Не злетить єдиний гук,
Бо щасливий ти з любові,
Щастям впоєний до мук.
Втік би разом, так несила ж,
Все на світі оддаси;
Пильних зорів не одхилиш
Від шовкової коси.
В поцілунках зникне лихо
З горюваннями тими,
І заплачете ви тихо
Світлих radoцiв слізьми.

* * *

Кинь дзеркало, цур з ним, голубко,—
Ти гарна й без його;
В холодному склі, моя любко,
Не вбачиш нічого.

А хоч придивитися вроді —
Глянь в серце мені ти,
Там образ свій знайдеш насподі
Миліший, ніж квіти.

* * *

Коли б лишень мрії справдились мої —
У вірші б себе я сховав,

Та все б у гарнесеньке личко її,
Як стане читать, цілував.

БАТЬКІВЩИНА ХЕВСУРА

Де родився я і виріс, де метав із лука стріли,
Де у вічному спокої моїх прадідів могили,
Там мій рідний край, що палко з юних літ ми полюбили.
Я й на дерево безсмертя голих скель не промінюю,
Не змінюю батьківщини я на рай чужого краю.

Я люблю ці чорні скелі, де прослались хмар сувої,
Де гуркочуть водоспади із-під криги вікової,
Де мені на їжу стачить м'яса сарни молоді.
Я й на дерево безсмертя голих скель не промінюю,
Не змінюю батьківщини я на рай чужого краю.

Хай і щастя на рівнині — серце рветься в гори, в небо,
Гола скеля завжди манить, тягне силою до себе,
Там і чорну смерть я стріну, якщо буде в тім потреба.

Я й на дерево безсмертя голих скель не промінюю,
Не змінюю батьківщини я на рай чужого краю.

Хай дадуть мені в долині трон з каймою золотою,
Незліченні скарби й славу, військо, зладжене до бою,
Я відмовлюся від цього — присягаю головою!
Я й на дерево безсмертя голих скель не промінюю,
Не змінюю батьківщини я на рай чужого краю.

Рідний край, мов материнські груди, радістю налиті,
Батьківщина й мати завжди в образі одному злиті.
Ти єдина, батьківщино, як і Бог у цілім світі!
Я й на дерево безсмертя голих скель не промінюю,
Не змінюю батьківщини я на рай чужого краю.

ІЛЛЯ ЧАВЧАВАДЗЕ (1837—1907)

ГОРАМ КВАРЕЛІ

Гори Кварелі! Надовго я вас покидаю.
Будьте ж зі мною далеко від отчого краю.

Ви нерозлучно, як серце, зі мною усюди,
Образ ваш в мандрах мене супроводити буде.

В роки дитячі, в юнацтва бентежного днини
Причарували мене ваші горді вершини.

Зроду лякливим не був, страху серце не знало,
В грудях не з ляку воно отоді завмирало,

В час, коли в небо, на ваші звабліві верхів'я
В захваті рвався, душею спрагливо летів я!

Там, де не сміють літати і хмари похмурі,
Де лиш гогочуть свавільні розхристані бурі,

Де, ледве мріючи в небі, ключі журавлині
Линуть у далеч, пославши привіт верховині,—

Мріяв і я там висот понадхмарних сягнути,
Вільно літати, у дружбі з борвіями бути;

Крила орла за плечима хотів би я мати,
Бескидів грізних щоб в леті крилом доторкати.

Глупої ночі, коли в межигір'ях від люті
Лев'ячим ревом ревли вітругани розкуті,

О, як тремтів я! Та навіть у ревищі тому
Рідне було щось, привітне хлоп'яті малому.

Серце дитяче тоді ще гордитись не вміло,—
Зараз же вами воно потішається сіло.

Ви, мої гори, моя материнська колиска,
Грім мій гримить тут, моя блискавиця тут блиска.

З вами ділив я юнацькі жалі й пересмутки,
Вам довіряв свої перші життєві набутки.

Хоч на розвагу не чув я від вас ані слова,
Люба була мені, гори, із вами розмова.

Видива днів тих, прекрасних таких і врочистих,
Вірно до скону нестиму у помислах чистих.

Гори Кварелі, ви юність мою осявали!
В путь я виходжу долати життя перевали.

Доля моя вимагає із вами розлуки.
Кинути вас,— о, немає лютішої муки!

Кінь мій несе мене далі від вас, усе далі,
Я покидаю вас, мов сирота, у печалі.

Ось ви зникаєте, ледве помітні для ока...
Там, де були ви, блакить розлилася глибока...

Марно вдивляюсь в повітря густе небокраю,
Марно навкруг я стривоженим зором блукаю,—

Всюди розкинулись синього неба простори,
Тільки вже їх не оздоблюють сяєвом гори!

Плачу, бо мушу вас, гори кохані, покинуть,—
Серцем до вас з чужини буду рватись і линуть.

Син ваш вернеться сюди, до гірської оселі,
Й ніжно душа усміхнеться вам, гори Кварелі!

СВІЧКА

Сиджу й дивлюся на свічу. Вона
Хвилину тому ще була ясна,
Освітлювала всю мою кімнату
І проганяла темінь кострубату.

Тепер вона вже гасне. Пломінець
Ледь блимає, в світильник западає,
Зникає, і, здається,— вже кінець,
Та він підноситься, знов оживає...

Зі смертю свічка бореться моя,
Але, прокляту, хто здолати може?
Бліде видіння, воску течія,
Вогню слабкого ніби смертне ложе...
Ще світло заблистіло на стіні,
Немов стара поблекла позолота.

Втім згасла свічка. Темрява. Мені
Нічого не лишилося від гнота.
Отак людина гасне, наче в млі,
Відходячи кудись, вона зникає;
Згоряє, — замість себе на землі
Маленьку жменю пороху лишає.

МОЛИТВА

Як демон недовір'я та відмови
Од слова, що було обов'язкове,
Отрути чашу піднесе моїй
Душі невтоленній і слабкій,
Не дай мені хміль демона спізнати,
Не дозволяй ніким покерувати,

Якщо можливо, без хули й хвали,
Напиток той од мене відхили.
Але як хочеш на випробування
Мій дух вести, то хай моє прохання
Розвіється із гласом самоти,
Хай буде, Господи, як волиш ти!

* * *

Нехай помру — смерть не страшна мені,
Аби лиш ті, котрі мій шлях обрали,
Побачивши мій слід удалині,
«Він виконав обов'язок», — сказали.

Та щоб коханий, любий мій грузин,
Схилившись над могилою моєю,

В шанобі щирій привітав, мов син,
Зронивши слово мовою своєю:

«Спочинь спокійно у затишнім сні,
Ти гідно жив і справу вершив ревно,
В далекій, у північній стороні
Твоя звучала ліра недаремно».

ГРУЗИНЦІ-МАТЕРІ

Сучасне, породжене минулим,
породжує майбутнє.

Лейбніц

Мамо-грузинко! В кайданах недоли
Ти свої діти для краю кохала;
В горах громи їх будили до волі,
Разом з піснями, що ти їм співала.

Злигодні тяжкі, віки лихоліття
Над головою твоєю шуміли;
Блимає промінь нового проміття,
Батьківська слава встає із могили.

Зо світу марно не згинуть грузини,
Зіронецька в небі нам ясно засяє;
Тільки працоймо для щастя країни,
Тільки надія нехай не вмирає!

Мамо-грузинко! Рілля жде насіння,
Сій — забуває нам всяка пашниця;
Духом сміліші згодуй покоління —
З ворогом битись, від бур не хилиться!

Влий їм у груди святі почування
Рівності щирої, братства, свободи, —
Хай зрозуміють людського з'єднання
Думку величну, що зв'яже народи.

Ангелом тихим витай понад ними,
Вчи на все добре, від зла відвертай їх;
Хай скрізь засвітить огнями сьйними
Правда, як сонце в просторах безкраїх!

ВЕСНА

Ліс зацвів, зазеленів,
Чути ластівоньки спів,
Виноградник молодий
Сльози щастя покотив.

Заквітчалися лани,
Квітнуть гори в даліні.
Краю милий, золотий,
А коли розквітнеш ти?

ЕЛЕГІЯ

Променем сріблястим сипле місяченько
На сади зелені, поля та долини;
Попід самим небом, ген-ген далеченько,
Ледве-ледве мріють снігові вершини.

Все кругом затихло, спить сном нерозбудним;
Часи проминають — нам байдуже вдогін;

Тільки як притисне життям надто трудним,
Сонну тишу зрушить рвучий душу стогін.

Я стою, німую... Гори розпростерли
Тінь свою ласкаву над дрімучим краєм...
О, збуди нас, Боже, поки ще не вмерли,
Відживи нас швидше, бо ми умираєм!

ВТРАЧЕНИЙ ЕДЕМ

Хто бачив той Едем квітучий,
Де тільки сон — солодкий рай,
Де волі докір невисипущий
В природі чує рабський край;
Сама природа спіпить очі,

Немов пита, куди ідем, —
І хто ж народу напрозорочив
В Едемі втратить свій Едем?

Ну хто, хто бачив край мій отчий?..

ПЕЧАЛЬ

Скрізь панувала тиша. У безконечній далі
Раділи безтурботні небес посвітачі.
Мене вбивала рана великої печалі,
Лунали в моїм серці невтишені плачі.

Мій подих зупинився. Душа вмівала з болю,
А плоть, вогнем облита, була немов зі скла.

Трищали темні жили, наповнені журбою,
І спалювався мозок, і жовч з очей текла.

Отак всіма забутий, на кам'яній скрижалі
Під небом чужинецьким валявся я вночі.
Скрізь панувала тиша. У безконечній далі
Раділи безтурботні небес посвітачі.

ПОЕТ

Я пісні не так співаю,
Як пташки оті грайливі,
Бо мене послало небо
Не лише для милих співів.

Бо мене, обранця неба,
Мій земний народ плекає,
На чолі його поставши,
З Богом я розмову маю.

І жертовна божа ватра
В серці лиш на те палає,

Щоб народу став я братом,
Горе з ним ділив до краю.

Щоб його криваві рани
Серце ятрили, горіли
Та щоб вогнища розпуки
У душі моїй не стліли.

Лиш коли небесна іскра
В мене в серці запалає,
Витру сльози з віч народу,
Отоді я заспіваю.

ЯНИЧАР

Ось вискакує із лави карабахський кінь на волю,
Збруї срібної передзвін покотився ген по полю...
Кінь летить, гримить, гарцює, курява за ним,
що злива,
На коні юнак прегарний, іверієць загарливий.
Раптом щось вгорі заграло,
щось засяяло зненацька —
Це ж юнак свою рушницю підкида і ловить хвацько.

То праворуч, то ліворуч, із стремен звисає
спритно,
То плигне з коня додолу —
й знов сидить в сідлі несхитно.
Мов гнучкий, високий явір, вершник був
такий прекрасний,
Але я дививсь на нього, й біль мене у серце
вразив.

Я промовив: «Це ж для кого спритність виявив ти й силу?»
Для Туреччини тієї, що життя твоє згубила?
Бо звитяг твоїх юнацьких рідна Картлі не побачить,
Твій народ тобі за мужність словом щирим не віддячить!..

* * *

Перо моє рідне, навіщо нам оплески й слава,
Чому слугували, тому вірні будьмо до краю,
Без страху в народ понесімо слова нелукаві,
В судомі побачмо захланних зловмисників зграю.

Як хтось не повірить, то правда відкриється Богу,
Що думи й бажання у серці в нас чисті й відверті:

З дитинства нас доля вітчизни вела за собою,
Тож хай нас осуджують — з нею ми йтимо до смерті.

Про мене говорять: «Він Картлі без сорому гудить,
Він вад не ховає, ненависть виношує в слові!»
То галас невігласів! Глуздом багатий розсудить:
В ненависті цій — стільки саме й святої любові!

* * *

Мій прекрасний, рідний краю, чом сумуєш завше?..
Хай ми зараз безталанні, та майбутнє — наше.
Відступилися старіші, юнь зате безстрашна...
Ще вона тобі поверне славу днів вчорашніх,
Зіронько очей моїх, чом сумуєш завше?

Підростуть сини твої — мужні, дужі, гожі,
Біля тебе, краю мій, стануть на сторожі,
Мрію здійснити твою лиш вони спроможні.

Долю викують ясну, все тобі віддавши,
Зіронько очей моїх, чом сумуєш завше?

Мов твердиня, груди в них — то ж твоє оружжя,
А в серцях — любові жар, що не згасить стужа,
Їхнім щирим почуттям зрада осоружна!
Щцент розтрощить юнь грудьми осереддя враже,
Тож, коханий краю мій, чом сумуєш завше?

БАЗАЛЕТСЬКЕ ОЗЕРО

Кажуть, ніби золоту колиску
В Базалетському озері заховано, —
Під водою, на яснім травиську,
У саду ряснім її встановлено.

Гарний сад цей вічно зеленіє,
І не в'яне свіжий цвіт рослинності,
Він цвіте, він зневажати вміє
Цього світу всі примхливі змінності.

Не боїться сад хурдель зимових,
Не боїться сад і спеки літньої,
І весна царює завше в сховах
Зелені дерев його привітної.

В цім саду, в завжди квітучих пуццях
Золота колиска і вилискує.
Ще ніколи і ніхто з живущих
Не стояв отам перед колискою.

Лиш русалки водять гри і співи
Навкруги колиски пречудової.
Хиляться над нею віщі діви
І співають тихо колискової...

Кажуть, ніби ця колиска славна
Ще Тамарою отам захована
І ріка народних сліз невгавна
Вкрила плесом сад цей зачарований.

Та ніхто не каже, чи в колисці
Є дитя, і як же називається,
І чому народні сльози чисті
Озером над садом розливаються.

Може, вклали хлопчика в колиску,
Що його й назвати не насміляться,
Хоч настане час — і в тім хлопчиську
Грузії найкращі мрії втіляться?

Якщо так — то будь благословенний
Витязь той, що, в озеро пірнаючи,
Першим вступить сміло в сад священний,
До колиски руку простягаючи.

Якщо так — то будь преславна мати,
Та, що зможе першою щасливою
Молоко грудей своїх віддати
Хлопчиків щедрою поживою.

АКАКІЙ ЦЕРТЕЛІ (1840—1915)

ТАЙНИЙ ЛИСТ

Тайний лист, її одвіт!
Ти приніс мені привіт,
Як утіхи світлий дар,
Як від суму вірний щит.

До грудей тебе притис,
Заросив потоком сліз,
Щоб мій жаль ти пригасив,
Щоб надію ти приніс.

Пожалій мене і втіш!
Бачиш? — плачу я рясніш.
Чом так мало в тебе слів?
Чом про неї ти мовчиш?

В мить, коли її рука
Доторкалася листка,
Чи журилась? Чи слізьми
Не росилася щока?

Пишучи цих кілька слів,
Чи спiniла свій порив,—
Чи не злинув з уст її
Про кохання ніжний спів?

В мить, коли тебе вона
Слала вдаль, як вістуна,—
В серці в неї ангел був
Чи жорстокий сатана?

Недоступні сатані
Почування ці ясні.
Все, що в світі неземне,
Змінять явища земні.

Тайний лист, її одвіт!
Будь мені до краю літ —
Як утіхи світлий дар,
Як від суму вірний щит.

СВІТЛЯК

Чом, світилко мій — світляк,
Ти летиш повільно так?
Вабить і томить мене
Крил твоїх мигтючий знак.

Тихо сяєво твоє
Не для мене промінь лє...
Хочу я, щоб був моїм,
Та чужим ти скарбом є.

Бджоли, п'явиці малі,
Шовкопряди-мотилі —
Кращий ти мені за них,
Хоч з них користь є землі.

П'явка — лікар для голів;
Злий, а хижий поготів:
Як голодний — любить кров,
Як насититься — сп'янів.

Геть же п'явиць прожени —
Серце висмокчуть вони.
Світлячку мій, тільки ти
Сяєш нам із даліни.

Мед і віск ми від бджоли
Датком золотим взяли,
Та її жало нас б'є
Труйним кінчиком стріли.

Ні, нащо мені бджола
І метка її стріла?
Нам не шкодить, сяє нам
Іскра світляка мала.

Шовкопряд шовкову нить
Тихо в'є, щоб одяг шить,
Та безглуздо сам себе
Прагне коконом здушить.

Ні, нащо вони мені,
Самогубці нависні?
Чи на них змінюю я
Іскри світляка ясні?

О Світлано, — мій світляк!
Де летиш повільно так?
Вірний тільки я тобі,
Бо підманить інший всяк.

Хочу я тебе сягти,
Та чужим належиш ти!
Я тебе не бачу й вдень,
Ім же — сяєш з темноти.

Не страшись, не бійсь мене!
Хай твій промінь не мине
І моєї сторони,
Серце втішивши смутне.

Я страждать не хочу знов,
Я кохання не зборов,
І лише в труні забудь
Зможу я твоєю любов...

Ти, Світлано, — мій світляк,
Пролітаєш звільна так!
Вабить і томить мене
Крил твоїх мигтючий знак.

ЧОНГУРИ

Я для того чонгурі узяв,
Щоб він чисто звучав у співця,
Думи праведні нам окриляв
І натхненням наповнив серця.

Щоб віднині зі мною служив
Він єдиний великій меті,
І про горе і радощі спів
Він черпав у самому житті.

Щоб захоплював, повний принад,
Повний заклику, звуків політ,
І щоб спів мій, із струнами влад,
Двоголосно полинув у світ.

Щоб пригнобленим пісня оця
Як надія, як віра була,
А гнобителям просто в серця
Поціляла, неначе стріла.

Лиш тоді про чонгурі свого
Із пошаною я озовусь,

І, хто серцем послуха його,
Не обдурений буде — клянусь!

Хай позбудусь свого язика,
Якщо стану улесливим я;
Хай відсохне у мене рука,
Як озветься на струнах брехня.

Якщо доля скарає мене,
На тернисту направивши путь,
Мое серце й на мить не здригне, —
Хоч камінням мене хай поб'ють.

Якщо випаде шлях цей крутий,
В інших радість відчую живу,
І тоді не зречусь правоти,
Чорне білим я не назову.

Я для того чонгурі узяв,
Щоб він чисто звучав у співця,
Думи праведні нам окриляв
І одвертістю повнив серця.

МОЯ ГОЛІВОНЬКА

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Ось чому ношу я в серці пекло розпачу страшне.
Коли сам я, то, здається, вже й поховано мене,
А на людях — проганяю чорне видиво сумне,
Щоб не тішився мій ворог, як печаль мою збагне,
Щоб нікому не казати: «Ах, нещасний він який!»

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Я страждання безконечне у душі своїй таю,
В світі цім ніхто не хоче руку стиснути мою,
У шербеті жовч я бачу і в троянці — злу змію,
І тому життя порожнє я прокляттям піддаю,
Загубивши всі дороги у самотності німій.

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знемозі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Годі марно сподіватись! Геть, надіє, відлети!
Не могла б уже сіромі навіть доля допомогти.
Догорів я до останку (догоряють так гноти).
Як могла до мене старість так завчасно підійти?
Незабаром опинюся у могилі я сирій.

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,

Серцю ніжно не тремтіти у знемозі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Я знемігся, зникла мрія, ледве блиснувши очам,
Нині гірко й безнадійно я сміюся з себе сам;
Я молю, щоб Бог дозволив попроситися з життям,
Щоб окрив мене навіки пожаданим забуттям:
Як людина — прах, то нащо по землі ходити їй?

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знемозі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

МУХАМБАЗІ

Якби ти печаль мою змірила, мила,
Клянуся, ти знов би мене полюбила.

Хай в небі є сонце, та світ цей пустинний
Мені осяває твій образ єдиний,
Бо ти — насолода, ти — спів солов'їний,
Ти — радість, ти — біль мого серця невпинний,
Колючка троянди, що душу пробрала...

Якби ти печаль мою змірила, мила,
Клянуся, ти знов би мене полюбила.

Міцніше і дужче є давнє кохання,
Бо дружбу воно береже доостання.
Нове ж почуття тільки серце зогріє,
Про нього лиш юність незважена мріє...
Запни! Хай на тебе воно не повіє!

Якби ти печаль мою змірила, мила,
Клянуся, ти знов би мене полюбила.

Бо хто тебе дужче, як я, покохає?
Такого кохання й на світі немає!
Я, навіть подоланий сном у постелі,
Твій образ усміхнений бачу в оселі;
Як зникне — я кинуся в прірву зі скелі.

Якби ти печаль мою змірила, мила,
Клянуся, навик би мене полюбила.

Без ласки твоєї я вмру від знемоги,
Безтямно, безцільно згублю всі дороги,
Я радість відкину, віддамся на муки.
Хай проклята буде хвилина розлуки!
Забудь про минуле! Подай мені руки!

Якби ти печаль мою змірила, мила,
Клянуся, ти знов би мене полюбила.

НЕСМІЛИВЕ КОХАННЯ

Отак десять років
зійшли крок за кроком,
промайнули в печалі й журбі.
На серці, як рана,
ятрється кохання,
береже таємницю тобі.

А серце тривожне
відкритися може,
тільки розум тримає язик.
То мука одвічна —
в коханні, мов свічка,
згорів би і в темряві зник.

Чи мила не знає,
чи мовчки страждає?..
Чи сама, як і я, палахтить...
О Господи Боже,
то хто ж нам допоможе?
Поєднай нас бодай на мить!

Я знаю: кохання —
солодке страждання,
мовчить і не відає слів.
На людях — усмішка —
відрада хоч трішки,
в самотності — сльози і гнів.

Не все розумію,
та маю надію
почуть хай би раз у житті:
«Коханий, не сердься,
ти — мій в моїм серці», —
почути б слова золоті!

Чуття потаємні
у душах взаємні, —
обом нам відомо давно.

А наше кохання —
при стрічах мовчання, —
рішучості нам не дано!

Роковані роки,
пекучі мороки
двох наших сердець мовчазних.
Нуртують бажання,
ростуть сподівання,
а слів нам бракує простих.

ВГОРУ І ВГОРУ

Вгору і вгору ступав я повільно,
Тільки б на пагорбах дихати вільно.

Став біля прірви на камені вперті
Й подих життя я відчув, а не смерті.

Серце палало, в душі клекотіло,
Ніби окропом ошпарили тіло.

Серце, як ліра, бриніло струною,
Душу, здавалось, пробрили стрілою.

Голос потужний, прийдешністю повен,
Праведно правдою хлинув, як повінь.

Небо й земля — це не дві половини,
Я їх еднаю всесиллям людини.

Тільки ж питання у мене, як рана:
— Де ти під сонцем, єдина, кохана?

Рабству підвладна, ти стала рабою,
Як нам звільнитись від рабства з тобою?

Стріла спокусу, пішла без помилки,
Гейби стріла, що влучила в поминки.

Краплю троянда роняє краплива,
Сяє у краплі фіалка й олива.

Хто сам собою спроможеться бути,
Той не боїться чужої отрути.

Хто не боїться чужої печалі,
Йде до розради той далі і далі.

Вгору і вгору для щастя ступав я.
Хай би у прірву летіло безправ'я.

Вгору і вгору ступав я навіщо,
Радше б рабом став у горах навічно?..

Гори задумались, горю на горе,
Гордо горюють в задумі простори.

Йшов я угору, спускаюсь додолу —
Тільки труна повертає додому.

Смерть і непам'ять знебавлять повіки,
Очі пробудженням світять навіки.

БЕЗМОВНЕ СЛОВО

Я сказав би щось, та годі!
Не скажу, хай слово згасне.
Я загнuzданий — і мушу
Прохромити серце власне.

Ці зубела я порвав би,
Не боюсь чужих, одначе,
Коли брат зі мною б'ється,
Я мовчу, а серце плаче.

Я про зовсім інше мрію,
Він же мріє про розкоші,
Про високі нагороди,
Тобто думає про гроші!

Що тут мовити? Вже краще
Збутися життя, мій брате,
Ніж за гроші й нагороди
Почування продавати!

ПІСНЯ ПІСЕНЬ

Хто п'є вино, радіє до нестями,
А я хмільний од щастя — без вина,
Давно багатий тими почуттями,
Що множить в серці рідна сторона.

В час вечоровий
Я зачарований
Трепетом тіней, блиском зірок.
Світ дивовижний,
Добрий і ніжний
Кожен мій крок і повітря ковток.

В небі зірниця,
Як таємниця,
Роду й народу закони одні.
Розум не знає,
Серце вміває,
А виступає супроти брехні.

Вічна потреба
Вірити в небо,
В силу над нами й мудрість Творця.
Зліва і справа
Даль величава —
Світобудова не знає кінця.

Летється проміння
У безгоміння, —
Місяць над серцем, як серпик, навис.
Над виднокругом
Зірка без друга,
Тугу тамуючи, дивиться вниз.

Сили недремні
В небі таємні
Ніч не розкриє, не викаже день.
Линуть досвітні
Звуки всесвітні,
Вічну являючи пісню пісень.

Дихають квіти,
Шепчуться віти,
Річка змиває свої береги.
В листя тремтінні
Міняться тіні,
Барвами грають небесні луги.

В танцях природи
Небо і води,
Зорі і квіти не знають тривоги.
Всі ми єдині,
В кожній людині
В першооснові царствує Бог.

Хто крила дав, щоб я злітав до неба,
І божество в собі відкрити міг?
Як у природи виникла потреба
В красі очистити первородний гріх?

Це ти, любове, мудро поєднала
Земне й небесне у людським житті,
Звела в одне розрізнені начала,
Все освятивши на своїй путі.

Це ти, любове, завше безневинна,
Нікчемністю затоптана у гідь,
Ти в світі нищих, ніби мить тваринна,
Для мене — чиста і висока мить.

Це ти, талант, що з неба Богом даний,
Тобі замало щонайліпших слів.
Осяяний тобою й осяяний,
Творю для тебе свій натхненний спів.

Тобі, як лебідь — пісню лебедину,
Останню пісню я віддату готов.
Бальзам на рану у важку хвилину
І клич нащадків — ти, моя любов!

Тобі мій спів, чию красу Всевишній
Благословив, як ранішню зорю.
До тебе в сад я на світанку вийшов
Й серед троянд з тобою говорю.

Це ти — життя мого квітування,
Велика мрія і солодкий сон.
Коронував я вірністю кохання
І честь возвів на непорушний трон.

В далекі дні свої чуття юначі
Я віддавав лише одній тобі.
Ніно, Тамар і Кетеван я бачив
Поєднаних в одній твоїй судбі.

Уже старий, я до життя земного
І охолов, і в землю нахилився,
А відчуття мої як в молодого,
Немов старим я був уже колись.

Хай інші п'ють!.. Мені вина не треба,
Я захмелів од щастя — без вина.
Через мою палку любов до тебе
В очах квітує рідна сторона.

ПОЕТ

То безумець я, то мудрий, —
Як луна слухняна, стежу
За життя бурхливим шумом,
Й небу, й тверді не належу.

За безумство не осуджуй,
Не дивуйся й мудрій мові!
Інший володар роздмухав
Жар у грудях співакові.

В мене в серці, як в свічаді,
Ніби в дзеркалі ясному,

Те свій образ залишає,
Що відбилося у ньому.

Язиком лиш те промовлю,
Що сприйняв мій слух уважно,
Що сприйняв мій зір, що розум
Зважив мірно, змірив зважно.

Я не той, але й не інший,
Як гада юрба й ви з нею.
Я — гонець непосредній
Поміж небом і землею!

СИВИЗНА

О, ні, я не той вже, яким був колись, —
Як болісно сивить людині!..
І дапі, і нагара добра моя
Звучать не так сміливо нині!

Хоч серце лишається серцем живим,
Та б'ється воно не завзято...
Багато я бачив і горя, й біди,
І стогонів чув я багато.

По краплі наповнилось серце мое
Отрутою — жовцю гіркою,
Так само, як повняться довгі віки
Хвилин бистроплинних рікою.

Сучасність отруєно. Нащо ж мені
І жити в майбутньому далі,
Коли й найдорожчу кохану мою
Приречено пустці й печалі?

Як раптом надією — даром небес —
Я серце нещасне зогрію,
Здається мені, наче я Таріел,
Я світлу викохую мрію.

Фрідоне, і ти, Автанділе! Іду
Я з вами, бійці ясночолі!

Нестан-Дареджан на визволення жде
З каджетської злої неволі.

О, це не біда, що я сивіти став!
Закриє сивизну зможу кров'ю.
На дапі і нагарі дам прозвучать
Новітньому я славослов'ю.

Та, леле! Для мене мій сумнів тяжкий
Пекельні страждання готує —
То дзеркалом вабить облесливим він,
То серце і мрії мордує.

Він каже: «Фрідон з Автанділом на бій
Тим часом рушати нездібні,
І до Таріела подібний ви так,
Як кицьки до левів подібні».

Це правда. Та що мені з того? Невже
Хай мрія помре молодеча?
Попереду славних героїв завжди
Іде їх безсилий предтеча.

О, ні! Хай надії ясні розцвітуть —
Душі сивизна не вкриває,
І дапі, і нагара добра моя
Героїв до герцю скликає.

КОХАННЯ

Кохання — дар життя розквітлий,
Солодкий і гіркий до дна;
Спочатку — насолод колиска,
А потім — яма і труна.

Сьогодні в мене ти, а завтра
Перебігаєш, як гонець.

І де сліди твої? Не видно,
Та де ж початок, де кінець?

Хоча тебе і ганяють, судять,
А кожен каже: я твій раб.
Життя свого не пожаліє
Заради всіх твоїх приваб!

Але само ж ти нас недовго
Чудесним тишиш почуттям:
За насолодження хвилинке
Гнітиш отруеним життям.

Та, отже, всяк тебе шукає,
Бо жити хочеться йому!
За мить одну, за мить прекрасну
Віддасть і вічність він саму.

СВІТАНОК

Задумалась гора Мтацмінда,
Вдивляючись за небосхили,—
В ранковім небі зірка мідна
Горить над спокоєм могили.

Пливе у тишину ранкову
Кура під вічною горою,
Немов співає колискову
В борні полеглому герою.

Мтацмінда, як дитину милу,
Єдину і найкращу в світі,
До серця горне ту могилу,
Що освятив Мамадавіті.

Поет, розчулений до краю,
Вдивляється в красу ранкову
Й складає пісню ріднокраю,
Веде з вітчизною розмову:

«У тебе небо бірюзове,
Земля смарагдово буяє.
Приймай мене, вітчизно, знову,
Як лікар хворого приймає.

Не міг я витримати розлуки,
Криваві сльози лив без тебе.

Душі моєї давні муки
Вгамуються під рідним небом.

Мене зустріло в ріднім краї
Ласкаве сонце, ніби сина,
Мені зірок веселі зграї
Всміхалися у небі синім.

Пригасли всі мої печалі,
В душі зросла надії сила,—
Троянди юності зів'яли
Ти знов для мене оживила.

У тебе небо бірюзове,
Земля смарагдово буяє.
Я тут ожив і тут готовий
За тебе вмерти, рідний краю.

Не відречись, моя країно,
Від свого сина, поки світу.
Коли ж умру, то неодмінно
Прислухайся до заповіту:

— В ім'я синівської любові
Мені притулок дай останній
В краю, де небо бірюзове
Й земля в смарагдовім буянні».

* * *

В юності жадав любові,
Серце мліло від чекання.
Кращі роки промайнули,
Я лишився без кохання.

Старість зморшками покрила,
В тілі я відчув знемогу.
Тож чи явиться кохання,
Все одно мені, їй-богу.

Злидні бігали за мною
Від оселі до оселі,—
Все одно скарбів не хочу,
Маю статки невеселі.

Я шукав у світі дружби,
А мене спіткала туга.

Все одно мені сьогодні —
Маю чи не маю друга.

У житті спізнав я кпини
І розчарувань дорогу.
Хто з-за гір мені всміхнеться,
Все одно тепер, їй-богу.

Той, від кого ждав рятунок,
Не схотів води подати.
А помру, чи хто оплаче,
Ще мені не конче знати.

Я вже сивий. Серце — рана,
На душі прокляття брила.
А життя таке байдуже,
Що й життя любить несила.

ПЕРЕД ІКОНОЮ

Люблю, коли тріпочуть свічі
Перед іконою в імлі
І тихий морок таємничий
Вогні осяюють малі.

Горять свічки вогнем нездвижним,
Мов жертва тиха і німа,
Щоб добродайним світлом ніжним
Осяялась безмежна тьма.

Дивлюсь на цю велику силу
В думках солодких і гірких, —
Нездвижний, мов закам'янілий,
Я тут замислився й затих.

Вбачаю рідне щось між нами,
На свічку дивлячись ясну,

Але сприймаю те чуттями,
А розумом не досягну.

Свіча — це плоть моя стражденна,
Короткий гніт — життя моє,
А розум мій і мисль натхненна
Оцим тремливим сяйвом є.

Моя ікока — це вітчизна,
А всесвіт — як величний храм.
Невже, мов свічка благовісна,
Не можу я горіти сам?

Та мій вогонь ще не тріпоче,
Ніхто його палить не йде...
Де ж ти, майбутнього пророче,
Де ж ти, співуча пташко, де?

СУЛІКО

(Душенька)

Між могил ходив і шукав,
Де кохана спить... Не знайти!
І заплакав я, запитав:
«Суліко моя, де ж це ти?»

На кущі троянд я уздрів
Квітку, повну чар краси.
Я питав її, я молив:
«Суліко моя, це не ти?»

Загойдався весь пишний цвіт
І схилив чоло журно вниз,
І перлини рос впали з віт,
Як ясний струмок чистих сліз.

Соловей в гаях не співав,
Скрився на гілках, між листи.
Ніжно я його запитав:
«Суліко моя, це не ти?»

Затремтів співець, цар ночей,
І мені подав згоди знак, —
Застогнав, заграв соловей,
Наче відказав: «Так, о, так!»

В небесах зоря проплива,
Сяє і блищить з висоти.
Звів до неї ввись я слова:
«Суліко моя, це не ти?»

І зоря в одвіт мерехтить,
Шле до мене свій промінець,
І в цю світлу мить, в щасну мить
Шепонув мені вітерець:

«Ти знайшов оте, що шукав.
Нині відпочинь в тишині:
Хай би лютий біль перестав,
Хай би надійшли тихі дні!»

В золотій зорі, в солов'ї
І в квітках троянд ти знайшов
Образ дорогий, взір її —
В них живе твій пал і любов!»

Знак я зрозумів; з тих хвилин
Не блукаю більш між могил,
Не клену життя марний плин,
Не гублю в журбі власних сил.

Запахом троянд я п'янюсь,
Слухаю пісень солов'я,
В сяєво зорі задивлюсь,
І життя земне славлю я.

Силу для життя чую знов,
Не клену його темний шлях,
Бо пізнав тепер, де твій схов:
Скрилась Суліко в трьох місцях.

Що горіти неспроможне,
В темряві гниє поволі.
Тож спали мене, любове,
Освіти дорогу долі!

Навіть мить життя єдину
У яснім вінку проміння
Вище ставлю за століття
Темряви і безгоміння.

Правда, сніг, що впав на гори,
Віє стужею в долини.
Сніг на скронях проникає
Холодом в чуття людини.

Лиш туди, де як огниво
Дух людський горить все дужче,

Не проникне жоден холод,
Щоб згасити жар живлющий.

В серці вогнянім поета
Є чуття, що не загине.
Не підкорять його роки
І не вистудять сивини.

Вірю в святощі кохання
Так, як вірять люди в Бога.
Серце за віттар слугує,
Щоб спалить життя за нього.

Хай офіра ця таємна
В таїні палає стиха,
Та в німотному стражданні
Часом є велика втіха.

ПРОЩАННЯ

(Моїй країні)

Любов, якою я був сповнений до тебе,
Не можуть висловити всіх мов земних слова.
Ти є моїм і подвигом, і словом,
Тобою повниться моя душа жива.

Од юних днів моїх до старості сумної,
Мов шовк коштовний, я перед тобою славсь,
Горів, як та свіча горить біля ікони,
І танув, як вона, і знов огнем займавсь.

Керований твоїм дороговказним сяйвом,
Я віддано ішов по вибраній путі.
Для мене це було бажанням заповітним
І нагородою, єдиною в житті.

Згораючи в огні святим перед тобою,
З тобою злитися і зникнуть я хотів.
Та навіть це чуття священне і пречисте
Укрила брудом лютя і заздрість ворогів!

І що тепер сказати? Нам долі не збагнути...
Нехай же буде так. Такий уже мій шлях,
Що світло ти моє вважати тьмою стала,
Хвалу мою тобі — прокляттям на вустах.

Тебе покинути я змушений одині.
Прощай! Як боляче мені від тебе йти!
Якщо ж я согрівив колись перед тобою,
То милість появи і грішника прости!

ЗАДУМА

Відходжу я й відходиш ти,
О Грузіє кохана!
Я в'яну, та зав'яла й ти,
Мов гілка, в іній вбрана.

Щоб я зів'яв, немов листок, —
Велить закон природи,
Бо замість мене інший хтось
Прийде під небозводи.

А ти, о дерево життя,
Всього народу нене,

Хіба до тебе може смерть
Прийти, немов до мене.

Тисячоліттями цвіла
Твоя краса й натура,
А вже сто років ти живеш,
Як та раба похмура.

Цей вік зачарував твої
Нещасні покоління
І, ніби ненажерний хроб,
Під'їв твоє коріння.

Ні, ти не та вже, що була,
Вже все в тобі прив'яле,
Бо десяти віків плоди
Сто років розікрали.

Тебе голубив, колисав
Твій приятель північний,
Тобі він більше зла вчинив,
Як ворог споконвічний.

Сто років дивляться і ждуть,
Щоб ти нарешті впала,
Щоб сила інша тут росла —
Загарбницька й зухвала.

Сьогодні помарніла ти
Ще більше, ніж учора,
Та чом не відає ніхто,
Що ти боляща й хвора?

О, як це мучить, як болить! —
Твої щасливі браття

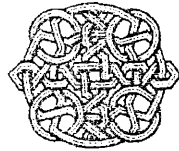
Минуле ганять, шлють йому
Ненависть і прокляття.

Підпомагають ворогам,
Вітчизні ріжуть горло,
І трударями звуть себе
Патріотично й гордо.

А хто почує голос мій?
До боротьби, до бою —
Я кличу, та вмираю сам,
Зів'ялений журбою.

Прощай же, Грузіє моя!
У чорній круговерті
Не впадь! Лиш боротьбою ти
Врятуєшся від смерті.

Не вір, що сяють навкруги
Троянди та лілеї,
І хробака ти не впусти
У цвіт душі своєї.

ВАЖА ПШАВЕЛА (1861—1915)

НІЧ У ГОРАХ

Ніч наступила... На небі
Квітнуть дрібнесенькі зорі,
Місяць іще не з'явився;
Спить, видно, десь на просторі,
Тихо поклавши на руку
Голову в сяйнім уборі.

Ще не послав нам привіту
Він, примостившись на кручі,
Ще не послав і проміння
Вмитися в річці гримучій.
Темної ночі мандрівець
Блудить у пуші дрімучій.

Гори вдягли чорний одяг
І поглядають на доли,
В стоптані девами прірви
Шлють вони вітер схололий.

Темрява вбрала в жалобу
Хмурі ліси й видноколи.

Пугач кричить у міжгір'ї,
Крик його квіти лякає.
Вітер їх кучері гладить,
Варту над ними тримає.
Вщухло. Ні гуку, ні шуму.
Вовчі — й ті стихнули зграї.

Лиш в стромовинах Чатіли
Рине потік гуркотливий.
Тут, і отам, і ще далі,
Де простеляються ниви,
Юних вродливиць нагірних
В'ються й сплітаються співи.

Слава Творцю, що єднає
Звуки одні в спільні хори!

Де ще такою красою
Людські милуються зори?
Горам тут ріки покірні,
Рікам співзвучні тут гори,
Квітам луги піддалися,
Кручам скорились ізвори,
Сам я — теж раб цього всього —
Сповнений ласки й покори.

Втишилось лагідне небо,
Нишком село задрімало,
Раптом опівночі суне
Темної мли сповивало.
З Чорного моря страхіття,
Пащу роззявивши, лине,
Всіх нас, спокійно заснулих,
Так і ковтне, і поглине.
Злива почнеться і вітер,
Гук — наче битви навала.

Трусяться гори і доли:
Жаху година настала,
Суду страшного прищестя!
Ринуть розбурхані ріки,
Дряпають скелі і котятя
Брили і вламки великі.

Часто владарка-природа
В себе сама є рабою,
То нас добром потішає,
То чинить лихо порою.
Рівно чергуються в неї
Справи недобрі й чудові.
Звідти ж, де ніжно ясніє
Цвіт пірімзе на лужкові,
Нагло сповзають лавини,
Сунуть обвали раптові...
Все ж красоти вона повна,
Все ж вона квітне в любові!

СКАРГА МЕЧА

«Ти заржавів, добрий гордао,
Піхви тліють в цвілі й плісені.
Де ж владар твій, щоб засяяти
Змусив лезо, золотом писане?»
«Де владар мій дівся, братику?
Він в Шамхорі впав над кручею.
Сорок чорних ран на тулубі
Кров'ю сходили кипучою.
Виступав він перший в шеругу,
Затискав щита лівицею,
Злою смертю зневажаючи,
Щоб не вкрити ганьбою ницою
Ані війська, ані величі,
Ні корони над царицею...
А тепер, на стінці вчеплений,

Я людців нікчемних радую.
Всім до мене байдам байдуже.
Світ корчмою став проклятою.
Беручи мене заставою,
Лихварі руками ласими
Вряд з аршином, з рахівницею
Викладають над шинквасами.
І ніхто мене не змащує,
Хоч сімсот років мина мені,
І картвел вже не наспівує,
Гострячи мене на камені;
Я його не чую голосу:
«Гей, рубай, клади їх лавою!
Як додому я вертатиму,
У боях не вкрившись славою?!»

ОРЕЛ

Я бачив гордого орла,
Його терзали кані й круки.
Він, зраниений і повний муки,
Уже не міг звести крила, —
Його тягнув, його він тряс,

Страждав, стогнав од зненавиди.
О, довелось в недобрій час
Із вами стрітись, трупіди,
А то за ниви і бескиди
Летів би тільки пух од вас!

Я БУВ У ГОРАХ, НА ВЕРШИНІ...

Я був у горах, на вершині,
Де вечір слався між заграва,
Світлив у небі повний місяць,
Коли я з Богом розмовляв.
Горіла в серці вічна дума,

Пізнати рай, не знати сліз,
Прожить і вмерти для народу —
У мене стало як девіз.
Піду один з гори крутої, —
В провалах тьма та буревій,

Слідом же думи чередою,
Що спопеляють мозок мій.
Як важко, Боже мій, як важко
Зійти з вершин і до низин,
Не допоможуть, не розрадять

Зітханннн й сліз гіркий полин.
Навіщо сходжу я в долину,
Лишаю гори в мить світань,
Де вся душа була, як чаша
Для мук, страждань і виглядань.

МОЯ МОЛИТВА

Господи Боже, у сяйві своїм
Прийми молитву велику,
Щоб не згубилася в серці моїм
Пам'ять твоя довіку.

Серце журбою не вбий молоде,
Дай завзяття юначе,
Щоби не спав я ніколи й ніде,
Тих захищав, хто плаче.

Хочу травною рости на землі,
А не косою бути,
Краще я буду як вівці малі,
Тільки не вовком лютим.

Боже великий, у вічній красі,
Хоч покарай до краю,
Дай мені сіяти добрий посів,
Хоч не збирати врожаю.

Щоб мої діти у різні часи
Не проклинали дому,
В слові моему вогонь не гаси,
Не обездоль сірому.

А між людей не сади за столом
Трупом, що морить мором,
Із безсоромним невркритим чолом,
Із божевільним зором.

Не віднімай у кохання мого
Серця, — втіху єдину,
І не лишай мене гласу свого,
Я ж без нього загину.

Дай мені думи, як болі круті,
Щоб серце полум'яніло,
Щоб я голодним блукав у житті,
А спрага мучила б тіло.

В тому шуканні добра-доброти
Дай мені хоч шкуринку,
Вічного страху твого і мети,
Спокою ж ні на хвилинку.

Дай мені, Боже, на довгі дні
Гніту твого і стуми,
З того у серці палають вогні,
Розуму квітнуть думи.

Щастя тоді відчуваю лиш я,
Як погибаю з болю,
Хай захищає десниця твоя
Спрагу мою і волю.

Душу свою віддаю тобі сам,
Прах — для землі як глина,
Риба — воді, а зірки — небесам,
Батьку і мамі — дитина.

ГОЛОС ІЗ МОГИЛИ

Відточи меча, вірний брате мій,
Відточи його для розплати,
Ворог підступив, підпалив наш край,
Хоче нам життя зруйнувати.
Нагостри меча, щоб волосся брав,
Порадіє меч сам собою,
Як на лезі тім заструмує кров, —
Запечеться кров серед бою.
Ось вони ідуть, проклятуці пси,
Починають різню серед ночі,
І рушниці влад заgrimлять в чаду,
І ядучий дим заklубоче...
Зарида сестра по своїх братах,

Де на рідний край дим послався.
Відточи меча, відточи меча,
Щоб чужих кісток не лякався!
Допоможе Бог тим, хто край беріг,
Поцілунок — дар від Тамари, —
Самоцвітом він сяє на мечі,
Підніми ж його для покари!
Будь орлом в бою, вірний брате мій,
Встали, як щити, гори голі,
Краще вмерти раз, аніж сто разів
Проклинають цей світ у неволі!
Серце аж горить, що ж мені вчинить?
Я — кістяк німий, у могилі,

В мене далина — з дерева труна,
Підвести руки я не в силі!
А душа моя — в божому краю
Ходить, як жива, далиною,
Слави гордий стяг, краю рідний стяг

Тут не проданий, ізі мною.
А в очах стоїть батьківщини цвіт,
На плечах у гір біла хмара...
Не забуде вас, іверійський люд,
Ваш Патара, — Кахі-Патара!

ВТІХА ПОЕТА

В житті я маю втіху та привіт,
І племінь серця відганяє втому,
Я повен дум про добрий білий світ,
Неправди й зла не сотворив нікому.
Хто може бачить мій печальний день
І сліз гірких засмучені криниці?
Та маю втіху, що співав пісень
Землі і небу, дереву і птиці.
Не повз вужем поміж високих трав,
Хода була тверда і гордодужа,
Я на чолі вітчизни вишивав
Слова орлині лицаря і мужа.
Взяли у серце той пісенний плин
Картвели, і абхази, й кахетинці,
Я кликав предків з темних домовин
І цілував їм руки наодинці.
На рани, що від спису і меча,
Я клав пісні з гарячою мольбою,
І труп ожив, як воїн, став до бою,

І запалала золота свіча!
Я меч йому припоясав на стан;
А для землі, що мліла тліном чорним,
Я розігнав посуху і туман
І ліг дощем цілющо-животворним.
Мого кохання зацвіта стосил
Не так, як в інших, — криється золою,
Я побратимам не копав могил,
А хто копав — того залив смолою.
Ні в кого я не відбирав хлібця,
Робив на хліб — і наділяв голоті,
І про любов сурмив я без кінця,
І мертвечині дав живої плоті.
Від мене гомонять льодовики,
Трава й калина тягнеться до Бога.
О будь же осіянна на віки,
Моя деснище і моя дорога!

МИ — НА РІЗНИХ БЕРЕГАХ...

Ми на різних берегах,
Поміж нами річка плине,
І невесело обом,
І моста нема, єдина!
Цілувала б ти мене,
Зашарівшись, мов калина,
Я ж не можу перейти, —
Плеще хвиля білопінна.

Без човна і я, і ти,
Гірко плачем, сонцелиця,
Не допоможуть нам в біді
Ані небо, ні земляця.

Вдвох чекаєм, в самоті
Любий усміх проміниться,
Не долине голос мій,
Гасне в небі зоряниця.

Голос, повний сподівань,
Поглинають чорні хвилі,
Що гуркочуть, мов життя,
В береги свої немилі.
Час минає, час летить,
Краще вмерти в цім безсиллі,
Я ж дивлюсь не надивлюсь,
Доки стане й вік на схилі!

Я ПОБАЧИВ РАЙ

Я побачив рай на цьому світі,
І які ж у нім жили ідеї!
Я його тримав букетом цвіту,
Мав він образ Грузії моєї.

Гомоніли гори і долини,
Квітний мед струмився на обочі,

Сяли щастям подвиги з руїни
І дідів могутніх зорні очі.

Кров і піт несли любов велику,
Меч і колос клалися до рала,
Давнина без розпачу і крику
Сивину у коси повивала.

Очі, очі, ненаситні свідки,
Як тому блаженству не радіти!
Бідне серце, щастя тобі звідки?
Ось твої малі щасливі діти!

Я — безсмертний! Я увесь — обнова,
Я — рівня землі і небозводу!
І пливе солодка рідна мова,
Як безсмертний день мого народу!

НА ЗГАДКУ 1795 РОКУ

Виходить видіння і кличе,
Де сплять у могилах борці,
Обличчя в журбі войовниче
І прангулі сяє в руці.
Підводять коня при знамені,
Підкови дзвенять і гудуть,
У воїна кров на рамені,
В очах від сльози каламуть.
Він повен задуми й спокою,
Тримає меча, як в бою,
Зорить на Тбілісі з журбою,
Образу ховає свою.
Горить полум'яно столиця,
На попелі крові сліди,
Та воїна грізна правиця
Не хилить меча від біди.
Він кличе імерів, алорів,
І повниться гуком земля.
А де ж арагвійці суворі? —
Він їх виглядає здаля.

А де ж та сім'я соколина,
Де воїнів левова рать?
Димить попелищем країна,
І трону ще довго палать...
Вже кров'ю вмиваються скелі,
Долини іверів сумні.
І довго Махмад, як в пустелі,
Летить на баскому коні.
А де ж молоді соколята —
Грузинів могутні рої?
Невже на Крцанісі завзято
Загинули вої мої?
Він кличе до битви і кари,
А бронзові лиця мовчать,
В могилу Вахтанга й Тамари
Поклавши страждання печать.
О горе, яке ти несите!
Нащадки ж поглухли з тих пір,
Ім краще — не ворога бити,
А мазать чорнилом папір!

ВІДПОВІДЬ N

Ти не кажи, що серце помирає,
Лиха ганьба у тому слові є,
Нехай вже той, що розум програє,
Разом із серцем ті слова гукає.

Хто брів не хмуристь в сутінки грозові,
Гріхів своїх ніде не поміча,
Бо воїн, що підняв свого меча,
Його у піхви не вкляє без крові.

У мене серце не вмирає в стумі
І гоїть рани і чужі й свої,
Я чую з неба ангелів рої,
Зі мною небо ділить віщі думи.

«Добром кінчай!» — і дрозж біжить по тілу,
Нікому зло задарма не мине.

Ті голоси відроджують мене,
Проміння ллють в кутину потемнілу.

Ні, не помру в любові до народу,
Вона — не смерть, а посмішка в лиці.
«Панує час», — казали мудреці,
Нехай і так. Нехай січе негода,

І град камінний завдає удари,
Але я повен спраги й сподівань.
Повстане буря в світанкову рань
І розжене зловісні чорні хмари.

І зійде сонце у часи розлуки,
Рабів підніме, стомлених в журбі,
Відчинить рай ворота голубі
Для тих, що зараз корчаться від муки!

БАГАТО ТИХ, ЩО ХОДЯТЬ ПРИ МЕЧІ...

Багато тих, що ходять при мечі,
А менше тих, що з розумом у згоді,
Оті — з мечами — вдень і уночі

Пишаються скарбами на народі.
Відлюдник відцурався суєти,
Кришталі духу висікає вперті,

Та не спроможен обминути смерті,
Рабом землі погоджується йти.

Для смерті рівним є потік життя,
Багатим і убогим знайде зладу,
Принижуємо смерті відчуття,
Коли в руках тримаєм грізну владу.
Добро і зло — для мертвого врівні,

Лихі часи чи добрі — де різниця?
І ця омана світить наші лиця,
Такі байдужі і такі сумні.

Але ж не зле, зітерши смерті пил,
Не похилитись у важкій скорботі,
Хоч би ім'я залишити в чесноті
І цим прикрасить темряву могил!

НАЛИВАЙ, Я БУДУ ПИТИ

Пісня

«Наливай, я буду пити!» —
Юнаком гукав я завше,
А пізніш навчився жити,
В учтах сорому пізнавши.
Не вливай мені у чашу
Кახетинського напою,
Бачу горе й кривду нашу,
Серце в'ялиться журбою.
Я нікчемна тиха порість,
Руки й серце слабосилі,
Не підуть мені на користь
Кახетинські вина милі.
І горлянка в цюю пору
Не пропустить ні краплини,

Мрій потік, що бився вгору, —
Повертається в долини.
Жили зношені, мій друже,
Аж трищать у серці люто,
Не жалій мене ти дуже,
Повну чашу дай отрути.
Забери і хліб із сіллю,
Не зароблений донині,
У знічев'ї та знесилі
Не поміг я батьківщині.
Слалась юності дорога, —
Не робив я добре діло.
Що ж тепер за допомога,
Як волосся посивіло?

ПАМ'ЯТІ ДАВИДА ГУРАМІШВІЛІ

О, як болить моє серце
В тремтячій тілі.

Д. Гурамішвілі

Пророче мій для поколінь,
Мій славний діду, в ніч святую
Твою цілую віщу тінь
І тихим віршиком віншую.
Новин ти просиш і подій,
А що слова мої недужі?
Тому, хто Грузії своїй
Безсмертя виростив, як ружі.
Я теж поет. Не для хвали.
Простіше — віл на цьому світі.
Багато нас, ми всі — воли,
В хлівах на прив'язі, не вкриті.
Ходжу я босий, ледве жив,
Дружина в мене гола й боса.
В твоїх сльозах я заварив
Своїх чуттів рясні покоси.
Багато клопоту було
Тієї з'їжі наварити,
Кого журити чи корити?

Ковтаю гірко, всім на зло.
І не кінчається вона,
І не гублю смаку й донині,
Для тебе й це не новина,
У нашій бідній самотині.
А чонгурі бринить, гуде,
Коли убогий вірш складаю
Та тихо сльози проливаю,
Щоб не побачили ніде.
Допоможи ж мені в житті,
Великий предку, ти і Шота,
Поетом бути, бо скорбота
Засушить серце в самоті.
Допоможіть мені, брати,
Молюсь, благаючи щоночі,
Щоб я дивився вам ув очі,
Сягнувши правди і мети.

ЗАПОВІТ

Вже не лайте ви нас закло,
 Не вертайте жалі стокроті,
 Що багато, ой як багато
 Вам лишили в тяжкій роботі.
 В почуттях, мов святі каліки,
 Ми ридали під час навали,
 А що хворим потрібні ліки,
 Тож не думали й не гадали.
 День вітчизни хилився в скруті,
 Кожна хвилька була немила,
 Ми, батьки ваші, хворі й скуті,
 Задаремно шукали крила.

Вже сідайте хоч ви у полі
 На Мерані Бараташвілі,
 Хай загиблий поет в неволі
 Вас побачить, братове милі!
 Він не знявся могутнім птахом,
 Коли сльози стояли в горлі,
 Він же хоче над власним прахом
 Та почути ваш клекіт орлій;
 Що все бажане встало, браття,
 Можна мертвим спокійно спати.
 І запише синів завзягт
 Мати Грузія, рідна мати!

ІРОДІОН ЕВДОШВІЛІ (1873—1916)

ДРУЗЯМ

Друзі, йдіть вперед, завзягт,
 Хай не рвуть сердець жалі,
 Хоч і кров'ю ви заллягт,
 Й піт стікає по чолі.

Стійте міцно серед бою
 І вперед, забувши страх,
 Звівши гордо над собою
 Правди і братерства стяг.

Ниці хай перед кумиром
 Хилять голови дурні...
 Грім проклягт всім невірам,
 Всім зневіреним в борні!

Хай вони згинають спини,
 Лестягт язиком гидким,

Чують стогін батьківщини
 І радіють дням лихим,

Та майбутнє тлі безсилій
 Грізно кине вирок свій,
 І ганебні їх могили
 Проклене в грозі страшній!

Не повинні ми бажати,
 Щирі друзі, блага їм.
 Ми ждемо на день розплати
 У завзягт бойовім!

В битву, сповнені зневаги
 Проти недругів лихих!
 Друже мій, вперед, під стяги
 Правди і братерства всіх!

ДО ЧОНГУРІ

Ніч глибока. Ніч тривожна.
 Ніби зникло все живе.
 Вітер стогне, вітер виє,
 Вітер жалісно реве.

Для душі, моя чонгурі,
 Ти найкраща із утіх,
 Ти зціляєш рани серця,
 Подруго думок моїх!

Смуток свій тобі вручаю,
Почуття своє святе.
Вітер стогне, вітер виє,
Вітер жалісно гуде.

Скорбні думи... чорні думи
Не дають життя мені.
Жаль гіркий терзає серце,
Зойки у душі сумні.

Втіхо ти моя єдина,
Я свій біль віддам тобі!
Вітер стогне, вітер виє,
Вітер тужить у журбі.

Чи годиться нам ридати?
Боягузи сльози ллють,
На життя широкім полі
Вкрита сльозами їхня путь.

Хто тепер би зміг радіти
І фіалкам, і весні?

Хто б вслухався безтурботно
В соловейкові пісні?

Як трояндами пов'єшся
Ти в годину скорбних мук,
Я тебе тоді, чонгурі,
Кину з розпачем із рук!

Ні, я знову й знову буду
Грати на чонгурі те,
Що підкаже, що навіє
Почуття моє святе.

Я заграю. Ніч скорботна,
Ніби зникло все живе.
Вітер стогне, вітер виє,
Вітер жалісно реве.

Я заграю. Пітьмо ночі,
Я свій біль віддам тобі!
Вітер стогне, вітер виє,
Вітер тужить у журбі.

НА БАТЬКІВЩИНІ

Привіт тобі, країно рідна, —
Колиска літ моїх дитячих,
Кохана мати, шани гідна,
І пра споминів гарячих!

Я знову тут, мов бірюза ти,
Мов самоцвіт в гірській оправі,
Ти — вічний травень, вічне свято,
Ти — райський цвіт в моїй уяві.

З Гомборських гір я бачу знову
Кавказу осяйну корону
І Алазані даль смеркову —
Твоє, сповите цвітом, лоно.

Дивлюсь я, мов Казбек туманний,
Встає в думках моє минуле, —
То біль терзає ненастанний,
То радість тішить серце чуле.

О гори! Згадуєте, може,
Як я зростав на вашім схилі?
В ранковій синяві погожій
Троянди пелюстки розцвілі?

Мене спитайте ви: де нині
Те серце юне і веселе,
Кохання чисте і невинне,
Мов джерело, що б'є із скелі?

Де думи ті, — спитайте в мене, —
Що схожі величчю з горою,
Мов хмар згромадження шалене,
Ширяли крильми над імлою?

Де ділась безтурботність ранку,
Пора весняна буйно-яра?
О так!.. Все зникло до останку...
Стоїть минуле, як примара!

Поникли сни, їх вбило горе,
Їх буря життєва розбила.
Стікає серця жовч у море...
Вже інші на човні вітрила!

По-іншому тепер співаю,
Пісні мої в сльозах і крові.
О гори! Вас люблю без краю,
Хоч ран не втішить цій любові!

Та все ж люблю вас, і надії
Хотів би я сплести з весною,
І серце знов моє зрадіє,
Заграє піснею дзвінкою!

Привіт тобі, країно рідна, —
Колиска літ моїх дитячих,
Кохана мати, шани гідна,
І ліра споминів гарячих!

ПІСНЯ

Хай укрилась ніч імлою,
Й виснуть хмари зловорожі,
І нема зорі ясної,
Й місяць виглянуть не може,

Та світанку ми чекаєм,
І нема в душі вагання.
Чуєш, буря йде над краєм —
Горда вісниця світання!

Хай гроза гуде бурхлива,
Світ вражає блискавками,
Хай з гори стікають зливи,
Лють потоками й струмками,

Щоб мерщій їх дужі крила,
Збивши всі замки залізні,
Для світанку розчинили
Чорні брами зненависні.

Ось чому в імлі похмурій
Ми співаєм без вагання,
І підспівує нам буря —
Горда вісниця світання.

Ось чому в імлі похмурій
Нам не ниє в серці рана,
Бо співає з нами буря —
Вісниця світанку рання!

РОЗБИТА ЛІРА

Не втішаюсь я весною
І не жду від неї див,
Більше лірою дзвінкою
Не тривожу почуттів.

Не п'янять квітки пахучі,
Не чарують пелюстки,
І, стікаючи із кручі,
Навівають сум струмки.

Не піду на луг розцвілий
І на гору не зійду,

Де колись на світлі схили
Я збігав, мов у чаду.

Пам'ятаю... Та для чого
Час той згадувать мені,
У букет в'язать для кого
Нині квіти запашні?

Тихше, спомине! В зневірі
Чую я фіалки спів.
Сльози на розбитій лірі,
Їх троянди цвіт пролив.

ПРОЩАННЯ ЗАСЛАНЦЯ

Я притулку тут не мав ніколи,
І в засланні теж не матиму його.
Та мені, вигнанцю, і в неволі
Не забути краю рідного свого.

Тут моє життя було нужденне,
Буде гірко й там, куди поїду я,
Але скрізь найближча ти для мене,
Батьківщину любя, страднице моя!

Я її згадаю сльози й муки,
І ворожий гніт, і підступи страшні,

І, як наш поет сказав, з розпуки
Чую стогін краю навіть уві сні.

Люди там усі одної долі,
Може, і свого зустрінуть земляка,
Що в снігах, на півночі схололій
Під таким же лютим тягарем ника.

Простягнувши руку, він питає:
«Розкажи, мій брате, як живе наш край?»
Що скажу я? Горе там безкрає,
Скрізь лютує рабство і свистить нагай!

Раптом куля мимо нас пролине,
У багатті тужно спалахнуть вогні,
І почуєм, наче плач дитини
Чи матусі лемент злине в тишині.

А невіддалік, в злиденній хаті,
Чути гук бенкетний зрадників лихих,
В п'яному розгулі і завзятті
П'ють вони вино із келехів дзвінких.

О, прощай, вітчизни рідне лоно,
Пишний і величний Алазані плин,
Мій Кавказе, двох морів короно,
Мій рвучкий Ріоні, вибіглий з тіснин!

О, прощайте... Знаю я, що часто
Буду згадувать вас, гори і поля,
Та лиш мрія там блисне квітчаста
Замість тебе, земле сонячна моя!

Полетить на батьківщину мрія,
Полетить і в темі ночей, і в денній млі.

Як вона здригнеться і змарніє,
Чорний хрест узрівши на гірським шпилі!

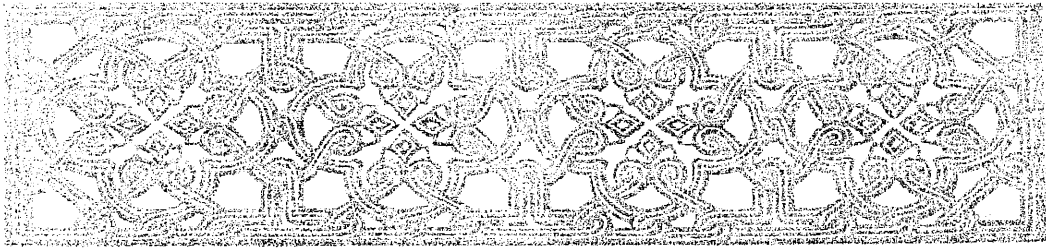
Що сказать тобі, о квітко зблідла?
Я давно сказав: «Прощайте, рідні всі!»
А колись отут троянда квітла,
І раділи ми її земній красі.

Я пригадую і шелест ниви,
І дзюрчання променисте джерела...
Тільки квітку раптом смерч бурхливий
В дряговиння вкинув, щоб у нім згнила!

Тінь од квітки, що тобі сказати?
Люба, я скажу, що до лиця тобі
Й серце лева, й ніжність голуб'яти,
Хоч навколо ворон кряче у клятьбі.

Прощавай же, рідна! Я в риданні
Буду згадувать про тебе й жалкувать,
Що не зможе ліра у засланні
Журну батьківщину співом розважать.

Грузинська поезія ХХ століття

НОЕ ЧХІКВАДЗЕ (1883—1920)

ТБІЛІСІ

На хресті розп'ятий, ти заломив стражденно руки,
Кров'ю зрошений в віках, змитий слізьми горя й муки,
О Тбілісі мій, не раз ти у полум'ї конав,
Але твій величний храм неповергнутий стояв.

Зводився між гордих скель сам ти скелею крутою
І ніколи не жахавсь перед вражою ордою,
Хоч криваві хвилі їх ударили в берег твій,
Серце билосся твоє, смілих сповнене надій.

Ти зазнав весь шал злоби нападу чужинців диких,
Та зберіг дух бойовий, смілість мрій своїх великих,
У потоках сліз зростив вічне прагнення й любов,
Мрію Грузії святу: волю їй вернути знов.

Ти натхнення дав орлам гордо в небесах ширяти,
Промінь волі кинув ти крізь тюремні чорні ґрати,
І зметнув під небеса ти відродження вогні,
Що вигоюють жалі, шлях освітлюють в борні.

Та не терплять сили зла цих ясних огнів світанку:
Їм би зруйнувати все, сплюндрувати до останку,
Осквернити храм святий, світлу пам'ять Руставелі
І залити кров'ю геть гори Грузії веселі.

Але ти стоїш, як твердь, мій Тбілісі непохитний.
Хай іще на тебе крук нападає в час досвітній —
Переможцем будеш ти! Не страшить тягар оков,
Доки е у світі віра, справедливість і любов!

* * *

Чи жде на мене хтось? Чи любить хтось мене?
Я плачу, бо ніхто нізвідки не гукне.
Так холодно навкруг... Скрізь ніч, і кров, і кров.
І серце так болить. Хоч щось мені промов!

Співаю сам собі... Мовчить глухе село...
Кому я розповім про муки і про зло?
Нікого більш нема, ждуть нікого в житті.
Таємний друже мій, дай руку в самоті!

Я хочу полетіть, але, скажіть, куди?
Де край, де б не було ні смутку, ні біди?

Йде всюди боротьба, насильство і розбій.
Сконаю скоро я в могилі похмурній!

Ти відаєш, кому любов я присвятив,
Але жорстокий час надії всі розбив,
Трояндами ніхто не слав мого життя,
І доля вкинула любов у небуття!

Питаєш ти мене, чи залишився хтось.
Далекий брате мій, все прахом розійшлося.
Натхнення трачу я, точку даремно піт.
Що міг поет вчинить?.. Сконати в цвіті літ.

Нудьгуєш по мені? Не пам'ятаю я,
Щоб хтось мене любив. Страшна печаль моя! —
Замість пахких троянд я лиш страждання знав,
Ішов завжди вперед, боровсь, не спочивав.

Але скажи, хто ти? Як муки самоти
Відомі і тобі — для мене рідний ти.

Чом не співаю я, знедолених співець?
Чекай, я з цим життям розправлюсь накінець!

Як рідний ти мені... Чи любить хто мене?
Я ще живий. Озвись!.. Ніхто більш не гукне.
Так холодно навкруг... Скрізь ніч, і кров, і кров.
І серце так болить. Хоч щось мені промов!

ЛІС РУБАЮТЬ

Ліс рубають... І летять на землю листя й квіти,
І ламаються сучки, почувши смерть свою.
Падає підтятий дуб, густі простягши віти,
Чути стогін-плач землі, орлиний зойк в гаю.

Ліс, радіючи, зростав, стрункий і кучерявий,
Мріяв знов зустріть весну у розцвіті снаги,
Потішав людей він у своїй красі яскравій,
Не гадав, що люди — це для нього вороги.

Як і міг таке гадати він? Адже ж одвіку
Вірно служить ліс людині, шле притулок їй.
Гляне селянин на ліс, на зарость лісу дику
Й поспішає відпочити у тіні лісовій.

Треба дров йому сухих? У лісі їх чимало.
Досить позбирати хмиз, щоб не губить дубків.
Скільки є повітря там! Щоб серцю легше стало,
Дихай соками його... Хто нищить ліс посмів?

Хто це виявив таку злобу і лють раптову,
Хто наваживсь ліс веселий витнути до пня?
Хто позбавив оленів і спокою, і схову?
Через кого в розпачі блукає їх рідня?

О злоба людська! Вона руїну робить з раю,
Власними руками нищить геть життя своє.
Споконвічний гаю мій, красо зелена краю,
Хто оздобить рідний дім, що пустою стає?

АЛЕКСАНДРЕ АБАШЕЛІ (1884—1954)

МІЙ ДІД

В Бога він вірив, у вище його провидіння,
Землю всеплідну, зірок обертання любив;
Мудрість таїв він, як в надрах таїться коріння,
Духом своїм був твердіший за твердість дубів.

Хворість замучила сина, укохану парість.
Смерті непрохана тінь затемнила вікно.
Брови насупивши, він заgrimів: «Я постарівсь!
Черга моя! Так у світі ведеться давно!»

Потім роззувся й, вірвовкою стан свій обвивши,
Божій іконі насміливсь в обличчя гукнуть:
«Я вже старий, я на попіл згорів, о Всевишній!..
Синові хочеться жити, а мені — час у путь!»

Перед іконою впав на коліна і свічку
Стиснув між пальцями, гордих не стримавши сліз.
Ангелу вогнища пообіцяв він ягничку,
Богові в жертву освячений хлібець приніс.

Але не зміг прихилити молитвою Бога,
Щедрим дарунком його підкупити не зміг.
Трапилось те, що навік здивувало старого:
Батько мій вмер, а мій дід залишився в живих.

Стежку до церкви забув він з тієї години,
Небо брехливе прокляв, не моливсь на зорі.
Кривди Всевишньому він не простив до кончини
І од причастя odmовивсь на смертнім одрі.

Ця боротьба не була для старого легкою:
Вірив — на муки страшні прирікає себе.
Як не вражатись величним героїством двобою
Ратая вбогого з Богом землі і небес!

Часто я думаю: що мені з вірша такого,
Як не зуміє він в серці людському збудить
Пал той, що діда мого піднімав проти Бога,
Дав йому силу причастя зректись в смертну мить!

НОВІЙ ГРУЗІЇ

Снігу мкінварського біла зажуро,
Мло від Кури до небесних чертогів,
Гір із долинами тигрова шкуро,
Хрещена тінню олєнячих рогів!

Ярі дощі, гримотливі перуни,
Квітть, пересаджена в гори з лазурі;
Ліри Шота заворожливі струни,
Музи Акакія звучний чонгурі!

Давніх підвалин твердині сповідні,
Скроплені кров'ю зборонців та воїв!

Подвиги пращурів, подиву гідні,
Та несхолола колиско героїв!

Земле з долоню, де роси, як майво,
Земле крицева, міцна, тугоядра!
Блискавок зливо та Всесвіту сяйво —
Зоряним зрином розбрунені надра!

Сонця ранкового радісне свято,
Місяця срібного благословення!
Славо, що вгору злинаєш крилато,
Вся ти — новітньої Грузії ймення!

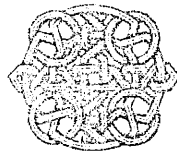
ДЕВ'ЯТЬ ДЖЕРЕЛ

У нас це число, як любов, звичаєвить:
Моря, чи дуби, чи ворота, чи гронця,
Чи гори, чи крила, — проміниться «дев'ять»
Легендою дев'ятиокого сонця.

Були ж бо: Шота, Чахрухадзе, Шавтелі,
При них стоїмо в шанобливій молебі.
Ці дев'ять імен — як стрімкі цитаделі,
Як світочі величі в нашому небі.

Це їх славословлять серця полум'яні:
Це Гурамішвілі просодія княжа,
Це Бараташвілі та Орбеліані,
Це струнні Ілля, та Акакій, та Важа.

Це саду грузинського врунисті хмелі,
Суворі вітри крізь прозорі алюзії.
Лягає свята благодать Руставелі
На дев'ять джерел поетичної Грузії.

САНДРО ШАНШАШВІЛІ (1888—1979)

КАХЕТИНСЬКА НАРЕЧЕНА

Увійшла в барвистих шатах до осяяного саду, —
Хтось її грудей торкнувся, наче грона винограду.
І вона тріпоче й мліє, на любовну жде розраду,
Роздає дари солодкі, чарівничу ле принаду.

Ждеш її, до неї линеш, мариш спраглою душею,
Що вона, тебе зустрівши, втішить ласкою своєю
В час, коли згасає сонце, й промінь в'яне над землею,
І роса вечірня пада на похилену лілею.

Уведуть в квітучу вежу наречену чорноброву,
Трон поставлять, і розкішно, як осінніх днів обнову,
Заплетуть вгорі над нею з грон гірлянду пурпурову,
І шербет зіллють з нектаром в річку пахоцців
чудову.

Скоро вступить наречений в це пристанище дівоче!
Рот, немов гранат достиглий, тайним трепетом
тріпоче,

Щоки пристрасно пашіють. «Хто зірве мене?» —
шепече,
І в очах бездонно-чорних хіть пожадлива мигоче.

Вже вино кипить янтарне, вже шумує, сяйвогранне.
Блазень наш, мов цап, стрибає, суне скрізь обличчя
п'яне,
В'ється коло молодої, то зачепить, то погляне,
То одну підхопить дівку, то до іншої пристане.

Він бурдюк в руці тримає — добре випив з кимсь
у парі.
«Нареченого чекають. Гей, співайте, сазандарі!..»
Вносять роги, точать вина — час кружляти
повній чарі!
На заріз бика виводять і овець женуть в отарі.

Щоб прибрати стіл, з комори скатертини краці взято,
На багатті смажать м'ясо і хлібів печуть багато,
Починається надвечір урочисте й пишне свято:
Молодий до молодої вступає бучно і завзято.

Неясні передчування, дивні мрії мучать жінку,
І вона фату скидає, шовком виткану хустинку.
Б'ють в долоні. Блазень з нею йде, танцюючи
лезгинку.
«Поспішай же, наречений! Не спізняйся й на хвилинку!»

Навкруги троянди квітнуть, пахнуть росяні їх брості.
Засмутилась наречена, серце ние в темній млості.
Де коханий? О, без нього нащо шум цей, учта й гості?
Зник юнак її весінній, наче сонце в високості.

Цілувала сяйні очі, віддала любов єдину,
Та сьогодні інший мусить стати в неї за дружину,

Бо коханий кинув лобу на журбу і самотину...
Йде весільний поїзд. Треба привітати вином гостину,

Треба перед нареченим нахилитися в поклони,
Килими гостям послати жовті, сині і червоні,
Щоб сідали, щоб гуляли, ріг затиснувши в долоні,
Щоб лунала пісня дзвінко у застольнім передзвоні.

Один одному співати всі, сп'янівши, заважають,
Тамаду за неслухнянство з місця чільного скидають,
Скрізь п'яніють, скрізь гуляють, спорожнілий ріг
жбурляють,
Чару, вимащену жиром, трунком сповнену, хияляють.

Вбрались гори в дим рожевий. Час надходити світанню,
І, розсипавшись росю, йде туман над Алазанню.
Гості сплять; лиш дехто чує, чару випивши останню,
Як заграла ніжна скрипка спів саарі — пісню ранню.

Змовкли всі. На славу ранку лине скрипки голос смілий,
Несучи у далеч мрії. Тільки блазень, геть сп'янілий,
Став, до дерева припавши, перевтомлений, безсилий,
І в його нещасне серце входить розпач темнокрилий.

Плаче він, лице сховавши у долоні похололі,
Непомітно вболіває, ронить сльози марні й кволі.
Чом ридає п'яний блазень? Про які він знає болі?
Нащо скаржитись самотно? Нащо стогне мимоволі?

Таємницю молодої, тільки блазневі відому,
Він замкнув на віки вічні в серці бідному своєму.
Знає він, що втіх не буде у житті її гіркому.
І сопілка блазня грає про осінній сум і втому.

ДУБ ЗВАЛИВСЯ В ЧІАУРСЬКОМУ ЛІСІ

Ліс Чіаурський вінцем Алазань обступає,
Ріка ж простяглася під сонцем жовтогарячим,
Немов крокодил, похмура. Всмоктує в себе, вбирає
Своїх супутників млявих — притоки свої ледачі.
І лиш мілководна Швидеба, зібравши сили останні,
Відходить, аби не втягнутись у темний холодний вир.
І все-таки втягнеться згодом, своє злиття з Алазанню
Оплаче сльозами високих, сльозами засніжених гір.

Дубняк молодий, кучерявий! В його буянні помітні
Землисті пліщини згрищ, сліди вітроломних погроз.
На тілі велетня дуба, як зморшки тисячолітні,
Лежать незгладимі відбитки давно переможених гроз.
Тут навіть глухі кошмари поважливо стишують кроки.
Тут жиром землі духмяним горбаті живляться пні.

І дуб Чіаурського лісу, гілками упершися в боки,
Пригадує сни й билиці, загублені в давнині.

Крізь хащу, у просвітах, видно руїни старої фортеці,
Канал пересох і каміння порепалося від жару.
Блукає замислена тиша, розбуджує спогади
в серці,—

Тут битви страшні буяли прадавньої ще пори.
Якби дубам предковичнім дар слова природа
давала,—

Яку ж би оповідь буйну розкинув дуб на вітрах!
Отут, на корі пробитій, поранена тінь ночувала.
Омела п'явковий пазур встромляє в замшлий прах.
Скиглий ікластий пугач, ніби горе пророчить.
Спохмурений дуб сотає нерадісні думи вночі:

А що, як минуло величчя і дуба звалити хочуть?
А що, як його під корінь рубатимуть рубачі?

Сказали: «Треба зрубати!» Сокирою в тіло впилися,
Дзвінка поперечна пила розкрояла дужий м'яз.
А дуб бунтував парусами гілля і зеленого листя,

Хоч кров, як з бичого горла, забризкала землю враз.
Тримався землі корінням. Пригадував давні грози.
Та раптом здригнувся тяжко, аж вітами загудів.
Хитався, хилився, падав, ламаючи все по дорозі.
Нарешті звалився. І хлопець ногою на нього ступив.

ПЕРСТЕНЬ РУСТАВЕЛІ

I

Зрікся відрод сьогосвітніх
Шота, співець сяйнолиций.
Туга за ним — у народі.
Жаль — у палатах цариці.
З дня, як прийняв він чернецтво,
Днів проминуло чимало.
Смуток сповинув Тамару,
Журним життя її стало.
Зблякли на прапорі барви.
Серце не зблякло в цариці.
Що вона в серці ховає,
Думи які й таємниці?
Спогад про Шоту узори
В серці смутному виводить.
Марно Тамара чекає —
Він не іде, не приходить.
Може, замовкнувши нині,
Мертвий десь спить в домовині?

II

Ген за горою, за морем
Звів монастир свої стіни.
Тужно простерся там Шота
В закутку темнім хатини.
Ревно на грудях старечих
Перстень якийсь він ховає, —
Вийме його, поцілує,
Ніжно на палець вдягає,
Ні, він не може в могилу
Персня з собою забрати!
Краще послушнику-хлопцю
Пам'ятку цю передати!
Каже він: «Хист мій таїться,
Як в талісмані, в цім дарі.
Я віддаю тобі перстень,
Щоб повернув ти Тамарі.
Скарб, що дістав од народу,
Я не візьму до могили, —
Іншим поетам лишаю
Дар піснетворчої сили;
Хто його власником буде —
Шану безсмертну здобуде».

III

Юний послушник з дарунком
В Грузію рушив охоче.
Сплющив тоді Руставелі
Смертю потьмарені очі.
Швидко юнак переходить
Гори, ліси, оболоні;
Ось вже на кручу він вийшов,
Бачить струміння Ріоні.
Путь через Ліхські узгір'я
Стелиться в лісі густому.
Змучений путтю мандрівець
Терпить пропасницю й втому.
Хворого хлопця селяни
В хату ведуть відпочити;
Збіглись ворожки до нього,
Важно ідуть ворожбити.
Все він верзе в маячінні,
Тільки про перстень — ні звуку.
Може, він вмере, не поклавши
Персня в Тамарину руку?
Довго метався в нестямі,
Врешті втомився і згаснув.
Гірко оплакали люди
Смерть юнака передчасну.
В кого ж лишився той перстень,
Дар незрівнянного Шоти?
Хто розшукати зуміє
Перстень, захований доти?

Прагнім же цього клейноду
Всі ми, поети народу!

ВАЛЕРІАН ГАПРІНДАШВІЛІ (1889—1941)

КВІШХЕТСЬКИЙ ВІТЕР

Квішхетський вітер пригорнув мене,
Немов помітив, приголубив наче,
І все шептав невтомно про одне,
Що й досі серце маю я юначе.

За руку взяв, як німічне маля,
І посадив гойдатися на релі.
«Твої, — сказав, — ці луки і поля, —
Тож полетім, де жайворонків трелі.

Щоб ти, співець мій, не шукав мети
У голубих просторах небокраю,
Щоб лжепророкам не вклонявся ти
І гніт років не звав блаженством раю.

Щоб спрагою не спалював уста
І не кохався в прагненнях надземних,

А був завжди міцним, як добра сталь,
І не шукав собі страждань даремних.

Покаже море велич нам свою,
Гірські хребти політ наш не зупинять.
Побачиш, де веселки воду п'ють,
У храм краси ворота нам відчинять...

Чого ж чекать! Мерщій летім, летім!
Пташиним співом, шумом лісу станем.
Лишай хутчій усе в багні отім, —
Угору злинем, до вершини прянем!

Бистріше за літак ми будемо летіть
І жменями збирати будем зорі.
Зупинимось десь поміж хмар на мить
І знов на рідні спустимось простори!»

НЕ НАДРУКОВАНИЙ ЩЕ ВІРШ

Я вірш новий повторюю стократно,
Щоб в нього вкласти почуття живе.
Ніколи вірш не прийде безтурботно, —
Тяжким трудом буває він сливе.

Як той приборкувач, що учить звіра,
Приборкую нескорені рядки,
Щоб зазвучали, як струнке шаїрі,
Невипростані речення й думки.

І, безліч раз свій вірш переспівавши,
Чаклую я над ним, щоб дужим став,

Щоб мрій моїх красу всмоктав назавше,
Вогнем мого дерзання запалав.

Мій вірше, пам'ятай: ти для народу
Мечем надійним у бою служи!
Вражай, як блискавиця з небозводу,
І знищуй підлі задуми чужі!

Невпинно йди вперед, змагайся люто,
Та не шукай у мене опертя:
Живи, як славу зможеш ти здобути, —
Вмирай, якщо достоен забуття...

ВЕЧІР В САГУРАМО

І знов Ілля у пам'яті воскрес,
Із хвиль Арагви сплив, як із туману.
Звилась чинара у блакить небес,
І я її любить не перестану.

Бо сиротливо тулиться вона
До сірих стін спустілого балкону.

Мов Таріеля жде Нестан сумна,
В тяжкій журбі чинара хилить крону.

Шепоче лист в солодкому півсні
Ім'я поета ніжно і привітно.
Величний образ і його пісні
Живуть, звучать усюди заповітно.

Вони летять, де гори в вишині
Одна по одній піднесли вершини.
Землі ції, здається так мені,
Живе тут добрий ангел і понині.

Дзюрчить струмок тихенько у дворі,
І гомін трудовий гримить у хмарі.
Сьогодні всі гордяться трударі
Загесом світлим, новим Натахгарі.

З «Како-розбійника» мені рядки
Вчуваються у шелесті чинари.
Життя мене стрічає гомінким
Юнацьким сміхом, що злетів до хмари.

І як доби великої співці
Над Сагурамо заясніли зорі.
Чинара спить в осяйному вінці,
Їй сняться сни щасливі і прозорі.

ТАКИЙ ВІРШ

Вірш — то для мене багатство єдине,
Жити на світі не можу без нього.
Інше багатство мені не потрібне,
Інше натхнення мені ні до чого.

Переповісти б у вірші одному
Все, що повинна сказати людина.
Хочу згоріти в огні очисному:
Вірш цей — то пісня моя лебедина.

Ціле життя — терпеливе чекання
Пісні такої й такого пожару.
Скільки років я шукав без вагання
Колір таємний незнаного чару.

Більше не хочу страждати, не смію
Дбати постійно про тіло та душу,

Бачити днів огнедишну стихію,
Рими й слова добирати не мушу!

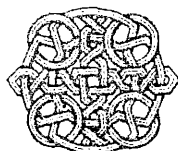
Годі! Хай дійство скінчиться пекельне,
Вірш проспівати востаннє я хочу.
Хай надрукують його після мене —
Мій заповіт, моє слово пророче.

З раною в серці я скрикну: «Огидна
Доле, пусти — хай навіки спочину!»
Прийме в обійми земля мене рідна,
Зорі у небі оплачуть кончину.

Вірш написати б такий, щоб потому
Більше і жити на світі не треба.
Пам'ять у вірші, у слові святому
В рідному краї залишу про себе.

СЕНТИМЕНТАЛЬНИЙ ТРІОЛЕТ

Сумую я, мов горобець зимою,
Мов білого Версаля сни осінні.
Твоя краса в моїх чуттях віднині.
Сумую я, мов горобець зимою.
Я сльози лив із тугою німою,
Мене вкрив сніг розлуки в самотині.
Сумую я, мов горобець зимою,
Мов білого Версаля сни осінні.

ЙОСИП ГРИШАШВІЛІ (1889—1965)

ПРОЩАННЯ З СТАРИМ ТБІЛІСІ

Тлумачив ти ієрогліфи,
Віки, як літери, читав,
Та не знайшов ні в снах, ні в міфах
Таких завулків і застав,

Таких кривуль, як в Сірачханах,
Де падає на п'яний брук,
Вином народжений, в туманах
Чарги та чіанурі звук.

Часи минулі тут сплелися
В тяжкий потік, в німий порив.
Збагни, збагни мене: Тбілісі
Я до загуби полюбив.

Збагнеш: мене вже не злякає
Поетів осуд, лайка, крик;
Ось тут минувшина лягає, —
Її я розуміти звик.

Дивись — видовище цікаве.
Та вже в гарбах не бачить нам
Людей побожних і лукавих,
Що плазували в хмурий храм.

Вина не носять на могилу,
Багдадська шаль зотліла геть,
Старий духанщик втратив силу,
І зникла прастара мечеть.

Бій навкулачки з чехардою,
Танки й пісні старовини, —

Мов попливли десь за водою
І не повернуться вони.

Лежу я навзнаки на ганку, —
Бушує вулиця під ним.
Світанок вибух, — на світанку
Я в гості йду до любих рим.

Вслухаюсь, — може, вчую звуки,
Далекий відгомін зурни,
Та вітер обійшов завулки
Якраз не з тої сторони.

Он загудів гудок високий, —
Це не бенкетів дикий гам.
Крутої криці крики й кроки, —
Що з ними й нашим йти ногам.

Що пригадаю, що забуду?
Невже в минулім почуття?
Меджнун без Лейли, хай я буду
Предтеча іншого життя.

Старий Тбілісі! Я не стану
Тебе вславляти, як колись, —
В дорогу до нового стану
Ти вирушати підведись!

Старий Тбілісі! В путь одразу!
Нема колишніх почуттів.
Я хочу з друзями йти разом
По радісній, новій путі.

ДО АШПАШХАНІ

Михайлу Чіаурелі

Я до Ашпашхані, де скелі-скелети
І де Нарікала з сумними очима,
Спускаю повільно. Гукнуть до бенкету
Два злодії давні і двері прочинять.

«Віншуй нас, Пірузе!» «Привіт вам, друзяки!»
Вони мене приймуть за третього звично.
А хто від вина стане з часом ніяким,
Сотворить й покаже попереду нічка.

Бенкетники! Древній Тбілісі потисне
Безкровну вже руку мою невеселу.
І що це за гульбище, врешті, без пісні?
І де тут колишній карачохелі?

Фальшиві чуття, голоси-чужаниці,
Нікчемні картини з осколками драми.

І мерікіпе, вельми знаний п'яниця,
Мене поцілує масними губами.

Я склянкою брязну, щоб всі мене вчули:
«Нових вас ні в браття, ні в друзі не хочу!»
І бризну сльозою, як кіндэмараулі,
Пролите на кінто барвисту сорочку.

КВІТЕНЬ У ТБІЛІСІ

*Експромт після виходу з архіву,
коли в повітрі лились пахоці весни.*

Нащо ця архі-порохня,
Що мені серце й душу палить?
Не відаючи ночі й дня,
Копаюсь в болях і печалях.
Та стрепенись! Куди бредеш?
Від ніколи аж по ніколі?
Сосо, який погожий день!
Сосо, а скільки король навколо!

З паперами веду війну,
Як з девами стоглавими.
За риму, навіть чарівну,
Не кину свого плавання.

По горах сонце молоде
Жбурля смарагди й лали...
Поглянь, який погожий день!
Егей, які навколо кралі!

Та як же без красунь?! Поїть!
Хмелить мене природою!
Наповніть скриньку вуст моїх
Цілунками і подивом.
Бо старість к серцю припряде,
В чеканнях сам себе обділиш...
Дивись, який погожий день!
Егей, які навколо діві!

ТИФЛІСЬКА ЗЕМЛЯ

Бунт хмар Земля погнала пріч,
А Сонце гамлетівським лезом
Посеред вогняних мережив
Огранило дорогу в ніч.

Діяння ці не родять мисль.
Та, земле, вирви серце з себе!
Гострішого, ніж мій Тифліс,
Й ніжнішого — нема у тебе.

Ступаючи на камінь стертий,
Мені так гордо, так людинно...

У серці вершники й поети
Гру з долею ведуть невпинно.

З корінь Тамар і Русудан,
Георгія — вся віра й сила.
Тифліська земле-мати, дай
Ще молока і пружність крилам.

Та доля чує не мене.
У тьму Земля і вись вповита.
Лиш вірш у очі зазирне,
Немов Ілля з чолом розбитим.

МІЙ ПІДЙОМ

Колись ходила ти зі мною
І не боялася підйому.
Тепер, спинившись під горою,
Говориш ти мені про втому.

Можливо, ця гора й висока,
Але я пам'ятаю, мила,
Яким легким ходила кроком,
Коли любила ти, коли любила!

Ішла по скелях прямовисних
З привітним лагідним лицем,
Гарячий вітер Субсаркиса
Здавався ніжним вітерцем.

А я співав і посміхався,
Бо мій підйом на дикі схили
Тобі рівниною здавався,
Коли любила ти, коли любила..

КОНСТАНТИНЕ ЧІЧІНАДЗЕ (1891—1960)

АПОЛОГІЯ РІОНА

Твоє високе джерело сьогодні вдруге бачу.
Тут, нагорі, наймення Фаз якраз тобі до речі.
Червоні крапочки пестрюг мені ти в очі мечеш.
І ніжний, і прозірчастий, немов сльоза дитяча.
Твоя вода — як молоко; я жменю п'ю по жмені.
І дно твоє, мов попелом, камінчиками вкрите,
Пригаслим сявом тремтить і ластиться до мене.
Тут бистра течія твоя, на білий кипень збита,
То золотом оббрижкана від сонця полонини,
То блідо-синява в ярах, де вічно тінь глибока,
Зеленим похилом біжить і рине на долину.
Та дещо й інше довелось узріти ненароком
Очам моїм: я свідком був твого буйнування.
І неоднаково звучить моє про тебе слово,
То лагідно окреслене, як вишиття шовкове,
То, як щетина кабана, шорстке на доторкання.

Торік це сталося. Осені притаена недуга
Чарівно жовтим янтарем красила все в околі;
Біль зов'ядання терплячи безмовно, дні поволі
За днями йшли, радіючи, неначе ті подруги.
Востаннє дихали поля усмішкою живою;
І ліс знеможений дримав у мертвому спокою;
І в древній пам'яті своїй, здавалось, воскрешав ти
Медю, руно золоте, вітрила аргонавтів.
І тури в передзорній час, ходою сторожкою
До тебе звільна ідучи шукати водопою,
Ламали мріяння твоє про стародавні літа.
А ввечері, як пасма гір здіймали грозовито
Мовби посічених верхів під небом притьмарілим,—
У зграї бистрих гончаків, лук держачи в правиці,
На пасовище сходила Діана блідолиця,
Щоб виснажити ловами своє безстрасне тіло.

Та несподівано парча і златоглав блакиті
Змінилися на пелехи подертої повстини.
От небом, наче ступою, навкружні гори вкриті.
От, крячучи уривано, десь ворон перелинув.
І розгорнувся скритий гнів понурим карнавалом.
І страшно, тяжко гуркнув грім із хмарної завали.
Тяжке зітхання рушило бір Глоли ялиновий.
Коли, спанхнувши, блискавка сіпнулася нервово,
І небо приголомшене вниз ринуло шалено,

Шумливо зворухнулося гілля дубів на схилах,
І краплі зливи падали і розправляли крила,
Неначе птаха-велетня пташата незліченні.
Із русел вийшли ручаї й потоки, повні злості,
І, божевільно скачучи по кручах та яругах,
В провалля-гнізда мороку — гунули з високості.
Колише океан імлі страшні свої потуги
І, звільна зупиняючись, узгір'я крийма криє.
Такими ріками пливуть глибокі водорії,
Неначе буйно потекли, розтанувши одразу,
Сніги одвічні, і льоди, і глетчери Кавказу!

Ти наповнявся водами. У хмаровій обслоні,
Жадливо потягаючись, ти на своєму лоні
Розклав бербена, як списи загрозливі, — і сильно
До гір покрикнув, щоб тобі дали дорогу вільну.

Тебе виттям і клекотом стрічає Сакаура,
Гарула теж понеслася, поля кругом заливши, —
Уже торохнява млинів її не сердить більше,
І, горда на здобуток свій, вона, як вірний джура,
Тобі трофеї оддає: шалівки, крокви, лави.
До тебе приєдналися нарзанів води ржаві,
І от тобі уже пора до бою грізно стати, —
Спочатку ти лизнув і вмить розніс усі загати,
А далі на Онійський міст накинувся спрожогу
І несподівано здобув велику перемогу.
Надовго розлучилися з тобою зарічани
І сьогобічні жителі, бо з гуком несказаним
Потужний одірвався міст од берегів розмитих.
Тобі Джеджор улесливий складає хвальне слово
І сповіщає, що «Кведрул готується раптово
Наринути і сточище твоє ущертъ залити».
Мов бороною, перейшов ти по полях сорійських;
Вся в панцирі кремінному, дві башти знявши вгору,
З тобою розпочати бій наважилась Скодора,
Але не пощастило їй твоє відбити військо.
Із Цесських гір розвідачем злетів орел, високо
Піднісся й береги твої оглянув пильним оком.
От із далеких полонин, як буйвол роз'ярілий,
Лухун до тебе дико мчить, васал і друг твій милий!
О, ще ніхто не дав йому догани зроду-віку,
Але сьогодні він здобув собі опрічну славу:

Він люто Коретул розбив, руйнує і Ураву,
Стовпів, колод, ще й наметнів примчав тобі без ліку!

Ваш клекіт, ваші лютощі ніч роздирають сонну.
Од страху затрусилися портали Баракону.
Розкрилась несподівано велика усипальня,
І в блиску вийманих шабель сини Ростома швидко
Осліпленого підняли нагору батька. Видко,
Напав на них підступний цар. У клопоті нагальнім
Старого в панцер одягли залізний, на пістолях
Кремені випробовують. Будь певен, Соломоне!
Не трапиться осічки... О! Тут міг би ти, Ріоне,
З часів колишніх не одне згадати мимоволі.
Тамара тут була, сюди і Кахабер приходив...
Тепер тобі не в голові минулого пригоди.
Уже готовий Хідікар до зустрічі з тобою!
Вперед метнувся ти, і там, де в дні зими безкрилі
Ти мирно і спокійно сниш, і сяєш бірюзою,
І шовком стелишся, — тепер твої ревучі хвилі
На боротьбу із скелями знов кинулися сміло.
Та з високості Веліет списа тобі, дракону
З роззявленою пащею, встромив глибоко в тіло.
Здригнувшись люто, увігнув ти спину і з розгону
Поміж підпорами моста промкнувся, звір жорстокий.
Та, як сідло на мчущому коневі, міст устояв
І давньою твердиною тебе затис під боки.
Кричить Крихула до ярів, насичених водою,
Щоб обертали всі шляхи, всі житла на руїни,
І гук її, неначе спів Андуркапара, лине
І на квабткарських левів жах нагонить. Як шуліка,
Додолу з верховин гірських мчить Ріцеула дика.
Стрибнув раненим тигром Аск в твої міцні обійми,
Лекнар, шоломом хмаровим накривши чоло мрійне,

З ущелин хмурих шле тобі могутню допомогу.
До тебе в підземельній тьмі Шаор кладе дорогу,
Щоб соки щедрих Накерал нести тобі, Ріоне.
І ти заграв і, сповнений потугою й красою,
Між скелями саїрмськими перелетів грозою.
Тоді Меквена, Кутаїс... Ти молотами дзвониш,
Піднявшись диба, Білий Міст облизуєш. І скоро
Над Балахваном, над його оселями й домами
Кружала буйних хвиль своїх широко розпросторив.
Не встоїш ти у боротьбі з рівнинними полями,
Коли до купи не збереш усі свої притоки!
Та вже новий потоп іде на тебе від Зекара,
І подоїла Нігоїт набряклих хмар отари,
І мчить Цітела, й струменить Квіріла з круч
високих, —

Поблідла Імеретія, заплакала в печалі.
Коли зустрілися брати: Ріон і Цхеніс-Цхалі,
Бо Цхеніс-Цхалі потопив поля у водній хлані,
Потяг дерева, вирвані з корінням у діброві,
І в бистрині своїй поніс тіла потоплених сванів
З мішками їх. Мегрелія — у повіді раптовій!
Ані Тіхура, ні Абаш не збільшать плив широкий.
Закаменів з перестраха, тебе узрівши, Поті.
Але до пристані, в дугу жаданої затоки,
Ввійшов ти з іншим почуттям, в інаковій турботі.
Порозкидавши геть човни, розколисавши шхуни,
Що спочивали в захистку на водяній пустелі,
Ти попросив у кораблів із Керчі і Марсея,
Щоб, підіймаючи в путі могутніх хвиль буруни,
Твоє вітання однесли морям і дальнім рікам,
Сказавши Волзі, й Роні теж, та й чарівній Луарі,
Щоб жодна з них не одрекласть з тобою бути в парі,
З тобою, гордим воїном і рицарем великим.

ГАЛАКТІОН ТАБІДЗЕ (1892—1959)

ГУРІЙСЬКІ ГОРИ

Уперед, вознице, швидше!
Мчіться, коні, мов шалені!
Хочу знов весняні гори я побачити зелені,
Хочу лаврами рясними я думки тяжкі обвить.
Гори! О, які прекрасні ці сплетіння верховіть,
Ця роса, що ніжно грає, мов кришталь тонкий,
на травах!

У безтрепетній блакиті, в небесах одних ласкавих
Навіть ангелів, здається, міг би зір постерегти.
Як струмує, як струмує повен сили й чистоти
Кипарис, коли до нього свіжий вітер доторкнеться!
Джерело, що рине в скелях, в далечинь нестримно
рветься
І з лавровими кущами в боротьбі невтомній б'ється.

Водоспад з-поміж каміння, весь осяяний, зліта,
І виблискує в міжгір'ї пишна піна золота.

На горі стою... Вслухаюсь в таємничу тишину,
І несе мене натхнення у прекрасну далину.
Он Суреті і Даннарі, мовчазний Насакіралі —
Це нові щасливі села, що не відають печалі.

О! Співає хтось у горах... Скільки сили й почуттів!
Тільки тут, у цій країні, ти такий почувеш спів!
Тільки тут така жадоба боротьби і неспокою,

Тільки тут потоки линуць із нестримністю такою,
І ніде у світі всьому так не вміють цілувать,
Поцілунками такими, що, мов полум'я, горять,
У жаги таємне море так ніхто не закликає,
Як дівчата-комишинки, як горянки в цьому краї.

Мій вознице! Не до серця я красуням, та дарма!
Глянь на гори ці чудові, — так, ніде таких нема!
Друже мій! Вперед, до сонця, і до зливи, й до грози
Ти мене на бистрих конях, не спиняючись, вези!

Я І НІЧ

Коли пишу я ці рядки, палає північ навкруги,
І у віконце вітерець шепоче казку про луги.

Над доокружжям килимок тче місяця срібляста тінь,
Попідвіконню вітерець в гілках бузкових гомонить.

Склепіння неба зусібіч пройняли списи голубі
І незбагненні почуття, як рими вірш цей, далєбі.

Околиці іскряться так в таємнім сяєві світил,
Як в серці пристрасті мої, як нерозгадані світи.

Є в мене тайна вже давно, із серця лиш не витер цю,
Ні з ким я нею не ділюсь, не видам навіть вітерецю.

Чи знати друзям, що за сум у серці я ховати звик,
В його незнаній глибині яка журба лягла навик!

Не вигоїть скорботних дум і найсолодша тепла мить.
Коли в обіймах потону і в грудях серце защемить.

Ані зітхання уві сні, ані по вінця повний рік
Не в силах викрасти з душі те, що я ревню так беріг.

Лиш ніч — моїх безсонь сестра, лиш біла ніч в моїм вікні
Ту знає тайну, що навик сховало серце в глибині.

Ніч знає, що я сирота, ніч тільки знає, в чому річ,
У цілім світі двоє нас — лиш я і ніч, лиш я і ніч.

МТАЦМІНДСЬКИЙ МІСЯЦЬ

Не народжувався ще місяць, од цього ніжніший!
Ліра присмерку затихла в дивовижній тиші.
Ніч деревам тінь блакитну заплітає в коси...
Неба синього такого я не бачив досі!
Місяць — мов розквітлий ірис в зорянім намисті,
В його променях росинки засинають чисті.
Бачу: Мткварі і Метехі сяють білосніжно...
Ах! не плив ніколи місяць так чарівно й ніжно!
Царським сном поблизу мене спить наш Церетелі,
Де троянди заселили цвинтарні оселі,
Де сузір'я мерехтливі осявають схили...
В самоті любив ходити тут Бараташвілі...
Й я хотів би, наче лебідь, з піснею померти,

Тільки б передать, як в душу ніч дивилась вперто,
Як мій сон розправив віщо у блакиті крила
І підняв прозоро-синьо мрій моїх вітрила;
Як міняє близькість смерті колір водоспаду
Співу лебедя сумного й тьмавить всю розраду;
Як однині відчуваю, що я з небом рідний,
Що єдиний шлях до смерті — шлях трояндоцвітний,
Що підуть поети завше тим шляхом урочо,
Що ніколи не бувало ще такої ночі,
Що, примари, поруч з вами смерть я зустрічаю,
Що, король і віршотворець, з піснею вмираю,
Що безсмертна моя ліра, що я — з вами рівний...
Не світив ніколи місяць ще такий чарівний!

СИНІ КОНІ

Наче віхоли туманні, що сіяють при смерканні,
В краю вічним неторканий берег в вічі загляда!
Простір зник обітований, тільки тьми холодногранні
Й мовчазні сіяння ранні, неминучі, як біда.

То в мовчанні, то в ячанні вітру нап'ялись вітрила,
Вічний край пільма укрила; тільки смуток і печаль!

Зір погас, підтяті крила, і оселя вже могила,
Обірвалась та й зомліла пісня мила, о, як жаль!

Мов скелети-незугари, божеволіють примари,
Днем похмурим ранок вдарив, наче хмари, дні спішать.
Сині коні, повні чарів, із припон зірвуться ярі
І в шаленому ударі — всі до мене — спочивать!

Час минає, нас міняє, сумувати все ж не буду:
Все, що звершилось, забуду, не проллю гарячих сліз.
Тих страждань годину люту, як оману і облуду,
Як потік гидкого бруду, швидкоплинний час поніс.

Наче яра вогневиця, з-під копит іскриться криця,
Синіх коней блискавиця протоптала синій гай!
Тут ставок не промениться, тут нічого вже не сниться!
Жде могила-таємниця — в ній спокійно засинай!

Хто подивиться в обличчя й на ім'я тебе покличе?
Хто почує голосіння, озветься хто вночі?

Не почує, не покличе, не потішить, чоловіче,
Рій химерний, войовничий на узбіччі вже спочив.

Та й сховатъ світила гарні темряви старання марні:
Линуть сяйва незабарні чисел чистих із пустинь!
Із обличчям незугарним виникають знов примарні
Дні бездушні і безкарні, як самого пекла тінь.

Тільки де туманом кволим вкриті доли і роздоли
І могили в злій юдолі і проклятті аж ячать,
Ніби море неозоре, ніби зойк і гомін доли,
З громом-гуркотом у полі сині коні люто мчать.

ТИ І ДЕМОН

Я знаю, вечоре, ти з храму виходиш в сад
Й несеш з собою здивування печальний яд.

Немов на персях світанкова блищить роса
І повнить запахом роздоли і небеса.

І лиш вночі душа осягне трійцю ясну:
Розквітлі квіти, зоряне небо, прощальний сум.

Знову засяють спогади перснем там, в тишині,
Прилине демон з сумнівом в серці: «Це ти чи ні?»

З обителі, як вітру шепіт, вчують сади
Черниць благання: «Пожалійте! Він — святий!»

СНІГ

Люблю, коли завія стеле
Із мосту фіалковий сніг,
Безмовність світлої пустелі
І пристрастей короткий вік.
Кохана, сніг наповнив душу:
Минають дні, старію я!
У отчім краї, в спеку й стужу,
Іду пустелею буття.
О! Живучи життям безликим,
Збрататись з січнем я би зміг,
Та пам'ятатиму навіки
Ці зблідлі руки, наче сніг.
Кохана, я їх бачу ясно,
Безсилі, милі руки ті.
То спалахне, то знову згасне
В пустелі біла заметіль...
Тому люблю, коли так стеле
Із мосту килим сніг леткий,
Безмовність світлої пустелі
Й зім'ятих лілій пелюстки.

Сніг! Сновидіння синюваті,
Кружляє синій снігопад.
Куди ж од зим себе сховати
І од вітрів куди тікати!
Синіє путь в пустелі сніжній...
І ти, самотня, йдеш по ній!
Я сніг люблю без краю, ніжно,
Немов журливий голос твій!
Так, як любив несамовито
Днів білих кришталевий плин,
Коли в волоссі грався вітер
І квітла неба голубінь.
Кохана, я про тебе мрію,
Немов блукач — про власний дах,
А бачу лиш сніги, завію
І сам самотній у льодах.
Сніг! Сновидіння синюваті, —
Кружляє синій снігопад.
Куди ж од зим себе сховати!
І од вітрів куди тікати!

ОДПЛИВАЄ ЧЕРВЕНЬ

Одпливає червень. Трави вже строкаті.
Їх недовго буде вітер колихати.

Ген, на північ скоро вирушаю в тузі.
Прощавайте, прощавайте, прощавайте, друзі!

Глитаї обсіли! Маю борг і горе!
Ох! Продам маєток, душу туга оре.

Сам дивуюсь: досі як я все це зносив!
Продані палаци... Скошені покоси...

СНІГ ПАДАВ НАД САДАМИ

Сніг падав над садами,
На чорну домовину
Завії прапорами
Схилялись в ту годину.
Дорога слалась біло

До прірви, до загину.
Несли знов домовину...
І раптом клекіт круків:
Дзвони! Волай від муки!
Сніг падав над садами.

ЗИМА ВАЖКА

Зима важка, мороз пекучий,
Душа вогниста, аж болюча...
Весь час лапатий і рясний
Сипле сніг.
Заповнились будинки снігом,
Заповнились провулки снігом.
З віконця видніється ген
Від холоду скоцюрблений день.
Підтятий падає птах,
Зринає сум.

Із серця учора
Кричав самум:
Не маєш ти хати,
Не маєш оселі,
Де ти тепер?
Повітря темне,
Сонце осіло
І пристрасть неба
Кличе тебе.

ВІТРІВ БУЯННЯ

Тоді вітри на себе схожі,
Коли навколо лиш ворожість.
Колише свічку хуртовина,
А ти світи, моя єдина,
допоки темно!

Не бачать очі далей згубних,
Коли безодні непідступні.
З-за хмарки гляне дивний місяць,
Ти не загинеш, не журися,
не плач даремно!

У СВІЧНИКАХ СВІЧКИ ПОГАСЛИ

У свічниках дрімають тіні.
Хто долю там кляне свою?
Я, він, ти, демон і тремтіння
Скріпили кров'ю наш союз.

Свічки погасли, з чорних штор
Пітьма навкруг зійшла злорадо.

Б'є блискавка, і сипле градом,
І демонів радіє хор.

Все, що було сьогодні, вчора,
Зіткнулись в місті стрімголов...
Як пристрастей принишло море,
Усі свічки палали знов.

БЛАКИТЬ, АБО ТРОЯНДА В ПІСКУ

О Мати Божа, осяйна Маріє,
Як у пісках троянди пишний цвіт.
Моє життя — лиш сон, лиш вічна мрія,
Небес високих сляво та блакить.

На схилах гір нічне плазує тіння,
А в день, що йде в світанок світлих дум,—
Неначе жінка, стомлена молінням,
Знов до божниці з болем підійду!

Там, у соборі, п'яний та безсонний,
Зіпруся я на двері, мов на щит.

Ввірветься раптом промінь до Сіоні,
На білих рясах срібно заблещить.

Тоді скажу: прийшов із саду мрії,
Як лебідь я, з стрілою під крилом!
Дивись! Милуйсь, возрадуйся, Маріє,
Моїм обличчям, зблідлим від утом!

Дивись! Милуйсь! В мої юнацькі очі,
Що квітли так фіалково колись,
Ввійшли тепер хмільні, безсонні ночі,
В них помсти знак, сліди скорботних сліз!

Милуйсь! Чи всі поети невеселі?
Тих, що тебе чекають, мучить гріх?
Здивована душа, немов метелик,
Вмирає тихо біля ніг твоїх.

Ну, де мені віддяка, що я маю?
В чім щастя сенс, його високий зміст?
Алігієром, вигнаним із раю,
У пеклі звівся я на повен зріст!

Коли мені в путі проклятій здається,
Що то узрів своєї смерті тінь,

То знатиму: до мене на причастя
Як світлий сон, не прийдеш більше ти.

Схрещу на грудях руки в супокої,
Й шалені коні вітром понесуть!
Безсонний, п'яний від судьби гіркої,
В свою могилу ляжу і засну.

О Мати Божа, осяйна Маріє!
Як у пісках троянди пишний цвіт,
Мое життя — лиш сон, лиш вічна мрія,
Небес високих сяйво та блакить.

КІЛЬКА ДНІВ У ПЕТРОГРАДІ

Спустився сніг, як синя птиця,
Повільним махом сивих крил,
Дерева голі, сухолиці
Одразу буркою накрив.

Що за істота, цей ваш вітер,
Я без пояснень зрозумів!
Єдвабом зовні він повитий,
А в серці має чорний гнів.

На вулиці, на тому боці,
Журба, немов струмок тече
І плаче скрипка незнайомця
Про хугу за моїм плечем.

Заснути б сном важким, залізним!
Чи загубитись без доріг!
Ми, незнайомцю, з вами різні,
Як різні в полі дощ і сніг.

І наче в небі хижий ворон
Несе кістки жіночих рук —
Струна нещадно і суворо
Шматує божевільний звук.

Печаль уцент розбитих дзвонів,
Що без угаву б'ють невлад.

Знесилені у битвах коні,
Я, листопад і Петроград.

Я сам, один в страшеннім гулі,
І слух до нього не звика!
Люблю, немов своє минуле,
Тумани дальніх барикад.

В снігу сади і перехожі,
В цій метушні кого чекать??
На палія хтось дуже схожий
І я сміливий, наче тать.

Куди сховався Церетелі,
Скажіть, куди Чхеїдзе зник?
Мов подорожній у пустелі,
Я бачу смерті грізний лик.

Коли вогонь колише лавру,
Сліпих грабує шалапут,
Я в лаврі не молюсь за лаври,
Бо вже в Калугу кличе путь.

І думаю: дитина плаче,
Я ж, пограбований увесь,
Продам десь іриси терпляче
Чи застрелюсь раптово десь.

ГАДАЮТЬ — ТО Ж ВИНО

Куди б я не поїхав —
В близький чи дальній світ —
Зі мною вітер-втіха
Семи останніх літ.

Куди б я не заглянув,
Налито келих знов.

Тужу... Гадають — сп'яну,
І кажуть: «То ж вино!»

Я розп'ятий, люба,
Дух божевільний згас.
Тебе цілую в губи,
Та чи цілунків час?

ОФОРТ

В снігу іскристім линуть сани,
Слідом — негоди білий шквал.
Закопана на цій поляні
Зима холодна і важка.

Слабкого сонця погляд косий
Сягає ледь в імлісту даль,
А цвіт на вітах абрикосів
Накрила сном легким вуаль.

Зблід мармур, наче мрець в бальзамі, —
Його крижина обпіка.
Стоїть між згаслими він днями
І тужить: тиша тут яка!

В цій німоті я прозираю
Сліди незайманих доріг.
Вітчизни іншої не маю...
Моя вітчизна — білий сніг.

В НЬОГО ВІДКРИТІ ЛИШИЛИСЬ ОЧІ

Червнєве сонце... Буття без світла!
Розкривши очі, на небі зрання
Померло сонце, сонце розквітле,
Якимсь раптовим, дивним сконанням!

В нього відкриті лишилися очі,
Ой! Залишилися відкриті очі!
В краю чужому воно померло
Та й залишилися відкриті очі!

Ті очі в довгій тузі, стражданні
Вечірній голос чули пророчий:
В нього відкриті лишилися очі,
Ой, залишилися відкриті очі!

Що там за гамір! І звідки чути
Сумної ліри: «Вже жити годі»?
Замовкли струни в важкій покуті
Від непогоди, від непогоди!

То звідки ж чути, чути донині
Печальні співи, подих безсилий,
Швидковмирущий подих хвилини
І згадка тиха про голос милий?

Минає літо... В садах, у лузі
Повіє легіт, зашепче тихо.
Я знову вдома... В рідній Грузії!
Чому, кохана, моя ти втіхо?

І серафимів голос страждальний
Ті очі чули у мить пророчу,
В нього лишилися відкриті очі,
Ой, залишилися відкриті очі!

Іду, твій погляд зі мною наче
І тінь танцює на оксамиті.
Церера плаче, так гірко плаче,
І крижаніють очі відкриті.

Скажи, чи варто чекать на інше
Життя солодке? Про що там мова!
Не знаю, вихід чи є найближчий:
Єдиний вихід — це смерть раптова.

В нього лишилися відкриті очі,
Ой, залишилися відкриті очі!
В краю чужому воно померло,
Та й залишилися відкриті очі!

НАДХОДИТЬ ОСІНЬ

В каміні племінь радо готить,
Палю листи і думаю про тління.
Вечірній лебідь із вогню летить
До лебедів у синє піднебіння.

Що більше днів минуло понесло,
То лебедів все більше над нами.
Моя любов, мов поле Ватерлоо,
Усіяна нездійсненими снами.

Краї далекі з глибини століть
П'янять, катують, веселять щомиті.
Їх світла тінь в мені переболить,
Бо не знайшов я щастя в цьому світі.

Та все одно: любов'ю, чи вином,
Чи квітами закреслені бажання...
Тремтячою рукою, мов крилом,
Жену мерщій печальні увиждання.

В творчій опроміненні
Йшов народ віки.
Баня в тебе зверху,
Стан твій стрункий,

Міцнотримаючий,
Гордовиростаючий,
Завше прикрашаючий
Славну Нікорцмінду.

Простір по-грузинському
Передано, — лети!
Грифонами крилатими
Нас чаруєш ти.

Ех, з новими б силами
Розмахнутись крилами,
Полетіти стрілами
В простір Нікорцмінди!

І тебе, крилатую
(Що тобі той час!),
Вік наш окриляючий
Береже для нас.

Ти — мистецтво діюче,
Вміння нестаріюче...
Сяєш нам ти гріюче,
Славна Нікорцміндо!

ТІЦІАН ТАБІДЗЕ (1895—1937)

ВІРШ-ЛАВИНА

Не я творю поезії — мене
Вірш створює. Я віршем зву лавину,
Що з висоти зривається, жене,
Живцем ховає під сніги та глину.
Я народивсь квітневої пори
Із цвіту яблуневого рясного.
Як дощ, спадають пелюстки згори,
Б'ють сльози з мого серця молодого.
Я знаю, що помру, але мій твір
Зостанеться. Себе він оправдає,
Достатньо буде і того. Повір,
Як хоч один поет мене згадає.

Про мене скажуть так: жило хлоп'я,
Що вирросло десь у гаях Орпірі.
Усе його майно — поезія,
Пісні, од сліз прогірки, але щирі.
І мучила його одна любов —
Грузинське небо і грузинські гори,
І щастя в його віршах мало схов,
Він в щастя слово обертав суворе.
Не я творю поезії — мене
Вірш створює. Я віршем зву лавину,
Що з висоти зривається, жене,
Живцем ховає під сніги та глину.

КАРМЕНСІТА

Наринула, мов хижа птиця,
Змела сліди моїх доріг.
Чи жінка ти, чи громовиця?
Як твій тягар знести я зміг?

Кинджалом ти несамовито
Мене вразила. Я — в злобі,
Але довірю, Карменсіто,
Стражденне серце лиш тобі.

Мене вогонь твого тіла
Невпинно мучить щодоби.
Спали ж і те, що не спалила, —
Не пожалій, а погуби!

Нехай глузує доля з мене, —
В ній мука є, в ній щастя є.
Мене моє чуття шалене
Без тебе, дівчино, заб'є.

В душі звучить, пливе духмяно
Сопілки зламаної спів.
Не гнівайся, що так неждано
Цвіт яблунь в серці заяснів.

На мене не дивись сердито, —
Чому страждання не таю?
Твоїм кинджалом, Карменсіто,
Пронижу душу я свою!

НАРОДЖЕННЯ ВІРША

Ніколи і слова я не проронив,
Щоб марного вірша посилити чари.
У ритмі, в ході, в поспішанні рядків
Я власного серця вчуваю удари.

Якщо не зумів передать мій рядок
Того, що хотів розповісти народу, —
Не винен я в цьому, бо я — лиш смичок,
Бо віршам не я провіщаю погоду.

Ми знаєм: любов життєдайна й жива
Не кориться моці, не слухає сили, —
Тоді лиш сполучиш зі словом слова,
Коли їх натхнення і гнів сполучили.

Не ти є господарем вірша свого, —
Твій утвір хтось інший візьме чи здобуде.

Як руки сміливі кували його,
То й в інших руках нелякливим він буде.

Лиш віршем є вірш, але ні, але ні!
Чимсь більшим стає він в душевнім горнилі.
Здадуться незнаними й власні пісні,
Коли їх підносить народ, мов свирілі.

Ввижається: вірші снуються, мов нить
Безсонної ночі снується помалу,
І раптом гроза налетить, закипить,
І зрушиться вірш, наче двигіт обвалу.

Ущухла гроза — поле вздовж, поле вширш
Сплюндровано, стоптано, збито до краю,
Та зродиться з пломеню й сяєва вірш
І землю, огорнуту млою, осяє.

КОРОЛЬ БАЛАГАНА

...І відаю, звідки прийшов я,
Під сонцем жагучим з якої землі виростав.
Мій пращур великий так схожий любов'ю
І величчю доброю на Христа.

Вже тим, що не можу співати, як хочу,
На рівень із сущими я не постав.
Святих заповітів ношу непорочність,
Однак всіх благаю — забути Христа.

Пригадую шану поета й жонглера зірками,
Хвалу чародія високу й далеку, як зблиск.

І як після сну повія у ресторані
Чіпляє мені до лацкана зів'ялий нарцис.

Хрипить щось оркестр крізь марево сперто,
Танцює прип'янений негр на дрижачих ногах.
І я, осоромлений та обдертий,
Спішу, як тельєнке у дзвоник слуга.

...І все ж королем балагана помру я —
В душі моїй, певне, була королівська вись.
Тож хоч і пізніше, та дайте мені притулок
Між вас, що співали на сонці колись.

* * *

І небо високе, і гори круті.
Високою має постати й людина.
Гір клітка розколеться у висоті —
І вилетить з неї пташа соколине.

Я — скромний і серцем знедавна простий —
Шалене мені підмінили смиренним.
Та землі і води, весь край мій святий
Не знайдуть поета, вірнішого мене.

Тож доки, мов прапор, цвітуть небеса,
Єдвабом кизилівим вкрита Мкінварі,

В Кахетії вина, як божа роса,
І тост Алаверді продовжують далі,

Покіль Окрокана нам містом ячить,
Короглі стоїть на дорозі вагові,
А я не возславлю цю землю й на мить —
Тоді затопчіть мене в неї, братове!

І небо високе, і гори круті.
Високою має постати й людина.
Кліть гір переколеться у висоті —
І вилетить з неї пташа соколине.

ЦЬОГО НЕ ТРЕБА ПРИХОВУВАТИ

Стріляли з рушниць дезертери меткі,
А Ліяхві спливала у крові ганьби,
І пекли мою душу видіння такі,
Наче билися дні мої об гроби.

Нестерпно пекучі ці десять літ,
Подібні на сні за межею чекань.
І сам я дивуюсь, як витримав світ,
Наповнений болем у вирі страждань.

Навіщо та слава, немов ураган,
Коли, як тоді, не поет я тепер?..
Гучний розпросторився нині майдан,
А я на майдані гучному помер.

Пригадую: в казці грузинській було,
Ковтнула людина живої води,
Додому вернулася смерті на зло
І в рідній оселі злягла назавжди.

Готові на жертву поети в борні,
Себе відрікаються ради мети
І, в славу сповиті, розтерзані дні
Спокійно кладуть до сумної плити.
Занадто відкрита в поетів любов
Ховається врешті під смерті покров.

БІЛЯ АНАНУРІ

Тамунії Церетелі

Ти — нетутешня. Серце згадає
При Ананурі, далекоюягле.
Чорна Арагві в Білу впадає —
Нас розлучити всі чомусь прагли.

Я тебе зроду не бачив ніколи,
Навіть коли малював тебе Врубель.
Ти — Моді-Нахе румовище голе,
Ти — хмаренятко в заламах погубель.

Спомин голубить, мов лагідь крильчата
Доторку янгола в зоряній релі.
Хай звеселішають інші дівчата,
Схожі на тебе ходюю газелі.

Хай заведуть їм співці величальну!
Юність лише протинається з брості.
Нашу скорботну мрію печальну
Вкриє земля в потойбічній заможті.

Я — то форель, що з потоку живого
Зябрами встрягла в камінну чарунку.
Зведено дужку курка бойового:
Смерть упритул — і нема порятунку.

Так тисячі помирали від чварства
При Ананурі в часи честолюбства.
Ось яка плата за благо віршарства,
Ось колискова мого самогубства.

ВБИЛИ ШУБРАВЦІ МЕНЕ НА АРАГВІ

Вже позад мене Черкеська долина,
Ближчає рідне бескеття суворе.
Висохлий Терек, мов крапля єдина,
Та понад серцем рокоचे, як море.

Впало на мене розчахнуте небо,
Встали Мкінварі узвишшя урочі.
Кревний Дар'ял очманів полуднево,
Тереком сліз омиваючи очі.

Гляну в провалля: там демон-поквапник
Рине за мною, ледь не завию!
В'ється, як змії, велетенський гарапник,
Мотуз залізний обвив мою шию.

Люба, чатує на мене ця доля.
Знаю: належне це стягнення Боже.

Прикра мені балаклива сваволя —
Хто ж самогубством хвалитися може?!

Тільки ж принаджує прірва бездонна,
Зманює урвисько виром безмір'я!
Знаю: ти жінка, тому й безборонна
Перед підозрою — від недовір'я.

Хочу відчути звитягу юначу
Мцирі, що з барсом жадає двобою.
Я наче повинь бурхливого плачу,—
Сповнене серце, кохана, тобою.

Тут, при дорозі, конаючи в спрагві,
Хочу відкритися до серцевини:
Вбили шубравці мене на Арагві —
В смерті немає твоєї провини!

Що треба мені і навіщо я?
Чи скажеш, як серце під маскою?
Мелодія лебедя віщого
У скронях і вухах виляскує.

Впаде тьма племен під копитами,
Дно моря підніметься пальмами.
Та атомом вірша житиме
Поетове горло розкраяне.

І так, як ридалось Назонові,
Як Пушкін оплакав поприще,
Поетові не забороните
Сльозою запалювать вогнище.

Повз мене Ельбрус і Казбек пливе,
Йм знано — двом левам всезрячим —
В чім звогнилось серце поетове
Й про що Тіціан бідний плаче.

ПАОЛО ЯШВІЛІ (1894—1937)

З ВЕРШИН

Ось воно, друзі, честі гідне поле двоюбо,
Духом окрилень пружить розум судженість, браття;
Інша пожива — ліпша, гірша — поза тужбою, —
Ось чого прагло вкрай ненагле юне завзяття!

Горами Грузії взяті в обтиск, ніби чар-хмелем,
Всотуєм барву, слово, голос з голодом вовчим.
В бескидах мовби вітер крутить повним тарелем,
Простір пильнує гомін учти з трепетом ловчим.

Я межі вами маю щастя вибраним бути,
Раптом зненацька вдарять дзвони на богомілля;
Адже для вірша сонце й свіжість — то атрибути,
Прагну оздобити самоцвітом навіть вугілля.

Певно, це міта рвійних яро-юнацьких курій,
Бо хоч і мряка, та не тьмарить небесних келій;
Я навіть радий щирим серцем труні понурій,
Коли жалоба з примхи майстра в парчі веселій.

Час не обмежить право жити й дихати вільно,
Лихо не скрутить чорну швору, чавлячи груди.
В битві й роботі, в бурі й тиші, нарізно й спільно
Аж до нестями славмо життя ми скрізь і всюди!

Листя зелене, горло птаха, дзюркіт джерельця,
Вії жіночі, — може, й справді: що того ліку?
Та коли радість їх прониже, як промінь скельця,
Все найдрібніше вмить постане брамою віку.

З ЛІРИЧНОЇ АДРЕСИ

В повені ласки, в чарах кохання вперше зникаю.
Скорена мудрість нидіє скраю, ніби в приточчі.
Серце стрілою цілиться в тебе — як я чекаю!
Як невтамовно сном сподівання світяться очі!

Оторопіння, трунок тривоги, зриви зухвалі,
Нерозуміння, хто та навіщо кличе на ймення,
Зніяковіння, хиби й печалі, жарти нездалі, —
Все це, жадана, вроди твоєї тавра-знамення.

Хто мій неспокій стримати міг би, мов на припоні?
Ти ж і з'явилась в ревнощах перших, ніби в покрові.
Ти не страшися сивої ниті в мене на скроні —
То тільки промінь, що допрядеться в сяйво любові.

Тридцять сім років сплинуло в далеч, мов за водою,
Термін братання рук малярових з кольором любим.
Будь же зі мною, з мужнім, терплячим, дужим жадою,
Станьмо пліч-о-пліч в днях маєстату, зближені шлюбом.

А коли здужа погolos хижий править тобою,
Тиша, що влізе поповзом з ночі в небо потьменне,

Буде жажною, мов наростання грому розбою,
Буде страшною, як відливання кулі для мене.

ЯК ВІТРИЛА СТУГІН...

Навіщо іншої шукать причини?
От-от настануть ранки весняні,
І кров вином аладастурським плине...
Щасливий я, що йти життям мені!

Піднісся світ бокалом с'явогранним, —
Він золотом наливсь по береги.
Я перед кожним цвітом і платаном
В боргу — і це такі тяжкі борги!

Скляна стіна в блакитну вись безкраю
Підноситься з-над мокрого щирця.
То що ж перешкоджає — сам не знаю! —
Цю пісню доспівати до кінця?

Як вітрила стугін,
Що в вітрах тріпоче,
Мужності й потуги
У політ я хочу.

Між чинар крислатих
Тіні тихо тануть, —
Так пройшло й багато
Віршів моїх тьмяних.

Ні, хай звуки й рими,
Втілювані в образ,

Виростають зримо,
Наче жито добре!

Добривом їм стати б,
Свіжим, зельним лугом,
Побратимом м'яти,
Зел веселим другом!

Як вітрила стугін,
Що в вітрах лопоче,
У політ потуги
Я такої ж хочу, —

Щоб відчули всюди
Слів моїх стрімучість
І долині люди,
І хевсур на кручі,

Щоб земля вся гоже
Спочивала нині,
Щоб були дні схожі
На родиння сина.

Як вітрила стугін,
Що в вітрах тріпоче,
Мужньої потуги
У політ я хочу.

ПРИГОДА В САДУ

Притомившись, дивлюсь на погоду крізь тьмяне
вікно, —
Скільки сил, щоб цей вірш до кінця відточить!
А в саду сипле дощ, наче рисове біле зерно
Або град, що нараз набіжить і промчить.

Дощ перейде, і тиша заляже у кожному кутку.
На доріжці он сплять ніг дитячих сліди...
Стрепенеться зненацька на ясені віття в садку —
То горобчик струснув з себе краплі води.

Ось і вечір... У сад, перемитий дощем, я піду
І відчую — тут сонце допіру було.
Подивлюся на листя, на тин, на стежини в саду...
Все підказує — сонце було і пішло...

Заберу це тепло, ці ознаки щасливі у дім, —
Відчиню тоді навстіж вікно я своє.
Місяць постіль мою простирадлом застелить ляним...
Це народження вірша чи вітер встає?..

НА СЕЛІ

Чи людина стороння прожити б змогла
В сніжній куряві цій довгі будні?
Ще ніколи не бачив свого я села
У студеному грудні.

Не доводилось холоду знати мені,
Не студив він дитячого тільця.
Відкіля ж тут взялися вітри дошкульні?
Відкіля заметіль ця?

Черепичних верхів на хатинах твоїх
Не відразу я міг упізнати, —
Аж два місяці ти в сповитях снігових
Будеш, краю мій, спати.

Аж посиніла вся, аж нестримно дрижить
Бідолашна сусідська дитина,
Наче груша оголена ген на межі
Виноградного клина.

Он ворона шугнула у хмаряну тьму,
Тільки майво сяйнуло на крилах.

Чи не тут лазив я десять років тому
По завіяних цих крутосилах?

Чи не тут отоді цвіт шафрану жарів
На осонні в зеленім заметі?
Чи не тут я куріпок на зльоті узрів
У підхмарнім Кореті?

Хтось оздобив тоді для яси й краси
Килимами оці високості...
Чи не тут я почув, що приїхала ти
У село наше в гості?

ТБІЛІСІ

Серце на гору Давидову лине —
Там би знайшло свій притулок у висі.
Там би раптово упав на коліна
Я перед сонцем і перед Тбілісі.

Місто мое! Не жалієш для мене
Щедрого, сонцем сповитого щастя!
Сяє й бринить, мов склепіння священне,
Небо над нами, співуче й стрільчасте.

Бачу, як гарби, набиті травою,
Рипом своїм звеселяють дороги.

Ринуть плоти по Курі бистриною,
Наче дівчата пливуть білоногі.

Барв золотих і червоних кипіння
В свята наповнює вулиці лунні.
Дихають випарами вечоріння,
Ставши круг міста, узгір'я чавунні.

Вірші, мов крові краплини, складаю
Я біля брам твоїх і парапетів,
Місто, налите юрбою до краю,
Місто, велика столице поетів!

ПІСНЯ УКРАЇНКИ

Ми в Кахетії стрічаєм урожаю славне свято,
І зірок на небі, й вогнищ у долині — так багато!

Лине гук у тихе небо, тоне в місячнім сіянні
Й водоспадом безупинним рине знов до Алазані.

Он кістинські наречені під шатрами сіли колом,
На коні тушинець юний скаче, мов шалений, полем.

І злились до купи співи, що з п'яти шляхів злетілись,
І коханців сяйні очі в зустрічі швидкій схрестились.

Я з церковного подвір'я на народ дивлюсь уважно:
Он гурток співців кавказьких на траві розсівся важно.

В їхній пісні ані зойку, ані стогону не чути, —
В ній і пестощі, і радість, і народу дух розкутий.

А раніш в мого народу інші співанки звучали, —
В них було одне бажання, повне скарги і печалі:

Щоб у водах Алазані не текло ні краплі крові,
Щоб були вони, як зараз, — кришталеві, веселкові.

...От приїхали й хевсури, — на припоні їхні коні,
На веселих ватрах грають язики вогнів червоні.

Чути вигуки зокола між високими вогнями:
«Нум до нас ідіть, хевсури, келих випийте із нами!»

Починають добрі друзі учту бучно і завзято.
Злотна осінь в Аллаверді править побратимства свято.

В час, коли достиглі грона люди ріжуть з лоз святково,
Ми, поети, теж народу принесли достигле слово.

Був тут з жінкою своєю і поет із України*, —
Він хотів побачить свято Кахетинської долини.

І ходив між нами тихо, наче пильнував і стежив,
Щоб народженої пісні наглий дотик не збентежив.

Нишком шепотів дружині він слова великі й щирі,
Повторяючи палючі Руставелеві шаїрі.

...І в що мить хевсурські стяги місяць освітив зненацька,
І ударили у бубон кахетинські люди хвацько.

* Йдеться про М. Бажана та його першу дружину Г. Коваленко.

І полинув звідкись голос, він згори струмів неначе,
Мовби то співало серце, серце ніжне і гаряче.

То ми голос України і її народу чули,
То співала українка, і вслухалися аули.

То Шевченка мужній голос влився в наші дні щасливі,
Він з грузинськими піснями сполучивсь в єдинім співі.

В небі Грузії пробліснув чистий промінь перемоги,
До вершин стрімких зметнувся, впав на схили і дороги...

Ще співай, України дочко! Наче крилля соколине,
Хай твоя братерська пісня по Кахетії полине.

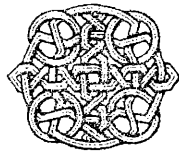
Для мого співай народу, чують хай тебе грузини —
Побратими і посестри, вірні друзі України.

Хай дніпровський синій ранок, небо Києва безкрає
Зацвіте над Алазанню, в небі нашому заграє.

Хай від пісні в нас проллються сльози радості
прозорі,
І ці сльози-діаманти хай розсиплються, мов зорі!

Почуттям братерським — жити! І дзвеніти повним
чашам!
Для грузинів Батьківщина і в краю далекім вашім.

Прославляймо ж ми, поети, почуттям єдиним злиті,
Дружбу зріднених народів, дружбу, найміцнішу
в світі!

КОЛАУ НАДІРАДЗЕ (1895—1990)

ПРИХІД ОСЕНІ

Як тихо ішла вона! Кетяги дикі
В розтріпані коси вплела.
У горах лунали оленячі крики
І місяць вставав з-за села.

Я бачив: пройшла вона стишеним кроком
Повз той виноградник з-за круч
І, грона жовтаві наповнивши соком,
Замкнула вхід літа на ключ.

Коли встав світанок з імлі небосхилу,
Янтар розцвітив висоту, —
Вона над зеленим шатром обтрусила
Свою пелену золоту.

А потім в кущі, щоб сховатися, вбігла,
Майнула беззвучно крізь сад.
Розсипала в травах ожину достиглу
І цукром наляляла гранат.

Пішла до колгоспу в гарячу годину,
Втішалась з їх діла й за це
Навчала, як ніч подолать горобину,
Як брать перепілок в сильце.

Коли ж почали чорні зливи шугати
І встали багрові дуби, —
Прийшла у село і до кожної хати
Зароблені внесла скарби.

Не знаю, як встигла у нашій оселі
Багаття ясне розвести,
Крижані кордони вдягнути на скелі,
На сині далекі хребти?

Ось небо сховалось в безбарвності сірій,
Гнув вітер сади молоді, —
Вона, як пастушка, погнала у вирій
Ключ ластівок бистрих тоді...

ГОМІН ПРИРОДИ

Як на довгастих вечора віях
Звиснуть алмазів сліпучих ряди
Й стануть тополи в огнів зав'ях,
Що зоряниці донесли сюди,
Як між землею й небом в zenіті
Зводиться блиск кришталевих колон
Й шурхіт далекий горянок-квітів
Краплею пада в мовчанки полон, —
Так тоді чітко гомін природи
В ніч незвичайну ясну відліта,
Що навіть чути пульсу акорди
Й дихання кулі земної вита.
Думи й натхнення в мить ту речисту
Линуть у вирі вогню і вітрів.
Чую тоді я, зблідлий, врочисту
Течію часу, в яку я забрів.
Слався, хвилино, що ми відчули,
Що нам минувшину родить й зника,
В серці людському думи плин чулий.
Смерті година, що нас не ляка.
Слався, гіллячко та, де пташина,
Листям закутана, відпочива,

В пару відлита срібна росина
Й брунька розпукнута, що ожива.
Слався, та хвиля ночі чи днини,
Коли на радість, а не для намов
Бачиш зачаття в щасті дитини
І до живого до всього любов.
Слався, хто вперше враз зрозуміє,
Що і в невольника людська душа,
В кого у серці мудрість тепліє,
Хто чужі сльози добром осуша.
Ця незбагненна велич незнана
Вабить мене онімлім жрецем.
В чому ж вмістити це здивування,
Цю ось любов, що б'є душу правцем?
Видно, нарешті, думам натхненно
Двері природа усі відчиня,
І відчуваю я, що неземно
Плине життя і екстаз спрочиня.
Сила незнана так мене хилить
Долю, що чути розгомін зірниць.
Й небо на мене погляд свій хилить
Долю, де впав я заслухано ниць.

УДОСВІТА

Дош світанковий зійшов. На зорі
Небо сійнуло і золото, й срібло.
Тихо вікно відчинив я. Вгорі
Пісню свою ластів'я завело.

Я прикипів до вікна, за яким
Пташка досвітня виводила гімн,
Що світанковим відлунням м'яким
Враз сколихнувся у серці моім.

А як розкрилилось те ластів'я,
В небо гайнувши із мокрих дротів,
Краплі дощу, як перлин крутія,
Вниз полились. Я ж хотів не хотів —

Очі не міг ні на мить відвести,
Як то ширяє ранкове пташа,
Радість в життя лише здатне нести,
Й сонцю осанну співала душа.

СВІТАНОК НА МОРІ

Бачиш цей світ, із якого і обрис, і колір,
В душу зайшовши твою, стали знову собою.
Ляж біля моря, спочинь і під хвиль переговорів
Втямиш, що диво побачив на тлищі прибою.

Мить, лише мить, бо за нею безпросвітний морок
В очі вповзе і погасить на небі всі зорі.
Ляж біля моря і дихай світанком прозоро,
О мандрівниче, бездольний заблуканче в горі!

ПІСНЯ

Місяць ніби вогким став,
Хтось зменшив його до точки.
Небом наче я промчав
У дитячому візочку.

Десь поник справдешній світ,
Вперше бачу зорі мрійні.

Можна легко відлетіть, —
Лиш дерзні, розкрий обійми!

Радість-юність пронеслась,
Полишивши спомин-болі, —
Наче кінв в росистім полі
Без уздечки й без сідла.

ПРОКИНЬСЯ!

Вчора знову гроза гриміла,
Розрізала тьму блискавиця,
І, згорнувши вологі крила,
Ніч знялась, мов підбита птиця.

Хижий вітер стогнав невпинно,
І переїла землю злива,
Дуб могутній впав на коліна,
Сивий клен тремтів полохливо.

Ні на мить не заснув я до рана,
Не схилився в задумі глибокій,
Під вікном заповітним, кохана,
Цілу ніч вартував я твій спокій.

А тепер озирнися навколо —
Сяють срібні перлини на листі,
З неба золото падає на поле
І стежини виблискують чисті.

Тож прокинься мерщій, моя мила,
Поєднайся з цим юним світанням!
Бачиш — ластівка знов полетіла
Над землі молодим квітуванням.

Бачиш — натиску сонця ясного
Не витримують рами віконні,
І природі, народженій знову,
Всесвіт радісно плеще в долоні.

Підведись, щоб в очах твоїх синіх
Знову небо розквітло привітне,
Щоб в обіймах життя, у промінні
Я побачив твій обрис тендітний.

Підведись, щоб у сяйві ранковім
Під небес голубою габою
Щасним, радісним, ніжнословим
Міг стояти я поруч з тобою!

НІКОЛО МІЦІШВІЛІ (1896—1937)

ДО КОХАННЯ

З берегів єгипетських мій калям,
Плачуть рими немічні в тужині.
Доля усміхається не мені,
Ліків не діждатися цим жалям.

Все забуто! Никнуть у мреві змор
Друзі, втіхи, радощів любий бран.
Серце затинається в болях ран,
Як твого кохання я звів собор.

Бачу тебе в церкві, де наш декан,
Наш Діанос править служебний спів.

Прилучи до списку своїх рабів —
Чи прийму я віру магометан.

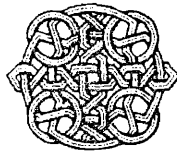
Маюся без усміху по світах,
Бо без тебе дні мені при журбі.
І в могилі серце моє — тобі.
Кличу тебе зболено, наче птах.

Кличу тебе, світе мій, в кожному сні,
Та зізнання ятриться взаперті.
Сняться твої гудзики золоті —
Матір Божа, з яструбом на коні!

БАТЬКІВЩИНІ

Люба Грузіє — книго, щоб читати поволі, —
Добротою святою ти наповнюєш серце.
У душі твої рани хай відлунюють болем,
В твоїм імені радість хай стократно озветься.

Я в тебе закохався і забув про свободу,
І, поянтій любов'ю, я від мук потерпаю.
Хай мене обезглавлять, то й тоді — в мить відходу —
Поклонюся тобі я, незабутній мій краю.

ІЛО МОСАШВІЛІ (1896—1954)

УРИВКИ З ПРИВОДУ ЛИСТЯ, СЕРЦЯ Й ВІРШІВ

I

Знову я хочу в мандри полинути,
Щоб над постелею стала тополя.
Що я тут можу — зяблик закинутий
З дальнього луку, дальнього поля.

Хай буде так: відчуватиму радощі,
Впавши на землю, вклонившись низько.
Я — мов дитина, до матері прагнуча,
Листя оце — то для мене колиска.

Серце! Тебе випускаю із вулика, —
Все розкажи, що тяжіло камінням.
Вірші — ці сотні полонінних вугликів —
Знов запалають інакшим промінням.

Ось я палаю! Туга безкрая
Нині згорає, зазнавши наруги.
Юність шумка розкидається, грає,
Наче дитинство, повторене вдруге.

II

Серце візьміть і затисніть у жмені.
Друзі! Навіщо моє призволення?
Вирвіть печаль, що залишилась в мене,
Хай сходять радощі перші, зелені!

Вірші! Врожай ваш збираю я нині,
Вірші — снопи, не змолочені досі,
Ті — наче шії тонкі лебедині,
Ті — наче віти підрізані в осінь.

III

Чорне вечір'я у небо проллється,
Наче кварельські вина у чаші.
Як же втримати гарячому серцю
Радість, якщо вона буде не завше?

Як позабути рани і шрами,
Що придушили вагою земною?
Небо, мов яблуко стигле, — над нами,
Рідна зелена земля — піді мною.

IV

Часе! З тобою ми разом полинемо,
Крилами небо високе дістанемо.
Вчив ти ширяти мене по-орлиному,
Вчив ти суворими вдарами й ранами.

Я — тільки твій. І завжди поривається
Серце до тебе у буряній повені.
Вірші мої у бою розлітаються:
Кожен — кровинка грудей пошматованих.

Часе! Я мчу, я повіддя затискую,
Тисну остроги, поламані скелями.
Десять кинджалів хай в серці вилискують,
Хай усі десять будуть смертельними!

З боєм ітиму я горами й схилами —
Доля мене підхопила для бою.
Слово крилате схопив я вудилами,
Вірші — уздою.

ШКІЦИ

Вечір

Між гір впало сонце. По тропях отару
Дівча синьооке погнало додолу.
На обрії димна, закурена хмара
Запоною пада на синь прохолоду.

Схиляється присмерк над хлані й безодні,
Як стиглої сливи обтяжені брості
На груди до дівчини зорі холодні,
Неначе лелітки, летять з високості.

Ніч понад озером

Чаплі. Очерет. І над плесом далеко
Мрів місяць достиглий між хмаровим листям.
Дергач одноногий. І журна лелека
На милиці сперлась над озером млистим.

Вночі, з комишів проломившись дебелих,
Збентеживши води, йде олень муругий
І горлом, посохлим од спраги й натуги,
Спиває блакитного озера келих.

Плотарі співають уночі

Лягає туман передгрозя на гори,
І небо в росі і в хмаровищах тоне.
В ущелинах темних, на хвилях суворих
Співають вночі плотарі-плотогони.

Обвалиться злива. Кура закурбелить.
І вітер вербу розпанахає з ревом.
По всій Карталінії вітер простелить
Безкрає тужіння жінок плотаревих.

Орел і змія

Наповнились випаром землі вологі.
Змія скаженіла, нагрівшись на сонці,
І, звівшись, неначе людина на ноги,
Поводила жалом в слизькій оболонці.
Сичала, радіючи з трути і люті,
І землю порепану дряпала тілом.

І слід її звивистий славсь на розпутті
Трутизною, слизом запінено білим.
І раптом орел величаво поринув,
Шугнув ураганом з-під неба над плесом
І, пазури вп'явши у спину зміїну,
Стьобнув він блакить закривавленим лезом.

Самець фазан

Пливе, і палає, й пишається в леті,
Грайливо самицю б'є крильми навідлі,
Співає пісень у гаях очерету
І зорі рахує при денному світлі.
Ліси забурують. Хитнуться дерева.
Він долі приникне, шукаючи схову.

Ліси забурують. Хитнуться дерева.
Блисне його панцир золотистий раптово.
Розляжеться постріл. Він звалиться боком,
І крила розкрити не вистачить сили,
І марно загаслим вдивляється оком,
Чи подругу хащі лісні схоронили.

Траву олениця до оленя тягне

Траву олениця до оленя тягне:
«Ми — рідні, і сонце нас гріє, як мати».
То раптом він б'є її, стоптує багна,
Рогами ламає чагар волохатий.

То слізю ридає, самітний і вбогий,
І стогне над кров'ю дружини з журбою,
І падає в нетрях лісних він на роги,
Неначе хевсур на меча після бою.

ТЕРЕНТІЙ ГРАНЕЛІ (1898—1934)

ВЕСНЯНИЙ ВЕЧІР

Спокоєм весняний вечір дише,
З дерева злітає птах на інше.

Перетне душа межу в польоті,
Позабуть твою адресу годі.

Ніч висока лине в небо вічне,
Радісне передчуття незвичне

Інших мрій, що прийдуть якнайшвидше.
З дерева злітає птах на інше.

* * *

Я в огні своїм гину
І зникаю поволі.
Чують радість нестримну
Вороги мої кволі.

Довкруги загорожа,
В небо б мрія злетіла.
І душа моя схожа
На листочок, зболіла.

Проминаю суботу
І неділю, й ту ж саму
Сон приносить скорботу:
Мертву бачу я маму.

Чую музику дивну,
Вітер хилить тополі;
Я в огні своїм гину
І зникаю поволі.

ЗІРКА, НА ЯКУ Я ДИВЛЮСЬ

Ляжу у ліжко і з вікна бачу одну зірку,
яку я зву зорею своєї долі. Часто її
ховають чорні хмари ночей. Вона то спалахне,
то згасне.
Мені здається, що з тієї зірки озивається моя відлетіла душа;
що вдіяти, коли тіло не здатне виконати заклики душі.
Я знову залишаюсь на землі.
Між мною і тією зіркою напнута якась незрима нить,
що з'єднує мене з небесним світом.
Ту зірку я бачу і зараз і пишу ці рядки.
Вона сиротливо світить на небі, і я сирота на землі.
Де криється та незрима сила, яка здатна з'єднати нас.
Цього я не знаю.
Звідси хтось кличе мене. Мої очі ніколи не уздрять
блакитний простір тієї зірки, на яку я дивлюсь щоночі...
Вона далека від мене.
Хоча вона подруга моєї душі.
Слава тобі, далека зоре!
Слава тобі!..

СЕРЦЕ ДЛЯ ТБІЛІСІ

Я повернувся вчора,
пройшовши звивисті, мов змія, дороги.
Тепер лише тиша.
Можливо, невеличке шелестіння.
Можливо, гучно гукають когось.
Я кажу про край, який залишив.
Тепер я тут.
Безнадійні дні поволі минули.
Знову насуваються сумні дні.
Моя келья наче відкрита могила.
Святий Боже! Я гину поступово
і відчуваю наближення останньої миті.
Не згасають: ранки, полудні, вечори.

На стінах мовчать старі світлини
і на одну цятку дивляться вперто.
Як важко спинитись: мов свіча.
Мое серце, мов жовте листячко,
впало учора.
О моя забута мамо! Чи тату!
Де ви є?
Час спливає, мов сон.
А раніше гадалось інакше.
Мое серце, що впало учора,
сьогодні жінки знайшли в саду.
Мене тепер вже немає.
Мое серце передайте Тбілісі,
якщо воно знайдеться десь...

Я І БЛІДІСТЬ

Спустилась опівніч...
Стоїмо перед іконами, звівши руки,
я і блідість.
Десь далеко темними очима помічаю:
в білій пустелі блимає, мов свічка,
блакитна тінь моєї скорботної сестри.
Не знаю:
можливо, причина моєї печалі
в синяві незримих садів...

Розверзлась безодня ночі.
Повинно світати.
Перед іконами, — знову звівши руки, —
я і блідість.
А блакитна тінь моєї скорботної сестри
знов сяє в білій пустелі, мов промінь ночі.

КРАПЛЯ КРОВІ З СЕРЦЯ

Я пишу ці рядки вітряної ночі, коли дощові краплі
б'ють об шибки і коли про далеч плаче рояль.
Мені тепер згадуються буремні дні мого життя
і охоплює тремтливие каяття.
Разом з тим радію, що я — Терентій Гранелі.
Попереду прірва і огортає мене чорний туман.
Я від сотворіння світу ішов до світла, аби
уздріти сонце.
Мабуть, притягувало далеке і незриме.
Я прийшов рано.

І тепер знову наближаюсь до темряви, як до моря,
котре навіки поглине моє тіло.
Кожна ніч приносить думку про смерть і далеч.
І боюся...
Думаю: надійде час, коли мене не стане.
І все ж вірю у власне безсмертя.
Мені поезія дала відчутти, що десь далеко існує
блакитний край безсмертя, де лігає моя журлива душа.
Горобина ніч, і я хочу бути в іншому місці.
Поезія знає раптову радість, що дорівнює польоту.

ДОЩ

Травень... Надворі чути повільне шелестіння
дощових крапель. Плаче засмучений птах про
сирітство землі. Біля найближчої річки відлітає
чисте листя тополь. Тече вода. Тиха й спокійна,
мов сльозина. Лежить на березі листя, наче мертве.

На землі спить небіжчик і біля труни тане жовта
свічка. Надворі дощ. Собака плаче про село. Півні
будять околиці. Село — покинута могила,
вічна сирота.
Світає. Небіжчик. Місяць. Світанок. Дрімаюче село.

ПІСЛЯ СМЕРТІ

Надійде зима...
Я помру вночі, на світанку, коли надворі
будуть зимовий охололий місяць і мороз.
Перед смертю згадаються тбіліські ночі, і моя
найніжніша сестра — це сполучене багаття, яке палило
мене завжди...
Так скінчиться світло, щезнуть миті спогадів.
Я перейду до мовчазних рук смерті.
Мое змучене тіло зіллється зі світовими
сполуками.
І я відчую найвищий спокій.
Моя труна буде простою,
а процесія — без слів.
Мене поховать о другій годині по опівдні,
поблизу Тбілісі.
В день мого похорону з'юрмляться барвисті хмари
і здійметься далекий ураган.
Катафалк, що понесе моє тіло, буде білий
і строкатий. Відспіває мене якийсь простий священик,
котрий не читав мою криваву книжку «Memento
Mori». Не пожаліє
мене священик, котрий не знатиме історію моєї
спопелілої душі.
Лише поети, які стоятимуть біля мого тіла,
згадають рядки з моїх імлістих віршів.
Прийде безнадія.
Панахида закінчиться на вітрі.
Мое тіло повільно опустять в могилу.
І першу грудку землі жбурне мені в обличчя
якийсь грубий могильник.
На дощці домовини стихне останній гуркіт
землі і каменюк.
Процесія розійдеться.
Я і тиша залишимося віч-на-віч.
В дорозі розмовлятимуть про мене.
Звечоріє...
Я злякаюся один на кладовищі, вночі.
Покину труну і оголений втечу з могили
і кричатиму, мов божевільний, щоб допомогли,
щоб врятували.

Та не буде рятівника. Я знову впаду,—
Відчую себе в могилі і знов поглине мене
безкінечний сон,
безкінечний сон.
Наче сяйво, спалахне наді мною
моя нерозлучна сестра — тиша.
Близною вкриється вся країна.
Те село, де я народився, стане наче пустеля.
Мине зима в дощах і вітрах.
Зазеленіє цвинтар.
В неділю вранці, коли для всіх молільників
відчиняться церковні двері, до моєї могили
підійде якась замислена жінка, згадає моє
спалене обличчя, згадає моє страждання і заплаче.
Так сплинуть століття.
Над моєю могилою спиниться сонце далекого числа.
Сутінки незримих для мене вечорів накриють
призабуті брили, і моя могила також вкриється
темрявою.
Нахлинуть дощ, вітровій і засиплють мою могилу
жовтим листям. Так, чорними краплями часу
замшеліє моя могила, обросте травою.
У літній вечір біля моєї могили пройдуть
жінки в білому, а далеко біля люстерка
незнайомі пальці заграють на роялі.
Рано-вранці розпачливо загудуть паротяги.
Настане неділя, і біля мене вдарять в дзвони,
запалять свічки.
Стомляться молільники із зведеними руками.
Закінчиться молитва.
Церкву зачинять, а ікони, наче в'язні, залишаться
всередині. І над кладовищем, крякаючи, пролетить
ворона.
Зникнуть очі, на яких, мов тяжкі брили,
спочивали тбіліські ночі.
І вічним сторожем моєї могили буде моя
найніжніша сестра — тиша.

ГЕОРГІЙ ЛЕОНІДЗЕ (1899—1966)

АВТОПОРТРЕТ

Я варвар, я хазар, я сарацин зі Сходу,
Під муром Рима ураган я, динаміт оглушний.
В палкої Русудан в подушках аж заходжусь,
Безповоротних просторів погода мене душить.

Прадавні крові у мені змішались дивно,
Я грона висмоктав із лона пишної Кахеті,
Мое чоло співали місячні години,
Мов пурпур, сонце сяялось на мене у розлеті.

На тілі нації рахую рани-квіти,
Картвел я духом і полум'яний трибун Парижа,

Люблю знамена Сакартвело — розмаїті.
Поблідло сонце роду мого, в битвах виживши.

В поезію пірнув, як у бурдюк з напоєм,
Зіщулилась душа моя — травидла й трунку в'язень.
З Рембо ми обнялись, таких близнят — нас двоє,
Мені ж діставсь вінець од Теймураза й Чавчавадзе.

Поет я, я — газель, мій вік — щось дві неділі,
Я — невермор глухий трамваїв запізнілих.

ІВЕРІЙСЬКА НІЧ

Знов, мов троянда, розквітло серце,
Знову писати хочу про тебе...
Втікач-лелека до Хазареті,
З Дар'ялу знявшись, полинув небом.

Горить Іверія золотопожаром,
Десь понад плесом плотар співає.
Край Мткварі верби грають на тарі,
В калюжі місяць тихо дрімає...

Сплять у оборі сині баштани,
Мініться збіжжя так світлодайно,
Пішли у землю всі чингісхани...
Повість мірошник казку прадавню

Й сумну, мов Картлі. Згадаймо врешті
Й азнаурівну в пісні хвалебній...
Втікач-лелека до Хазареті,
З Дар'ялу знявшись, полинув небом.

НІЧ НА ДВОРИЩІ НІНОЦМІНДИ

*26 березня 1926 року. Ніч на дворіщі Ніноцмінди:
Сандро Шаншіашвілі, Паоло Яшвілі,
Тіціан Табідзе, Георгій Леонідзе.*

Ніноцмінда... Царські палати...
Над ворітьми — чаша пінновроча;
Мусить образ твій в мені палати,
О тигрівно на порі дівочій...

Ніч тремтіла з волі сазандара,
Смажилась вечеря Автанділа,
Небо — мигдалеві пишнодари,
Запах молока весна цїдила...

Ніноцмінда... Ми — немов хазари...
Ох, як брало нас нічне панання

Вірша Грузії, його пожари,
Братство, слъози та ще біль кохання!

* * *

Ніби меч, братове, Тамерланів,
Завдала любов у серце рани!
Ніч ірисів я оплачу зрана
Й атабегівни гірке кохання:
Перса — двох форелей зотограйність,
Вії — барви жнив'яного лану...

В Цінандалі винограда стигнуть,
Виплекані на меду й бурштині,
Ти — куріпка, що зросла в ожині,
А тебе сокольник в небо вигнав!

Ніноцмінда... Ми — немов хазари...
Ох, як брало нас нічне палання
Вірша Грузії, його пожари,
Братство, сльози й та маленька рана.

ПОБАЧЕННЯ КИПЧАКА

Я не стерпів — і меча
З люттю вихопив левиною.
(З мухранського вірша)

З могили в небо знялась куріпка,
Зникла в долині за Кабардою,
Я знову живий
І, край Мухрані
Весь причаївшись, готую зброю.

Хліба вже вбили в туге волоття
Понад Арагві й Ксані в городах,
А твої губи такі солодкі,
Немовби вина од хмелю бродять.

Уздрів тебе я,
Коли на луках
Вгасало літо Руставелеве,
Нащо я випив п'яного хмелю.
Вигострив тонко дзвінку шаблюку!

Я за тобою гнався степами,
Стежки тремтіли, пилом сповиті,

Торохкотіли під копитами
Міцхетські собори, уцент розбиті.

Та тільки ж мусить і сам померти,
Хто народивсь кипчаком, бо гнався
Твій чоловік у завязтті впертім
І розчохнув моє тіло навпіл.

Іди до мене — загоїш рани...
Спливаю кров'ю, тебе не бачу.
Картлінським яром плывуть тумани,
Немов парує казан гарячий.

Прийди ж бо!
Тисяча літ минуло.
Хай мене спалить жар твого тіла.
Вже час буяння троянд панує.
Пора побачень нових наспіла.

ЛЕЛЕЧИЙ СНІГ

Сонце розбудило яру воду,
Сніг лелечий тане.
Дзвонять дзвони бузового льоду.
Хтось тремтить востаннє.

Я з тобою до самого скону,
Поки не умовкне серця стукіт,
Юносте!

Яких сідлати коней,
Щоб тебе спіймати знов у руки?
Юність не заврунеться вже більше.
Он її сніги вже замітають.
Вірш тіка, кохання — ще прудкіше,
Клятті! Жалю вони не знають.

ЩО Ж РОБИТИ НАМ, ПОЕТИ

Сиво-сизе марево
Гей над Нарікалою...
Груші,
Хаші
Та із печі хліб іще гарячий,

І табахі, й сазандари,
Й сонце край віконця —
Йде з шести дверей Тбілісі
Зустрічати сонце...

1

Над Ляхві ледь помітне
У киреї драній
Оле —
Дерево самітне,
Звечора і зрання.
Всю середину спалила
Самотинна трута,
Розчахнула душу й тіло,
Гне, судомить, крутить,
Прямота в нім і кривини —
Все на волосині.

Ти — мов шибениця в горах,
Та саме ж і виснеш,
Ти — орел, якому крила
Обтяли навмисне.

Коню, до землі прикутий,
В небеса не злинеш,
Громом вбита і забута,
Бідна деревино!

2

Маряться тобі сокири,
Урагани — злі настири —
Маряться в тремтінні.
Хмарищ вир і урвищ вирви,
Вітру грива, криги брили
Приймеш ти на крижі хирні,
Оле,
В самотині.
Мчить, ячить вірюга ярий,
Наганяє чорні хмари,
В небі блискавки мигтіння —
Ось тебе ушкварить.
Блискавка готує кару,
Буревій про те лиш марить,
Щоб тобі завдать удару —
Вирвати з корінням!

Люта хуга очі вирве —
Не побачиш просинь,
Спис дощу помчить за вітром,
Влучить в серце просто!
А скажене сонце злупить
Шкуру та й обкурить —
Лиш тортури...
Бідне,
Бідне
Дерево самітне!

3

Самотою в спеку й січу,
Ні сестри, ні брата,
Білу чоху виткав січень,
Дав оздоб багато.
Чуба й сам дощем розчешеш,
Зливу п'єш, мов труту...
Із дзвінкими сопілками,
Весняні зірки рядками
На твоїх гілках погнутих
Хочуть колихнутись.
У солодкім золотспіві
Очі ти свої заплющиш,
Але ж бачиш, ятриш душу,
Що на цілім білім світі
Тільки ти стоїш самітний —
Стовп трухи та сліз даремних
У подобі древа.

4

Та кого ж ти виглядаєш,
В серці носиш втіху?
Де межу твій голос знайде,
Чи ж досягне стріхи?
Що, коли хапалось марно
Підупале тіло?
Як не прийде незабарно
В п'ятницю й неділю!
Ой, коли любов струїли
Сіро-чорним трупком?
Ой, коли сорочку вітер
Край дороги крутить!
Йди ж шукати побратима!
З тим іди по волі,
Хто ім'я твоє дрібненьке
Пригадає —
Оле!
Кучерявий ліс ще зрання
Кличе тебе лунко,
Вабиш ти його віддавна,
Він маха сторуко.
Ліс пишається у шатах
Війська палаванів,
Мов постав юнак з Архвати
В крицевім убранні:
— Досить в самоті гойдатись,
Відчинив я двері!
Вже до тебе не лігати
Бурі ефемерній!
Ти не мав у роті й ріски —
Нагодую хлібом,

Мов заблукане ягнятко,
Пригорну жадібно.
Виберу тобі до пари —
Будь щаслив — дружину,
Оле,
Бідна і самотна,
Гола деревино!

5

Тільки ж в небо позирає
Голова принадна.
Ніби ряд твердинь над плаєм,
Суне хмар громада.
Мчать драбки з драбин у небі,
Щоб тебе забрати.
Жайворонки лють на тебе
Оксамиг, блавати.
Червоніше ніж корали
Сонце тебе стріне.
Поцілує корінь в'ялий,
До чола прилине.
З неба зіроньки спадали,
З дайрою та доли,
На сопілках вигравали,
Забивали голи.
— Годі мерзнути! — сказали. —
Завмирати болем!
Переви́йся віттям з нами,
О самотне оле!

6

Оле,
Оле,
Над Ліахві
Вздрів твою голизну,
Все в тобі уцент спалила
Самоти трутизна,
Прирекли тебе на муки,
Різали, кололи,
Закаркали чорні круки,
Бідне древо —
Оле!

* * *

Угорі — блакить розлога,
Унизу — Кавказу схили,
Ти — немов орел, якого
Розп'яли, зламавши крила.
Коню, до землі прикутий,
Ну ж бо, линь на волю,
І самотності пелюшку
Розпанахай,
Оле!
Щоб сказати:
Вже не мліє
Наболіле серце,
Щоб, мов пліт,
Вздовж плес Ліахві
Пропливти в озерце.
Щоб тесав я з тебе глицю,
Мов кришталь чудовий,
Чи поставив у світлиці
Під пругку основу;
Щоб ватаг дерев зелених
Вів плоти водою!

7

Йди ж хутчій,
Бо блискавиця
Спалить
Тіло кволе,
О самотне
Й безталанне
Голе древо,
Оле!

НІНО ЧАВЧАВАДЗЕ

Коли ти, зіронько, і справді зникла,
То як тоді мене ти освяєш?..
Я переконаний лишусь навіки,
Що не вмира краса, що не згасає.

Так, ти жива й співці твої не вмерли,
В серцях у них бринить тремтіння чуле,
Ти прихистила мрії непримерклі,
Весна знайшла в тобі ясний притулок.

Твоя краса пільми глибинь розбудить,
Хоч двері до зорі й позачинялись:
Тобі на груди впало чорне груддя,
А їх троянди — й ті ледь доторкались.

Оспівую тебе через століття,
Твоя чарівність непідвладна плину.
Ти — ніжної краси бурхливий вітер,
Від тебе я не знатиму спочину.

ВІРШ, ВИГОЛОШЕНИЙ НА ВІДКРИТТІ
ПАМ'ЯТНИКА ЛЕСІ УКРАЇНЦІ В СУРАМІ 3 СЕРПНЯ 1952 РОКУ

Мов тінь од кручого крила,
Минувшина пощезла,
Тобі ж бо горя завдала,
Наклала гніт важезний.

Туман на серце наступав,
Тонув у хмарах обрій,
Та тільки Лесині слова
Палали, ніби зорі.

Вкраїно, сестро дорога,
З руїн ти знов постала,
І на Дніпрі, де Київ-сад,
Черешня завітчалась,
А нині — спільне свято в нас,
Хоча між нами й далеч.

Тебе вітає й наш Давид,
Що заповів нам дружбу,

Вітають наші юнаки —
На ворога оружно
За тебе в бій вони пішли
І смерть зустріли мужньо.

Ми тою кров'ю присяглись,
Що пролилась за брата,
І стяг наш вірно пронесли —
У нас єдина клятва.

Ти йдеш у зорянім вінку,
Вуста троянда пестить,
Тож стільки років гараздуй,
Скільки розквітне весен!

Хай сяє сонце угорі
Навічного братерства,
Поки у Мткварі та Дніпрі
Ясніють чисті плеса!

ДАВИД ГАЧЕЧІЛАДЗЕ (1902—1974)

КРЦАНІСІ

Ниви і луги крцаніські вкутали тумани,
Звуки линуть від Телеті, — б'ють у барабани,
Ніби кличе в битву сурма пшава чи хевсура,
Ніби рать Магомет-хана йде, мов хмара хмура.

В сірих травах блідо блисне світло десь раптово,
Може, блискає це шабля кизилбаша знову?
Ні, не шабля — це гадюка між бур'яном лізе.
Смерть заснула... спить в уламку ржавого заліза.

В небі Картлі теж заснули блискавиці блиски.
Де ж ти, де, наш проводирю, водію крцаніський?
Де ви, де ви, арагвинці, хевсури і пшави,
Ви, що йшли сюди крізь гори, шукаючи слави?

Йшли сюди, ніхто з походу не вернувсь додому.
Воювали, не зважавши на рани і втому.
Чом же змовкли ваші сурми? Що сталося з вами?
Хто відкрив тбіліські брами перед ворогами?

Все сховали ці могили, нема сліду й трохи!
Бачу: вітер розвіває в полі шмаття чохи,
Чи, можливо, це шугає тінню над Крцанісі
Злий коршак, собі поживу визирнувши з висі?

Щезла й тінь... Дріма Крцанісі. Мчить Кура
бурхливо.

Змовкло військо кахетинців, що лягло в ці ниви.
Чом на хустку жінки схожі ці тумани білі?..
Це звелася мати Картлі на вашій могилі.

Її пісня коліскова впала на травицю,
Через землю бачить мати синів своїх лица.
Про вас, витязі крцаніські, співа пісню мати,
Щоб спокійно вам в гарячій цій землі лежати.
В час, коли пашить на небі сонце в млі багровій,
То, здається, щит ваш сяє, червоний од крові.

СОПІЛКА

*В одній домовині біля Мцхети
знайшли череп пастушка й сопілку.*

Гей, дивіться, на попіл не наступіте...
Здрастуй, хлопче, маленький пастушку з Мцхети!
Сонце глянуло в темну твою могилу, —
Зникла темінь, настала лиш тиша й сяйво.
Чую, наче в сопілці щось ворухиться, —
Певне, туга твоя, мов комашка тиха.

Хлопцем був ти веселим і кучерявим, —
Хоч озвися ти, жменько землі моєї,
Вітру в груди візьми і подми в сопілку!
Знову тінь твоя, звівши гирлигу, пройде
По міжгір'ю, де знов зашумлять дерева, —
Тут не раз над Курою ти гнав отару.

Дми в сопілку, і, пісню твою зачувши,
Аспаруг, вбраний в тигрову шкуру, встане,
Гляне в далеч, де знов підведуться замки,
Знов розляжеться дзвін караванних валок,
І зведуться верблюжі горби, мов хмари,
З-за домів, пофарбованих начервоно.

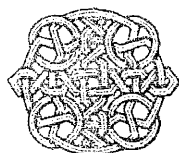
Позіхають верблюди, — ось край вже світу...
Що це там, наче меч, над горою сяє?
Це — Армазі, закутаний чистим димом,
Це ось Мцхета, це — Картлі прадавня мати.
Що ви кажете в неї в міцних обіймах,
Пружні хвилі Кури, мужні думи Картлі?

Де ходив ти, юначе, де мріяв тихо,
Де тебе зупинили стрільці ворожі?
Місць нема тут таких, де б не бились люди.
Скільки стріл пронизало це небо Мцхети,
Скільки тут перегнали отар овечих,
Скільки їх тут пройшло, наче хвилі моря!

Ти боровся, бо небо любив ти рідне.
Ти боровся, хоч вбраний не був у панцер,
А в проміння, що ринуло щедро з неба.
Ти вмирав, а жерці, звівши смолоскипи
І співаючи в тьмі свої журні гімни,
Йшли навкруг уже спаленого Армазі.

Ти вмирав, а вірний твій пес сопілку
У траві відшукав і приніс до тебе.
Ти підвівся, як присмерку тінь печальна,
Взяв сопілку, подув — небо заясніло.
З уст сопілки, що боляче застогнала,
Враз душа полетіла твоя безгрішна.

Полетіла, і разом з пташиним співом
Всю ввібрав її в себе рожевий ранок...
Так минуло багато віків відтоді,
Та, хлопчисько, твоя чистота душевна,
Почуття твої, наче трава під снігом,
Тут і досі ще сплять біля тебе близько.

ВІКТОР ГАБЕСКІРІЯ (1903—1964)

ОСІННІЙ ВЕЧІР

Скоро парус, вітром гнаний,
З сонцем зійдеться низьким.
Закипає вал туманний,
Лине чайка понад ним.

Тіні стеляться холодні,
Вітер долом просвистів.

Скільки в березі самотніх
Розхиталося човнів!

Сиплеться у двір спустілий
Лист, пісок, морська трава.
Як похилене вітрило,
День осінній відплива.

ЗУСТРІЧ

Це знайома, знайома хода,
Твій це локон, що усмішку криє!
Тільки в усмішці є гіркота,
І твій локон, я бачу, сивіє.

Пам'ятаєш дитинство? Поля,
Сміх твій, сонцем пронизаний наскрізь,

І з фіалками ваза твоя,
І книжки, і віконечко навстіж.

Хай ця зустріч мене не смутить.
Нащо ж мрії тобі віддавати?
Чом ці хмари подібні до тих,
Що малим я любив малювати?!

МИСЛИВЕЦЬ

Аж он село! Воно таке ж привітне;
А скільки бачить він у нім чудес!
У сяйві сонця входить непомітно
На вулицю за ним утомний пес.

Сусіди посміхаються назустріч;
Коли ж розмову з ними він завів,

Його хлоп'ята оточили шустрі
І дивляться цікаво на птахів.

Він чує: «От краса! Поглянь на того!
Цей сталлю, той іржею одлива».
А вальдшнепи дзьоби сховали довгі
І на очах їх — півка нежива.

* * *

На луках тих ми гралися колись,
Там дав тобі я квітку, знак любові;
Але дороги наші розійшлись
І не вернулись на стежки шовкові.

Цей край покинувши, на вічний час
Ми скрилися за дальні виднокруги,
А думи наші досі, замість нас,
В тих луках бродять, як туману смуги.

ДО МОРЯ

Я тільки тоді б тебе бачить, о море, хотів,
Як бурі заходять і небо темнять голубе,
І чується посвист і крик перелітних птахів.
В зимову негоду хотів би я бачить тебе.

Насуплені хмари — єдина прикраса твоя,
З вітрами в ту пору ти дружбу ведеш, богатир!

Люблю я дивитись, як вал твій високий буя,
Як білі птахи розтинають із криком твій шир.

Нелегко в ту пору у морі плисти кораблям.
Та часто я бачив під шторму шалене виття,
Як сонячним променем їх зігрівало і там
Гаряче людське співчуття.

АЛІО МІРЦХУЛАВА (Машашвілі) (1903—1971)

ПЕРШИЙ ПОЦІЛУНОК

На заході полумінь грає буремний,
І падає сонце до синіх долин,
І вітер, неначе твій голос приємний:
«Мене любить інший!» — нашіптує він.
І день, оцей день величезний і темний,
Іде, як приречений в'язень, на скін.

О, де ти? Я мушу тебе відшукати...
Дерев розплескалися тіні смутні.
Я прагну тебе, та від мене пішла ти
І зникла в потоках ясних, в далині,
І тільки волосся твого аромати
Та ява любові лишилась мені.

Я нашу розлуку, печаль невтоленну,
Притиснувши руки свої до чола,
Хотів побороти, мов рану палену,
Та згоїться туга моя не змогла.
Троянда, що впала край мене на сцену,
О жінко, чи смертним данням не була?

Навіщо тебе твоя мати родила?
Тужи, моє серце, ридай і стогни!
Я жду на зорю, на зорю твого тіла,
Та очі тьмяніють — згасають вони.
Я згадую юність — вона пролетіла;
Я згадую наше дитинство, мов сни,—

Як, перший зробивши свій крок вперевалку,
Хапавсь я за одяг матусі і тяг,
Як вперше побачив на полі фіалку
І як несподівано цвіт її пах,
Як з вітром пісень я наспівував змалку,
Зростаючи поміж узгір на лугах.

Промчало дитинство, як вітер, як тучі,
Як тіні туману, розвіяні враз,
Як хвилі потоку, що рине із кручі,
Щоб влити у море свій шум і свій сказ.
Мені тридцять років. В любові жагучій
Чи ще пломеніти і марити час?

Та серце уперте не знає покори,—
Не втишу його хвилювань, не втаю.
Твій перший цілунок — тягар мій прозорий,—
Приходь, я чекаю на тебе в гаю!
Сідай. Он сузір'я клинописні узорі —
Я з них прочитаю про долю твою.

А згодом, а потім, далеко пізніше,
Коли твого юного серця порив
Відчує, що холодом осінь вже дише,—
Притиснись до серця могого. І спів
Вітрець понесе у світанковій тиші
Про те, як наш перший цілунок бринів.

БРАТИ

Хуга кружляла в витті навісному,
Тихвінський вітер волав про розплату...
Двоє лежали в заметі одному.
Двоє уздріли одну палату.

Разом жили, разом в бій ходили,
Порівну славу і хліб ділили,
Порівну воду й грудочку солі,
Порівну рани, порівну болі.

Ті, з ким зріднився ти на бойовищі,—
Ось твої рідні найкращі й найближчі.

В гулі хуртечі, у темряві ночі
Смерть їм обом зазирнула ув очі.

Білими ніч їх вкриває снігами,
Вдвох проповзали крізь темряву й хугу,
І один одному лізти руками
Допомагав, наче братові й другу.

Кат захлинувся в огні та залізі,
Била картеч над окопом розбитим...
Коні булані у темному лісі
Вершників ждали, гриміли копитом.

Вершники сісти у сідла не в силі,
Вершники впали на сніжному схилі...
Двоє бійців, наче рідних два брати,
Разом лягли до одної палати.

Сонце звелося з імлі небосхилу,
День розгортає осяяні крила...
«Як поживає брат?» — перший питає.
Другий питає: «Як брат поживає?»

Дош смертоносний і курява бою.
Стоптано землю прадавню війною...

«Брат мій живий?» — один стогне од туги.
«Брат мій живий?» — так питає і другий.

Море сновидь підвелось в круговерті,
Ліжко гойдало, кружляло палату.
Лікар, покинувши першого мертвим,
Бачив агонію й другого брата.

Той, хто безстрашно пройшов пекло воєн,—
Слави звитяжця навіки достоєн.
Про вояків, що боролися рядом,
Пісням звучати, дзвеніти баладам!

АЛЬПІНІСТКА

Весна! Усе радіє... І краплини
Дошу травневого зволожують пісок.
До серця серце невблаганно лине,
Ти ж не підходиш ближче ні на крок.

Я розумію, люба! Шлях, нівроку,
Мені довгенький випало пройти...
Нас відгороджує різниця років,—
Старію з кожним днем, квітуєш ти.

До чого прагнеш, чарівне дівчисько,
У бурі що приваблює тебе?
Як легко сходиш ти, відважна альпіністко,
На білосніжний осяйний Казбек!

На тебе я дивлюсь — не надивлюся,
До твого серця підступить хотів...
Як моря глибини — твоїх очей боюся,
Боюсь пройти містком вузеньких брів...

ВІЧНИЙ ВІРШ

Ми, ровесники, з часом ладимо,
юність наша не в давніх днях —
у новому палає задумі,
до зірок вистеляє шлях.

Хай докори чийсь знегоджують
нашу долю, клянуть її.
Ми у тих, що в віках продовжують
нашу юність, правду, бої.

А незмінне — лише мінливе.
Як колись, чути гомін садів.

І кохання приходить щасливе
не до нас уже — до синів.

Близько старість, літа одлинули,
зникли десь в лункій даліні.
Ми дитинство колись покинули,
не покинемо юності, ні!

Хай судилося мені, грішному,
ще сновигати по світах,—
відгукнеться моїми віршами
чиясь молодість! Буде так!

ВІТЧИЗНА

Кажуть, що земля — всьому основа,
без коріння й дереву кінець.
Хто забув вітчизну, рідне слово —
всім чужинець, передчасний мрець.

ЧАС

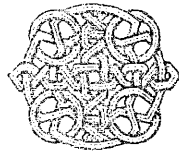
Пролинуть літ тривоги і кипіння,
річки свій плін не спинять і на мить,
і постаріє наше покоління,—
Вітчизна ж бо не може постаріть!

ЄДИНА ЛЮБОВ

Люби сьогодні серцем непогасним,
вір в майбуття, цінуй минуле теж.
Адже минулим стане все сучасне
і словом нині — завтра ти назвеш!

ДЖЕРЕЛО ПОЧУТТІВ

Якщо корені поета поїть серце його чисте,
вірш плоди дає дорідні, повні радості життя,—
плечі-віти розпроставши, зацвієш ти пломенисто,
якщо в серці у народу ти черпаєш почуття!

СИМОН ЧІКОВАНІ (1903—1966)

ВЕЧІР НАСТИГ БІЛЯ ХАХМАТ

Ми тропи хевсурські й хевсурів минали
І майже пройшли сьогобічні хребти.
Узавтра здолаєм той бік перевалу,—
Це легко сказати, та важко пройти.

Десь би спинитись. Ми втомлені й хмури.
Темніє. На стежці не видно й на п'ядь.
Ночівля — в Хахматах, в Аладаурі.
Господаря нашого Кудія звать.

Він просить гостей на покрівлю плескату.
Прослав бараницю. Горілки налив.
Про давнє гніздище героїв — Хахмати —
Повільну й поважну нам повість повів.

Прийшов один Хвтисо, і Хвтисо звався другий,
Ще Хвтисо і третій з цих дивних гостей.
Відходило сонце за гору до пругу,
Неначе тікаючи геть од людей.

Край неба зубчасті бескиди і скелі
Завихрились вгору й застигли уमितь.
Стрімчаста тропа, обійнявши оселю,
Шугнула до річки, де ринь гугонить.

Чоло, пошрамоване в битвах, підперши,
Розказує Кудія про давнину
Фортеці Хахматської. Входить тепер же
Лише тишина в її древню стіну.

«Чи добре ведеться вам, люди з долини?
Як ваші отари? Та як череда?» —
Спитає він раптом, і поглядом скине,
І ближче на лаву до нас підсіда:

«Хотів би я стати шофером, та навіть
Не знаю, що треба робити і вчить.
Не хоче більш серце в незнайстві коржавить.
Яка в нас наука? Рушниця й мечі».

Вже тіні останні проходять над гаєм,
Темніють і міняться барви землі,

І сонячний промінь один застрягає,
Мов зламаний кінчик стріли, на шпилі.

Ви зважте, чого оце Кудія хоче!
Хевсур, що зростав між гірських верховин,
Покинути рветься зелені узбоччя
І стати шофером вирішує він.

Машиною мчать по долинах... І долю
Свою зневажає людина узгір,
І прагне все дужче, і тужить до болю
У мріях про міста завихрений вир.

Та глибше вдивитися в душу хевсура —
Правує душею владуший адат.
«Ти що про шофера балакаєш? — хмуро
Запитує Хвтисо:—Шофер — до Хахмат?»

«Шосе в Хевсуретію ввійде захряслу.
Повинно й хевсурам належать життя.
Ми наше багатство єдине — ми масло
В долини звезем по широких путях.

Збудуємо школу тут, бібліотеку,
Газету придбаємо. Нині не час
В руїнах сидіти! Адже ж недалеко
Военно-Грузинська дорога від нас...»

Зловісно задумався третій із Хвтисо,
Свого хвилювання ніяк не схова,
І раптом встає він, метнувши, мов списа,
В нас погляд разучий і люті слова:

«Даремно розводите лжу осоружну!...»
І руку — до піхов з мечем бойовим,
Та Кудія скочив, завзятий і мужній,
І Хвтисо спинились утрюх перед ним:

«Це ж гості! Неначе Важа, наші гості
Опишуть лад-побут хевсурських країв...»
Всі сіли поштиво, й пили, і для тостів
Уже й не стачало заслужених слів.

Три втишені Хвтисо, кружляючи вина,
Здоровкали нас, і ми вкупі клялись
Незрушним союзом узгір і долини,
І пісню неструнко підносили ввись.

Село, мов послідом замащене, влипло
До скелі й повисло пташиним гніздом.
Майбутній шофер, щось буркочучи хрипло,
Сидів у руці із мечем і щитом.

З покрівлі не видно навколо й узбоччя.
Бескиддя зникають, — їх тьма поглина.
Ріка так напружено в скелях гуркоче,
Мов задуми Кудія знає вона.

Лягти — і пірнути в сновиддя понурі.
Осад весь у тиші снотворній завмер.
Нам тихо повторював Аладаурі:
«А все-таки вийде із мене шофер!»

МЕГРЕЛЬСЬКІ ВЕЧОРИ

1

По груди сонце в морі. У воді,
Як в оленя, відбилися в нього роги.
Тополі, струнко звівшись край дороги,
Ідуть, немов дівчата молоді.

Напнувши шум і шелест, ніби шаль,
Вони хитнуться іноді з привітом,
Аж доки теплий промінь пройде в даль
І маківки до щік притулить вітам.

Стоять селяни мовчки. Сад проріс.
Він прохолоду й шелест сіє в полі.
Мегрельські саклі вкриті ним, як голі
Дівчата чорним водоспадом кіс.

Я й соловей цю прохолоду й тишу
Прославили й схвалили. Я берусь
Укупі з вітром, що сади колише,
Складати гімн полям зелених кукурудз!

Колгоспники співають десь надурі
На синьо-чорних килимах полів, —
Віками лився цей протяжний спів,
Об'єднуючи душі предків хмурі.

Одноосібник ще по всіх ознаках,
Лиш соловей переливається, як чорнослив!
Солоний бриз догнав і оголив
Пірчасті груди м'ясного співаки...

І лється свист в руладах всіх тремтінь,
І сам співець не помічає навіть,
Як довшає тополі дальня тінь
І, присмерк наздогнавши, вечір славить.

І лиш стара бабусенька стріва
Нас неприхильно. Наче гуркіт відер,
Гуркоче поїзд. Гнеться, як трава,
Його ходою висіяний вітер.

2

Удень піснями, як разком перлин,
Душа природи дзвонить голосніше.
Замріяно розкривши том долин,
Свій вірш по них промінням сонце пише.

Ще точить вечір прошву дня, як міль,
Та гонять вслід його вітри зухвалі.
І ліс читає вголос пісню піль:
«Ми з вами, ниви! З вами, сині далі!»

Гнучка тополя дивиться з-під брів
На зламану соху в борні з межею
І, загнуздавши четверик вітрів,
Сестер виводить дружною сім'єю.

«Хто ви, тополі? Чом ви стали в ряд,
Хустиною небес укривши чола?
В огонь ідіть! В риштовання! Навряд
Чи вам діждатись спокою довкола!»

А ліс шумить: «Що дасть ваш димний план?
Узлісся, щедро зрубані на шпали?
Хай збурить воду крилами баклан,
Хай облетить галявину помалу:

Гниють корчі, трухляві віти й пні,
Окумкані сімейством овдовілим;
В мокві шумлять очерети сумні;
Лікують роси трав пожовклий килим;

Коли ж громохким брязканням заліз
Промчалий поїзд тишину розвіє,
То затріпоче з переляку ліс,
Немов земних очей тремтливій вії.

З чагарників, з дубової пільми,
Понад жорствою, рейками й пісками,
Торує поїзд шлях собі грудьми:
«З ним сміх і грім, але життя із нами!»

Биків пригнав пастух на водопій
До річки, що забита в море клином.
Ревуть бики. Копит пробіжний бій
Дається взнак мостів горбатим спинам!

І з дна спливає дивна череда —
Портрет тварин, їх образ поколінний.
Долини дихають. І вихряться вода,
Колишучи вечірню постіль тіней.

І йдуть бики в ріку по груди. Вплав
Вони збирають зморшки вод. Напроти
З дзвіниці дзвін щось говорить став,
Собачий брех рішивши побороти.

Заслухавшись у дзвону мірну річ,
Бере селян замислених охота
З долини гнать тумани чи з болота,
Як буйвола, тягти арканом ніч.

І в простір, повний чаду кукурудз,
Закинув хлібороб свій зір, мов кітву...

Ревуть бики. І ніби в обрій вгруз
Печальний рев про вересень і жнитву.

Уже на сході пахне ніч. Здала
Звисає зір намисто неозоре;
Сутінний спокій зберіга земля;
Як сонний звір, принишло Чорне море.

Та людям в сварах бур лягала путь
І спокоем не їм свій день вінчати!..
...Зметнувши стан, тополі, як дівчата,
Стежками тіней голі в море йдуть.

Така надходить ніч! Така глибінь
Нічних небес, що мрійний дух природи,
Знущань від нас зазнавши та гонінь,
В пустелях вод шукає миру й згоди.

А море прибира в смарагди світ,
З найбільших зір йому низавши пояс,
І здалеку залізний свій привіт,
Як грім, несе на власній спині поїзд.

ПЕРЕД СНІГОМ

Сьогодні сніг пушинками впаде
І тихо ляже, як сріблесті зорі,
На кожній шибці зацвіте в узорі,
Мов сивий дід в подвір'я увійде.
Задзвонять сани в даліні прозорій,
І в лісі зашумлять вітри суворі,
Гілля надламуючи молоде.

Струнка ялинка в синю ніч зимову,
Як гостя люба, завіта в наш дім, —
На острів теплий в морі сніговім, —
І в самовара пісню колицкову
Вслухатиметься з усміхом ясным,
З дітьми поважну ведучи розмову.

На білих конях вершники ставні
До віт її під'їдуть гордовито, —
Згадають діти про веселе літо
І гратись будуть в милій метушні,
Аж поки дім не буде млою вкрито
І не засне подвір'я в тишині,
Лиш десь продзвонять сани голосні.

І кіт безсонний, що увесь горить,
Немов промінням, плямами своїми,
Думками не турбуючись людськими,
Біля ялинки спиниться на мить.
Я ж двері відчиню — і, сніг за ними
Побачивши далекий, несходимий,
Своє село згадаю мимохіть.

СНІГ

З неба сніжинки летять, ніби пір'я,
Пелену білу на землю кладуть,
Приязний сніг завітав у подвір'я,
Сани дзвінками у далеч зовуть.

Сніг так легенько, так м'яко лягає,
Схожий із бархатом ніжним, пухким.
Стомлений дим лине в небо безкрає,
Я у подвір'я виходжу, як дим.

Пластівці снігу мені на рамена
Падали, ніби зірки із срібла;
Думи зимові злетілись до мене,
Снігом лапатим їх мова пливла.

Біг я без шапки, летючі сніжинки
Швидко ловив серед білої мли.
Ніби свічки, скрізь палали ялинки,
Вікна усі у мережках цвіли.

Прагнув пушинку я світлу впіймати
І на долоні тобі принести,
Щоб дивовижне сплетіння зірчате
Радісним оком побачила ти,

Щоб сприйняла ти сніжинку холодну,
Як у волоссі моїм сивину,
Щоб полюбила ти мисль благородну,
Що породила зима серед сну.

Мав я сказати тобі: подивися,
Скільки краси у цій зірці малій!

Глянь, як сніжинки в мій волос вплелися,
Знай, скільки суму в любові моїй!

Та лиш пушинку прозору ловив я —
Танула в мене вона у руках.
Дару природи тобі не явив я,
Сумно додому верстав я свій шлях.

Так, я журився, що та зірка розтала,
Скоро ввійшов я у теплий свій дім.
Ніжність, проте, в моїм серці зростала,
Зірка сріблилась у серці моїм.

ХТО МІГ СКАЗАТЬ...

Хто міг сказати, що нібито мала
Моя вітчизна, Картлі незрівнянна,
Що смужкою вона у даль лягла?
Хто вигадав: мала земля кохана?

Постав на скелю — скелю, схил — на схил,
Де мчиться з гір потік буремний, —
Послухай гордий шум орлиних крил
І оленів у горах крик суремний.

Фортеці, башти, що зорять з вершин,
Ти змирай пильними очима,
Збери всі фарби гір, лісів, долин,
Що в темі віків горять непогасимо.

Ти змирай крила ураганів гір,
Затиснутих в ущелини, ревучих,
Чи змирай рік ошаленілий вир,
Стрімкі шпилі, завинуті у тучах.

Рукою, що гартована в бою,
Торкнися брам Дербентських — брам залізних.
Тоді пройме і вразить мисль твою
Уся безмежність нашої вітчизни.

Хто міг сказати, що нібито мала
Моя вітчизна, Картлі незрівнянна,
Що смужкою вона у даль лягла?
Хто вигадав: мала земля кохана?!

ПІСНЯ ПРО ДАВИДА ГУРАМІШВІЛІ

(Розділи з поеми)

Перший друг

Це він тобі притулок дав,
Зродив у серці цвіт надії
І хлібом братньої Росії
Тебе гостинно частував.

Кінчилось вештання одчайне, —
Ти дружній дім благословив,
І в хлібі руському вкусив
Зерно братерства життедайне.

Під кривлями російських хат
Ти друзів стрів палких і вірних,
Бо син степів є друг і брат
Для сина пасовиськ нагірних.

Це він тобі і хліб, і мир
Приніс, щедротний в благодії,

Щоб ти шумів в степах Росії,
Як вітер карталінських гір.

Обидва ви біди зазнали,
Одне ярмо гнітило вас,
І обітницю дружби склали
Обидва ви на вічний час.

Ти братній хліб, здобутий в праці,
На все життя запам'ятав;
Як промінь сонця в сірій мряці,
Його ти піснею вславляв.

Цю пісню про братерство й згоду
Проніс в безсмертя мандрівник, —
І ось вона звучить навик
У серці вдячного народу.

Про нього ти співав

Ти справжню руську стрів людину,—
Це був трудар, не раб царя.
Він під ярмом, як ти, гнув спину,
Могутню спину трударя.

Ти сина руського народу,
Грузинський левню мій, зустрів,
І він живу цілющу воду
В пугар твого серця влив.

Він дав тобі свій хліб з пшениці,
Віддав свій скарб, своє майно;
Здалась вода з його криниці
Тобі солодка, як вино.

Ти відпочив і далі рушив,
І пил вкривав твоє взуття,
Та дружба зогривала душу,
Зоріла зіркою життя.

Ти з трударем Росії стрівся,
Що теж пізнав страждання глиб;
З тобою хлібом він ділився,
І це був перший братній хліб.

Він полеглив твій шлях стражденний,
Теплом братерства обігрів,
І пробудив твій спів натхненний,
Незмовклий у в'язниці спів.

Три голоси

Хрущі гудуть між верховіть рясних,
Встеляють землю надвечірні тіні,
Промчав раптовий вітер по долині
І на могилі, мов козак, приліг.

А ти вслухався, як дзвенять навкруг
Пісні Росії й українські співи,
І дзвоном їхнім сповнився твій слух,
І пробудився дар співця чутливий.

Ти звуки ці, високий їх політ,
Їх грім, мов гуркіт скреснутої криги,
Вловив і вклав в рядки своєї книги,
Зогрітої натхненням зрілих літ.

Російський спів, могутній і орлиний,
Ти з голосами рідними зливав

І милозвучну пісню України
З грузинською душею поєднав.

Ти їх сплітав у пісню триедину,
Щоб в ній тризвучне почуття жило,
Яке б зміцняло змучену людину,
В шуканнях щастя світочем було.

Почув ти справді клич життя живого,
Незборні крила в книзі розпустив
І з дужим шумом вітру степового
Дзвенючий шум гірських потоків злив.

Три голоси ти поєднав і згодив,
І в їх вогонь своє перо вмочав.
Твій спів, натхнений співом трьох народів,
Братерство їхнє вперше оспівав.

САД

Давид вирощав сад.

Д. Гурамішвілі

До батьківщини ти звертаєш очі
І руки схудлі простягаєш ти.
Від холоднечі, темряви й сльоти
Душа зболіла й змучена тріпоче.

Вогненнокрилий, ти в потоці сліз
Співав хвалу далекій батьківщині,
На Україну вірш свій переніс,
Грузинський сад зростив на Україні.

В саду плекав ти дерево пісень,
Зібрав багато золотого плоду.
І ці плоди своїх жарких натхнень
Великий садівничий дав народу.

Ти соком серця власного живив
Насіння, в Картлі зібране тобою,
І рідний край твій сад благословив,
Де цвіт кропився кров'ю, як россою.

На деревах співучий стигнув плід,
Не зов'ядав троянди цвіт нетлінний,
При вході в сад ти, мандрівець незмінний,
Стояв, народу вказуючи вхід.

Хоч ти згинався од злої хуртовини,
Як гнеться куц од зимових хурдель,

Але твій сад, мов гордий корабель, —
Крізь бурі літ поплив до батьківщини.

Розкішний сад нам шелестить листьми,
Плодами сяє, пахощами віє.
Твоє життя в цім саді пломеніє,
Твою десницю прославляєм ми.

КАРЛО КАЛАДЗЕ (1907—1988)

ВІДГОМІН БІГУ

І Терек буйно біг, й, не пожалівши ніг,
Промчав Мерані вітрам навздогін.
Здавалось, ніби він для цього дня беріг
Жагу свою і шал своїх стремлінь.

Навкруг стелилась мла, дув вітер-вітровій,
Шляхи ледь-ледь видніли між бескед...

Мерані, коню мій, мов скеля, скам'яній
Або лети, неси мене вперед!

Лети, пережени примарища страшні,
Шаленцем пролети над тьмою прірв грізних!
І день і ніч минуть, згорять в однім огні,
Лишиться відгомоном дзвін підків твоїх.

ЗИМА

Збулась погроза вітру: засніжило —
І вже зима коло моїх воріт,
І вороння в саду, де білим-біло,
І це вікно, немов дереворит.

Тут квіти чули голос Інашвілі*.
Сандро співав... Про віщо і кому?
Та от — зима. І в ці морози білі
Оселі не покинути йому.

Про що це я?.. Гойдання безупинне —
То лиш дерев рукасті кістяки.
Останній лист на голій гілці гине,
І вітер стугонить віддалеки.

Зима!.. І порятунку вже немає,
І лине лист у сиву далину,
І перехожий раптом відчуває
В холодній млі тривогу неясну.

І я, коли в години світанкові
На гілку сяде чорнокрилий крук,
Дивлюся вслід останньому листкові
В передчутті печалі і розлук.

Той чорний крук мою тривожить думу —
Вікуючи свій довгий кручий вік,
Не знаючи ні радості, ні суму,
Він у моїм саду сидіти звик.

Злоокий крук чорніє в заметілі,
Він добре пам'ятає і тепер,
Як над сумним співцем Бараташвілі,
Як над Мерані крила розпростер.

Подібний до жажної поторочі,
Це він летить, неначе тіль бридка,
Він кружеляє, він співає очі
Зарубаного в битві вояка...

В моєму серці він угледів жертву,
Вже дивиться, вимірюючи путь!..
Убить його? Побачать птицю мертво —
Мене ж самого вороном назвуть.

Ну, як тут бути? Все воно дрібниці —
Я знаю від порадників незгірш.
То крук мені накликав сніговиці,
Накаркав лихо, що ввійшло у вірш.

НА ЗУБІВСЬКІЙ ДОРОЗІ

Як із Зубівки ішов я,
Дівчину зустрів я.

Д. Гурамішвілі

Де зубівські дороги простяглись,
Де сам Давид верстав свій шлях колись
І де живуть згадки про нього нині, —
Я вас зустрів, і ваші очі сині
На мене тихо й лагідно звелись.

Де давній шлях на Зубівку лежав,
Зашелестів ваш вишитий рукав,
І ваші очі глянули волого.
Отак колись грузина ще одного
Жіночий погляд тут причарував.

Я теж чуття переступлю межу
І вам, не криючись, захоплено скажу:
«О дівчино, полтавко смугловида!
Ви — справжній образ радості Давида.
Я вас, як сяйво, в серці збережу!»

Ні, я не гнаний горем мандрівник,
Що з батьківщини рідної утік, —
Ми з вами маєм батьківщину спільну,
Могутню й світлу, радісну і вільну,
Де людське щастя стверджено навік.

Дивлюсь з любов'ю в далеч степову, —
Єдиним серцем з вами я живу,
Єдину маєм і мету, і вдачу,
Хоча і тут очима серця бачу
Я рідних гір корону снігову.

Ходім, красуне, аж до хмар злетим,
Уклонимось узгір'ям золотим
І там, на їхнім пишнobarвнім лоні,
Оселимось укупі над Ріоні,
І щастя увійде у наш просторий дім!

Свою святиню — цих степів брокат,
І променисті очі білих хат,
І синій сад над пругом небосхила,
І вітряка тонкі мигтливі крила,
І зубівських пісень високий лад

В своєму серці ви збережете
Отак, як я узгір'я золоте
Тут згадую й до нього серцем лину.
Ми з вами спільну маєм батьківщину
І славимо ім'я її святе!»

ПАМ'ЯТНИК ЛЕСІ УКРАЇНЦІ В СУРАМІ

Ти вмерти тут була приречена
І ти пішла без вороття...
Твоїм безсмертям заперечена
Холодна пуста небуття!

То був кінець чи почалося
Те, вічне, сяйво крізь літа?
Торкнули знов твоє волосся
Вітри Сурамського хребта.

Стоїш така жива, аж чудно,
Що ти зійшла на п'єдестал.
Здається, в тиші було б чутно,
Як б'ється серце крізь метал.

Вогнем слова твої гартовані!
Лежить міжгір'я голубе.
І гори, сонцем короновані,
Навшпиньках слухають тебе.

Ти — щит і меч свого народу,
Його небес пророчий грім.
Одвічна мрія про свободу
Говорить голосом твоїм!

Твої думки необболілі,
Душа, незламна в боротьбі, —
Твій брат Давид Гурамішвілі
Крізь час вклоняється тобі.

Дивися, край наш як простерся!
І скрізь ти рідна, ти близька.
Промінням виткане братерство —
То вами вимріяний скарб.

А ви, навіки вже камінні,
В народній пам'яті святі:
Гурамішвілі — на Україні,
Ти — на Сурамському хребті!

ЛИСТОЧОК ПАПОРОТІ

Колись мені скелі вві млі і в промінні
Здавались громадям, бездушним, твердим.
Які вони ніжні, ці брили камінні!
Чи міг я це знати, як був молодим?

А потім заглянеш в підземні глибинки,
Надломиш знічев'я шматочки порід, —
Ти дихання чуєш тієї стеблинки,
Що спить у камінні вже тисячі літ.

Уявиш лісів предковічних привілля,
Ту папороть буйну у росах... Невже
Цей чорний шматок кам'яного вугілля
У серці стеблинку таку береже?!

Душа моя знає ту дивну загадку, —
Ці гори, цей праліс єднала любов!
І гори собі залишили на згадку
Листочок печалі, щоб плакати знов.

Чому ці дерева могутні померли?
І хто їм згорнув той смарагдовий тент?
І все це було ще до нашої ери,
До нашої ери, до наших легенд!

І вичахли надра, і висохли ріки,
І вже ті ліси за мільйонами літ...
Любов збереглася навіки, навіки
В погаслому серці тих древніх порід.

МІЙ ДЕНЬ

Я за сонцем не женусь —
Словом друга обійдусь,

Та ущелин глибиною,
Виссю неба голубою,

Та ще й глечиком вина,
Що співця не обмина.

Я на це навіки згодний, —
Хай життя шумить, гуде!..

Я люблю мій день сьогодні,
День звичайний, день як день.

ВЕЧІР

Двоє мріють попід тінню
Вікового кипариса,
Їхній шепіт, ледве чутний,
Ніби тіней коливання.
Хтось там ходить обережно
Недалеким, темним плаєм, —
Не чигає він, а тільки
Їхні подихи вдихає.

Ось і присмерк. Сиві хмари
Ген плывуть повільним плином.
Співчуваючи тій парі,
Лагідно спустився вечір.
Двоє мислями своїми
Мов злилися воедино.
Замовчав юнак щасливий,
Обійнявши її плечі.

А її немов немає,
Всю себе в нім розчинила,
Та живе з ним неподільно
І в його нуртує силі.
Ні, то не гірська лавина,
Ні, то не троянда мила, —
То спокійно і достойно
Зводить море теплі хвилі.

Бачиш, вечоре, ти бачиш,
Як вони на тебе схожі?
За плечима день великий,
А в очах сузір'я світять.
То не перше, не лякливо,
Не зрадливо (боронь Боже!), —
То прийшло таке кохання,
Що сильніш за все на світі.

ГРУЗИНСЬКІ ВЕЖІ

Кожна ущелина, кожне узвишся,
Кожної ниви достигла зернина —
Вежа, в якій затаїлася тиша,
Спокій, якого жадає людина.

Їхня гординя зітерла всі межі, —
Близькість і далеч з'єднала в дерзанні.
Вежі як гори і гори як вежі
На узбережжях Кури й Алазани.

В дні, коли сунули вражі навали
І попелили Самцхе і Самгорі,
Вежі про напади попереджали,
І для народу були за підпору.

В битвах кривавих вогнем небувалим,
Спокій і лад зруйнувавши законний,
Мчали віки над країною чвалом
З дзвоном шабель і тупотом коней.

Кожну ущелину, гори та схили,
Ниви й урочища, сонцем залиті,
Вежі новітні навкіл оточили,
Спокій та мир провіщаючи в світі.

Мідяним дротом вантажені плечі
Високо здибали щогли залізні,
Скрізь несучи крізь вітри та хуртечі
Світло й тепло по камінній крутизні.

І відтепер, коли день в позолоту
Щедро вдягає Самцхе і Самгорі,
Знак подають — починати роботу —
Вежі оті мовчазні та суворі.

Вічно у мідяні жили вливати
Струм животворний впокореним рікам
І про життя їм довіку співати,
А не волати про напади криком.

ФРЕСКА

Ну як мені цю мить святу забути:
На камені — дівочі очі, груди.

Як малював закоханий художник
Красу дівочу, на безсмертя схожу?

Як малював, як жив — в грозі чи в тиші?
Як звався він? Ім'я нам не залишив.

Хто розповість про нього? Без'язикий
Мовчить собор. Мовчить узгір'я дике.

В що вірив він, митець? Не розгадати.
Тріпочуть вії утвору без дати.

Та знаю: ті ж стискали пензель пальці,
Що й меч тримали, й зодягали панцир.

Та знаю я: ці вії кров бентежать,
Палає вічно пристрасті пожежа.

О пальці! Я дивуюсь їхній силі —
Вони безсмертям стіни освятили.

А як він жив? Мовчать далекі тіні.
Та фреска є. Вона жива і нині.

СНІГ ВИПАВ...

Пісня

Здається, випав сніг?.. А власне, в чому справа?
У споминах моїх весна така яскрава.

Питаю: випав сніг? І щулюсь мимоволі.
Життя моє летить, а сніг іде поволі.

Ну, що ж, мабуть, пора... Невже це наді мною?!
Метафора стара — цей сніг із сивиною.

Нічого, хай летить, од зірки до неону.
Метафора стара, а сумно по-новому.

І все-таки сміюсь, душа — як заморожена,
Хоч посмішка моя вже трохи одморожена.

Хвилини, почуття і вічності ровесник,
Сніг пройде, як життя. Але під снігом — весни!

ТИЦІАН І ПАОЛО

Не заживає, наче виклик,
Не гоїться у серці рана —
Обох, у пам'яті не зниклих
Моїх Паоло й Тіціана.

Про них, про них мене питати
Майбутні будуть покоління.
Та не зітерти точні дати
Вогнем нещадного сумління.

І біль в душі моїй не в'яне,
Не одцвітають милі лиця:
Один з них — серце полум'яне,
А другий — вірша гордий лицар.

Вони прийшли в двадцяті роки,
Не свідками прийшли — братами.
По них звіряв я юні кроки,
Їм вірив щедро, до нестями.

Хоч не ровесники, та з нами
Ішли в поривному завзятті...
Летіли швидко дні за днями,
Прийшли роки вже шістдесяті.

Ти, сонцю, йди на видноколо
І серце погамуй шалене:
Мій Тіціан і мій Паоло
На двадцять літ молодші мене!

Невгасні барви в нашій долі, —
Їх сяєво живе, вогненне;
Не втратило юнацький колір
Життя новітнє, сьогоденне.

Ми бачим хор, якому тісно
В гірських ущелинах сьогодні.
О молодосте, юна пісне —
З тобою душі благородні!

Як сонце йде на видноколо
Й життя співа на повні груди, —
Як не згадати нам Паоло,
Як Тіціана нам забути!

Безсмертя друзів — ось наш успіх!
Отож ловлю крізь дим розлуки
В нестримних хмарах їхній усміх
І простягаю в небо руки!

ЧИ НЕ В ДЗЕНЬКОТІ ВІРШІВ ШОТА?

В морі сліду ніколи ще меч не лишав,
І не ріжеться гострим лезом вода.
Але де ж це я хвилю дзвенючу вчував —
Чи не в дзенькоті віршів Шота?

Скільки гір на дорогах своїх я стрічав, —
Пригадати вершини усі — неспроста.

Але де ж я вершину найвищу вбачав?
Чи не в дзенькоті віршів Шота?

Сонце — мій побратим і надії причал,
Що для нього минула гроза чи сльота?
Де ж я дружбу яснішу за сонце стрічав —
Чи не в дзенькоті віршів Шота?

МОЄ ВІТАННЯ

Як на моїм кавказькім небосхилі
Шугне літак у срібнім віражі,
Я згадую в пілотовім розкрилі
Безмежність української душі.
І зваблює її високий подив,
І звуки мови — дзвони з кристалу...
Так, я люблю пісні усіх народів,
Тим більше — українську я люблю!

Що можуть осягти слова-банкрути,
Погаслі на поетовім столі?!
Що значить море, як у нім не чути
Гучання української землі?!

До цих пісень я, мов до моря, сходив,
Я в них почув розспівану ріллю.
Так, я люблю пісні усіх народів,
Тим більше — українську я люблю!

Моя присутність у весни не зайва,
Аж тут Україна і весна — нараз.
І весь я повен весняного сяйва,
Як личить українцеві в цей час.
— Вітаю вас! — я крикну, і рукою
Візьму хмарину, і протру блакить —
Нехай під неба стелею дзвінкою
Моє вітання гучно зазвучить!

НІКО САМАДАШВІЛІ (1905—1963)

АТЕНСЬКИЙ СІОНІ

Ліс тут густий шелестів споконвіку,
Темний, неначе химера.
В горах, мов злодії, тут причаїлись
Тиша й глибока печера.

Сиві тумани курились повільно,
Нічю всю шир небосхила
Всіяли зорі так рясно, немовби
Міль його добре побила.

Світло Господнє сюди пробивалось,
Морок долало й завали.
А по той бік, на горбах, незворушні
Ідоли тихо дримали.

Тут, закапелками темного раю,
В далеч текла річка Тана.
Тлінний той світ озивався, мов півень,
Що кукурікає зрана.

Тут, на костях у поганців, звелися
Мури собору чудові.
Скрізь, де свята Ніно боса ступала,
Квітли фіалки ранкові.

І джерело осяйне, мов безсмертя,
Висвітлило верхогір'я.
Тут ще хлоп'ям був Христос, Богоматір
Це підмітала подвір'я.

Мрії прибульців роїлись — урочі
Й світлі — вгорі під склепінням.
Слухали Бога старого молитву
Дзвони із благоговінням.

Вже не вміщались у храмі прочани,
Дехто молився надворі.
Липи крислаті стояли довкола,
Наче халдеї суворі.

В храмі ошатний амвон, а у небі
Місяць — жерців оборона.
Хрест височів, свічкики пламеніли,
Сови кричали безсонно.

СУТІНКИ

Десь óкрай світу сонце виднілось —
крихітна крайка.
Простір, здавалось, там обтинався чорним стилетом.
Чом же та хмара шарпала небом, наче сатрапка?
Чом Богоматір поруч брела з божевільним поетом?

Той, хто прокрався в синяву вічну, повз на колінах,
Потім пішов невідомо куди, коли встав обережно...

Чом поглинали сутінки сиві небо в кармінах?
Чом земна куля в темінь повзла, наче сонце,
пожежно?

Слалася доля, наче недбало креслена мапка.
Навіть при світлі обрис людини жаром не брався...
Сонце виднілось на гострім шпилі,
наче крихітна крапка,
І видавалося: там, над горою, світ обривався.

ІРАКЛІЙ АБАШІДЗЕ (1909—1992)

ПІСНЯ ПРО ПЕРШИЙ СНІГ

Вночі сьогодні сніг ішов.
Чому до мене не прийшла ти знов
Мене вгорнути в теплий свій покров?
Я рано встав, і вийшов я на сніг
Шукать слідів твоїх маленьких ніг.

Засніжено верейський шлях,
Застелено лапатим снігом дах,
Скрізь білий шар — на площах і домах.
Так само біло квітнуть навесні
Садочки в Імеретії рясні.

Як пишно розцвіло у нас,
Як радісно в світанку тихий час
Од цих грудневих сріберних прикрас,
Як сніг тбіліські кипариси вкрив,
Мов щедрий цвіт імеретинських слив!

Чи то блищать віддалеки
Засипані завією гілки,
Чи мають білі повстяні шапки?
Чи то шатри військові із Авчал
Розкинулись в Тбілісі на привал?

Які сніги розкішні скрізь!
Сади, будинки, вулиці вдяглись
В мережива сліпучо-білу низь.
Мене так втішив перший блиск снігів,
Як ще недавно я весні радів.

Мене втішає ця пора,
І сонце, й дощ, і вітер, і жара, —
В природи стільки вроди і добра,
Та що, кохана, в неї краще є,
Ніж ти сама, ніж почуття твоє?

БАТЬКО

Коли бачили ви в Імеретії милій,
У затишші залитого сонцем села,
Невидючу людину при повній ще силі, —
То мій батько був. Зір йому тьма повила.

Смерть жорстока серпом замахнулась на нього,
По очах зачепила, затьмарила світ,
І сидів він, сумний, і не бачив нікого.
І прожив так п'ятнадцять безрадісних літ.

Часом, сіру чоху одягнувши, із хати
Він тихенько й самотньо виходив на шлях,

Щоб дороги між смертю й життям пошукати
Із бамбуковим вірним ціпком у руках.

Він умер, не зустрівши своїми очима
Смерть кощаву, чия безпощадна коса...
Він умер, і йому залишилась незрима
Світу-сонця земного солодка краса.

Не узяв він з собою печалі в могилу
По блакиті узгір'їв, по сині ланів, —
Ну, а я ж бачу землю стоцвітну, стокрилу,
Очі широко я на безмежжя відкрив!

ВГАМУЙСЯ...

«Внимај их пенью — и молчи».

Ф. Тютчев

Тепер ти вгамуйся,
Тепер ти вгамуйся.
На взгір'ях Самгорі,
на схилах Самшвілді

В маленькій хатині спочити влаштуйся,
І вийди на простори росяні,
І злийся душею із кольором осені,
Чохою вгорнися, а в руку

Візьми простий костур з бамбуку,
І йди,
і дивись,
і дивуйся.

Вже кличуть роки до самоти...
Зморилися ріки
і гір хребти.

Барвистим став гай.
У садах— пустинно.
По лугу прослалось зів'яле сіно,
Снопі захололи від мряки й сльоти...
Вже кличуть роки до самоти.

До голосів пробринілих,
До мови мовчання,
До звуків несмілих
Ніколи уважно ти не прислухався,
Бо запалом юності гордо пишався
І кольорів грою не тишив свідомість,—
Вподобав чітку однотонність натомість;
Для тебе вона, мов кинджал, блискотіла,—

Чорна і біла,
Чорна і біла.

Нерідко ти сплутував частку із цілим,
Вважаючи частки від цілого пилом,
І марно пролинули перед очима
Тисячі барв — всі мимо,
Тисячі звуків — всі мимо.

Тепер ти зазнай супокою,
Тепер ти проймись тишиною,
Вдивляйся у барв перецвілих сліди,
В мовчанні навкольному мудрість знайди.
Якщо маєш вуха,

якщо маєш очі —
Поглянь і послухай, що гори шепочуть...

Втомилися гори.
Річки помарніли.
Однак ще побачиш, вдивляючись, ти,
Як линуть, зникаючи, кольорів крила...
Вже кличуть роки до самоти.

ПАМ'ЯТІ НЕНАПИСАНИХ ВІРШІВ

Хай вірш цей буде згадкою про вас,
нехай я вас так скромно возвеличу.
На дні душі поета ви не раз
лишали силу дивну й таємничу.

Ви мерехтіли полум'ям, але ж
не забажали одягтися в слово,
з натхненням вийти, вирватися з меж
снаги, що запалила вас раптово.

Не прагнули сп'яніти від жаги,
від безміру, від льоту, від кохання,
Вас не зманили сині береги,
квітучі квітні, битви та змагання.

Доскіпливо цурались почувань
ви, пройняті турботою одною,—
аби поет не перейшов за грань
з наївністю своєю й простотою.

Поет був як поет. Він палахтів.
Од вас чекав він кращої фортуни.
Все дивне й невідоме він хотів
збагнути, ваші розбудивши струни.

О, ваша сила (сила горобця)
йому непереможною здавалась.

Він став на прю з гігантами. Сонця
хотів зірвати й поскидати в хаос.

Піднятися він прагнув до вершин
по ваших голосах, немов по лезах.
Не помічав ні дорікань, ні кпин
у поглядах розумних і тверезих.

Ви, оборонці щирої душі,
біда і радість доброї людини,
десь там ви помирали на межі,
де нічії ще нема провини.

Лишались ви в поетовій крові.
За смерть не вимагали ви нічого.
Поет вас бачив знов у мрій канві,
бо мріями вертались ви до нього.

Хто ж ви такі? Світання ви чи смерк,
невистогнаний стогін чи дрімота,
блиск чи іржа, народження чи смерть,
безодні тьма чи неба позолота?

Чи розкіш мрії ви, чи сум гіркий,
чи каяття, що розтинає груди?
Прощайте, мир вам, мир і супокій,—
хай слово це вам пам'ятником буде.

СЕРЦЕ ПОЕТА

Серце поета — меч двосічний,
понад безоднею шалена путь.
Серце поета — Рим споконвічний,
куди всі дороги світу ведуть.

Чи не з алмазів там зіткані стіни,
чи там немає кришталевих склепінь,
що не обернулось воно в руїни,
як арки Хорезма, не впало в тлінь,

а все вросло в небесні сфери,
а все рятувалося від біди,
не розсипалося, як Ванські печери...
Так з якої ж воно руди?

Не було церкви, щоб за нього молилась,
не було Бога, щоб його боронив,
і вогню не було, де б воно не ятрилось,
не було й землетрусу, щоб його не трусив.

Чим годували його, що не впало,
не зникло, не вмерло, як місто Акбар?
Кров'ю тією, що клекоче зухвало
і, мов пшавська Арагві, спадає з-під хмар.

Серце поета — Рим споконвічний,
до нього спішать дороги й слова.
Серце поета — вогонь закличний,
кипіння, атаки, війна світова.

ЗІРКИ

Мав би я силу —
то мрії, уже постарілі,
вогнем запалив би високим,
природним вогнем.
Мав би я силу —
то світло відчув би в погаслому тілі,
тривалість вернув би я дневі,
а серцю — радості щем.

Мав би я силу —
почав би зі світом розмову,
вітав би світанки і ночі
у захваті молодім.
Мав би я силу —
то зорі почистив би знову:
не так вони світять,
як у дитинстві моїм.

КОЖНА ПІСНЯ

Кожна пісня про щось нагадує,
кожна пісня — п'янке вино.
Кожна пісня тобі нагадує
те, про що ти забув давно.

В тій — весна і травневі радощі,
а за ними — душа твоя.
Але вітер звіває пахощі
і заглушує солов'я.

В тій побачиш розливи повені,
що до тебе була, а в тій —
свічі Дідубе, мов здивовані,
чи з дитинства твого, чи з мрій.

В тій побачиш обличчя матері,
затурбоване і сумне.
А ще в іншій, неначе в мареві,
світло Абастумані сяє.

Кожна пісня про щось нагадує,
кожна пісня — хмільне вино.
Кожна пісня тобі нагадує
те, про що ти забув давно.

Але ж ти мені сяєш лампадою,
незабуття любове моя.
Кожна пісня тебе нагадує,
кожна пісня — це ти і я.

ГОЛОС БІЛЯ КАТАМОНА

«О моя мово,
О рідна мово!
Ти — наш порив,
наш
політ стрімголовий,
Ти — прапор,
що вічність дала його нам,

Ти — наших ран
животворний бальзам,
Ти — наших каменів
скріплення щільне,
Ти — наших брил
мурування суцільне, —
В мить передсмертної тьми й самоти

Будеш незмінно зі мною
лиш ти.
Мав за життя
побратимів я сотні,
Друзі були в мене
вірні й чесотні, —
Нині,
Ступивши на смерті поріг,
Кидаю братчиків смертних своїх.
Тільки тебе,
Наша мово безсмертна,
Не розмела
буря літ круговертна,
Тільки тебе,
Невмирущу,
Живу,
В мить передсмертну свою
Призову.
В сонце я вірив,
у вічне світило,
В сяйво,
яке мене пестило й гріло,
Але ясніша
від сонця краси
Ти,
Рідна мово,
Для мене еси!
Ти — насолода, печаллю сповита,
Все можеш змовити,
Все появити,
Ти — славний речник
грузинських звитяг,
Свідок минувшини,
Вість майбуття.
Ти до найвищого неба сягаєш,
В прірви найглибші землі проникаєш.
Пензлем
беру тебе в руку свою,
Наче різцем,
світ тобою різьблю.
Все підкорилось
сназі твого слова,
Ти — пісня матері,
ти — колицьова,
Ти — плач над померлими,
ти — клич покари,

Мово Іберії,
мово Тамари!..
Ти нас в польоті підносиш чудово,
О рідна мово,
О рідна мово!
Може,
всі мури
розсиплються в прах,
Може,
всі воїни
згинуть в боях,
Може,
і думки зупиняться помах,
Щоб не летіти
до істин відомих,
Може,
всі пам'ятки
звергнуться ниць,
Спалить всі пагони
жар блискавиць, —
Тільки тебе,
нездоланну,
нетлінну,
Тільки тебе,
як святиню промінну,
Тільки нев'януче
тіло твоє
Ні лихоліття,
ні час
не заб'є.
О моя мово,
О рідна мово!
Ти — наш порив,
наш політ стрімголовий,
Ти — прапор,
що вічність дала його нам,
Ти — наших ран
животворний бальзам,
Ти — наших каменів
скріплення щільне,
Ти — наших брил
мурування суцільне, —
В мить передсмертну,
в останню хвилину
Тільки про тебе
я думать не кину!»

ЗНОВ КЛИЧЕ АЛАЗАНІ

Миколі Бажану

Все вже минуло?
Дружба майнула й пішла зі світу?..
Так не буває...
Чуєш,
нас друзі знову кличуть на свято.

Бачиш — над Гремі й Кварелі дні золоті
знову,
Сиві мудрі вершини ведуть неквапну розмову.

Так тепло —
неначе всесвіт забув про всі замерзання, —
І черевата Фландрія розкошує над Алазанню.
Ми всі на тебе чекаємо
У Сігнахі, де ніч над садом
Небосхил рожевий прикрасила рубіновим
виноградом.

Голоси навколо собору там гучні, наче грім
в ущелині,
Сидимо при вогнях напочіпки —
диваки, сонно зіщулені.
Перед нами безсмертна ватра
зводить пламенів стіни щільні.
...Без столів кахетинці вже ведуть промови
застільні,

А хевсур без мелодії співає басом собі сам.
Ти приходь.
Ми безслівно для тебе намет розвісимо,
Бо Паоло Яшвілі прийшов уже й почав
говорити,
А слово його — ти знаєш — мов крило павича
розкрите.

І співуча безмовність тіней блукає в соборних
стінах.
Молоде вино вже розлило, й скрапує долі піна,
Навзаєм хліб-сіль пропонують щиросерді
хевсури й пшави.

Вже усі гурти поєдналися,
Всі слова торжества і слави,

І над гуртом гордців
з щілим п'яним світом віч-на-віч
Дивовижно танцює красуня Нато Вачнадзе.
В огорожі — Бахус;
він стрибає раптом від мурів
На кинджали сванські та на дула рушниць
хевсурів,

Потім знову вернеться і,
не підвладний нікому,

Почне жартувати з самим головою
райвиконкому.
Але все те — байдуже,
бо нині і в соборі п'яно —
Ми зійшлися на свято з Бахусом —
як погани.

Всі ж ми нині — поети.
Гляди-но, сидять у задумі
Пастернак, Леонідзе та мудрий бражник
Лухумі.

Я ж
чекаю на тебе у Сігнахі —
ти знаєш, де це?

Ми поети, мій брате,
а так в поетів ведеться,
Щоб усю Алазань, всі дороги традицій вічних
Поєднало в святі братерство душ поетичних.
Сядьмо знову, скажимо знову, зрадіймо знову,
Піснетворці сиві —
ми всі вірні давньому слову,

В кожному подиху,
в краплі крові,
в кожному молінні
Ми нероздільні,
бо клятва й пам'ять наші — нетлінні.
Все вже минуло?
Дружба майнула й пішла зі світу?..
Так не буває...
Чуєш,
нас друзі знову кличуть на свято.

Бачиш — над Гремі й Кварелі дні золоті знову,
Сиві мудрі вершини ведуть неквапну розмову.
Так тепло —
неначе всесвіт забув про всі замерзання, —
І черевата Фландрія розкошує над Алазанню.

ЧЕКАЮ СНУ

Ще кров пульсує,
В жилах гоним гонить.
А Бог є Бог —
Про вирок свій мовчить.
Я сну чекаю,
Сну, який заслонить
Мого життя
Скороминущу мить.
Сліпий мій батько

Стане на порозі
В тих чоботях
І знов у тій хосі.
Я батькові сліпому
У дитинстві
Шлях торував
У поросі й росі.
Ячання милиць
Давне, цілоденне.

Та в розповідь стару
Він ноту вплів лиху:
— Ставай праворуч,
Сину мій, від мене.
Я поведу тебе
По темному шляху...

О ні, лиш не весною,
Не під звучну сопілку.
О ні, лиш не весною —
Узимку, взимку.

Коли й земля вмирає,
Журитися даремно.

Коли навколо темно,
Коли усюди темно.

Коли лютує холод
І вітер б'є об стінку...
О ні, лиш не весною —
Узимку, взимку.

НАШІ РУЇНИ І НАШІ ПІСНІ

Наші руїни — все ж таки боги;
Наші руїни — джерела снаги.
Наші руїни — айсберги наче,
В небі лиш їхні шпилі маячать.

Наші мелодії — сутінки сині,
Наші мелодії — білі вершини.
Наші мелодії — мов піраміди,
Тисячолітнім сонцем зігріті.

РИМ, АЛЕ...

Рим,
Але бурхлива осінь,
Дощ, неначе вдома...
І з вікна на хмарочосі
блиск реклами: «Рома».

Рим,
Але знацька — небо,
Мчу від Тібру далі я;
Дощ,
Але спішити треба,
В небі — «ал-Італія».

ПІВВІРША

Отроцтвом зветься мить,
Коли ти весь із пісні,
Коли в тобі кипить
Кохання благовісне.

Отроцтвом зветься мить,
Коли як зірка — вірші.
Коли душа щемить,
Коли в усе ти віриш.

Отроцтвом зветься мить...

МАКВАЛА МРЕВЛІШВІЛІ (1909—1992)

Із циклу «Україна»

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Їх замикали на замчища куті,
І вирував за ними древній світ.
Ранковий промінь заплітався в руті,
В камінні сивім тут, біля воріт.
Ворожі орди, що несли підлоту,

Втоптали в землю з кров'ю позолоту
Й самі, як черви, погнили в землі.
А в днях нових для щастя є робота,—
Ранковий промінь грає на гіллі
Там, де стояли Золоті ворота.

НА ДНІПРІ

Човен з далі випливає голубої.
Бризки хвилі як перлини серед літа,
Луг рясніє у ромашці, в звіробої,
Як у Рильського сорочка, шовком шита.

А Дніпро — мов сине поле на світанку,
А здаля он Київ мій ясниться.
Подорожній до ладу веде співанку,
Мов господар, поглядає на столицю.

СУРАМСЬКИЙ ВІТЕР

Вітру в Сурамі не знали донині,
Навіть вітрець не здіймався в долині.
Тільки тоді, як із жаром привіту,
Лесі принесли веселого квіту,
Звівся Сурамі і випростав груди, —
Де не оглянешся — люди і люди.
Вітер піднявся, збудивши долину,

Вітер полинув із гір на Вкраїну,
А пролетів, то й побачив багато:
На Україні — Давидове свято, —
І повернувся у гори додому
Й знову помчався в дорогу відому.
Так і літає, не гублячи силу,
То на Вкраїну, то в Грузію милу!

В МУЗЕЇ ШЕВЧЕНКА

Немовби стіни залу відступили,
І ясне сонце вкрило далину.
Тут жив Тарас, біля його могили
Я вздріла Церетелі сивину.

Слова бриніли, наче пісні звуки,
І в них братерства жевріла зоря,
Осяюючи подвиги і муки
Великого Тараса — Кобзаря.

І мудрі очі сяли в неспокою,
Як два вогні із вікової мли.
Діди й жінки з побожністю палкою
Ім'я Тараса в серці берегли.

Жорстокий вік лічив свої години,
Сплітав із гнівом сльози і журбу.

І слухали Нестани-Тінатіні
Про каторгу й поетову судьбу.

Свистіли на барханах суховії,
Хилились кос-аральські комиші.
Злились в єдине муки і надії
У двох співців, як у одній душі.

Та днів нових заклекотіла сила,
Засяла дружби пожадана мить,
Зметнув світанок пурпурові крила,
Щоб вежу тьми і гніту спопелить.

Є в Києві картина: Церетелі
Перед Шевченковим погруддям землякам
Говорить про оті шляхи веселі,
Які тепер уже розкрились нам.

В КАНЕВІ

Дніпре широкий, до тебе я в гості!
Плечі розправив, шепочеш, жагучий.
Я пригорнулась, а ти як у млості,
Я відступила, — а ти вже ревучий.

Був тут Кобзар у годину похмуру,
Пісню співав невтишиму, як горе.
З серця поета і гнів, і зажуру
Хвилі могутні виносили в море.

Грізні ножі закопали тут люди,
Помсту плекали, бо горя ж немало.
Слово поета пекло їхні груди,
Інших в дорозі вогнем спопеляло.

Доки народи не знищили ката, —
Горе співали, налите по вінця.

Пісня єдина, сльозами багата,
Спільна в грузина була й українця.

Піну пославши на сині заплави,
Сонячні промені — срібні стремена,
Вершником дужим летиш поміж трави,
Хвилями-кіньми вертаєш до мене.

Вже й розлучатися — просто несила,
Кличуть гаї і дзвенять солов'їно.
Ти ж мене, ніби дочку, пригостила,
Мати привітна, красо Україно!

Птиці із вишень летять над полями,
Синій світанок вітрами туркоче.
Як би хотілось, щоб ти поміж нами
Сум свій розвіяв, Кобзарю-пророче!

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА ДАВИДУ ГУРАМІШВІЛІ

Нам підношали хліба-соли
В привітній Зубівці діди.
Поклін же вам, стрункі тополі,
І люди, й ріки, і сади!

На радість нам, Україно мила,
Братерства зводячи граніт,
Гурамішвілі всиновила
Твоя душа, твій милий світ.

Часи важкі і сумовиті
З тернами стіли у вогні.
Для нього, ласкою повиті,
Ти дарувала гожі дні.

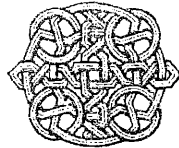
Йому троянди солов'їні
Несла, щоб став щасливий він.
За все те — Грузія Україні
Кладе земний низький поклін.

Дзвенять, біжать потоки всюди
Із золотого джерела,
Співцева правда йде між люди,
Що здавна мрією була.

Тарас великий на могилі
Давида кличе в рідний дім,
І два мотиви, серцю милі,
Живуть у заспіві одним.

Ти бачиш! Кетяги зелені
Грузинських лоз покрили двір,
І скоро Грузії олені
Примчать до тебе з наших гір,

Щоб передать Дніпру привіти,
Побачить плеса і мости,
Щоб українські вишні-квіти
В гілясті роги заплести.

ГРИГОЛ АБАШІДЗЕ (1914—1994)

ДО ПОЕЗІЇ

Можливо, смерть мене оце гукає,
Аби за нею йшов до тебе знову...

І ось вернувся я,
Твій блудний син,
В твої обійми,
Босий і безмовний.

Пробач мені.
Я майже сивий став.
Криваві ноги.
Я хилюся, кволий.
Де тільки не блукав:
Іскрина та
В моїй душі погасла вже відколи.

В лице бив дощ.
Впусти мене й зігрій!
Бо з тих захмарних замків, з тих красивих —
Одні руїни!
Порив мій
Уже не прагне в небеса — несила.

Скарбів нема у мене.

Не втаю:
Все, що плекав колись, згубив, як мрію.
В душі я перетлів, однак стою,
Прикутий до землі. Від щастя млію.

Куди іти?
Та я не зміг би, ні,
Вернутися назад,
Де все таке немиле.
Проте я — бог іще у вишині,
Хоч бачиш ти — вже обламались крила.

Водила смерть мене поміж людьми.
Перед тобою — подивись — дідусь я...
Тому й прошу:
Ти блудного прийми,
Приймай же сина, що таки вернувся.

ПОВТОРИТЬСЯ

Думки, як ноша, у мені важкі:
Нести думки — це нелегке змагання.
Повірити — таке моє бажання.
Я й досі вірю, вірю залюбки.

Я вірую:
Коріння не згниє...
Повторюється все на цьому світі.
Я повторюю у віршах,
В них-бо є
Мій труд.
Я повторюю у дітях.

Повториться усе...
Лише одна
Зневіра нас зуміє змарнувати.
Повернуться назад всі наші втрати.
Щасливий той,
Кохання хто зазнав.

Я поверну ген ту, із даліни,
Відбіглу вже давно-давно дорогу...
Якщо життя — це лише добрі сни,
Повторяться й вони колись, їй-богу.

ДАРКВЕТСЬКА ЗОРЯ

Смаглява зоря, засвітиш умлівіч, —
Настала даркветська розпачлива ніч.
Чом ти одірвалась — листка половино? —
Не бачиш моїх нерозважних страждань.
Я твій Модінахе, безмовна руїна,
А ти недосяжна... Прийди і поглянь.

Я стану рікою — ти з дальніх небес
Могла б нахилитись до дзеркала плес.
Я б міг подолати ворожу стихію,
Я б міг не податися й кроку назад!..
Та зайдеш за хмару — і я скам'янію,
Немов у морози гірський водоспад.

Чи ринеш на землю в огнистий політ?!
Зі скелі дивлюся, мов яструб, на світ.
Понуро німує каміння фортеці,
По наших слідах розростається мох...
Хіба я чекав од коханої втечі,
Як місяць уповні нас бачив удвох?

Ти світиш здалека — це щастя чи глум?
Ти вічне проміння усіх моїх дум...
Отого листка я також половина.
Мов річка у стромі — вирує жура.
Я твій Модінахе, я тлін і руїна.
Під ранок все далі даркветська зоря.

ЗОЛОТИЙ ВИНОГРАДНИК

Виграє в твоїх кетягах промінь і сік,
Твого заходу сонця не вгляджу повік, —
Ти любов мені, й мати, і сміх, і дитя,
Золотий виноградику, гілко життя...

Я люблю оці гори й стоусту луну,
Рік малинових клекіт і синь-бистрину,
А для пісні моєї з початку в кінець
Ти — і корінь корчавий, і сляний вінець.

Ти і сонце мені, біле сяйво і тінь,
Пурпурова, як вечір, душі височінь;
Є прекрасні краї, є життя молоде,
Та за Грузію кращих немає ніде!

Я, завзяття набравшись, співаю тобі,
О сердечності гроно в задумі й журбі,
Ти для мене і мати, і сміх, і дитя,
Золотий виноградику, гілко життя...

МАЛИЙ ХЛОПЧИСЬКО ДИВИТЬСЯ ВГОРУ

Малий хлопчисько дивиться вгору,
На світанкові білі вершини,
Ще не боїться він високості —
Адже не звідав болю падіння,
Ще крила в нього не оперились,
Все ж нетерпляче рветься у небо
І над вершинами прагне літати.

Йому не знаний кінець печальний,
Де обірветься рано чи пізно
Сходження вгору, і до безодні
В нестримнім леті помчить дорога.

На тім узвозі через піввіку,
Повільно склавши стомлені крила,
Котиться мовчки той, хто зухвало

Ставав навшпиньки, вдивлявся в далеч
І нетерпляче тягнувся в небо,
Щоб підкорити сніги дівочі
Ще не підкорених білих вершин.

Малий хлопчисько дивиться вгору,
І як не бути йому щасливим,
Адже не бачить він за горою
Своє майбутнє, що в прірву пада.
Малий хлопчисько дивиться вгору...

* * *

Чи міг я знати,
що не оселя
Земля, а вічна злітна площина,
Щоб вирушати в країни дальні,
Де нас чекають зустрічі,
зміни,
Де нас чекає
перевтілення.
Якби це знав я,
підготувався б,
Взяв би в дорогу хоч трохи їжі,

Стомлену душу
підбадьорити.
Пізно дізнався
і вже не певен,
Чи справді встигну,
як слід,
як треба
Я до польоту
підготуватись!

* * *

А ти нещадна, як ворон чорний,
Ти серце хижо пошматувала.
Змінився, кажеш? — Аякже, горне
Пітьми зловтішна, люта навала.

Я ж бо не Грузія — дух непоборний,
Щоб вмерти, стліти, попелом стати
І з руйновища знов воскресати.

СТАРИЙ БУДИНОК

Мое життя — старий будинок,
Що його мовчки,
тихо лишають
І шум,
і гамір
мешканців ранніх.

Щоб їхню втечу я не помітив,
Ідуть від мене,
ідуть навшпиньках
І шал любові,
і сум,
і радість.

МОЇ ОНУЦІ — МАЛЕНЬКІЙ НІНО

«Ніно» — цим словом зветься дитина
На мові Лорки і Сервантеса,
Це — спільне слово древніх іберів
Сходу й заходу.

«Ніно» — це слово
Коли вчуваю,
Мені здається,
що тебе кличуть,
І незабаром з-за гір далеких
Суди прилинеш
на мою втіху.

Ніно!
Я в кожній дитині бачу
Твій лик щасливий і серцем радий,
Що звать ібери малечу ніжно
Твоїм грузинським іменням — «Ніно».

Ніно!
Хай світить тобі назавжди
Свічка невгасна предтечі тої,
Яка зв'язала своїм волоссям
Хрест біля Мдхети
З лози виноградної.

Ніно!
Ти завжди переді мною,
І мрію, де я не побуваю,
Щоб влаштувався Всесвіт щасливо

І чорні тіні знищення більше
Не заглядали в веселі очі
Троянд, птахів,
Ніно і світлячків.

КНЯЗЕВІ ДЗЕВАХІ

А ти не казка, не міраж в огні?
Дзєвахі, де ти? В вічнім безгомінні?
Ми перед смертю ходим нарівні —
Дозволь мені хоч доторкнутись тіні.

А ти б собі легенько пролітав,
Земляче мій, як вітер в небогоні,
Прийшли б до тебе кінь-золотоглав,
І шабля, й щит, і сокіл на долоні.

Та вже тепер не б'є копитом кінь,
Твоя зоря скотилася остання,
Персні лежать, а пальці — сіра тлінь,
І не почувеш милої дихання.

Браслетів цих печатка не проста
Закарбувала пульс важкої крові,
На сивій шиї чисті намиста
Обсипались, мов листя смарагдове.

А може, тут Дзєвахі-молодець
Зберіг подобу в скарбі й оксамиті?
Знайду і персні, й перли перемиті,
Побачу їх — і тут мені кінець?

Ти маєш сили підвестись вночі,
Не кличе ніч, не кличе любя-мила,
Шаблюки блиск руда іржа поїла,
І сокіл твій десь на чужім плечі.

Не воскресають із літами знов
Ані фортеці, ні любовна мука,
І доки жерла там тебе пилюка,
До того вже понищила любов.

Нам час дарує спільну із прикмет
(У тебе теж пошарпані вітрила),
Перед любов'ю рівну мають силу
Жебрак, і князь, і мрійливий поет!

* * *

Я мовчав, як мені розказали...
Я не міг залишитись байдужий...
Не кохав я тебе, не хотів, щоб моєю стала,
Чом же сумно мені, ще й дуже?

Вийшла заміж ти. З діда-прадіда
Материнство — то ваша молитва.
Через те із гріхами своїми і правдою
Ви повинні до когось тулитись.

А жалю втамувати несила,
Ніби бажаний сон утікає,
Мовби рідна душа навіки тебе полишила,
Або пташка кудись відлітає.

Лиш на хвилечку ми зустрілись,
А сьогодні я — ніби самотній...
Не кохав я тебе, не хотів, щоб моєю стала,
Чом же серце моє у скорботі?

ДО ЛИСА НА ШИЇ У КРАСУНІ

Ти пройшов життя не зовсім гоже,
Байкарями загнаний в слова.
Ох, ти був збиточником, небоже,
Вмер і не програв. Оце дива!

Ні, не набожний чернець! Світами
Ти ходив із наміром одним —
Жить безбожно. В супроводі дами
Все ж не обійшов Єрусалим.

Куля — в ціль, і рана не зание;
Рай по смерті Бог тобі дає:

Розлягтись на ніжній, білій шиї —
То хіба не рай, а що то є?

В непогоду, вітер, зимню стужу
Разом ви — красуня, повна зваб,
У твоєму хутрі гріє душу,
Береже лиця свого едwab.

Чорні очі страх нетерпеливі,
Ждати їм несила. Що ти ждеш?
Чом не оживаєш в тім приливі
Щастя, чом хвоста не зворухнеш?

Якби це зі мною відбулося,
Я лежав би, мов на сотнях лез,
Якби так мене її волосся
Вкрило, я збудився б, я б воскрес!

Лисів я ненавиджу і грию
Сто разів сильніше, аніж ти;
Через тебе лисом стати мрію,
Щоб під коси золоті лягти.

БАЛАДА БЛАГОСЛОВЕННЯ І ПРОКЛЯТТЯ, АБО ЗУСТРІЧ З КРАСУНЯМИ МОЄЇ ЮНОСТІ

Прокляття є страшні, як злодіяння,
Проклять багато, наче мурашви.
Ним стати може й добре побажання,
Хоча б таке: «Багато літ живи!»

У цих словах прихована зловтіха:
«Живи й побачиш ти пожухлий цвіт:
Вродливиць, що колись дзвеніли сміхом, —
В глибокій старості, на спаді літ.

І ту між них, яка незгасним світлом
Звіддалеки свій осявала шлях,
Чиє обличчя усмішкою квітло,
Як недосяжне сонце в небесах».

І ось вони усі переді мною —
Ті писані красуні...
Боже мій!

Що сталося?
Жорстокою ціною
Заплачено за довгих літ сувій.

Не пізнаю нікого, як насланя,
Стою й не піднімаю голови.
Так ось воно, прокляття-побажання
Нашептане: «Багато літ живи!»

Живу... І німота вуста зліпила.
Не вірять очі гіркоті обнов.

Яка жорстока, неблаганна сила —
Час, що красу отак перемолов!

Це тільки попіл, а не хміль пожежі,
Жебрацькі лахи, а не златоглав...
Хто зруйнував ці кришталеві вежі?
Хто ці троянди ніжні розтоптав?

Хто їх прикидав снігом, наче гори,
Поставу згорбив брилами років?
Хто їх обличчя поорав суворо,
Що не впізнати, як би не хотів?

А як їх молодість буяла щасно!
У пам'яті ці лиця мерехтять...
Та краще вже померти передчасно,
Аніж оці руїни споглядать.

Сумирно на коліна краще стати
І виблагать у Бога сліпоту,
Ніж так дивитись і не впізнавати
Навіть найкращу з-поміж них, оту...

Ця пізня зустріч як сумне знамення,
Як знак недосконалості чогось...
Прокляттям стало те благословення,
Те побажання, що таки збулось.

РЕВАЗ МАРГІАНІ (1914—1984)

СВАНСЬКА КОЛИСКОВА

Наніна, нануло, нанаїла!
Синку, спи, засни, дитино мила!
Уквітчаю я тебе рубінами
З гнізд небесних — за ріками синіми...
Наніна, нануло, нанаїла!

Як багато вуликів навколо!
Уночі літають небом бджоли,
В них такі дзвінкі медові крила...
Наніна, нануло, нанаїла!

Он тобі дрібні моргають зорі,
Крихітні, мов гудзики прозорі,
Он, мов іскра, зірка проблестіла...
Наніна, нануло, нанаїла!

Спи спокійно, дитятко,— до тебе
Прилетять злотисті бджоли з неба,
Щоб медку смачного ти поїло...
Наніна, нануло, нанаїла!

Хочу я, щоб ти прожив щасливо,
Щоб в житті ти просто йшов, не криво,
Щоб тобі Вітчизна путь світила...
Наніна, нануло, нанаїла!

Під чонгурі ти засни, дитино,—
Хмарами укрилася долина,
Блискавка над Ушбою злетіла...
Наніна, нануло, нанаїла!

Чом щебечеш? Їсти захотілось?
Усміхнись, щоб очки засвітились...
Місяць зник, і тьма усе покрила...
Спать пора, дитино моя мила!
Наніна, нануло, нанаїла!

МІРАНГУЛА

(Давня сванська казка)

Мірангуло, любий сину,
Жду тебе я у тривозі.
Де ти в пізню цю годину
Забарився у дорозі?

Снігом гори укриває...
Де ти, сину мій рідненький?
Вся в сльозах, тебе чекає
Матінка твоя старенька.

Чом не прийдеш на розмову,
Забуваєш матір чому?
Новорічну малинову
Я тобі пошила чоху.

Ніч. Світання я чекаю...
Вітер жалібно голосить,
Диким звіром завиває,
До Тетнульди сніг відносить.

Скільки я тебе чекала!
Ні на хвилю не заснула,
Тільки вогнище співало:
— Де ти, сину Мірангуло?

Змовкла наша чіанурі,
Вся від диму почорніла...
Ти, було, під посвист бурі
Грав колись на ній уміло.

Вітер лютий і холодний
В підвороття залітає...
Пес покинутий, голодний
Десь тужливо завиває.

Може, збився ти з дороги
Чи засипаний обвалом
Там, де прірва, мов берлога,
Стогне в кашлі небувалім?

Де вода об скелі б'ється,
В пащі кам'яній ревучи,
Де туман холодний в'ється
Башликом на темній кручі...

О, коли б, мій рідний сину,
На прохання материнське
Ти вернувся в цю годину,
Сіль привіз імеретинську

Та ще хліба при нагоді —
Хліб у хаті пригодиться,—
А вже сіль була б в господі,
Мов дівчина білолиця.

В башті темній і похилій
Я тремчу від неспокою,
Як ти пройдеш, сину милий,
Непогодою такою?..

Ти прудкіший від Інгура,
Ти від Ушби, сину, дужчий,
Що вершиною похмуро
Позира на нас крізь тучі.

Вийшла з башти я... Ген гори,
Вкриті снігом, оніміли
І за ніч, немовби в горі,
Від печалі посивіли.

Я тебе шукаю, сину.
Йду снігами крізь намети...
Знову зрушила лавина
Снігова... О сину, де ти?

Мірангуло, де ти, сину?
Де твій слід? Його немає...

Пломінь тьмяної лучини
В нашій башті погасає.

Ніч. Хурделиця голосить,
Білий сніг заніс аули...
Тільки вітер плач доносить:
— Де ти, сину Мірангуло?

* * *

Що значить вірш, — себе питаю я, —
Що спокою нема мені від нього?
Чи теплий спогад пройденого дня
А чи горіння серця молодого?

Що значить вірш? Урочий гімн весні?
А чи душа схвильована, бентежна?
Чи радість пламеніюча, безмежна,
Захована у серця глибини?

Поезія — це кришталевість мрій.
Це сяйво на далеких видноколі,
Бальзам цілющий, що страждання й болю
Зніма, тамує у душі твоїй.

Що значить вірш?
Горіння, муки він?

Чи полум'я пожадливе буяння?
Чи очі погасаючих вуглин?
Чи водоспаду громове ридання?

А може, це лише гірська луна?
Чи світляків тремтливе сяйво в ночі?
А чи душі глибока таїна,
Що вийти в світ,
На люди вийти хоче?

Що значить вірш, — себе питаю я, —
Що спокою нема мені від нього?
Чи теплий спогад пройденого дня
А чи горіння серця молодого?

СІЛЬ

В моїх рядках, можливо, мало солі,
Так само, як в Сванетії моїй,
Від того, певне, в їх життєвій долі
Судився тихий, не буремний стрій.

В моїх рядках, можливо, мало солі,
І кістяка тому у них нема,
Хоч Батьківщина гори ясночолі
Переді мною гордо підійма.

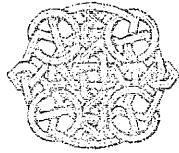
Можливо, й так!
Не знаю.
Туга точить,
Що слово не подібне до меча,

Але не можу вірити, не хочу,
Що справді солі в нім не вистача.

Невже моє походження — виною?
Що родом сван, тому без солі я?
Ні, не мирюся з долею такою,
Хай знає це Сванетія моя.

У Агзеван я
через гори сині

Піду,
піду за тридев'ять морів,
Щоб земляків порадувати, грузинів,
Що сіль здобути все ж таки зумів!

ЛАДО АСАТІАΝІ (1917—1943)

ЗВІДКИ ЛЮБОВ ДО ВАС В СЕРЦІ ГЛИБОКА?

Свани мої і хевсури кохані,
Кожна грузинка ожиноока,
Рідний Тбілісі і Піросмані,
Звідки любов до вас в серці глибока?

Варто померти — у всіх ти в пошані,
Поки живий, не потрібен нікому.
Вулиця рідна моя Піросмані,
З ним я вітаюсь, виходячи з дому.

Очі блукають, неначе в тумані,
Потім похмелиться він, і — о диво! —
Враз постають з-під руки Піросмані
Вже оторчальські красуні гордливі.

Води Кури — і прозорі, і тьмяні,
Неба грузинського далеч висока,
Рідний Тбілісі і Піросмані,
Звідки любов до вас в серці глибока?

У ГРУЗІЇ

У нашій Грузії в годину згину
Життя нового всі тужать зроду:
«О повторіться хоч на хвилину,
Дитинство наше та наша вродо!»

Грузин не вдатен до самострати,
Він може згинуть, та не скоритись, —
В одній надії: життя тривати
Невпинно мусить і повторитись!

У нашій Грузії в годину згину
Так само тужать білобородо:
«О повторіться хоч на хвилину,
Дитинство наше та наша вродо!»

Раз так бує вогонь жагливий,
Лихої смерті замкнімо кліті!
І хай святиться той день щасливий,
Як ми з'явилися на цьому світі!

КРЦАНІСЬКІ МАКИ

Пам'яті трьохсот арагвінців

Гей, звитяжні арагвінці, ваша жертвеність нетлінна,
Ваші доблесні могили кличуть стати на коліна!

Муже з чорною чохою, чи відкрилась в тебе рана?
То вогонь червоних маків чи гаряча кров багряна?

Гей ви, хлопці чорночохі, чом вас радість колихає?
Чи не вчувся з доокола дзвін щита Ожі Джурхая?

Чи не мчать рої ворожі, наче зграї чорнопахі?
Чи не вчувся за горою спів меча Патара Кахі?

Може, зір мене підводить, може, спішить
небо чисте, —
Тож самі з віків повстаньте і повідайте речисто:

Коли це не племінь маків і не рана, що в жарі вся,
Тоді цей старий Крцанісі так від чого загорівся?

Гей, хоробрі арагвінці, ваша жертвеність нетлінна,
Ваші доблесні могили кличуть стати на коліна!

НА БАТЬКІВЩИНІ ШЕВЧЕНКА

Коли над полями багріє вечірня зоря —
Сюди, до могили, приходить чудесне дівча,
Піснями своїми могилу поета квітча,
Як травень уквітчує квітами край Кобзаря.

Несуться у далеч чарівних пісень голоси, —
Поета безсмертного славлять усі навкруги,
І хвилями б'ється бурхливий Дніпро в береги,
Весь повний завзяття, надій на майбутнє й краси.

Немов наречена, проходить зоря між хмарок.
Співає дівчатко — і відгомін лине здаля,
І падають з неба мигливі перлини зірок.

Разом із дівчатком співає широка земля
І славить поета тих заспівів кожен рядок,
Бо велич безсмертя наймення його окриля.

НА КАРТЛІЙСЬКІЙ ДОРОЗІ

Глянь — скільки маків навкруг на полях запалало,
Під Уплісціхе ще більше й рясніше їх стало.
Гори — немов устелила червона пороша;
Маки в дорозі — це, кажуть, прикмета хороша:
Будем здорові, не зменшиться серць наших сила,
Будемо юні, щоб старість із ніг не звалила.

Глянь — скільки маків навкруг на полях запалало,
Під Уплісціхе ще більше й рясніше їх стало.
Друже, покиньмо і пошуки слави, й тривогу —
Сяйвом краси осявають нам маки дорогу!

САЛАГОБО

(Уривок)

Друзі, співайте нескорену пісню про себе,
Грайте, щоб в битві кинджал не ронився змарніло!
Славтесь навіки, Грузії сонце і небо,
Слався навіки, новітньої Грузії сило!

Грайте й співайте ви, друзі, ту пісню так гучно,
Так, щоб легені від пісні у нас заболіли!
Грайте, щоб молодість з нами була нерозлучно,
Щоб ми ніколи, ніколи в житті не старіли!

Друзі, співайте про радісні дні перемоги
Пісню, що склав Мачабелі в дні злої навали,
Пісню, що прадід співав у годину тривоги!
Друзі, співайте, щоб в небо орли позлітали!

Хай десять раз мені в серце ударять списами, —
Що не удар, — я на зло ворогам засміюся.

Ради Вітчизни я спати не можу ночами,
Землю Вітчизни жагуче любить не стомлюся.

Гей же та гей же! Дружніше, братове, гукайте!..
Старість, як вовк, підкрадається, лихо нам зичить.
Ну, голосніш стародавню веселу заграйте:
— Чорна черкеска хлопчині чорнявмо личить!

Друзі, заводьте пісні стародавні народні,
Пісні Саят-Нови, які він співав по базарах.
Друзі, заводьте! Хіба всі сп'яніли сьогодні?
Може, забракло вогню у серцях ваших ярих?

Друзі, гучніше заводьте оту старовинну,
Поки нудьга не нависла, мов хмара, над нами.
Молодість, молодість — лине вона безупинно,
Зараз зарано ще нам холодіти серцями!

МІРЗА ГЕЛОВАНІ (1917—1944)

ТИ

Ти бачив: небо невмолимо
Палало — ген до виднокола,
І куля, пролетівши мимо,
У серці друга охолола,
І пальці з відчаєм страждальним
Хапали землю в мить кончини,
І гасли в погляді прощальнім
Весни далекої картини.

Але скажи, злякавшись смерті,
Хіба ти зможеш далі жити?
Осиротілі та обдерті
Тобі ввижатимуться діти!
Ти йшов... Лишала путь кривава
В очах дитячих тінь засмути...
Аби на смерть знайшлась управа,
За смерть сильнішим треба бути.

МОЇ ВІРШІ

Ти не йдеш... Мене ж слави ждуть світи.
Повідомлення хтось чекатиме...
Як присвячення — ці вірші всім тим,
Хто мене завжди пам'ятатиме.

Бризкам променів — здійнятим руками,
Вранці, уночі — згукам, маренням,

Іменам чужим, рідним іменам
Ці вірші мої — як пробачення.

Молода любов, ще не мовлена,
Друзів тіні всі, друзів лави всі
Не забули в смерті похованих,
Не забудуть, ні, і моїх віршів!

* * *

Знову в дорозі я. Безгомінь висне.
Слухаю землю в мовчанні гулкому.
Іноді кучер, куняючи, свисне,
Щоб не заснути в сидінні м'якому.

Мчить мене, коні, немов оглашенні,
В тінь, де спочине душа серед ладу.

Викладу все до останку з кишені,
Як гонорар за блаженство й відряду.

Лине звучання псалмів безбережне
З вуст, чия лагідь цілунком не спита.
І не в дорогу, а в серце бентежне
Крешуть навідмаш летючі копита.

НА СТАНЦІЇ

Станція, переповнена солдатами,
Шум колише каламутні вагони...
Ти сказала, що це захоплено
Нагадує тобі далеке сновидіння.

Ти сказала, що мого повернення
Почекає твоє дитинство чисте;

Але ти мала природу жінки,
Ти була жінкою і про те забула.

Я і не виню тебе, я не в змозі
Осудити в тобі те, що так пасує.
На цьому світі винити треба лиш мене,
Що до смерті вірив тобі.

ПРОБАЧТЕ

Помчала від вас мене доля примхлива,
І безліч доріг пролягло поміж нами...
Була у вас шия така чарівлива,
Й русяве волосся бубнової дами.

Я вам обіцяв, що вернусь неодмінно,
Поверне, мовляв, мене ваше волосся,

Та дні-крадії проминали злочинно,
І з тих обіцянок ніщо не збулося.

Якщо ж на шляху своїм кулю я стріну,
І серце моє охолоне раптово,
Благаю, пробачте мені цю провину,
Що я не вернусь до вас, дамо бубнова!

АЛЕКСАНДРЕ САДЖАЯ (1917—1944)

СНІГУРОНЬКА

Люба сестра моя — біла снігуронька,
Влюблена в сіяння снігу рахманне.
Чистих небес кришталева лазуронька —
Та, що напровесні проліском стане.
Люба сестра моя — біла снігуронька.

Знаючи пісню для мене, в збентеженні
Спів соромливо собі боронила.
Маючи сльози, для мене березені,
Жодного разу ще їх не зронила.

Леготом лагідним повість смарагдова
Гарні слова про нас віршами шлюбила.
Вітром сестра приголубити прагнула,
Знітилась раптом і не приголубила.

Туск мій розтане, немов кучугуронька
Чи сніговій під шатром сизохмарим.
Люба сестра моя — біла снігуронька —
Зійде напровесні проліском ярим.

ВЕСЕЛКА

Чи для того всі муки колишні,
Щоб з розлуки страждати в розгубі?
Любі губи були, наче вишні,
І лиш вишні були мені любі.

Знаю, подуви вітру даремні,
Й годі зорі лічити зухвало...
Очі ти, як вино, мала темні,
І мені те вино смакувало.

Ми дивились, як квіти барвисті
Хлопчик Моцарт розсипав грайливий.
Усміхались вуста племенисті,
Я любив ту веселку, щасливий.

Може, дощ знову капле несміло?
Знаю, все колись буде востанне...
Твоє небо мене окропило,
І без тебе я повен кохання.

* * *

Слабшає дощ, але дужчає вітер.
Чорне вбрання вам пошили кравці.
Плачуть співці,
Розважаються діти...

Знов пліткарева забава повторена.
Як же він часто нас переганя...
Зморені, схожі ми всі на Печорина:
Кожному личить чорне вбрання.

СНІГОВІЙ

Сніг сніжить. Сипуча чаша.
Зодягаю білі шати.
Що звістує пісня ваша,
Щиро втішені пташата?

Вже зимі закрижанілій
Час? Дай Боже, шерехата!
А про що в задумі білій
Ви шкодуєте, пташата?

Все минеться, втихне сніжно...
А кого ж за днями злими
Ви любитимете ніжно
Серденьками малими?

Сніг сніжить. За кружиною,
В білих шатах, манівцями,
Я бреду, пташки зі мною —
з розіп'яними серцями.

ВЕЖІ

Тут бушували вітри: налітали знаскоку,
Вили вітри й насувались — за хвилиною хвиля.
Вежу для неї я звів дорогу та високу,
Це ж задля неї були всі бажання й зусилля.

Оповідь ночі тієї скінчилась на тому,
Безліч зірок на льоту мерехтіли в безмежжі.

Вежа постала із вікнами в небі нічному,
Це ж задля неї хотів я високої вежі.

Знов я самотній: вже вкотре з захмарної висі,
З неба сумного зірветься зоря промениста.
Вежі — високі та білі — в уяві звелися,
Манить поета весь час його мрія пречиста.

ЙОСИП НОНЕШВІЛ (1918—1980)

ПОМПЕЇВ МІСТ

Стрясався світ в розбурханих боях,
І Грузія взялася теж за зброю,
І довелось, вмираючи, герою
Землі своєї цілувати прах.

Коли у Мцхеті в пурпурних шатрах
Спинилось римське військо після бою,—
Помпей звелів звести їм над Курою
Високий міст подоланим на страх.

Хай бачать: римська велич незборима!
Хай знають: всі шляхи ведуть до Рима,
Рим навіть сонцю шлях накреслив свій!

Але давно про ті шляхи забули,
Давно спливали старі мости в минуле,—
Як райдуга, піднісся міст новий.

* * *

Я розповідь чув: якось тихої ночі,
Коли сяяв місяць із світлого неба,
Спинився над озером олень урочий
І став у воді роздивлятись на себе.

Найбільш не сподобались оленю ноги,—
Здалися йому вони надто тонкими,
Не те, що розлогі, розіпнуті роги:
Він довго стояв, зачарований ними.

Аж раптом тривожно хитнулись дерева,
Ще мить — і напружився олень з тривоги,
Почувши ричання оглушливе лева,
Він скочив— і оленя вимчали ноги!

Вони врятували вродливця... Він миттю
У хащах сховавсь, але далі дороги
Не зміг відшукати: застрягли у вітті
Красиві гіллясті оленячі роги...

Кохана! Над розповіддю оцією
Замислись, проймись її змістом розумним:
Захоплена надто красою своєю,
Не зрівнюйся ти з оленем тим легкодумним.

Тебе попередити хочу я, мила,
Дивись, щоб з тобою не сталося нещастя,
Щоб врешті краса і тебе не згубила
Так само, як оленя — роги гіллясті.

МЕДЕЯ

...З рук аргонавтових я вихопив Медею,
На власнім кораблі почав я з ними бій,

Хоч море, збурене зухвалістю моєю,
Трусало кораблем в ненависті сліпій.

Кудись літа спливали, як море те хвилясте,
Промчав за віком вік, немов на скакуні.
І чужаки взялись Медею знов украсти,
Завдавши перед цим смертельних ран мені.

Хотіли без жалю мені розтяти груди,
Та сонце затулив у хмарі стріл ім'я,
Бо сміло захищав і Грузії споруди,
І славу Грузії, і Грузії ім'я.

Я пригадав нараз цю вогняну колхідку
Глухої давнини, суворої без меж,
Побачивши в садах колхідських білу квітку
І знавши, що твоє ім'я — Медея теж.

Подумав я: казок життя не повторило,
Не вкрали вороги Медею та руно,
Наш гнів пошматував на їх Арго вітрило
І кинув на стрімчак загарбницьке судно.

В Колхиді розцвіли кущі золотоцвітні,
Сади прослалися від моря аж до гір.

Твоя хода була легка, як подих квітня,
І осінь кидала на тебе заздрий зір.

На килимах лужків вітрець крутив спіралі,
На хвильках — гребінці, як гриву у коня.
Ти з кошиком в саду плоди з дерев збирала,
І сонце ззаду йшло, мов золоте ягня.

Медее, що робить? Живуть лише тобою
І мрії, і думки, і юні дні мої.
Зоря твоїх очей освітлює собою
Всю звечорілу даль, всі сутінки її.

Твій усміх — блискавка, яка в імлі тріпоче,
Твій усміх — це струмок, що живить цілину.
Вогнем палахкотять твої великі очі, —
В них віддзеркалено мого життя весну.

У них я бачу дні сьогоднішні й майбутні, —
Віднині майбуттям для мене стала ти.
Кохання нашого чуття ясні й могутні
Земля Колхиди буде берегги.

ЕПІТАФІЯ РІЗЬБЯРА НА КАМЕНІ

Я вирізьбив орнамент Кошуети,
Горіння серця в сірий камінь вклав.
Небесну книгу зір мені поети
Подарували. В ній я прочитав,
Як вирізьбить орнамент Кошуети.

Я так лозинку кожну висікав,
Що потім сам свій подих відчував
У шелесті листочків кам'яних.
Орнамент шелестів, а потім стих.

І зрозумів я: вище всіх божеств
Руки моєї титанічний жест.
Державний жест. І сутність в нім одна:
В нім божества мистецька таїна!

О незнайомцю мій! Якщо в житті
Побачиш витвір мій і риси ті
Орнаменту засяють з темноти, —
Тоді ти гріх тяжкий мій відпусти.

Мені він серце гнітить повсякчас —
Великий гріх, я від журби поник.
Так ненароком трапилося раз:
Я замість матері святої в забутті
В болністський камінь втілив світлий лик
Коханої... В натхненному труді
Я не розгледів помилки тоді.

Так доля насміялася з раба,
І якщо Бог і досі не помер, —
Він на орнамент дивиться тепер
І поміча, що падає різьба,
Як коси жінки, ніжні і земні,
Й своїм перстом погрожує мені.

Тож зваж, мій незнайомцю! Як в житті
Побачиш витвір мій і риси ті
Орнаменту засяють з темноти, —
Тоді ти гріх тяжкий мій відпусти...

ДО ДЕРЕВА, ЩО ПОСАДИВ ШЕВЧЕНКО

*В Казахстані, на засланні, Шевченко
в пустелі посадив самшитове дерево.*

І щоб позбутися правдивих слів,
В пустельний край
заслав наказ проклятий.
Шевченкові сам цар заборонив
Поезії писать і малювати —

Навкруг пустелі, прокляті навик,
Та де знайти без віршів серцю спокій?
З рушницею дивився чоловік, —
Чи він не пише? — і лунали кроки.
І щоб самшит коріння не пустив,

Посаджений дбайливими руками,
 Вогненим промінням дерево палив
 І замітав самум його пісками.
 Була над головою Кобзаря
 Казарми невисока димна стеля,
 Нагадувала деспотизм царя
 Вогненна і нахмурена пустеля.
 Він зневажав погрози ворогів,
 Народ убогий кликав до розплати.
 Його самшит на диво всім розцвів,
 Хоч міг від спеки кожну мить зів'яти.
 І вірш могутній крила підійма
 Понад вітрами у сумну негоду.
 Поезії він пише крадькома,
 Та лине спів могутній до народу.
 Як символ чистоти, стояв самшит,
 На нього сльози він зронив солоні,
 Пісок не міг засипать його віт,—
 На нього воду він зливав з долоні.
 Самшит шумів, і шум його шатра,
 Як ниви шум із рідного простору,
 І шелест віт, неначе плеск Дніпра,
 З недолею поет боровсь бадьоро.
 І за часами пропливли часи,
 Зринали сонця промені багряні,
 Блищали на корі разки роси,

Як струни кобзи, ніжні і срібляні.
 Сьогодні Казахстан встає новий,
 Роботою він сповнений по вінця.
 Змивають слід пустелі вогняний
 Казахи, росіяни, українці.
 Край стежки, що Шевченко проторив,—
 Колосся нив безмежних і чудових.
 І вся пустеля в сьйві прапорів,
 Шевченків спів бринить на братніх
 мовах.

Самшите, що Шевченко посадив,
 Стоїш ти гордо, віти простягаєш,
 Ти подаруй мені сердечний спів,
 Що в пам'яті своїй ти зберігаєш!
 Де пил пустелі, там гарячий час.
 Навкруг Памір, повитий в сон і спокій,
 І дерево встає, мов сам Тарас,
 І плечі розправля свої широкі.
 До нього притулю своє чоло.
 Де шелест віт, немов поета подих,
 Неначе в вітах рук його тепло,
 Шевченків спів, який живе в народах.
 Самшите, що Шевченко посадив,
 Ти силу подаруй свого коріння,
 Ти подаруй мені свій вічний спів,
 Його поезії ясне горіння.

МУРМАН ЛЕБАНІДЗЕ (1922—2003)

ГАРЯЧИЙ КЛЮЧ

Гарячий ключ,
 Шляхи до Краснодара...
 Сльозами й кров'ю зрошені поля.
 Розорана снарядами важкими,
 Знов зеленню встеляється земля.

Гарячий ключ...
 До міста Краснодара
 В гарматнім гулі
 Грозняних атак
 Один світляк
 Тобі світив дорогу,

Промінням потішав
 Один маяк.

В Гарячому ключі
 У медсанбаті
 Нас доглядала
 Дівчина одна.
 Віночком кіс
 Тобі аж до Берліна,
 Немов світляк, світитиме вона.

Гарячий ключ,
 Шляхи до Краснодара...

А все ж у серці
Жевріє тепло.
В путі важкій
До міста Краснодара
Твоє життя поемою було.

Спинися на привалі у негоду
І на дозвіллі в тишині
Ти виклади у вірші
Дні походу,
Людей в шинелях, незабутні дні.

* * *

Живи, я умру, щоб ізнову прийти,
зведуся й прийду, бо жива в мене ти,
жива, — на бенкеті я пісню зведу,
на славу тобі, золоту й молоду!
Гора!
І лоза!
І суха черепиця!
Чинара!
І небо!

І сонце!
І птиця!
Я п'ю не в безмов'я — за їхнє здоров'я,
бо їхнє здоров'я — твоє чорнобров'я!
Я чую твій крок!
Бо навколо все друзі є,
і ти біля мене,
ясна моя Грузіє!

* * *

Там, де сивий гребінь
звівся поміж круч,
пропливають в небі
зграї чорних туч.

Побрели ізрання
вигнуті горби,
в їхньому диханні
хиляться дуби.

А набравшись волі,
жданої давно,
розбрелися в полі
витоптать зерно.

Ніби вся в пожарі,
встала далина,
за громами в хмарі
йде дощу стіна.

Сизокрила павідь —
води всіх морів!..
Все промокло.
Навіть
пісня косарів.

* * *

Верхи їхав я раз уночі косогором,
Раптом вовче виття з-за ріки донеслося:
Вовк один завивав, й озивалася хором
Ціла зграя — о, дивне багатоголосся!

І сказав я собі: що, Мурмане, з тобою?
Їдеш ти в самоті й вип'єш сам всю отруту,
Бачиш, навіть вовки разом виють з журбою,
В зграю збилися вони в ніч морозяну, люту..

* * *

Чотири тисячі літ
Бреде цей хлопчисько:
Ой, леле — в босого під ногами
Гарячі валуни, вкриті скорпіонами...
Серед чисельних народів
І безкраїх країн

Вже не проб'єшся
Ані шаблюкою,
Ані відвагою,
Якщо не:
Розумом! Хитрощами!
Умінням!..

Якби я
лишив тебе в напасті,
то забув би
клеботи орла.
Під твоїм високим небом в щасті
біль і ніжність
ти мені дала.

Наче в казці,
наче в тім казанні,
я до тебе
простеляю зір —
на красу осінню Алазані,
на могутність
пагорбів і гір.

Мій народ —
як садівник у літі.
В нас красі
мірила не знайти.

Серед істин,
що я знаю в світі,
є найбільша істина —
це ти.

Земле рідна!
Серцю вся вірада!
Плід в саду!
І в полі сніп тугий!
Я цілую кетяг винограду,
на коліна впавши,
як німий.

Де б нас не носило,
не гойдало,
а любов у серці лиш одна.
«Цангалі»,
«Урмулі» і «Араго» —
То твоє дихання і луна.

Голодувала
чарівна маленька жіночка;
Спрагою мучилась
чарівна маленька жіночка;
Звідки я знав,
що голодна маленька жіночка?
Звідки я знав,
що спрагла маленька жіночка?
Образилась на мене
чарівна маленька жіночка

І до серденька її
заросла моя стежиночка.
Звідки я знав,
що не мала вона годувальника,
Звідки я знав,
Я, дурень,
що не мала вона
шанувальника?!

СМЕРТЬ

Смерть буде раптовою!
Смерть буде миттєвою!
Смерть буде затемненням нежданим!..
Враз засяють очі
Блискавично,
Почуєш скрегіт зубів
Чорної пантери
І вгорі і внизу,
І спереду і ззаду,
І справа і зліва
З'явиться чорна долина ночі
з шести сторін...
Чи готуєшся ти для смерті?!
Як би не готувався,
Все одно,

Все одно
Вона буде нежданою!
Смерть буде здивуванням!
Зірнешся з стовпа
І, кинувшись у прірву,
Летітимеш м'яко, ніколи не розіб'єшся.
Безболісною,
Зовсім легкою буде смерть...
Тільки ось що, —
Блисне краєць відчуття,
Що в тебе щось лишилося на тому березі —
Не встиг його прихопити...
Смерть буде
М'яким затемненням!

АНА КАЛАНДАДЗЕ (нар. 1924)

* * *

Яке ж ти глибоке, небо грузинське,
яке бездонне...
Той, хто приходиться сюди як ворог,
в тобі потоне:
де ті османські, монгольські, перські
люті навали?..

Вовіки славу Ошкі та Зарзма
тобі співали.

Дивлюся в тебе —
яке ж глибоке, яке ти ніжне,
грузинське небо...

О ПРЕКРАСНА ГРУЗІЄ!

Де є інша Грузія на світі?

Григол Орбеліані

Гай тобі розповідає казку,
колискової співає вітер...
Шепчуть верби: «Не журись, будь ласка...»
Мов єдваб зелений — їхні віти...
Батьківщино, Грузіє прекрасна,
де є інша Грузія на світі?
Де ще небо є таке чудове,
що зірками душу всю освітить?
А коли засяє місяць повен,
серце із грудей ладне летіти...
Земле рідна, пресвята любове,
де є інша Грузія на світі?
Стільки волі на твоїх просторах,
де прослалися поля зелені...
Несходимий ліс росте у горах,
в лісі — неполохані олені...
На Тетнулді вічний сніг не тане,
а в долинах розцвітають квіти,
шелестять закохані платани:
«Де є інша Грузія на світі?»
До плечей сягають сині трави,
підпадьомкає в них перепілка...
Мати-земле, для твоєї слави
у саду вродила кожна гілка.
Щедре сонце сяє у зеніті —
де є інша Грузія на світі?
Коли буря навісна яриться,
нагинаючи дуби могуті,

і мигоче в тучі блискавиця,
що аж тур сахається на кручі;
коли персик плаче біля Горі
чи сміється мак у пишнім цвіті,—
ви скажіте, зорі винозори,
де є інша Грузія на світі?
Тут красуня Суліко зростала
і до сонця полетів Мерані...
Земле рідна, силу ти давала,
щоб сини були неподоланні,—
і ворожа гинула навала,
коли йшли сини на поле брані...
Тут красуня Суліко зростала
і до сонця полетів Мерані...
Тут орли крильми укрили гори,
що звелися в піднебесній сині...
А внизу, де ниви неозорі,
сяє сонце у малій росині...
Онісе задумався у горі...
В Бахтріоні путь веде і нині...
Тут орли крильми укрили гори,
що звелися в піднебесній сині...
Гай тобі розповідає казку,
колискової співає вітер...
Шепчуть верби: «Не журись, будь ласка...»
Мов єдваб зелений — їхні віти...
Батьківщино, Грузіє прекрасна,
де є інша Грузія на світі?

Я — СОПІЛКА

Так, це радості сльози, коли я заплачу —
заспіваю, лиш вітер зітхне...

Я на вітрі зроста
і німою була, —
та зігнули мене,
розпізнавши співочу сопілчину вдачу.

Я співаю і плачу від болю,
підкоряючи душу твою:
переповнене серце любов'ю,
я її не втаю, —

щоб зостатись навіки з тобою,
пісню цю віддаю.

Мені скажуть:
«Ти, дівчино, говориш наївно —
таж від болю
черствіють серця...»

Ні, неправда!
О вітре мій, тільки повій-но —
я озвусь,
бо кохання немає кінця!

НЕВЖЕ ТАКОЮ Ж БУЛА ПОГОДА?

Устало сонце погожим ранком
і зазирнуло в місто, як завше, —
стояв Тбілісі, мов цар Іраклій,
при Нарікалі меча піднявши.

На виднокрузі синіли гори.
Хмарки білили. Вітрець їх пестив...
Невже такою ж була погода,
коли Тбілісі громили перси?..

* * *

От-от у дім заїде
платан весняний,
мене обійме, в очі зазирне...
Жагучими, шаленими словами
з собою знову кличе він мене.
О, що за шепіт!..

Зоряними снами,
травневим вітром у вікно війне...
От-от у дім заїде
платан весняний,
мене обійме, в очі зазирне...

О СЕРЦЕ, ТИ В СЕРЦІ МОЄМУ...

Чому ти й не глянеш на мене?
Заплакана, в лузі
тебе дожидається очеретинка тремтлива.
О серце, ти в серці моєму — сльозами у тузі,
це ти посилаєш мені цю печаль, ніби зливу...
Заклично клеочуть орли —
прикликають орлицю,
шепоче роса, що горить на тремтячому листі...
Над горами сонце устало, сяйне, світлолице, —
і гори
з туману
у небо зненацька знялися...

Як ти, мені сонце світить,
як сонце, один ти на світі
у царській короні з проміння...
Невже не долине до тебе нізвідки
цей клич — мого серця моління?
Ждає побачити очеретинка
твій лик золотий, сонцесяйний...
О, я не злякаюся і не зів'яну —
прийди, недосяжний!

ЗІБРАЛОСЬ ВОРОННЯ...

Як струн торкнеться Бера-сазандарі,
тяжка печаль огорне душу вмить.
Збереться вороння у чорній хмарі,
загиблого шукати полетить...
Здається, хтось ридає у скорботі,
і стогне, й руки з розпачу лама...

Немов Онісе, ти стоїш самотній —
наляканий, покинутий всіма...
Як струн торкнеться Бера-сазандарі,
тяжка печаль огорне душу вмить.
Зібралось вороння у чорній хмарі —
кого ж воно шукати полетить?

АРАБИ

Біля оази стрічаються братні племена —
через пустелю
    лежить їхня путь нескінченна...
От і спочинуть нарешті
    терплячі верблюди,
в затінку пальми присядуть утомлені люди
і хоч на мить позабудуть вогненну пустелю —
море піску, суховіїв палючих оселю.

Всі вони тут народились,
    в пустелі великій,
і кочова їм судилася доля навіки...
В морі піщаному щезне Шамсу вогнеликий —
стрінуться й знову розійдуться братні племена..
Через пустелю
    лежить їхня путь нескінченна.

МОЛИТЬСЯ ЗМІЯ

Тихо в ущелину прослизнувши,
дивним узором на сонці сяйнувши,
зводиться раптом, прекрасна й страшна,
і починає молитись вона.
Мабуть, гріхи замолити хоче,
бо недаремно
так чудно й ревно
дивляться в небо печальні очі
і потаємно
отруйний язик молитву шепоче...
Вітер у заростях шурхотить —
вітре, тихіше, цить,

не потривож ці хвилини урочі:
молиться владарка лісу страшна,
звівши до неба печальні очі...
Що вона молит? —
А хто її зна...
Тіло смугасте своє простягнувши,
дивним узором на сонці сяйнувши,
скінчить молитву, прекрасна й страшна,
вдарить у дайру —
і узундару,
древній танок, затанцює вона...

МРАВАЛЖАМІЄР

Гірським вершинам, сонячноликим
і величавим,
моя країно, слава навіки,
мравалжамієр!

І водоспадам твоїм без ліку
в могутнім шалі,
моя країно, слава навіки,
мравалжамієр!

Твоїм героям, в боях великим, —
силі армії,
моя країно, слава навіки,
мравалжамієр!

Всім, хто здобув для народів світу
мир довгожданий,

моя країно, слава навіки,
мравалжамієр!

Дніпру і Волзі — братерським рікам
і рідній Мткварі,
моя країно, слава навіки,
мравалжамієр!

Садами вкриєм спалену землю,
житом врожайним...
Мир тобі вічний, мир тобі, нене,
мравалжамієр!

Непереможна в труді і битві
наша державо,
рідна Вітчизно, слався навіки,
мравалжамієр!

ХУТА БЕРУЛАВА (1924—2004)

* * *

Ще земля не знала заметілей.
Падав сніг, немов вишневий цвіт,
Білий сніг, такий напрочуд білий,
Що і тіні залишали слід.

О кохана! Ти втомилась трішки
І, спочити прагнучи тихцем,
Зупинилась раптом край доріжки
Під смолистим срібним деревцем.

Я на тебе трепетно поглянув
І до тебе руки я простяг,

І... як та сніжинка перша, танув
Перший поцілунок на устах.

Ти стріпнулась і, немов на крилах,
Злинула і зникла віддала.
Я стояв розгублено й несміло.
Даль Колхіди змовкла, як і я.

Ще земля не знала заметілей.
Падав сніг, немов вишневий цвіт,
Білий сніг, такий напрочуд білий,
Що і тіні залишали слід.

ЖАРТ

Де сил беру змагатися з тобою?
О, скільки сліз пролив я від обиди!
Ти стала радістю мені й журбою,—
Невже не жаль тобі хоча б Колхіди?

Мені дано дар слова. Як зі мною
Нема людей, то гине й слова врода.

Ти стала радістю мені й журбою,—
Невже й Тбілісі теж тобі не шкода?

Позбавивсь я за тебе супокою,—
Так турбувать мої думки ти вмієш.
Ти стала радістю мені й журбою,—
Невже і Грузії ти не жалієш?

В ДОРОЗІ

Сизим димом обрії стерши,
Поїзд губиться вдалині...
Тільки тепер зрозумів я вперше,
Яка ти близька й дорога мені!

Хвилюються в полі високі стебла...
Мила моя, кохана моя!
Чим більше я віддаляюсь від тебе,
Тим більше до тебе наближуюсь я!

ПРОЩАННЯ З КИЄВОМ

Мій грузинський поклін тобі, Київ!
Я при зустрічі кожній кажу:
Місто волі, краси і надії,
Я у серці тебе бережу!

Горде місто вільного краю,
Сил нема, що здолали б тебе!

Щастям сповнене серце до краю,
Небом цим, що таке голубе.

Твою ніжність ми всі відчували,
Твоя лагідність в пісні бринить.
Як братів, ти гостей зустрічало,
Ти їм серце відкрило: ввійдіть!

Я уздрів твої, Дніпре мій, хвилі,
Що й під кригою їм не до сну,
І каштани, й сади твої милі,
Що готові зустріти весну...

Я зазнав твою щедрю гостину,
Тільки сталась найтяжча із втрат,
Що спіткала тут раптом людину:
Я, засліплений, їду назад!

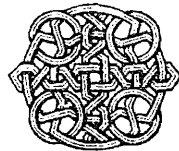
Від краси молодої киянок,
Від звабливих, чарівних очей,
Від проміння в цей сонячний ранок,
Від ласкавих і добрих людей.

Їх краса так мене засліпила —
Не любити їх — просто несила!

Ні за чим не шкодую, клянуся, —
Але що мушу я говорити,
Як тепер на Казбек подивлюся,
На Інгур, на тбіліську блакить?

Я — в полоні... Хто сонцю ясному
Гляне в вічі, як Києву я,
Той засліплений верне додому,
Бо всевладна чарівність твоя!

Я прошу вас киянкам сказати,
Хай незнаним, та милим моїм:
Я готовий, крім зору, що втратив,
Своє серце віддати лиш їм.

МІХА КВЛІВДЗЕ (1925—2005)

* * *

Засніжені гори отчого краю,
сонцем голублені щедрі поля...
Мабуть, нікому не треба раю,
рай не щедріший, ніж ця земля.

Знов до Кахетії йду на пораду,
сон ще з дитинства на згадку приніс.
Осінь. До сутінок збір винограду,
в сутінках пісня і серпик повис.

В сутінках зорі,
стіл,
пригощання,
слова живого бентежна краса.
В'ються, плетуться східні сказання,
наче в'юнка виноградна лоза.

Мила Кахетіє!

Краю мій добрий,
Як ти хвилюєш і вабиш мене...
Стеляться сизі тумани до обрію,
з річки заснулої вітер війне.

Земле моя! І ласкава, й сувора,
знаю тебе од весни до весни.
Не обминув я ні щастя, ні горя,
всю твою мудрість взяв у пісні.

Засніжені гори отчого краю,
сонцем голублені, щедрі поля...
Мабуть, нікому не треба раю,
рай не щедріший, ніж ця земля.

ДО ТБІЛІСІ

І щезну я в тобі,
як сіль в морській воді.
А значить, не щезаю,
лиш тихо розпиляюсь.

І зникне тінь моя,
хоч буду всюди я...
А вам хай буде сумно,
що з вами розлучаюсь.

* * *

Людина — це слід,
це — мисль і творіння.
А пам'ять — це світ,
а серце — коріння.

Так, буває, горить —
полум'яно і чорно.
Наче метеорит,
не лишає нічого.

ТАК СПІВАЛОСЯ МЕНІ

В небі хмари зацвітають,
стелють стежку до зорі,
з поля співи долітають, —
йдуть додому трударі.

Соковиті стигнуть вруна,
крапнув дощ удалині...
Та про це я і не думав, —
так співалося мені.

ВЕСНА

Ластівки у небо линуть,
щедрі вісники тепла.
Якщо в небо камінь кинуть,
то почувеш дзвони скла.

В небі хмари тануть, тонуть,
мов засніжені хребти.

І пташиний щебет-гомін
долинає з висоти.

Знову, наче в сорок п'ятім,
в серці грає дух весни:
наче я зустрівся з братом,
що вернувся із війни.

НОСТАЛЬГІЯ

Біля стінки — канапка, на канапці — людина,
На стінці — мапа, на мапі — Сакартвело...
І людина чує,

Як шумливо несеться її кров
У мережі судин
Грузинських доріг і річок.

ДОЩ

— Слава Богу, дощить!
Любиш дощ?
Ні, просто радію,
Коли на світі щось відбувається.

ГРУЗИН

Грузин за природою артист
І завжди з таким захопленням
Грає власну роль, що не задумується,
В якій в и с т а в і бере участь.

МЕТЕЛИК

Дитина, побачивши квітку, зібралась її зірвати,
Але квітка змахнула крильми і полетіла...
«Дехто цю нісенітницю вважає віршем!» —
Нахмурився відомий поет,
Який достеменно знав,
Що квіти не вміють літати.

«ГЕНАЦВАЛЕ»

Іноземці не можуть
Перекласти «генацвале» тому,
Що не мають
Відповідне цьому вислову почуття,
А не тому, що їхні мови
Бідніші за грузинську!

ОТАР ЧЕЛІДЗЕ (1925—1998)

БАЛАДА ПРО ТИГРА

Хлюпа хвиля краплинами зір
З самого дна морського.
Місяць вистрибнув, ніби звір,
З очерету густого.

Тигр прокинувся у кущах —
Сяйво ночі розлите,
Тигр прокинувся — і в очах
Полум'я несамовите.

Смуги виринули із трав,
Ніби лицарські лати,
Тигр голову підійняв
Місяця упіймати.

Колір місяця кров'яний,
Як піднявся на узгір'я.
Тигр гнався за ним презлий,
Скільки сили є в звіра.

Місяць знову перемістивсь
На ще вищу вершину.
Тигр — слідом, хоча і зливсь,
Ще й метавсь без упину.

Вже екватора сонячний тигель
Залишився позаду.
Не шука для поживи тигр
Табуна ані стада.

Водоспади перебіга,
Ловить місячну кулю,

Та хижацька його нога
Обминає козулю.

Так за місяцем по небокрай
Гнавсь, аж поки в підгір'ї
На земний не наткнувся рай,
Той, що бачив у мрії.

А побачив — спинився звір,
Так земля його полонила!..
І навіть до самих гір
Біг шалено, згадать несила.

Ніби статуя, зупинивсь,
Ніби вкопаний громом,
Може, вдруге він народивсь
Зовсім ще незнайомим.

Подивився на гори, сади,
Пасовиська й Арагву,
Зупинився, припав до води,
Душу маючи спраглу.

Так до ранку стояв...
І вмить
Куля йокнула в передсерді.
Похилився, немов спочить,
Не відчуваючи смерті.

Тигр, упавши, землю згріба,
Щоб лизнуть, поки сила...
Сакартвело-красо, хіба
Не отак багатьох убила.

БАЛАДА ПРО БЕШТАУ

Не люблю доріжжя курне,
Не шукаю славу.
Вчора ніч застала мене
Побіля Бештау.

А коли підкралась пітьма
На шляху додому,

Я відчув, що сил нема,
Не здолаю втому.

Просто неба ліг і давай
Рахувати зорі.

Хтось окликнув:
«Хлопче, вставай!
І ходімо в гори...»

Може, його звали орли
Летом піднебесним,
Плечі в еполетах були,
Віком — мій ровесник.

«Іншого й не треба мені,—
Розмовля, як з братом,
Кінь тобі, і я на коні,
Будеш секундантом...»

Прокидаюсь... Сяйво нічне
Стало зоряніше.
Тільки на сторіччя одне
Він промчав раніше.

Зник і на дуелі пропик
Довгу пам'ять людям.
Замість серця — куля навик
Залишилась в грудях.

Край гори підкошений впав
Чорної години...
І горою Лермонтов став,
Дістає хмарини.

Хоче мрійно знов досягти
Піднебесних злетів,
Кличе в секунданти й брати
Нинішніх поетів.

П'ЯТИКОПІЙЧАНИЙ ДОЩ

Не снується із хмари нить,
Сивий дощ і не хлипа,
Тільки з вогких гілок краплить
Наскрізь змоклої липи.

Ніби крапельки ліків, нехай
Зцілять серце у ранах.
Пригорщі похуткіш простягай,
Як колись до прочанів.

Не повівши й бровою, стою
Із простягнутою рукою

І чекаю, коли по гілляю
Краплі — одна за одною...

Як тут липі бруньки не розкрить
Від краплиного стуку.
Громадянин якийсь в ту мить
П'ятака мені кида в руку.

Мов ошпарений я... Однак
Очі розплющую знову.
Як віддати задешево так
Мить забуття чудову.

ТІНЬ

Так повелось уже здавна —
Спека над містом туга.
І тень від старого платана
Прямо на брук ляга.
Жара у Тбілісі всюди,
Мов сонця течуть ручаї,
Спішать заклопотані люди,
Ідуть і не бачать її!
А вік нас учить глобально,
Тому-то й знати пора:
Дерево — це реально,
Тінь — лише світла гра!
Світла дитя незаконне,
Шлях твій, як є, сумний.
В місті, у камінь закованім,
Погляд зупиниш чий?
Крок хтось притишить дрібно
І далі в спеку руша...

Людина, до тебе подібна,
У цьому місті чужа.
Я ж не чужий в цьому місті,
Тбілісі люблю і в жару.
Барви і тони іскристі
У вуличнім шумі беру.
Хай спека усіх підганяє,
Годинники не спішать.
І зовсім мене не лякає,
Скільки ще ряст топтатъ...
Та все нам відпущене мірою...
Ну що ж, хай приходить тлін —
Тбілісі коханий, вірую:
Не вмере все одно моя тінь.
Рухом живим обперезана,
Наче метелик, стрімка,
Тінь моя — то поезія —
Залишиться на сторінках!..

ЛАНЦЮГОВИЙ МІСТ

Міст висить в краю гарячих
Виноградників в'юнких,
Імеретію і Рачу
Поєднавши на віки.

Мов солдат, що став на чати,
Міст той служить для людей.
Можна тут життя вивчати,
Що вирує ніч і день!

Тут колись пісень співали
Одчайдушні плотарі.
Тут ми з хлопцями пірнали
Рано-вранці на зорі.

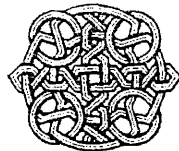
Уперед міцні долоні,
І, напнувшись мов струна,
Я летів на круп Ріоні,
Мов на злого скакуна.

Я не знав тоді упину —
І, зирнувши з-під руки,
Все пірнав — віднять грошину
У сердитої ріки.

А тепер і сам не знаю,
Мов чига мене біда,
А чи просто так лякає
Ця змуртована вода?!

Простягни вперед долоні —
І униз! Могли ж бо ми!
У розбійника Ріоні
Юнь свою ти відніми!..

Гори дивляться урочі
У блакитну висоту.
І від ранку аж до ночі
Йде життя по тім мосту.

ФРІДОН ХАЛВАШІ (нар. 1925)

Я НІЧОГО БІЛЬШЕ НЕ ЛЮБИВ

Я нічого більше не любив,
Окрім дому в селищі гірському
Та крім сонця, що до того дому
По стежині кам'яного строму
Я зі школи, мов обруч, котив.

Я нічого більше не любив,
Окрім сіножаті, де веселі
Грали коси та ручай зі скелі
Вниз летів, подібен до форелі,
І давав нам сили серед жнив.

Я нічого більше не любив,
Крім благословенної роботи,
Та вмивань від поту і жароти.

Та спочинку, як тебе збороти
Сон прийде — нечутен і щаслив.

Я нічого більша не любив,
Крім очей прекрасного дівчати,
Що його я прагнув зустрічати,
А, зустрівши, міг лишень мовчати,
Бути вкірним, як дитя, на здив.

Я нічого більше не любив,
Крім сумної маминої пісні,
Що лилась, немов ридання слізні.
Слухав я, а знаки благовісні
Серцем бачив крізь її мотив.

ГЕНАЦВАЛЕ

Коли хворий,— цілющою стане водою,
коли юний,— захопить в похід із собою.
А старий,

то усмішкою зморшки розгладить,
всі знегоди здолає,
всі поради порадить,
віру дасть,
захистить від печалі
слово радісне — генацвале.

Світло краплями з зір соловейки збирали,
щоб зорею ти стала,
моя генацвале!
«Генацвале», — з коліски до тебе лунало.
«Генацвале», — в очах твоїх небо палало.
Слово це, наче хліб,
мов достиглий той плід,
у селянських хатах зачинає свій слід.

Словом цим ми гостей
ще здавен зустрічали:
«Просим! Просим
до нас завітать, генацвале!»
На вугіллі гарячому смажиться мчаді,
і косуля в гарячому плаває чаді...

Ніч запоною гори й долини вкриває,
ранком сонце запону ту геть розриває.

О грузинського ранку роса прохолодна!
Хто красу її зможе передать на полотна?

Та, мов краще вино в променистім бокалі,
сріблом гра вона в слові одним — генацвале!
«Генацвале», —

замріяно вітер співа.

Слово це — мов політ,
плід,
що в нас дозріва.
Це і наше вино,
хліб з роздолів родючих,
це уквітчані квітом
вільні гори і кручі.

Це минуле й майбутнє,
ніжність, мужність, звитяга,
це дівчат тайна,
це юнача відвага.

Це присяга товариша,
вірного в слові,
це відчинені двері,
погляд, повний любові.

Це і сила моя, і кохання,
й натхнення,
генацвале — Вітчизни моєї імення!

АДЖАРСЬКЕ СВІТАННЯ

Аджарське світання...
Десь біля небес
Кедрові хати
В тумани сховались,
І звивистий шлях
Між туманами щез...
А скелі до сонця
Пороздягались.

Куди ж веде стежка?
Безодня і стром.
Я дім тут вітаю
З відкритим вікном!

Зустрінеш поета
І мандрівника...

Ах, як я стомився —
Ця стежка гірка...

А там — у долині —
вужька сіножать,
Неначе ремені,
дороги лежать...

Я тут народився.
Тут світу начало.
Тут слово найперше
моє прозвучало.

Тут пестила мамина
тепла рука,
Я ніжно п'янів тут
від молока!

ВАРДЗІЯ

В піраміду похвал і шаноб
Я вмуровую слово і подив...
Це прапрадіда руки і лоб —
Народ мій це місто зводив.

Так високо гнізда собі
На тім скаллі й орел не поставить.
Проливали тут піт у журбі,
Що дорожчий від крові навіть.

Тесали каміння майстри —
Із печери ставала світлиця.
І являлась Тамара з гори,
Чорнокоса і блідолиця.

Як меча золота рукоять,
Заповіт: «Не пролізе тут ворог!»

І донині грузини стоять
На тім слові в долинах і горах.

Місто-камінь, фортеця-скала!
І, хоч змовкла тут предкова слава,
В моє серце навк увійшла
Його праця і мисль величав.

Я пройшов тут, неначе князь,
Крізь тривогу палат і келій.
На душі мої запеклась
Вічна фреска, немов на скелі.

Я вклоняюся давнім слідам,
Де історія дух мій кличе.
Я скоріше помру, ніж віддам
На поталу її величчя.

ОБЛИЧЧЯ

Тужу за поглядом очей знайомих,
За ясністю обличчя, що мене
Любов'ю осяває і підносить
Із пилюги життя моє трудне.

Чоло — протяте лініями зморщок,
Та усмішка зосталась, як була...
Таким добром палають рідні очі,
Що їм не спопелитися дотла.

Єсть очі інші — люті і зловіщі.
Ти біля них проходиш крадькома,
Мов біля вікон темної руїни,
Коли навкруг ані душі нема...

Обличчя єсть зачинені, як сейфи,
І не вгадаєш, друже мій, ніяк,
Що за очей хитрючими замками
Заховано — відвага, смуток, ляк...

Коли таке обличчя я зустріну,
Щось біля серця заболить мене,
І потемніє погляд мій, і горе
Переді мною, мов кажан, майне.

Від хмари чи від сірого туману
Лице твоє я визволити рад.
Ясна погода людського обличчя
За чисте небо краща во сто крат!

ЦЯ НІЧ

Ця ніч така нещадна, ця ніч така велика,
Як зрілість чи достиглість, заволоділа мною.
І я торкнувся до зірки, як до струни музика,
І промінь відіззався в моїй душі струною.

Ця ніч так гарно пахне, ця ніч така прозора,
З блакитних чаш Кавказу димить вона, як ладан.
Душі моєї радість і дня мого опора —
В її тужливій тиші помряти я ладен.

Ця ніч така повільна, ця ніч так близько стала,
Мов на моїм подвір'ї воли пасуться чорні.
І місяць, мов дівоче плече з-під покривала,
І голоси неясні, і радіщі мінорні.

Я жду. Я не діждався. Знов буду ждять охоче,
Бо я вже добре знаю ціну часу й покути.
Тече життя у жилах — воно, як сонце, noche,
Його не зупинити, назад не повернути.

ВСІ ПОЕТИ ЗРАНЕНІ НАВІКИ

Це легенда дійсності. В полоні
Її суті чорної ми досі.
На горі Машук спинились коні.
Вибирали місце передовсім.

В лісі птахи солодко куняли
І пташат у крилах ніжно гріли.
В раннім ранку зорі ще конали,
Перетлілі вже, перегорілі.

Та раптово з заходу на небі,
Ніби ніч збиралася вертати,
Звисла хмара, наче темний невід,
Наче темне горе розілляте.

Ранок зблід, вчуваючи розпуку,
Й до людей тулився мимоволі.
Пістолет своїм холодним звуком
Лунко вдарив в груди нахолі.

Не спинився стогін в хворім леті,
Грім відлуння чула й верховина.
В місто не вернула у кареті
Лиш одна-однісінька людина.

У мовчанні не було розплати —
Десь далеко німували люди.
Він розкрив долоню, землю гладив,
Засипав землею свої груди.

І ніхто не нахилився поруч,
Ліс хіба схилив гілляччя голі.
Так у ту його смертельну пору
Все збувалось, як в пророчій долі.

А Мартинов? Де, за ким він ходить
У своїм скривавленім халаті?
Кат братерства з чорної породи,
Кат усмішки — весь в ганьбі й проклятті.

Він трима таємно під прицілом
Всіх поетів — він за ними стежить,
І над кожним одчайдухом смілим
Йому посміх роблений належить.

Кулею нас доганяє всюди
Лермонтова тінь крізь роки й ріки, —
Чуєте ви, як болять нас груди:
Всі поети зранені навіки...

МУХРАН МАЧАВАРІАНІ (нар. 1929)

АРГВЕТСЬКИЙ ДОЩ

Ластівка в нас на балконі
Защебетала химерно.
Як я люблю цей щебет!
З хати біжу, лечу.
Небо, мов тік, сіріє
І, наче вистигле зерно,
Сиплються, сиплються з неба
Стигли краплини дощу.

Викошені отави
Пахнуть волого в лузі...
Зошити я згортаю,
Вивчивши все як слід...
Вуса стирчать жовтаві
На золотій кукурудзі...
Виніши з хати стільчик,
Люлькою пихкає дід...

РІЧКА ЛАШУРА

«Загордився! — шепотить в зажурі
Плюскотом струмків негомінким, —
Більше не купаєшся в Лашурі...»

Загордивсь!..
— Ні, любя,
Річ не в тім...

Виріс я,
А ти така ж зосталась!
«А раніш?»
— Раніш хлоп'ям гасав!
Нині ж — не хлоп'я,
Що тут купалось...
«Певно, від дощу
Великим став?»...»

— Ні, Лашуро, дощик наповняє
Лиш тебе, маленьку,

Як коли...
Сила розмаху не дозволяє,
Щоб ми й досі
Рівними були!

Вже мене і Дон, і Волга кличе,
Жде мене Інгури й Алазань.
Тож пробач мені, маленька річко,
Що змужнів я й сповнився дерзань.

* * *

Той хлопець,
Якого ти часто стрічаєш на вулиці,
Що вищий за тебе
Хіба на вершок, —
То ходить веселий,
То часом зажуриться,
Бо ти не виходиш
У нього
З думок.

І усмішка, дівчино,
Твоя чарівлива,
І сльози
Належать
Не тільки тобі.

Віддасть він життя,
Щоб була ти щаслива,
Щоб ти
Не була
Ні в біді,
Ні в журбі...

Той хлопець,
Якого ти часто стрічаєш на вулиці,
Не просто він ходить
Сюди та туди, —
То часом веселий,
То трохи зажуриться, —
Він вірний товариш
Тобі назавжди...

* * *

Революція.
Гомін заводів,
Вулиці гуком
Повні й народом.
Я хочу бути
Із ним укупі.

Крцаніське поле.
Груди картвела
Учервонілися густо маками.
Мечами кутими
Поруч з батьками
Я також хочу
Ворога гнати,
Із ними вкупі.

ТБІЛІСІ

Я чув не раз, як то снили люди
Шматком землиці, снили уперто:
«Оце в Тбілісі ще б раз побути,
А вже по тому можна й умерти».

Чим же ти так до магніту схожий?
А може, ти — виняткове місто?
Бо в чому ж справа, коли не можуть,
Врешті, тобою люди не снити.

О, як не снити! Тяжко збагнути —
і Руставелі,
й Мткварі,
і Вера¹.

Оце в Тбілісі ще б раз побути,
А вже по тому можна й умерти.

¹ Мається на увазі проспект Руставелі, річка Мткварі й район Вера.

* * *

Стільки хороших полягло хлопців,
Де за них кращі є!
Але мене, одначе,
Сушить журба невпинно —
й не так за тим,

Що сталося,
Як ось за тим,
Що може
Статися знову.

* * *

Час промине — і...
«Пам'ятаєш?!» —
Скажу тобі про сьогоднішній день.
Ти на мене поглянеш —
Й забринять на очах твоїх сльози.
«Ось
Бачиш —
Я зміг досягнути, чого хотів.
Ось
Бачиш —
Я виправдав твою надію».

Бачиш —
Несила зробити
Того, що хотілось.
Ось
Бачиш —
Ошукав я твої надії».

Час промине — і...
Треба буде сказати з двох одне.
Час промине — і...
З'явиться хтось новий.

Час промине — і...
«Пам'ятаєш?!» —
Скажу тобі про сьогоднішній день.
Ти на мене поглянеш —
Й забринять на очах твоїх сльози.
«Ось

Час промине — і...
Скажи,
Котре я скажу тобі,—
Друге?!
Перше?!

* * *

Сонце перед очима.
Сонце позаду.
Сонце поруч.
Полудень.
Нема нікого поміж тинами.
Хіба що пташка порушить тишу,
Як стрепенеться десь під кущами.

Глянеш на доли,
Глянеш в діброву,

Глянеш на гори,—
Немає й вітру,
Тихо довкола.
Незносна увага без слів говорить:
«Людино!
Чекаємо,
Слухаємо,
Скажи ж хоч слово!»

ПОЕТ

Не дізнався усесвіт, що він народився
(Хоч тоді...
Як до правди,
Він не був
Того й вартий).

Коли він найшовся,—
Саме весна була,
Все село

В поле виїхало,
Гомоніли...
Поганяли волів...
Та за плугом ходили...

І що він народився,
Вже не те що усесвіт,
А й в селі, либонь, всі не почули.

Тож дали йому ім'я...
Виріс він...
І одного дня,
Клумака поклавши на плечі,
До млина послали його.
За річкою хвилювало велике поле,
А у лісі стежина, мов струмочок, виляся.

...Він поглянув на місяць —
І зрадів, що побачив місяця.
Запалала душа,
Й поинялося вогнем усе тіло митцєве.
Він палав, тільки...
Променисте бажання своєї душі
Далі вікон оселі не виніс,
Наче свічка свого племіннячка...

Але свічка не танула,
Вона стала рости, ніби саджанець,
А тоді — наче дерево...
І помалу
Ця свічка,
Як мізинчик завбільшки,
Стала сонцем

І...
Осяяла все довкола.

Він коня ухопив,
Як привілля душа зажадала...
Мчав
І думав:
«Я земний, але неба сягну...»
Та могилу не зміг перескочити
Так, щоб
Тіло його
Не упало в могилу,
Як у всіх.

І нема.
Поховали,
Пом'янули
Його, гідного жити...
Яром
Спускалися люди...
І коли ніхто не помітив його народження,
Так як після дощу
Опеньків,
Натомість,
Коли тіло землі віддали,
Коли тільки у віршах його кров нуртувала,
Його смерть увесь світ вразила,
Всім еством його смерть відчув народ.

АРЧІЛ СУЛАКАУРІ (1927—1997)

ПЕРШІЙ СНІГ

Прокинешся —
В засніженім, вузькім
Вікні
Побачиш ти сусідній дім;
Все снігом завалило, все іскриться:
Балкон, і вікна, й вирізьблені бильця,
І дах, і східці —
Снігом завалило,
Усе, що бачу, —
Снігом завалило,
І так, в снігу, іде у вічність час...
І сніг цей бачиш наче перший раз...

Прокинешся —
Усюди білина,
І на душі так легко і щасливо,
Вона лежить спокійна і ясна, —
І доки спав —
Сніг падав неквапливо,
Він землю застеляв з кінця в кінець,
Й віконниці не торгав вітерець...

Усякі ти знегоди зустрічав,
І дощ, і вітер, і свавілля граду...
А вчора натомивсь і міцно спав,

Так спав,
Що й не помітив снігопаду.
Перішив дощ.
Вгортав тебе туман,
Свистіли кулі у траві кюветній,
А ось тепер —
До бур ти непричетний,
Коли в снігу і дім твій, і платан...

Тобі той сніг неначе й невідомий,
Як і тепло цього ясного дня,
І ніби хтось цей білий сніг при домі
У тебе взяв і потайки відняв!

Прокинешся...
В засніженім, вузькім

Вікні
Побачиш ти сусідній дім;
Куди не глянеш — всюди сніг іскриться;
Все завалив він — вирізьблені бильця,
Сади, й завулки,
І покрівлю дачі,
І поїзди,
І рейок блискавки...
Усе, що бачу
І чого не бачу, —
Годину, день,
І тиждень, і роки —
Все снігом завалило,
Завалило...

* * *

Так ніч настає в Алазанській долині,
Так тихо над долами місяць зіходить,
Що болі, якими був сповнений нині,
Втихають, і тануть, і зовсім проходять.

Тебе доганяє голублячий вітер,
А гори — дорослі замріяні гори —
Покличеш — і, наче малесенькі діти,
До тебе біжать в опівнічні простори.

З долини неквапно спливають тумани,
Лише Алазані в серпанку тріпоче,
І хвиля вдаряє не в берег піщаний,
А в груди твої, в самі груди хлюпоче...

І пісня сама із грудей вилітає!..
Так ніч настає в Алазанській долині,
Що біль розтає і поволі втихає —
Той самий, яким я був повен донині...

І сни оживають — раніш невиразні,
Всі сни, що збувалися і не збувалися.

Збуваються кращі надії незгасні,
Що часто й неждано в минулому рвалися.

І місяць наповнить тоді яснотою
Листочки рослин у нічному одінні.
Поглянеш —
Вином прегустого настою
Повзуть по землі, розповзаються тіні.

Так ніч настає в Алазанській долині,
Що часом здається — вона не настане...
Всі сни оживуть, що їх бачив я нині,
Всі сни оживуть,
І всі болі розтануть...

Мій друже,
Коли в метушні чи в спокою
Відчуєш ти раптом десь ночі дихання —
Ти чуєш? —
Нехай вона буде такою,
Як ця, зачарована,
На Алазані...

СИМОНУ ЧІКОВАНІ

1

Немов природи віщі двері,
Симона вірші відкриваю...
Іду рядками по папері,
немов стежками.

Відпливаю
в твій виноградник,
в поле слів,
що досягають житнім колосом.
Газда і гість,
я вже сп'янів
твоїми барвами і голосом,
але душею просвітлів.
Мов бджоли, букви тишу п'ють
і розлітаються з нектаром,
і, словом зроджені, встають
у небі райдуги стожаром.
Ти гілку райдуги береш
і зносиш на грузинську землю.
І тут ніяк не добереш —
ява чи сон — тобі лиш внемлю.
В очах — то Мцхета постає,
то — Алазань, а то — Орпирі.
Вже й сам не знаєш, хто ти є:
чи то мисливець ти, чи Мцирі.
В музичних у своїх руках
тримаєш ти очеретину.
(Таку хіба що можна в снах
побачити
лиш на хвилину).

Вона — бінокль,
вона — ціпок,
вона — божественна сопілка.
Минуле, будуче —
встоок
вмить схоплює бінокль. Ціпок
обмадує усі дороги.
Сопілка до часу таїть
всі наші радощі й тривоги.

2

Зірким поглядом він снується
над димарями димом.
На іконах промінням іскриться.
А до зернятка глоду торкнеться —
зерня стане зозулькою-дивом.
Перекине фіалку в метелика.

Оживить сухі стеблини.
Камінці кольорові, диви, легкома,
як ті равлики — лізуть в долини.
Одкриваючи книгу буття,
показавши природи тайну,
вчить він бачити буйне життя,
сутність світла і тьми незвичайну.
Враз немов ожива Серафіта
у півтонах затертого тла...
А вогнем, що палив і Давида¹,
переверне нам душі до дна.

3

Випив час вас, як те вино,
Мцхета,
Ікалто,
Гремі,
Гелаті,
Сапурцлія,
Армазі —
давно —
тільки ж ви як чарки непочаті...
Вас не вип'є
ніколи
ніхто...
Ми відходим
і знов повертаємо.
Умираємо.
Воскресаємо.

4

А коли він до міста зайшов,
пах лісами, річками
і полем.
Мов вертався мисливець із лов,
хоч і втомлений, але ж не кволий.
То було дивовижне видиво, —
я дививсь, не ховаючи віч:
за поетом, як пси, невидимо
вірші бігли услід зусібіч.
Всі на світі поети — ловці.
В їхніх душах живе дивина,
їхнє слово — як лук у руці —
тятива —
стріла —
дичина.

¹ Давид Гурамшвілі.

Ти — криниця прозоринь і таїн,
утоли мені спрагу, щоб міг
я цілющих сягнути глибин
тою ливною віршів твоїх.
Хто кульга на пісенних шляхах, —
той чужим підпираєсь пером.
В мене власний ціпок у руках,
на чужий не пристану добром.

Ти мене своїм словом пропік,
як сопілку — наскрізь пропалив.
Ті слова, що я тихо прорік,
ждуть, щоб ти їх благословив.
Я, негордий, прохаю в піснях:
хай одно не мине мене тільки:
у семи заповітних місцях —
хай відкриються рани в сопілки!..

СТРАХ

Нас довго до знання вели
цікавість, острахи і сумніви, —
стають без Бога й сатани
Адамові нащадки думними.

Та далі мучить нас у снах,
не спливши з пережитим горем,
війни нової чорний страх,
що з неба пада метеором.

Чигає страх, як на війні,
немов чекає всіх розплата:
страх на кону і на коні,
страх зрадника і страх солдата.

Та є один щасливий страх,
який людей рівняє з Богом;
без нього день прожити страх
було б — нещасним і убогим.

Для всіх однакові-таки
турботи ті, яких не діти:
щоб мали довгий вік батьки
і злих пригод не мали діти!

Тим страхом я всякчас живу,
зі страхом тим за стіл сідаю:
натраплю на струну живу
і чи збагну її? Не знаю.

І навіть коли я спішивсь
з тобою стрінутись, кохана, —

боявся я: «Ану — спізнивсь,
ану ж, не пустить її мама».

О щастя! стільки вже, що страх,
і болю скільки — від кохання!
Зі страху ти шептала «так»,
шептала «ні» від хвилювання.

А зійде сон на синь повій,
то сумнів знов тебе тривоже:
з тих потаємних дівич-мрій
сміється незнайомиць, може?..

.....
Росте над містом страху гриб
із хмарами, немов із горами, —
вже сни минулої війни б
в ніч не блищали метеорами!

Гриб страху все росте, ти бач,
кімнати будячи набатом!
Щемкий конозить тишу плач,
і ниють рани у солдатів.

Я ж того страху не боюсь,
я не піддамся злій пригоді,
я того страху не боюсь,
я сплю зі зброєю — та й годі!

Я з того страху — відчайдух,
я з того страху став хоробрим.
Той страх гартує людям дух,
лиш справжнім людям, людям добрим.

* * *

Забруднів я, неначе стоян,
моє тіло — моя ж темниця.
Збайдужілим до краю став,
вірш не то що — і в сні не присниться.

Ті поети спристріли мене...
Пропадаю від того пристріту...

Тільки вдома пристріт той мене,
їду в гори з урочого світу.

Збереглись там куточки мої,
просто з казки — такі місцини —
уловини, схили, гаї,
де метафори рвуться, як міни.

Там дивами світ повен у край,
там пригодонька за пригодою,
там я вискочу з тіла — та й,
безтілесний, зіллюся з природою.

Ген душа моя зрине в вишінь,
протягну я сузір'ями крила.
Моє тіло — могильна тлінь,
та безсмертя скриває могила...

З неба падають, падають, пад —
озаріння, прозоріння миті —
мій пісенний, натхненний лад —
миті, вічністю перевиті,

як ті вильоти бджіл золотих,
вруна серця твого золотого,
спів співочих очеретин,
у гнізді писк путяти малого.

В такі миті на велетня мов
я скидаюсь, промінням упитий,
ніби все, що я бачу кругом, —
то я сам, у безмежжі розлитий.

* * *

Як та казка, як чар дивоцвіту —
все було й не було нічого.
По вибоїнах тлінного світу,
віл Никора, плетуся убого.

Я з'явився з грузинської казки,
щоб тягнути ярмо кохання.
Я щасливий від крихтоньки ласки,
від пташиного щебетання.

На моєму плечі без утоми
щебетушка щебече недремно.
Покій наш — кришталеві хороми,
корабель капітана Немо.

То дітей я смішу, то обоє
в жмурки граємось, наче діти.
Чи любов нашу радість потроює?
Чи це безум? Не зрозуміти!

Тінь, як ластівка, в'ється зухвало
аж на стелі... Спасибі хвилині,
що для дивного щастя так мало
на землі тій потрібно людині!

Чи велике воно, чи дрібниця —
почуття те моє — як збагнути?
Чи воно, наче сон, мені сниться?
Чи без нього — й мені не бути?

Ти, мій світе і світоче мій, будь
навіки-віків благословен.
У тій миті на мить хоч збагнути
зміг тебе я, блаженства повен.

В такі миті розчулено я
навіть ворога не зобиджу.
Зором зоряним звіддаря
недосяжне досягнути виджу.

Легіт, листя, імлісту далінь,
і стократно повторене слово,
і побачену всоте барвінь —
крізь тремтінь — одкриваю наново!

Рідне слово — як панцир мені,
в нім — і пошуми дуба, і сонце,
і на сонці настояне гронце
винограду. Воно без брехні!

Від сует завітаю домів,
вмить забувши утому й відразу.
Під ногами, як вибухи мін,
сто метафор зірвуться відразу!

Лиш тепер, коли батьком став я,
то збагнув материнський старунок.
Зрозуміла мені краса вся
тих життєвих джерел і їх трунок.

Серце хоче, щоб не минули
миті щастя і насолоди, —
та й майбутнє стає минулим,
і сучасне спливе, як води...

Нісенітниця, казна-що це —
щоб минулося щастя, як е...
В хаті зблисками сяє сонце,
немовлятко лепече моє...
І невже — час проб'є, і важко
все приб'є і схоронить час?

Рідне слово, співуча пташко,
щебетати тобі й після нас.

Доньчин плач, доньчин сміх — навіки
будуть в дзьобі мого пера.
І коли я зімкну повіки —
не минеться моя пора:
ти магічно зірвешся,
слово,
щоб співати і жити
ізнову!

КАРЛИКОВЕ ДЕРЕВО

Так на легенди
    дерева схожі —
Пісні зелені, земні молитви...
Говори з ними, скільки захочеш,—
Ще таємничіші, аніж колись.

Життя починають завжди спочатку,
Але бережуть далеке і давне:
Те, що бруньки забувають часом,
Старе коріння запам'ятає.

Та звідки взявся
    кривий цей карлик?
Став серед поля, мов кінь норовистий —

Нікчема з покрученими гілками,
Без роду, без плоду і навіть без листя.

Іноді він проірже серед ночі,
Правнук колишніх лісів зелених —
Сниться, напевно, бідному гному
Дерев порубаних могутнє плем'я.

Стоїть роками на вітрі гострім.
Колись такі, як він, ліси
росли (він клявся)...

.....
Ніби давно з табунів монгольських
Якось одбилась миршава кляча.

* * *

Для зерна
    ще не була земля могилою,
І гадюку
    отрута власна не вб'є,—
Хто сказав, що кинджал
    пiхви поранить свої?!

І після смерті, знаю,
    знову почнеться життя.
Чуєте?
    Сопiлково —
    зрізаний очерет...

ХВИЛЯ

Гуляє море чи слуха тишу,
А хвилі завжди
    течуть, тектимуть...
Киплять і пiняться
    у круговерті,
То знов — спокоем,
    як сном, укриті.

Сто раз народитись,
Сто раз померти,
І тільки ні разу
    не повторитись.

ДУБ

Дуб догоряв і тріщав у багатті
Так, ніби пісню співав лебедину.
Змішався, як перше, з природою-матір'ю
Світлом, і тiнями, і теплим димом.

Як бусол поранений, крильми востаннє
Полум'я...
    Вкрились жарини золою...
Те, що земля було, — землі зосталось.
А що для неба, — в небо знялося.

ПІСНЯ ПРО УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ, АБО ПРО ТАРАСА БУЛЬБУ

I

Дише серпень тяжко й спечно,
як вiвчарка червоняста,
і тремтить в рудім повітрі
сонця огненний язик...

І сто тисяч бджіл ужалять,
і сто тисяч раз — кропива,
і сто тисяч відбатожать,
смерч іржання, кінський храп!
Це із перцю, як з пістоля,

поціляє в нас, нащадків,
перцем сміху поціляє
Гоголь — ти козак чи раб?..

А на дні горілки перець
міцно-гірко думу дума, —
мов козак в неволі, він.

II

Гей, старий, виходь з темниці!
Шаровар зметнуться птиці,
шабля з піхов — і вперед!
Ти мені в дитинстві мріявсь,
нині силою помірявсь —
і горить горілка в тілі,
і в полон мене бере.
Перцю, ти козацька ватра!
Скирта сонця — не пусте.
Кров козача, тебе варта,
зливами шуміла в степ.

Пий, козаче, вірну волю,
будеш весело вмирати.
Ти, хмільний, не вчуєш болю,
йдеш рубатися, як грать.

Стріне шабля-ворогиня —
на Січі і б'ють, як п'ють!
Як горілку з перцем, нині
я хильнув любов твою.

Розрубай у небі ночі
місяць, наче ятаган!
Цілувати тебе хочу —
правди щось нема в ногах...

Ви чиї сини, сказали?
Інші діти — молоко,
сини ж Бульби — з перця ссали
і завбільшки з півня
знали
наїдатися стручком!

Вільна пісня, мов шлях битий.
Співай, батьку, і ми станем:
— Пане, хочеш нас вкусити, —
не вдається, прошу пана!

Гірко перці виростають:
цей — син вражий, цей — Тарасів.

Виття вовче степ верстає,
кров'ю хмара запеклася...

І, немовби кінь голодний,
що допавсь-таки до сіна,
над бандурою
з безодні,
з хмелю
щось бурмоче сиве
козак неубитий...

III

А ти, доле вередлива,
гартувала їх щасливо,
і козацькі шаровари —
блискавиці незабарні.

Що ярма вже скуштували —
шляхту, татарви навали,
то стежками
з важким серцем
гнів несли і помсту перців.

Сміх козацький — шабля з піхов!
Сонцем кров кипить і сміхом:
буде впам'ятку султану,
скуштуй перцю, вражий стане!..

І ти, майстре, теж козачив,
ти неволі не пробачив:
бурлаків тяжку недолю
ти не пензлем — перцем значив...

Та і мною ж доля грала,
з трьох доріг не вибирала:
кінь, і шабля, і рушниця —
трьох любив, утрьох вмирала.

О преславне Запоріжжя,
скільки неб упало крижем
на потоптані чужинцем
перців сходи молоді?!

Але ти вставало, ратне, —
степ, зоря, козацька ватра
та історії обличчя
все в згорьованих рубцях...

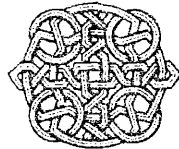
Вірте перцю у любові,
а не солодошам в слові!

Вірте гніву і картанню,
а не мимрам обіцянь...

Хай пече, батожить, жалить —
ти сироп брехні зненавидь!
Перцю прошу в слово правди,
перцю в слово,
у життя!..

IV

Нащо тобі слава інша?
Сином стань Тарасу, вірше...
Хай хоч шибениця стріне,
хоч любов обніме нас.

МЕДЕЯ КАХІДЗЕ (нар. 1930)

НЕ СМІЄШ!..

Коли від'їжджаєш і землю батьків покидаєш,
Весну залишаючи вічну у буйнім цвітінні,—
То очі наповнюєш неба грузинського синню,
А велич святу Алазані у серце приймаєш.

Тобою горджуся і лину душею до тебе,
Тобі доземну я подяку складаю в розлуці —
Грузинській землі, її щонайменшенькій грудці,
Грузинському небу, високому, чистому небу!

Не смієш ти, сину такої ясної блакиті,
Ясними очима весь вік не дивиться на неї,
Не смієш занидіть од туги дрібної своєї,
Із серцем іржавим ходити по білому світу!

Не смієш ногами нечистими грубо топтати
Природи одвічні квітучі і сонячні луки!..
Я буду ще більше любити тебе після розлуки,
Ясне моє небо і земле — свята моя мати!

Не смієш по рідній землі слабодухим ходити,
Із совістю бавиться, наче із м'ячиком котик.
Тверда, наче дуб, совість бути повинна на дотик,
Якщо ти грузин, мусиш совісті шапку носити!

І де б не були ми, вітрам всіх розлук вперекір,—
Нас кутають сиві грузинські тумани із гір.

* * *

Я в автобусі
їхала вчора.
Перед нами
несли покійника.
Йшов народ,
ледве тягнучи ноги.
І скидали шапки
перехожі.
І старі
з величезною тугою
Витирали
побляклі очі...
А попереду в мене
злостилась красуня,

Що отак через когось,
через когось одного
Рух затримався,
люди чекають...
Грала
траурна музика.
І скидали шапки
незнайомі.
І знервовано злилась
у нашім автобусі
жінка,
Що вона через це
вчасно дома не буде...

І очі юнацькі,
навіки закриті,
Очі того,
хто на світі цьому

Не діждеться вже
білої старості,
Безсердечна жінка
судила...

* * *

Гей, вороно, вороно, трьохсотлітня вдовице в траурі,
Триста років своїх ти затисла в підкриллях,
Як милиці.
І витаєш над світом примарою смерті, —
Претендентом безсмертя.
(Бо, мовляв, триста років живу!)

А не краще прожити три дні
У барвистім убранні метелика,
Нареченою сонця,
Життя і цвітіння.

* * *

Коли твого волосся сніг
Здаля я сумно оглядаю,
То лячно на душі стає,
А чом — сама того не знаю.
Можливо, долі я страшусь,
Яку несуть роки бурани,
Мов пліт несуть між берегів
Печальні води Алазані.

А іноді, коли дивлюсь
Я на твої сивини, рідна,
Надходить звідкись в душу біль,
Нагадуючи принагідно,
Що потаємно ждуть мене
І старість, і спочин могили,
Мов сіль, яка підстеріга
В ріці форель у темній хвилі.

НЕМОЖЛИВІСТЬ

Дош в вікні обривається круто,
А на серці тривожно й щасливо.
Я б хотіла байдужою бути,
Та тебе не кохатим неможливо.
Хіба ревності зміниш журбою?
На кохання дивлюся я строго,
Я не можу не мати спокою,
Бездоріжжя вважать за дорогу.
Не бажаю я жить сумовито.
Хвилювання хай б'ється пожегом.
Ось коли б мені ворога стріти,

На удар відповісти ударом.
Я не хочу з землею брататись.
Хто загинув, не встане вже, звісно.
Тільки б серцеві не розірватись
Від припливу великої пісні.
Я немов нагороду дістала
І обійми твої, і цілунки.
Славлю я несміливу старість
І кохання солодкого трунки...
Про байдужість яку тут казати.
Я не можу тебе не кохати!

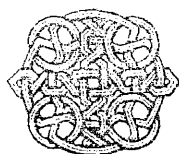
РАДІСТЬ

Він живе від Москви недалеко
й гадає, що я
досить близько від нього
і кривна,
бо односільчанка.
Шле листи мені пачками,
пише:
«Землячко моя,
ти порадує солдата,
не відмов на таку забаганку!
Вибачай за зухвалість,
та Богом тебе я прошу,

чимскоріш відпиши ти,
на братне послання не сердься,
так за рідним Кварелі
щемить, пропадає моє серце!»
Я читаю... і що ж? —
не промовчу,
йому я пишу.
Слідом літер нерівних,
немов між сільських огорож,
поспішаю за ним,
хай листи пролітають, як листя,

я виводжу старанно:
«У місті три дні вже мороз»,
хоч і там, під Москвою,
в зими,
певно, ті самі вісті...
Він не вмістить в листи
до землі до своєї любов,
Алазанську долину
туманом вона обнімає!
Й затуманених слів
я щасливе признання читаю,
рідній стежці радію
й до неї вертаюся знов.

Моя радість подвійна —
потрібна вона земляку,
що в селі десь,
в Іваново,
славному хлопцю, солдату.
.....
Хто живе не собою лиш,
щастя пізнав на віку:
чом би, радість даруючи іншим,
не знати нам свята?!

ЗУРАБ КУХІАНІДЗЕ (1930—2003)

ШАХ АББАС

Ти шахом величавсь, а був як вовк неситий.
І вовчу зграю до нас наскоком водив.
Та сонця нашого не зміг ти погасити.
А де твоє? Зайшло. І назавжди.

Як йшов на нас — життю ставало тісно
В кільці смертельному вогню.
І ти топтав легенди літописні,
Уп'явшись в боки шпорами коню.

Ти йшов, щоб місто згинуло в руїнах,
Щоб спопелити край наш геть дотла,
Щоби в душі останнього грузина
Убити мову рідного Шота.

О ненависть бика червоноока,
О люта помсто, переслідувана страхом...

В моїм саду цвіте лоза нівроку.
А де твоя? Давно змішали з прахом.

Ти нівечив мій край. Палив. Карав...
Тремтіли квіти лячно на полянах.
Ти кожен камінь на путі в Іран
Омив слізьми грузинських полонянок.

Для тебе жінки плач — то музика в ушах,
А кров дітей — її по краплі б випив...
Та шаблі ти із наших рук не вибив,
А твій де ятаган, скажи, могутній хан?

Мій край в щасливому утвердженні стає, —
Він цвях для тебе — в домовинній дощці.
І марно серце чорнее твоє
В могилі розривається від злості.

* * *

Болем у серці рядок не вщуха,
Хоча народився між іншим...
В торбинці у кожного пастуха
Про Батьківщину знайдете вірші.

І я у нестямі, аж поки слова
Не вихлюпнуть пісні чари.

Для мене поезія — диво-трава
І сине повітря Мткварі.

Знаю: не в пошуках лаврів суть,
Слово од слави рідніше.
Просто приємно отак почуть —
Читають рядки твоїх віршів.

* * *

Сніг кружля,
Грайливий, мов хлоп'ята.
В білу ковдру вкуталось село.
Відкоптів димар. І сніг лапатий,
Мов до свята, вибілив його.

Пада й сипле
Незайманно-чистий.
Всі хати по дах пірнули в сніг.
Рій сніжинок над тобою висне,
Обережно — не сполохай їх.

Сніг іде.
Не скоро й перестане.
Ледь відчутно, як торкнеться вії.
Й на губах сніжинка тане.
О гарячий поцілунок твій...

Поспішаю.
Серце щось віщує
І бентежно в груди б'є.
Сніг іде.
Я хутко прийду. Чуєш?
Засвіти вікно своє.

МОРИС ПОТСХІШВІЛІ (1930—1993)

ВОГОНЬ

Є у клена вогонь,
Смарагдовість — в зорі,
Є в долонях вогонь,
Вічні сили живі.

Той вогонь обпече,
Той вогонь — спопелить,
Але слава вогню,
Що незмінно горить.

Є у пісні вогонь,
Сум він палить дотла,
Є у кожного дня
Свій вогонь і зола.

То яким же вогнем
Надихаєшся ти?

Із якого вогню
Появляєшся ти?

Я тебе відшукав,
Нам кохати не гріх,
Сам я попелом став
У обіймах твоїх.

Що сіяння зорі!
Є сіяння очей:
Тільки серця вогонь,
Спраглих вуст і плечей...

Є в любові вогонь,
Є у мудрості жар,
Дикий кулі вогонь
І міщанства пожар.

А яким же вогнем
Запалилася ти?
Із якого вогню
Появилася ти?

Нескінченно гориш
В тім вогні, що і я,
Певне, в цьому вогні
Вся надія твоя.

А як старість прийде,
Попіл ти ворухнеш,
І любові вогонь
Знову жаром сплахне.

Ти роздмухай той жар,
Хай вогнем спалахне,

Тихий серця вогонь
Обігріє мене.

У вогні тім весна,
А не вічний кінець,
І життя новизна,
І єднання сердець.

Тож гори все життя,
Тож гори — день по дню!
Горе тим, хто живе
Без любові й вогню!

* * *

Десь там сніг,
А десь там буря,
Десь там хвиля гомінка.

Сон вві сні мене розбудить,
А пронешся — все зника.

Ти з турботою, мов няня,
Вже всміхаєшся мені.
Відчуваєш, щось там сталось
У цьому тривожнім сні.

Ніби десь в далекому світі
Ти зі мною в казку йдеш...

Засинаєш, руки-віти
На плече мені кладеш...
Ніч висить на абажурі,
Сон, як марево, зрина...

Десь там сніг,
А десь там буря,
Десь там хвиля навісна...

ВІРШ, ЗНАЙДЕНИЙ В УПЛІСЦІХЕ

«Хто був землею, —
в землю повертається...» —
мене учили змалу.
Не повірив,
узяв я патерицю і пішов
в далекий світ
шукать шляхи безсмертя.
Куди я тільки не ходив
і де не був?
Поля і гори,
океани,
ріки —
все виходив...
Але не втік-таки я,

не вберігся
від пазурів землі,
обіймів смерті.
Не обдурив природу,
не сховався...
І ось нарешті
я відчув утому
на тім шляху далекім.
Кинув люто
я палицю, на землю ліг
і задрімав...
І... не проснувся більше.
А тепер — земля я.

ДЗВІНОК

Раптово в тиші задзвенить дзвінок.
Я відчиняю двері. Ні, нема
нікого. Лиш дитячий голосок
внизу знайомим реготом дійма.

Біжить хлоп'я по сходинках крутих,
він подзвонив, і весело йому,
радіє він од витівок простих.
Я теж таким був
двадцять літ тому.

Хай від хлоп'ят дзвенить, як вулик, дім.
Я в них своє дитинство упізнав!
Так само, як хлопчина, я радів,
що навмання всі кнопки натискав.

Під градом слів жорстоких і крутих
стояв, бувало, я ні в сих ні в тих.

І ось тепер, коли я тиші жду,
скрадливу знову чую я ходу.
Стає сусідський хлопчик на носок,
і знов — дзвінок, дзвінок, дзвінок, дзвінок.

Як проклинав мене сусід колись!
Його прокляття, на біду, збулись.
Хлопчина дзвонить, хмика у рукав,
а вигляну — і слід його пропав.

Що ж, відомсти, хлопчино,
відомсти!
Колись на моїм місці
будеш ти!

БАЖАННЯ

Не горів я тим ніколи в світі,
чим горіли вірні мої друзі:
той коханням,
той вишневим цвітом,
той грозою,
той розливом в лузі.

Чом же все, що інші хтіли мати,
враз прийшло, прибилося до мене:
і гроза,
й палка любов дівчати,
вишень цвіт
і весен вир шалений?

СХІДНА БАЛАДА

Кажу:
— Все забудь тимчасове. —
Ти шепчеш:
— Який-бо ти дивний! —
Кажу:
— Я ріка, не людина. —
Ти шепчеш:
— Який ти великий! —
Кажу:
— Я сміюся з тебе. —

Ти шепчеш:
— А ти ще смішніший. —
Кажу:
— Я жорстокий зрадливець. —
Ти шепчеш:
— Ні, ти божевільний! —
Кажу:
— Я втечу від тебе. —
Ти шепчеш:
— Спинись, мій коханий!

НОЖИЦІ

Випадкове, як між птиць малятко,
поруч туй зростало тополятко.
Все п'ялося гомінливе вгору
серед приалейного декору.

Так хотіло вибратись на волю,
стати схожим на гінку тополю,
щоб до сонця листом шелестіло,
щоб струнке випростувалось тіло.

Та ходив там садівник по миру,
що рівняв садочки по ранжиру.
З приалейних туй — лиш соку бризки,
а з топольок — стовбурців огризки.

І позаздри я очеретині,
що росте десь в надозерній сині,
не зітнуть її, неначе гілку,
а зрубають, щоб зробити сопілку.

ПОЛЮВАННЯ

Білий сеттер біга й злиться
в травах на зорі.
Перепіліці не сидиться.
Пурх, а куля —
фрі...

Поки й ми сидим у норах,
все в своїй порі,
а злітаємо угору —

зразу куля —
фрі...

Біга сеттер. Димовитий
порох в чорній грі...
Тільки ж я злечу над світом,
хоч й одразу —
фрі!..

ТИША

Сонце холодне сходить й лине в небесній сині,
Тихо, нечутно зовсім кида вниз по сніжині.
Думи людські беззвучно плинуть, як в річці риба,
Вітер заснув в долині, стихла моя садиба.

Гори і водоспади — спить все і не проснеться,
З квітів зими і ночі тиша ламка плететься.
День догоря спокійно, знову зима ночує,
Серце ж кричить над світом — хто лиш його почує?!

ЛОГІКА

За найкращих умов
розвитку
м
и
ш
а
може

п
а
ц
ю
к
о
м
стати,
не котом!

НАЙБІЛЬША В'ЯЗНИЦЯ

Найбільшою в'язницею
є моє серце, —
Хто потрапить в цю малесеньку камеру,
Має лишитися там навіки!

* * *

Царем звірів
Ми знов чомусь
Визнали лева...
А що звірі про це думають,
Ніхто не спитав.

Право вогню

Я згасну так,
Як сам захочу!

* * *

Той, хто помер,
Ніколи вже не помре,
Він може
Лише
Воскреснути!

НІЯ АБЕСАДЗЕ (1931–1997)

СВІТЛА ЛАГУРКА

Свічка здригнулась на сходах до неба,
Світла Лагурко.
Знову до тебе слідами Беткіла
Йду я, Лагурко.
Скільки віків тут чатує коханця
Люта богиня,
Злі водопади стогнуть на кручах
Далі косима.
Тихне князівство неказаних міфів
У таємниці.
Німо у казку сполох ступає,
Мовкнуть дзвіниці.
Тоскно вогніють очі у дева.
Ніч задрімала.

Скелі ламають променів зорі
За перевалом.
Руки хреста розтинають печеру...
(Хто ця людина?)
Стежка язичників, чорні тумани,
Снігу сивини.
Щемно спустилися тучі над гори,
Я не зіб'юся.
Світла Лагурко, храме претихий,
Вибач язичництва Музу мою!
Темною стежкою вгору, до світла
Я доберуся, Лагурко,
дійду.

* * *

Ніч моргає очима,
намальованими на крилах нічних метеликів.
Сосна піднімає вії
і проводить сині промені
по місячному небу.
Тінь збільшує гори.
(Наче вони зустрінуться колись
на березі річки).
Тихо тремтить світло.
І, наче осколки льоду,
на застиглому небі
клоччя хмар

розламали місяць.
І золотаве проміння лється на листя.
Ти хочеш думати про інше,
а не про місяць.
Хочеш ридати або
пропасти безвісти на дорозі,
що потопає в тіні.
Нестерпно здригається мить.
А ти чекаєш іншого виходу.
Швидше!
Ніч моргає очима,
намальованими на крилах нічних метеликів.

ЖОВТИЙ ЛИСТ

Напне вітрила-крила вітер,
І облетять сади.
І за метеликами скрикне
Листок останній в холоди.

І так, в самотності, зіщулиться.
Метеликом його знесе.
Пошелестить краєчком вулиці,
В калюжі втопиться і — все.

* * *

Останній сніг,
він схожий так на перший.
Любов остання
першу вигляда.
Сніг у весільне
роки одягає,

і в білій тиші
день колише
думок човна,
дерева чорновіттям дишуть,
і снігом падають слова.

ДЖАНСУГ ЧАРКВІАНІ (нар. 1931)

БЕТАНІЯ

Бетанія — храм, що освітлює,
храм покірності
і храм, що возвеличує.

Саба¹

Моїх рук іще ти не бачив, знай,
і очей моїх, і плечей також:
бо женуться десь кіньми білими
і у даль гудуть дзвонів силою.
Туманів моїх ти не бачив, вір,
їх принесли з гір крила коршуна.
Ще не знаєш ти гомону вітрів,
моїх синіх днів, наче синь хрестів.
Ти не бачив ще фресок далини

кольорів жар-птиць, диких голубів,
ти не чув іще запаху сторіч —
сушить божа ніч тіло стін моїх.
Ти не бачив ще... прийди подивись,
пригорни моє тіло праведне.
...У господі я добросіятель,
і покора вся, і твоя душа.
Я — Бетанія твого тіла.

СНІГ ПАДАВ

Сніг падав, падав сніг,
світив з імлі,
немов Гурійські гори на осонні.
Малесенькі двоповерхові оди
наповнились жалобним голосінням,

коли ми ніжносумними руками
господаря на плечі завдали.
Сніг падав, опадав —
понад розпукою
на оду, яка повнилася щастям,

¹ С а б а — Сулхан-Саба Орбеліані, грузинський письменник (1658—1725).

і ще собі не втямила нічого
в трагічнім гігантизмі цього спокою.
На двинтарі хлопчисько взяв з-під ніг
у жменю снігу —
в дівчинку пожбував.
Ми живемо...

Скажіть мені, за ким
назавтра прегіркий наш сум полине?
Летять сніжини — тисячами снів —
і, не приставши ані на хвилину,
сніг падав.
Падав сніг.

ВИСОКА АРКА

Там, де перед базаром арку видно,
Квартал твій починався, і щораз
Ти звідти йшла, така смілива й вільна,
Немов розквітла вишня чи мигдаль.
Стежина, що вела у дім до тебе,
Так солодко твоїм волоссям пахла,

І, наче твоє тіло, день був теплим —
Він був жаданим, тихим та пречистим.
А нині там висока арка, мила,
Де твій квартал завулками розтікся,
І здалеку, мов сонце, що втомилось,
Для мене ти натомленого світиш.

ГОРИ

Кінець.
Ми розлучаємося, гори.
Я скочуюсь з вас,
неначе зсув.
Я не вмираю —
лиш злітаю д'горі
І доганяю вітер, що минув.
Кінець.
Від вас забрати місяць маю
Та ніч,
узуту в сніжні постолі.
Я мовчки за правицю вас тримаю,

Бо ви мені ту руку подали.
Я з вами став до радості звикати,
Від вас пізнав мистецтво німоти.
Мене ви вчили,
як себе шукати
І як шукати, втрачені світи.
Кінець.
Ми розлучаємося, гори.
Я скочуюсь з вас, неначе зсув.
Я не вмираю — лиш злітаю д'горі
І доганяю вітер, що минув.

ОСТАННЯ НІЧ СТАРОГО МІРОШНИКА

Хай день буде вам,
полиште мені цю зелену ніч,
не чорною, а під місяцем зеленою
е вона,
коли засинає світло на древніх жорнах
млина.
Налито сяйва моему млину в лотоки,
думки топляться в нім,
вечір та ніч лягають спати в лотоки.
Шарудять миші у вербнім вітті сумнім.
Тут так тихо.

Я покvapно простую у власний вік,
де не мучить мене суєти повсякденне
лихо.
Цієї ночі востаннє змелю пшеницю,
полагоджу ганок, де зморено день
засина.
Як вода у місячне сяйво, спокійно
старість приходить,
лягає в лотоки і спиняє жорна млина.

МІСЯЦЬ І КУРА

І місяць, і дощ,
і ніч — як ріка,
і вітер,
і лози, аж сиві, повисли
високо,
й ріка у загати в руках,
й мені для нічного для мого Тбілісі

достатньо лиш черні і срібла в цей раз.
Метехі,
місяць, Кура.

Загрозлива
хмар каламуть, круговерть,
і місяць тремтливий тіка від погоні.

Для серця
достатньо скорботи Сіоні —
і чаша наповнена вщерть.

Крданіські вітри,
і ніч — як ріка,
і десь Руставелі строфа виника,
подібна до шуму прибою,
і світла гіркота,
і місяць, Кура
доймають своєю мене ворожною —
ріки і непевних підсвічувань гра.

Та дощ одійшов — і одміна різка:
у чистому світлі раптово ріка
сіє...
О, нині у моді сюрпризи!
Кура розгубилася — й в кут тупика!
І місяцю воля небесна гірка,
бо надто пустельно й безслізно.
І місяць розбився в ріці, а в мені,
у самому серці, у серці на дні
посріблена плине ріка.
І тоне в воді
Авлабара стіна,

і небо світліє,
й, мов з ласки до мене,
ніч тон срібно-чорний міняє свій на
вже сизий, рожевий,
світанно-зелений,
і Мткварі —
волосся змінила їй хна —
схід сонця стрічає
руда і мутна.
Однак
опівнічного срібла мені
ще вдосталь, ще вдосталь
на дзвін ледве чутний,
на те, щоб сріблити до свята заутрень
ще й горлечка пташок
в ясній вишині.
В полоні відтінків, тонів і одмін
я серце палке піднімаю з колін —
хай слухає пісню свою!
Мир барвам усім у їх мирній красі —
усі вони милі мені.
Та нині я просто хвалу воздаю
місяцю
й Мткварі нічний.

УКРАЇНІ

Кожна куля, націлена в тебе,
і мене на шляху не мине.
Хай платан з-під тбіліського неба
в твоїм дзеркалі бачить мене.

Україно, відчуй мої хвилі,
як Дніпро відчуваєш весь час,

як Шевченка відчув Церетелі,
як Карпати відчули Кавказ.

Друг твій — усміху мого веселка,
а твій недруг у мене як біль.
Твоє небо — моя голубінь.

ДОПОКИ В ГОРАХ ХОЧ ОДИН ДИМОК...

Нодарові Думбадзе

Великий світ наш малістю життя,
здавен розполовинений на долі:
потойбіч серця — темінь забуття,
посейбіч — як вітчизна, простір волі.

Тримаймось, брате! Дійдемо свого
крізь пущі, нетрі, петлі суєсловів,
крізь вітрохрестя — й вийдем на вогонь,
на золоте правогнище любові.

Крутий він, долі веселковий міст,
все ж продзвенить над горами й морями —
прасутність сонця і життя празміст,
передзеркалений монастирями,
перевідлунений на дзвони вуст —

ось як душа в народі камертонить!
Тобі здійснився Джварі.
Ти для нього збувся
ім'ям своїм, найтяжчим скарбом мови.

Ти ж як гадав? Потреба знов і знов
в народ вертати словом — ось де слава.
Допоки в горах хоч один димок
димить — на смерть не маєш, брате, права!

Великий світ наш малістю життя.
І все ж одвічний і нетимчасовий
кордон поміж буттям і забуттям,
передзеркалений душею слова.

ЩАСТЯ

Ні, неповторна щастя мить...
Ле хвиля хвилю — мов безодня
у небо здибилась, гримить! —
і не сягає неба жодна.

Вітрець нічний за сонцем біг —
піском розвіявсь на осонні.
Двох днів нема в одній добі,

нема вчорашнього сьогодні.
Але ж ріка струмить, струмить —
без вороття,
щомиті вчасна...
Ні, неповторна щастя мить!
І, може, в цьому —
сутність щастя.

КАРТЛОС

Над комином — висока зірка,
немов печатка сургучева.
Мені моя судьба —
не так, щоб дуже дорога,
але ж для матері — я плоть її і кров,
надія, оборона. Син.
Блакитні півники ще пам'ятають,
що мусив би я пам'ятати сам,
що розгубив дитячими, як півники, очима:
прокоотили серцем табуни —
і тільки збруя дзенькає в правиці.
Та ще от півники цвітуть на синє...

Що втямили вони
з моєї першої любові?
Можливо, те, що й сам я?
Що не одне залізо, ще ж і зрада
росте, гартується, кров нашу пивши?
Але ж які промчали табуни!
І ті, що мусив пасти,
І ті, що мусив шаблею зустріти...

На коліна мені прихилилась,
як мати, натомлена Сакартвело.

ВИСОТА

Горяни, ми вперті, народжені так:
плечима — в каміння, у небо — очима.
Яка твоя сутність, гірська висота?
Бентега? Порив? Забуття? Батьківщина?

Природжена, може, потреба крила?
Таємна спокуса: ось райдугу вкраду —
підстрелю, як з дужого лука, орла,
насмикаю пер — і писатиму правду?

Вмокатиму в кров і писатиму так,
як чую: горяни, ми вперті і дужі...

Яка ж твоя сутність, гірська висота?
Підхмарного каменю лагідні душі
чи душ наших камінь, скупий і німий?
І так заримую, і сяк — і все марно:
невже, як і правду, придумали ми
широку, ясну височінь попідхмарну?

Горять, мов жарини, запеклі вуста:
я ж камінь писав, не слова філігранив.
Я знаю, яка вона є, висота!
Але не чіпайте задавлені рани...

СОН ЧЕРЕЗ СТО РОКІВ

Ти, звичайно, тепер вже не любиш мене.
Твої очі, як повинь, відвів я губами,
відчинив тобі серце, як двері, німе
і провів через Вардісубані.

Щось послав навздогінці — здається, листа,
журавлине своє безголосья.
Але ж хто у тім віці послання читав,
коли й хміль так не вивсь, як дівоче волосся?!

Камінь піснею цвів. Це бруківка німа
цитувала твої черевички, як вірші...

Крил я зроду не мав.
Чим же я обнімав,
чим тебе обнімав —
у тім давнім сторіччі?

Що гадати!
Цього не було на землі.
Напридумував сон
о досвітній порі, як озвалися треті,
що летіли кудись звідкілясь журавлі
і всідалися парами на парапеті...

ТАМАЗ ЧІЛАДЗЕ (нар. 1931)

ЖІНВАЛІ

Жінвалі мокре світло в миготінні
Стрибало, мов наскельні ручаї.
І, мов підкови коней на камінні,
Блищали в темряві думки твої.

Ми не шукали дому, ані стежки —
Йшли навпростець, як хмари ярові.
І дзенькнули твої сумні сережки
На березі Арагви у траві.

У наших пестощах, як у блакиті,
Лежали тихі гори горілиць...

І вже були ми пільмою закриті,
І нас вітри несли, неначе птиць.

Летіли ми, сивіючи, в тумані
В літа, яких довік не здоженем.
Як очерет на місяцевій грані,
Горіли замерзаючим вогнем.

І місяць плив нечутно під водою,
Біліло з плеса тіло, як папір.
І, зрошені сльозою золотою,
Під пальцями горіли скроні гір.

ІПОДРОМ

Ірже табун гривастих білих коней
В столоченій траві твоїх думок,
А день такий спекотний, аж червоний,
І сонце — в серце, ніби ключ в замок.

Колючий вітер заборола втома,
І він упав, неначе цвях, на ринь.
Мов яруси гулкового іподрому,
Ти повен сонця, вигуків, тремтінь.

Так легко мчиш у синій високості,
Немов ти в небі, не на скакуні.
Ти — наче дім, де вже зібрались гості,
Де йдуть забави, тости і пісні.

Ти зупиняєш спеку на обочі,
І червень у руках твоїх сія...
Мов кінь, якому зав'язали очі,
Мчить горами, Тбілісі, тінь твоя.

СОНЯЧНИЙ ДЕНЬ ЗИМИ

Вирує море, скуте ланцюгами,
Його глибокі рани сонце ятрить,
Немов замок на дверях, біля гавані,
Лежить на морі заржавілий якір.

Зітхає море, спінене і люте...
Дрімає кіт рябий на підвіконні.
А хлопчик вуглем на стіні малює
Дівчатко із очима, як в ікони.

Він диво першого кохання хоче
Вмістити на камінному квадраті.
Цікаво, що він думає, цей хлопчик,
Худий, малий, мов Буратіно братик.

Дівча так дивно дивиться на море,
Не може з тим передчуттям змиритися,
Що море забере до себе скоро
Її малого і смішного лицаря.

Так, злякане і зіп'яте навшпиньки,
Дівча з'явилося на стіні хатини,
А хлопчик той манесенький, як шпилька,
Зника в промінні сонячної днини.

А море берег покриває гулом —
Зітхає легше, як слуга в неділю.
Чей, бачило воно, як просто вуглем
Створити можна віру і надію!

* * *

Спіла шипшина горить на камені.
Ця остання сльозина дуже гірка мені...

Сонце освітлює трави і глину —
Вітром шепочу, пташкою лину.
Чути мені, як за темними тучами
Кличе, волає хтось дуже змучений.

Птахи, камені, як вас зігріти,
Я вас люблю — то як дощ, то як вітер.

Життя оп'яніле на камені блиска
І на крилах воно, що несуть,
мов колиска...

Вам моє серце, міцні й срібнопері,
Велике,
Як вітром одчинені двері...

ГЛИНА

Іноді думаю — все закінчилось,
Наче літак, височінь я втрачаю;
Десь на кінці злітної смуги
В червоній траві горить моє тіло.

Горить моє тіло... Котрий уже раз
Та в котрому вогні воно догоріло?

То від сміливості, то від байдужості,
То від безсилля горить моє тіло.

І все-таки в небі літа воно знову,
Вище і вище, бентежно і сміло.
Глино м'якенька людської плоті,
Скільки завзяття в тобі скам'яніло!

* * *

Сніг налітає... сніг налітає...
Місто ріднішим стало мені.
Наче малюють крейдою усміх,
Гордий твій усміх на кожній стіні.

Дзвонить великий годинник вокзалу,
Землю зірниця сном пелена.
Потяг викрикує десь у заметах
Знайомі адреси та імена.

Твій голос холодний такий, далекий,
Схожий на тишу пусток старих.

Наче у камені, в голосі твому
Шерех суворого спокою стріх.

Стрілка секундна б'є, наче молот,
Дзенькнула вбита на камені мить,
Губи сухі твої, наче той берег,
Де море серпневої ночі шумить.

Ніби в мені ти боліла, і раптом —
Світить, як сонце, морська глибина...
Потяг вигукує десь у заметах
Знайомі адреси та імена.

ДОН КІХОТ

*«Друзі мої, до добросердного Алонсо
Кіхано повернувся розум, але життя
до нього вже не повернеться».*

Перед могилою мучить сумління мене:
Може, згоріло даремно на вогнищі тіло?
Може, сховався даремно це пекло
земне?

Шпага водила незрячого — незрозуміло!

Острів тобі обіцяв я, а маєш глевтяк.
Чом не сказав ти, мій друже,
що ми не герої...

Я помираю в постелі м'якій, наче дяк,
Ах, не дивуйся зі смерті моєї такої.

Перед могилою мучить сумління мене...
Губи мої запечатані знаком Хатона,
Чом же це серце не спиниться,
не віддихне,

Ніби не знає воно,
що марна оборона?

Лицарювання скінчилося...
Двері замкніть...
Вітер розбив мені очі...
Таж він збожеволів...
Все я прощаю вам...
Зраду і насмішок їдь...
Баратарію... і наклеп...
і рану всіх болів...

Лицарювання скінчилося? Ні! Не переч!
Я не обходжу в темному тишу безкраю...
Гей, Санчо Панса,
подай мені швидко мій меч!
Не бійтесь...
Я при повному розумі...
Я тільки вмираю...

ЧЕКАННЯ

В акваріумі рибка золота...
Як згублена дорогоцінна перла,
На дні вона лежала, у траві.
Як тихий сон, вода стояла мертва.

Дзвонив годинник. Наче тайну тайн
Передавали стінам ці дзеркала.
Щодня в обитель риби навкосо
Вони вганяли промені, мов скалки.

Щоранку сива жінка, як печаль,
Дивилася важущими очима.
На дні лежала риба, а вода
Безмов'ям тогосвітнім блимала.

Дзвонив годинник. Блимала вода,
Блищала тьмянко, як сльоза циклопа.
Дзвонив годинник. Потім — тиша знов,
А в тиші ледве чувся серця лопіт.

Дзвонив годинник. І тремтіли тут
Малої рибки величезні тіні,
Мов син, що повернувся в сивині,
Ридма ридав на маминих колінах.

Маленька рибка бачила не раз
На неї схожих рибок у дзеркалах.
На дні вона лежала, у траві,
І виходу до подруг не шукала.

ВУЛИЧНИЙ ГОДИННИК

Стою на тротуарі й слухаю,
Як серце металеве цокає,
Як проминає в серці крицянім
Хвилина вічності високої.

Час? Небуття? Чи голос тайності?
Що цей годинник виголошує?
Мов крук сліпий, з душі моєї
Печалі виклювать не може він.

Я був закоханий без тямі,
Я був щасливою людиною,
Літав, подряпаний зірками
Колючими, немов терниною.

Літав, літав... Стою і слухаю,
Як серце металеве цокає,
Як проминає в серці крицянім
Хвилина вічності високої.

ДМАНІСЬКИЙ КАМІНЬ

Мене, немов сліпого, під стіною
Покинули без крихітки жалю.
Заріс я мохом, тлею трав'яною,
Дивлюсь на світ, дримаю, та не сплю.

Віддихатися треба, та не можу,
Хоч пильність не потрібна вже мені.
Скльовали птахи мисль мою погожу,
Скльовали й слово. Я живу чи ні?

Можливо, вже мене нема. Не знаю.
Якщо існую, то чого ж мовчу?
Все більше в мох блакитний поринаю,
Все більше сліз і скорбності в очу!

Звичайно, успокоюсь поступово,
Мов колесо, приперте до стіни.
А де ж ті птахи, що скльовали слово
І мисль мою, де ділися вони?

Мов око спрагле, наче длань скупа,
Вечірнє сонце спотиком ступа
З розтятою кривавою бровою:
Хо́да його невпевнена, сліпа.

Горох горить, і дотліває дріт,
П'є сонце воду, і струмує піт,
Воно несе в напруженій петельці
Освітлений і пересохлий світ.

І так щодня, отак воно щодня
Ступає через море навмання,
Я, його духом виповнений вщертно,
Сховався за пазухою в нього, як зерня.

Немов заскалку, виривав тепло
Із свого тіла — боляче було;

Я бачив: сонце ледь помітно гасне;
Відлуння міддю в просторі гуло.

Благав я серце свій віддати жар
До краплі крові сонцю, що з-за хмар
Пригасло позирало, як на плечі
Ляга мені п'ятьми важкий тягар.

Воно нестямно і шалено так
Щоденно гасло — полишався знак:
Ніби промчали коні полум'яні,
Вогню пелюстки розсипає мак.

Ось і тепер, ось і тепер воно
То виплива, то нуриться на дно,
Та все мене минає стороною
З розбитою бровою вже давно.

ПІРОСМАНІ

Тут сплять майстри, і тиша слуха
Музейну сутінь, сон віків.
Перед світильниками духу
Схилились тіні хилиткі.

Дрімають в золотих багетях
Ті, хто і смерть, і страх здолав;
Мов ріки — руки на портретах
Сухі — без руху та тепла...

Замислені мости в тумані,
Схитнувшись, воду п'ють з Кури.
В місячній світлі Піросмані
Стоїть і дивиться згори

На цвинтар древній та убогий,
Мов повернувся з безсмертя він:

Місячна хвиля мие ноги,
Срібло кипить довкіл колін.

Кура все нишпорить у нетрях,
Перевертає, маца дно.
Наповнюється с'яйвом щедро
Чиєсь вікно, ніби вином.

Простив печаль, зажури скипель,
Простив завулки й тупики,
Мов відчинив ніч смолоскипом,
З душі зірвав усі замки.

«Куди ж ти серце забираєш?» —
Сопілки чути зойк і плач.
А вітер, мов відбивсь від зграї,
Тріщить в душі, наче деркач.

ЛЕСЯ

Вона іде, а слідом куріпка
Котиться, наче сонце по горах...
І загорівся спогад, мов скіпка,
А вдалині засвітився Горі.
Коса у Лесі — пшеничний колос,
І сама Леся — багата нива.
Про неї пісню зачнімо вголос,
Вона ж навіки з нами зріднилась.
Було їй тепло, хоча б на хвилину,

В нашій осонні, в нашій країні.
Вона для себе друзів шукала,
І їй назустріч — міста і села.
— Усмішка подих мені давала,
То чи ж помру я у Сакартвело... —
Так, Леся з нами, й віримо рівно,
Вона лишила таке єднання:
Як на Вкраїні дерево садять,
Нас утішає його буяння.

ВАХТАНГ ДЖАВАХАДЗЕ (нар. 1932)

* * *

Руки найближче від всього до серця,
серце бентежне в руках ми тримаєм.
Залізо куєм чи йдемо до озера
сади поливати, а серце плакаєм.
При дереві життя стоїмо гордовиті.
Хоча скіпочки ми від дерева того.
Як руку на серце кладемо —
у мить ту
на люди лиш правда, і більше нічого.

Щасливі були ми безмежно учора,
хуга прийдешня не сліпить нам очі.
Серце в руках наших б'ється, як море
теплыми хвилями в холоді ночі.
Все ж наші душі не повні відерця,
дивимось в завтра із боєм розлуки.
Лише тоді заспокоїться серце,
коли вже над ним
покладуть наші руки.

ВАН-ГОГ

Дух його творчий на каторгу схожий,
пахощів прагне, важкого колосся.
Лави, стільці він малює.
Не може
Окрім нічого, вже так повелося.
Няня і він, більш нікого немає.
Ляже, мов тигр головою на лапи,
журно шепоче: «А роки минають...»
Пустка хоронить стільці їхні, лави.
Завжди тужив за пресвітлими днями,
хмари йому не казали нічого,
нудно пливли поміж ним і вогнями

фарбами кольору каламутного.
Вийде з соломи намету в замрії,
ловить вечірне проміння в зіниці.
Зникли років пролітаючі птиці,
ось і його уже стільчик пустіє.
Каторжний дух його, повний шукання,
стих.

І курінь вже готовий зітліть.
А на стільцях добровільці незнані —
інші роки із прийдешніх століть.

* * *

Знаю,
Всевишній мене не покине.
У календар заглядаю надійно —
завтра знайду старовинну картину,
завтра одержу листа неодмінно,
завтра дістану приписані ліки,
завтра я щасний радітиму, леле!
Завтра піду, куди схочу, і тільки
завтра я смерті скажу щось веселе.
Завтра я мушу мій смуток розбити,

завтра всміхнеться дівчатко байдуже
і принесе мені росяні квіти.
Завтра, я знаю...
Я вірю в це дуже...
Завтра розстанусь з набридлою ніччю,
завтра три сонця замість одного
зійдуть.
І нині погода нічого...
Але я вже завтра
ці вірші закінчу.

НАПЕРЕДОДНІ

Дивовижні справи кояться на цьому світі
Напередодні.
За онуками сумує одинока старість
Напередодні.
Чарівні видіння постають у снах дівчатам
Напередодні.
Вогнища великі увижаються мисливцям
Напередодні.
Космонавти йдуть задумно на Красну площу
Напередодні.
Знову Францію Наполеон пригадував

Напередодні.
Чистого паперу захотілося Ейнштейнові
Напередодні.
Про джерела мріяв змучений Важа Пшавела
Напередодні.
На Мтацмінду стишену дививсь Галактіон
Напередодні.
Хіросіма усміхалась лагідному сонцю
Теж
Напередодні.

* * *

Руки і серце — найближчі сусіди,
Серце нерідко в руках ми тримаєм.
Оремо лан чи шукаєм боліди,
Руки, мов серце, оберігаєм.

Вчора нас тішило щастя огнисте.
Що нам майбутні лихі поторочі?!
Іноді руку до серця притиснем
І засинаємо так серед ночі.

Гордо на дереві життя ми ростемо,
Схожі до гілля дрібного і листу.
Іноді руку на серце кладемо
І промовляємо правду лиш чисту.

Все ж не тамуєм жагу та бажання,
Дивимось вперто у даль невідому.
В серці затихнуть тоді хвилювання,
Поки не схрестимо руки на ньому.

* * *

Звичайно,
Якщо
Недосолена страва,
Солі просять...

Вона для нас —
Вода,
повітря,
сіль
і міст.

Проходить безліч перехожих по мосту,
Але ніхто про міст отой не пам'ятає.

І навіть більше.
І дорожче.
А ми
Її не помічаєм,
Аж поки
Не заплачем
На могилі матері.

І не тільки міст —
Повітря, воду
Там лиш відчувають,
Де їх немає.

Людина є одна.
Вона із нами,

* * *

Наче ноша з пліч упала долі,
Глянув правді прямо у зіниці...
Сам годинника завів поволі,
Сам полив квітки в світлиці.
Сам підлогу вимив чисто,
Випустив сам кішку із господи,

Сам же витер дзеркало срібliste,
Сам поправив килим біля входу.
Перевірив світло сам в торшері,
Дзвоник — все оглянув до дрібниці,
Зачинив тоді неспішно двері
І натиснув сам курок рушницьі.

ОТАР ШАЛАМБЕРІДЗЕ (нар. 1932)

СІВАЧІ

Голос — плуг.
Він вигострюється об наші душі,
І ми ведемо свій слід
    велетенською цілиною епохи.
Роки ж — мовби груддя розораної землі...
    Ми зісковзуємо раптом,
    Потім на хвильку

Охолоджуємо потріскані п'яти...
    І здригається в тілі
    Однісінький нерв-перезвук,
    І у борозни свіжі
    Висівається безліч сміху.

ПЕРЕДСМЕРТНИЙ МОНОЛОГ ДНЯ

Я народився у ранковій млі,
Немов триніжок, одірвався од лона.
Мене гірські вершини понесли
І світ розкрили, наче на долоні.

О, як недовго я звучу в тобі,
Мені здається, я й не жив, людино!
Тебе я лиш сьогодні полюбив,
І вже сьогодні я тебе покину.

Та я візьму свою любов туди ж —
Хай забуття розлуку приколише, —

Лиш сиротинки-спомини гвоздик
У небі охололому залишу.

Чи ти в безсмертя вкажеш мені шлях,
Чи я між перехресть не заблукаю?!
...І я зникаю, тану на очах,
Немов пісок із жмені, витікаю.

Мені здається, ніби я й не жив, —
Аж на зорі я народивсь, людино.
Тебе я лиш сьогодні полюбив
І мушу нині вже тебе покинуть.

ГОЛОС У ЧЕРЕПАШЦІ

Не вмовкає
далекий голос черепашки,
я думаю, що то голос поета,
і хочу,
аби він тихенько обійняв

моєї маленької черепашки
найніжніше тіло!
...Не злякайте вологий голос
у черепашці,
я думаю, що то поетова душа.

ТИША

Мов шовковик, принишкла тишина,
Жує, як жуйку, шум в пожухлім роті.
Вона утоми й віддиху не зна,
Не видно краю таїни в природі.

Терзає тишу завжди шамотіння,
І шурхіт, шемріт з кожного кутка.
О Боже! Дай душі моїй терпіння
Того маленького шовковика.

Вагонам заздрю, стуківі коліс,
Громам небесним заздрю з блискавками.
Сьогодні знову десь рубають ліс
І луни розлітаються трісками.

В моїй душі на листі дум поволі
Шовковиком принишкла тишина:
Жує, як жуйку, шум моєї долі.
Вона утоми й віддиху не зна.

ШАНОБА

Без слів для тебе слова я шукаю.
(Бо є ж безкольорові кольори).
Не хочу слова, за яке торкались,
За кимсь його не хочу повторить.

Хай на твоїх устах поволі зійде
Безмов'я чисте, коли я мовчу:
Як гріє нас надія безнадійна,
То й ти безслівне слово це почуй!

ПАЛЬЦІ

Полудень.
Колодязь і сумний журавель.

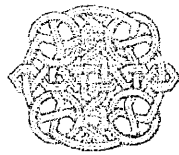
Мов стара парасоля,
Над колодязем розкрилена ніч
Зажурено марить сонячним днем.

Ти стоїш біля мене,
І дивимось на тебе я і моя жага.

Всі десять пальців моїх
Чекають терпляче
Наближення першого дотику.

О ці пальці, що мовчки кричать!
Вони схожі на виставлених у тирі голих лялечок,
Котрі від пострілів ронять голівки.

Вам, приречені до загину людці,
В котрий раз
Вбивало гірку жагу
Наближення першого дотику.

ТАРИЕЛ ЧАНТУРІЯ (нар. 1933)

* * *

Сьогодні зустріч... На гущі з кави
Жорстокий вирок винесеш знову.
Ти добре знаєш: гірке й лукаве
Знесу, як завше, тихо й безмовно.

Надворі темно. Тисяча тигрів —
Тисячно світять очі машинні.
Склянки порожні полишмо тихо
Й надвір ходімо, неначе тіні.

Ти, ніби вир той, вмієш втягати
Туди, на дно аж, до глини й мулу,
Твоїм косам я хочу казати
Те, що й до мене сто раз ти чула.

Знайдемо врешті ж якусь причину,
Щоб розлучитись, як діти в сварці,
Тільки ж я в згадках твоїх застигну,
Немовби гуща з кави у склянці.

* * *

Що це таке, мої рідні верхи,
Що завше пісню я вам співаю,
Стривайте,
Спочити дайте,
Щоб не сміявся я
Хоч мить маленьку.
В своїм коханні до вас
Я маю
Супротивників ряди безкраї,
До ваших ніг я припадаю,
Адже верхів'я не досягаю.
Та що ж це, верхи,
Що завше пісню лиш вам співаю,
Стривайте,
Спочити дайте,
Щоб не сміявся я
Хоч мить маленьку!

НЕБО

Мое! — сказав льотчик.
Мое! — сказала пташка.
Мое! — сказала хмарка.
Мое! — сказали зорі.
Мое! — сказало мовчання.

«Чиє ж?» — думаю я.

ДУРЕНЬ

Діти в дурня,
Сільського дурня кидали багно,
Бо знали: лише дурень
Не потягне їх
За маленькі вуха
(І лише дурень здатний
Простити хлопчикам
Цю дурість).
А ці хлопчики
Кидати багно в дурня
Навчилися в розумних...

Діти... діти...
Які ви дурненькі!..

* * *

Немов із церкви зграя впертих кажанів,
Прогнав я з голови темне бажання:
Не хочу. Не бажаю. Ні. Ні! Не можу...

* * *

...Із дитинства я вийшов,
Наче з кімнати сміху
(Ха-хаха! Хо-хо-хо!)
Ступив у кімнату плачу
(Ах! Ах! Ах!
Ох! Ох! Ох!)

* * *

Мое дитинство пахне
Тим одеколоном,
Що на мій впертий чуб бризнув
Сільський перукар.
Де тепер той кульгавий Яша
І велосипед, притулений
До стін пекарні...

* * *

Гідний вітчизни кожен,
Хто любить її,
Гідний миру кожен,
Хто жадає його.
Гідний ворога кожен,
Хто має його.
Гідний зради кожен,
Хто здатний на неї.

МАНЕКЕННИЦЯ

Коси — чужі.
Посмішка — чужа.
Сукні — чужі. Чужі. Чужі.
Власна — лише самотність.

Думка — власна.
Сумніви — власні.
Решта — чуже.
Музика — чужа.
Оплески — чужі,
Власна — лише самотність.

СПЕКОТНЕ ЛІТО

У справжній пожежі палають в липні жінки,
А на високих міських мурах даремно висить
Тисяча вогнегасників!

СУБОТНІЙ ВЕЧІР В ІНТЕРНАТІ

Ніч.
При світлі газової лампи
Прасують хлопці штани,
Щоб після нудотного фільму
Зім'яти ситцеві плаття
Сільських мадон!..

* * *

Тисяча дітей хворих!
А в цій лікарні — п'ятсот ліжок!
Тисяча дорослих хворих!
А в цій лікарні — триста ліжок.
Ліжок — достатніх для всіх —
Тільки у смерті...

ЗАКОН АРХІМЕДА

(Варіант)

Дайте мені Грузію,
І я переверну Всесвіт!

ЗАКОХАНИЙ АРХІМЕД

(Інтерполяція)

Дайте мені за опору
Рамена прекрасної Касандри —
І я
Переверну
Всесвіт.

СОНЦЕ, МІСЯЦЬ, ВОДА

Що таке затемнення сонця? —
Бутерброд... з місяцем!

* * *

Ми всі в розшуку.

Високе чоло.
Волосся — поріділе.
Погляд — похмурий.
На правій щоці — тоненький шрам.
На лівій — родимка,
Наче навки застигла сльоза!
Вік — приблизно 55—57 років.
Носить чорний піджак
І вовняну сорочку.
Зріст — 170 см.

Ми всі в розшуку:
Шукає вона.
Шукає всіх.
Шукає скрізь, і,
Що головне і печально,
Знаходить завжди.
Знаходить лиш раз.
Знаходить назавжди.

Ми всі в розшуку.

* * *

Досі ніхто не бачив
В його очах сльозу:
Несподівана його сльозина
Скидалась на травичку,
Що пробилась через асфальт...

ЕЙФОРИЧНЕ

Як мені не пишатися:
На світі є лише одна Грузія —
І та — моя!

* * *

З низького балкону дев'ятого поверху
Нахилилась повногруда дівчина
І сміється без причини!

Так пташенятко роздивляється з гнізда
Простір для польоту.

* * *

Розклав перед собою крила орла,
Щоб викроїти крила для горобців...

* * *

Життя своє я зважив
На аптечних вагах,
І воно виявилось таким мізерним —
Стало шкода клієнта...

ПОСМІШКА

...І побачив я ту дівчину раптом у метро:
Мов дванадцятку матрешку —
Маленьку і несподівану.

Мій впертий і жадібний погляд
Вона відганяла, насупивши брови!

І лиш тоді,
Як пішла до вагона, —
Озирнулась на мене і посміхнулась...

Забуду я ту дівчину, мабуть, скоро,
Та, можливо, вкарбується в цей простий вірш
Нахмурена її посмішка...

ЕПІТАФІЯ НА ТЕМУ АБСУРДУ

Напис на книзі А. Камю

Я міг би прийти до вас і вдруге,
Та чи відбудеться там щось варте того,
Щоб піднятися з цієї ледь нагрітої могили!..

ДІЛОК

Спочатку приєднав собі квартири сусідів.
Потім — села.
Міста.
Потім — країни.
І нарешті — пекло,
З його великими, ве-е-личезними казанами
І двометровими головешками...

«СУХИЙ ЛИСТОК»

Гураму Панджикідзе

Строкатий м'яч покотився переді мною.
Я вдарив до наших дітей.
Та зрізався в повітрі м'яч:
Полетів до нашого дитинства.

* * *

Мов перевернуті
Жирафи,
Бредуть
Ев-
Ка-
Ліп-
Ти!

ПОСМІШКА, ВМАЛЬОВАНА В КОЛО

Циркулем твоїх струнких ніг
Окреслене коло
Мого життя,
Яке в народі звуть
Зачарованим колом!

Це коло інколи
Використовують як мішень...

ВЧИТЕЛЬКА

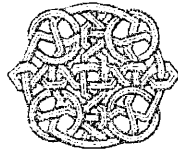
Понад тридцять два роки
Зберігаються в твоїй пам'яті
Найніжніші відбитки наших пальців,
Піднятих на уроках...

ПОГЛЯД НЕФАХІВЦЯ

Найкраща рідина з усіх рідин — сльоза.
А вино хороше настільки, наскільки воно здатне
Викликати в нас сльози...

* * *

«Потісніться, дідусі!» —
Мабуть, про це волають немовлята...

ЗАУР БОЛКВАДЗЕ (1933—1997)

МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Я забуваю ненависть злочинно,
Знаю любов до тебе — найвищу благодать.
Я й народився для того, моя Вітчизно,
Щоб життя ще одне до тебе додати.

Я хочу, щоб вічною ти була і гіркої
Сльози не вронила ні в ранок, ні в смерк.
Я тільки тому і помру в супокої,
Щоб від тебе відняти ще одну смерть.

БУДІВНИК МИНУЛОГО

Чули слова його люди і скелі,
бачили сльози, бачили муку:
дайте збудую Светіцховелі,
ну а потому — втиняйте руку...

Дайте скінчить мою пісню немертну,
Бога почути сонячну думу,
потім безмовно піду я на жертву
злих язиків, і ненависті, й глуму.

Хай мій вогонь ще побуде зі мною,
дайте замерзле тіло зігріти,
потім вкривайте Курою мутною,
землю на серце мені кладіте...

Гляньте — далеко вершина іскриться,
шлях-бо мій ще не дійшов до краю,
згоден я, згоден життям розплатиться,
тільки спочатку ціну його взнаю.

Хай-но спочатку за небо долину,
хай-но наповнюся світлом блакиту,
світу вміщу в себе хоч краплину, —
а вже потому — що хочте робіте.

Чули слова його люди і скелі,
бачили сльози, бачили муку:
дайте збудую Светіцховелі,
потім — рубайте, рубайте руку.

МІЙ ДІД

На нього пси не гавкали в селі —
Так він постарів, і ходив на силу,
І палицею стукав по землі,
Мов одчинить просив свою могилу.

Нарешті натомився він лежать,
Востаннє пучки гріти сів зів'ялі...
Востаннє випав сніг на сіножать
І почорнів від нашої печалі.

ГОРИ

Дивуюсь із гір, що так високо стали,
Дивуюсь з вершин — снігових наметів.

Кожна гора — це земля повсталала,
Що не вміщається на планеті!..

ДО ЛАДО ГУДІАШВІЛІ

Є сутіч рук з вічно-відвічним,
і пензля нерв, і божий лик,
і рясно сльози серафічні
припали полотна, як щік.
Малюєш. Бог чека закінчень.

Ти полотно впокорив болем,
а біль — смиренням полотна,
і ридма плакати Богу зволив,
сльоза ж у тебе не зрина,
хоч йде обоження поволі.

Питаєш вічності про час,
воложиш подихом палітру...
Мадонна зроджена — ураз
накине посмішку привітну,
що вже безсмертям поїнялась.

І ніжно-ніжно очі будуть
благанням сповнені до дна:
«— Не застуй!» ...Кіда тінь полуди
негодиця-самотина,
що все осмучує повсюди.

Спрагу похвальб чорнило втолить,
обійми з фресок йтимуть встріть,
й легкого Мерані не зморять
невщухний вітер з верховіть
й минущість всього надовкола.

На полотні, де фарби дишуть,
цілунок твій збудив думки.
Навічно подиви залишать
ці творива із-під руки,
що світло обернули в тишу.

Ти дав стрімкому Кашветі
високу зграю янголину,
щоб в кругойдучій висоті
цей лет крутий не мав упину
й не гнулось небо в самоті.

І прозвість янголина йшла
суремно, дальньо, недріманно
про світлість твого чола,
про лет твій в час — неперестанний...
І радість сіється з крила.

ГАРСІА ЛОРКА ЗВЕРТАЄТЬСЯ ДО ІСПАНІЇ

Ти мене народила, і вбила мене ти.
Вибачаю... І волі твоєї жду.
Кров'ю серця, наткнутого на багнети,
Ти втамувала свою жаду.

Не дай поблякнути кольору крові
На стягах, що ти для боїв бережеш.
Гріб ворогу викопай — хай буде наготові.
А свій засип — у світлі пожеж!

КВІТЕНЬ

Нарешті! Вчора так блищала
тіара міста золота,
Де на проспектах дум блукала
душа німа, та не пуста.
Я жив бажанням, хоч, туманне,
впиралося у мури скрізь.
О ніжна прорість, прорість рання,
в душі — тремке коріння сліз...
Не відкривався я нікому,
плекав бажання в таїні,
Своє тепло йому, слабому,
віддав у зимні, стужні дні.
Й воно росло, як снів я містом,
коли на мене падав сніг, —
І сніг був чистий, сніг був чистий,
немов долоні у сліпих.
Ну, а мороз — аж скавуліли
десь цуценята у дворі.
Холонув розум — вільний, цільний —
ножем січневої зорі...

Але збулось! — весна... Розтане
і крига, й стриманість моя.
І це стремління, й прорість рання —
яка вирлива крутія!..
Я знаю, квітець всюди знайде,
на розпах вікна розчахне,
Хлюпне на мене п'яну радість,
в обійми зграбає мене.
Як я, не витримає спраги
намучений зимою міст
І припаде до цієї браги —
впаде у повіль, в зелен-лист:
Гойдким — крізь сутінь — перейду тут
назустріч бурям і пісням;
І кожен камінь з каламуту
мені примариться ягням...
Я кваплюсь — на Крцаніське поле,
бо зустрічать тебе пора.
Коли ж, мій квітню мрійночолой? —
скажи-но, адже я твій брат!

КУЛЕМЕТ

Гірка уява напинає над всім незримий свій намет,
Коли згадають твоє імення — знов чути:
строчить кулемет.
Він б'є уперто, безнастанно край поля
в дамбу забуття.
І я лиш чую... Б'є та б'є він в те, що не знає вороття.
Між каменів могильних косить траву непам'яті,
листки,

Мовчання...
Свисне коло вуха...
Я чую! Іншим невтямки,
Як мерхне розум, і сміх жіночий, і небо,
і пташиний писк...
Але лиш мить це все триває — у кулемета
кінчивсь диск.

КИЗИЛ

Пробуджене природи око все обіймає наоکیل.
Це око — ти, це ти смієшся, о жовтоокий мій кизил...
Чимсь недосяжним, та можливим, чого відразу
й не збагну —
Передчуттям пренепорочним душі ти зміряв глибину.
Ні, ти не згаснеш. Мусиш, мусиш, як і раніше,
тут стоять,
Бо ти — туман душі тремтливий і світлотіней благодать.
Міцний ти, — хоч вітрисько руки безпомічному
й покрутив,
Але не зрадив ти природі, первоцвіт її думки — ти!..
Якби в душі моїй не ряснув, не тремотів, не пахкотів,
Ніч, день так само б чергувались, але урвався мій би
спів.

Підходжу до твого багаття — і душу повнить почуття
Дитинне, чисте, бо ж і сам ти — немов похнюплене
дитя.
Ти вгору тягнешся і гнешся — вогнем душі кричиш:
не руш!
І вдрузки б'ється урбанізм тут — об твій
неопалимый куц.
Мій гордий біль: усе, чим снів я, у чім чудна
оця любов...
Збудився ти — і вибухає палких жадань живлюща
кров.
Хай не збагнеш, як ждав тебе я, і час мене не підкосив...
Безумній мрії нагорода — твій погляд в душу,
о кизил!

Що тебе наврочено,
Що війна...
А чоловік твій у далекій-далекій
дорозі...
(Тут вони вмовкали, замислившись знову).
Якщо хочеш про нього всю правду
почути,
Грошей, хліба дай — скажемо все,
не криючись...»
Як і всі жінки, мама була цікавою,
Як і всі жінки, мама
тужила від розлуки.
І гріш скупий, що про чорний день
приберігала,

АНКЕТИ

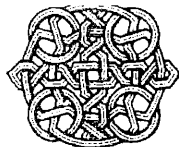
Чергова в готелі чужого міста
Пропонує блакитну анкету,
Рясну на питання, мені адресовані.
— Прізвище? — перше питання анкети блакитної.
Я вписую відповідь,
Адже відповісти на це дуже легко.
— Ваше ім'я? — наступне питання анкети блакитної.
Я вписую відповідь,
Адже відповісти їй на це дуже легко.
— По батькові? — продовжує допит блакитна анкета.
Я не барюся з відповіддю,
Адже відповісти на це мені зовсім неважко,
Хоч багато хто з людей відповідає не завжди охоче.
...І, зізнаюся щиро, відчув я образу,
Що анкета ніколи не цікавиться іменем матері.

Вона миттю виносила і давала ворожкам,
А вони починали своє віщування
спочатку.

Так немудре уміння
Циганки на хліб обертали.
За копійки віддавали його
Невідомістю враженим людям.
І далі собі прошкували
Босі, дорогою битою,
Полишивши надію,
Дорожчу за хліб і за гроші.

ФЛЕЙТА

Пісня
лунає
над сонячним
краєм.
Плаче самотньо флейта,
Флейта ридає,
ридає,
ридає,
Одвічно слізьми залита,
Голос поета у серці гине,
Голос поета зростає крилатим.
Тож флейті судилося, як і людині,
Бодем
про правду
сказати.

ОТАР ЧІЛАДЗЕ (нар. 1933)

ЗУСТРІЧ

В яснім вікні блищить зима плечима,
І тінь пальта вляглась коло дверей.
...Вона ж мені вже всоте безпричинно
Щепоче про нове і про старе.

Усміхнена, халат свій розгортає
І лащить до свого ж рукава,
Її природа темну силу втаює
І щастенько у сховок свій хова.

А чоловік розповідає. В тому
Ніхто не знайде ладу, окрім них.
Розповідає з пристрасстю натомленою,
Первісно щирий в сповідях земних.

Аж губить так свої слова урочі,
Аж світ весь губить — як усе, то все!
Спокійним зором в сиві очі ночі
Заглядує предметний світ оселі.

Предметів каста, завжди непорушна,
Сьогодні зрадить ладові свому.
Пече спокуса, стужавіла й пружна,
Віддатись людям в отаку зиму.

Лежать обоє — дві зернини плоду.
Годинник спить пташатком невеселим.
Вікно грудьми затримує негоду,
А люстро віддзеркалить геть усе.

Рука жіноча, біла і нескована,
Звиса веслом. Б'є вітер в сиві рами.
Кімната півтемнава, сутінкова,
Кімната біла — наш маленький храм.

Хай буде так. Хай буде в праніч чисту цю.
Хай розум заспокоїться. Хай спить.

Не згадувати б тільки в кожному чисницію,
Що їх розлука стугонить в цю мить.

Світлішає розлука щохвилини,
А радість, ниттю прип'ята, стоїть,
А тисяча журбот холодним жужмом лине,
А географія кліткує все у кліть.

Є стовп. Є дріт. Рілля за дротом — теж.
Є гіркість язика, очей покірність.
Та ще ж існує серце — і без меж,
Безмежна віра є, безмежна вірність.
Мул цього світу — він не пристає,
Бо все ріка знесе за їхні ласки...
І заглядає ніч в вікно своє,
Як босий хлопчик загляда із казки.

* * *

Я попросив вина. Іще юрма
Не гомоніла. Ще мовчала зала.
І жалісно засмучена зима
Безсилі руки на вікно поклала.

Вона сховала паровоза торс
І паровоза крик в холодну вату.
У ніздрі бив жалючий запах тирси.
Вино було морозне, різкувате.

І я не знав, куди тепер піду,
І скільки вип'ю — теж не знав достоту.
А сніг ішов — все на мою біду,
І мокрі гості йшли, як на роботу.

Заходили, прохали те чи те,
Тепла й мовчання, тютюну і супу.
Здавалось, щось неждане проросте
Із їх чекання, темного, насупленого.

Без поспіху перехиляв я ріг
З новинами — питав я очі кожні.
А вкриті снігом колії доріг
Були на ліжка схожі на порожні.

І я не знав, куди собі прирік
Іти сьогодні, у які мороки...
А сніг ішов, і так за роком рік
В снігу збував я, забував я роки.

ПРОСИЛИ ГОСТІ — І ДИТИНА ГРАЛА

Просили гості — і дитина грала.
Тремтіли в неї вутлуваті плечі,
І сніг вмирав надворі самозречно —
Сама природа ним погордувала.

Показувались ріллі, мокрі й чорні,
Як висхле дно ріки, сушили плечі.
Дерева простували з холоднечі,
Тримались гордовиті, невідпорні.

Просили гості — і дитина грала,
І вільновітра музика лоскітно
Розпукувалась стрімко, тремтом квітла.
До люстри трімкотливо припадала.

Сиділи гості непорушно в залі,
А в небі невидима, пелюстинна
На крилах легко линула дитина,
Забувши свої руки на ролях...

ТІНЬ

Не змушуй мене оглядатись назад,
Хоч знаю: життя по дорозі лишаю.
Якщо ж удостоюсь я справжнього шалу,
Він світлом освітить це ложе з досад.

А поки що падає тінь лиш та тінь
Від тіла, від тіла, розбитого тіла.

Рида долілиць люта тінь занімала.
Роздерто гіркотою кожне з падінь.

І ось — замість мене вже сто змагунів
Ридають над тінню і пнуться на гору,
Як звір самотинний у загнану пору,
Зализують слиною ятрений гнів.

У мене ж для тіні часу вже нема,
А давні гріхи, перерослі у крила,
Несуть мене вгору, їх крилена сила
Кудись від землі аж до сонця здійма.

Хоч, може, мене ще в муку перетре
Та пристрасть, що світло я з неї добуду...
Та я для землі навіть каменем буду,
Хоч сліз моїх в келих вона й не бере...

КІМНАТА

Ридала жінка. Снігу опахала
В деревах звикло шерхали крильми.
Щось дуже спільне жінка оця мала
Зі змістом і суворістю зими.

Предметів потривожену родину
Лякали сльози — страх вони почули.

І хоч, звичайно, менше за людину —
Їх мучив голос ревного плачу.

Вона ридала долілиць у скрусі,
Собі в сльозах знайшовши панацею.
І вже земля в пекучій завірюсі
Щось мала спільне з жінкою оцею.

В ГОРАХ

Ми вдесятьох лишились. І замало
Було часу. І сумнів витяг жало.
І небезпека чуйно всюди спала,
Моргала сонцем, тінями дрижала.

А потім по привалах багатьох
Сам морок витяг кігті, вив протяжно —
Мов сироту, несли ми вдев'ятьох
Десятого розділений багаж...

І щось сумне, щось схоже на аул
Ішло за нами, схоже чимсь на хмару,
А просто голос чи обвалів гул
У скроні били думою примарною.

Я, стомлений, ковтав життя охляло,
Мене ж стьобнула смертю ця дорога...
Та пам'ятником пік стояв здала —
Він був спокійний, як домівка Бога.

СОН

Земля з'явилась. Я вже майже в тебе.
Прокинулась. В куценькій сорочині.
Лічу хвилини, наче й без потреби.
Біжать до мене лампи, лампи сині.

Біжу до них. Віддамся тому світлу.
Всі муки за цю хвилю чепірнату.

І ось вже в тебе. Сонну та розквітлу
Од голосу мого, несуч тебе в кімнату.

Питає місяць поглядом примарним,
Чи знаю я, яке за це подушне...
Його я краду лисого, з-за хмари,
Під голови кладу замість подушки...

ТАРАС

Бронзовий, він на Дніпро задивився
З-під брів, нахмурених у задумі.
Каштани йдуть зі свічками білими,
Ідуть до нього, немов прочани,
І від Дніпра долинає голос
Дальнього дзвону.

Мріє село ген по той бік річки —
Небо схилилося над хатами.
Півень зі скирти світ озирає,
Аж виграє в полудневому сонці,
Будімото щойно з-під божого пензля...

Бронзовий, він за Дніпро задивився.
Дівчина воду бере із криниці —

Не помістилась вода у відрах,
Наче осліплений птах зелений,
Плеще крильми — господиню шукає.

Бронзовий, він за Дніпро задивився.
Дівчина йде, сміючись, у сонці,
У власнім сонці, в хлібному пилі,
Чиста, як руга,
Вільна, як вітер.

Бронзовий, він за Дніпро задивився.
Стоїть, мов храм, простий і суворий,
В ногах — свічки каштанові світять
Білим вогнем, і гудуть, не стихають
Захмелені бджоли...

Ти й нагорода, й покара моя...
 Ближча від серця, вища від Бога.
 Мук завдає мені мука твоя,
 О батьківщино — безкрая дорога.

Знаю — ти є, та шукаю в імлі
 Так, наче їжу шукають голодні.
 І на малому крайці землі
 Я так безмірно щасливий сьогодні.

КОЛИ ТАК БЛИЗЬКО ГРЕМІ...

Все ближче й ближче, Гремі, ти.
 Я з кожним кроком пориваюсь
 Сягнуть твоєї висоти
 І вище неба зазираю.

Яке ж ти давне, наче світ,
 І твої стомлені руїни
 Виказують забутий слід,
 І проявляють лики стіни.

І, наче жінка, надиш ти,
 Бентежиш своїм духом, Гремі.
 Люблю я камінь твій святий,
 Лозу і саламурі древні.

Тут каменюки голосні,
 І чати тут завжди недремні,
 І легко дихати мені,
 Коли так близько древній Гремі.

ЦУЦЕНЯ СВІТЛА

Може, й було це? Може, наснилось?
 Та пам'ятаю подосі ту зиму,
 Що, мов сорочка дрантива, до тіла
 Липла й гнітила душу незримо.

Місто по горло в сніг ухрясало,
 Ніби у срібну форму відлите,
 Ані початку, ні краю не мало —
 Снігу натхенний радісний витвір.

Ніби скасований снігом був простір,
 Снігом завіяло стежку й дорогу,
 Розпад тепла відчувався так гостро,
 Мов не зосталося в світі нікого.

Дзвони гули, розхилитані срібно,
 Вітер мотуззя зморено смикав,
 Скімлило світла щеня так жалібно,
 Наче було, як і ніч, без'язике.

Розум з безмежністю вперто боровся,
 Ніби Іаков з Богом в пустелі,
 Щоб всі гріхи, що із нами й подосі,
 Передались, як і вади веселі.

Думку ловила розкрита, мов пастка,
 Чиста сторінка, чиста, аж синя.
 Жінка лежала — ликом прекрасним
 Тихо світилась... Може, богиня?

Тіло ж зими, ялове, обважніле,
 Ніби опудало, біло лежало,

До перехожих усіх збайдужіле
 Та до пліток, язиків гострожалих.

Ми ж, наче квочки на кублах, сиділи,
 Затишок тілом своїм вигривали,
 Ніби хтось інший вдатно, уміло
 Вік замість нас доживав неоспало.

В захваті тихо, зніяковіло
 Раптом мороз заіржав, наче огир.
 Збруя на ньому срібно біліла —
 Він поривався летіть без дороги.

Сонце ж, розплющивши злякані очі,
 Вниз сипонуло золочені стріли;
 Легко, мов санки, вигук обоччям
 Швидко промчав, аж гілки затремтіли.

Місто пробуджене, розбагатівши,
 З днища зими вибувалось поволі.
 Світ подовкола був ніби інший,
 І малювалася іншою доля.

Сани летіли, дзвеніли дзвіночки,
 З-під полозків розліталися іскри.
 І порошило срібло нам очі,
 А помаранчі падали в місто.

Жінка чіпляла шнур для білизни —
 Він обзивався тонко струною.
 Світло, щеням позираючи зизо,
 Краплею меду хололо густою.

СНІГ

Белі Ахмадуліній

Як звичайно, стрічали ми ніч,
Як звичайно, стрічали ми ранок:
Усміхались гостям, певна річ,
І чужим — церемонно, старанно.

Аж прийшов він поривно, буремно,
Аж розсипався так ґрунтовно,
Що зачинені груди дверей
Розпанахано в простір раптово.

А круг снігу — що чаду, що бігу,
А що сміху — тож сип, не вгавай.
Сніг стомився од білого співу,
А його все прохали — співай.

Ну а він все співав без прохання,
Неба біла летюча душа.
А в очах лиш струна здивування,
Вже готова на жертву, блищала.

Я дивився на друга натомленого,
Сніжний голос вчував десь згори,
І в моїй затуманеній думі
Розтавав він, зникав він, горів.

Так і сталось з ранковою жінкою,
З її голосом чистим, сріблестим:
Тінь сумна літакова сніжинкою
Пролетіла, розтала над містом.

ЛЮБОВ

Знову на мене скрадлива й біла
Зима нацьковує сніг лапатай.
Люблю тебе, та не знаю, мила,
Чи довго буде любов тривати.

Певно, тут зайві всі таємниці,
Знімем печать з язика і серця,
Всі ж бо клітинки на цій таблиці
Нам ще заповнити доведеться.

Може, хтось третій прийде, розсудить;
Щоб доля не обернулась жартом,
Дасть почуттю ім'я і прилюдно
Скаже тоді, чого воно варте.

Можливо, жар цей лиш ледве жеврів?
Можє, це — брила, а не колона?
Можливо, ще — не кумир, а жертва,
Фатальна жертва ілюзіону?

Незримо, для ока внівець примеркле
В своїй безмовності нескоримій,
Воно, як формула або перли,
Замкнене у неспалимій скрині.

Знаю — приречене почуття це:
Вдягненому у безумства шати,
Клятви людські йому не годяться,
Воно ж не знає, що таке зрада.

Звичайні пристрасті і страждання
Його нездатні задовольнити:
Воно ж бо крильми, що осіянні,
Спроможне все доквіл затінити.

І все ж — і путь, і ноша водночас,
Воно й тернова гілка, й наслання,
Є — доки ти є, гаряча ноче,
Ноче невизначеності й чекання.

* * *

Марино!.. Тільки ж як ти почувеш,
Коли між нами — рік, ніби хмара.
На роздоріжжі вітер ночує,
Щедро дарує дзвінки й фанфари.

Тут сніг був, падав щодня й щоночі,
Лягав на плечі боргом голодним,
І непомітно втомились очі
Од мерехтіння свічок холодних.

Сніг йшов до вулиць і в них щоднини
Скрадав кольори, немов надії...

Було вагань тих лиш на хвилину,
Все сталось раптом і без події.

Той сніг був — ніби втікач безсилий,
Сніг був, неначе натяк на старість.
Страшенно довго тоді сніжило
Й мені на плечі важко вягалось.

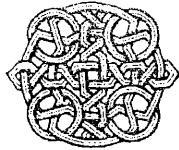
Дуже далеко була тоді ти,
Як відчинив я вікна рипучі.
І стало видно, що носять діти
Знамена снігу, такі блискучі.

Повзали сповільна оті години,
Діти носили корогви лунко.
Мене вважали членом родини,
А я у вулиць шукав рятунку.

Вуздою криги вулиці наші
Сніг загнуздав і водив, мов коней.

Тебе шукав я і, в зморі впавши
У сніг, одначе жив лиш тобою.

Марино!.. Тільки ж як ти почуеш,
Коли між нами — рік, ніби хмара.
На роздоріжжі вітер ночує,
Щедро дарує дзвінки й фанфари.

ХУТА ГАГУА (нар. 1934)

ДОЩ

1

А дощ хлющить. У сад вікно відчинено,
Надворі вітру мокра крутія.
Рознявши руки, радісним хлопчиною
Назустріч вітру вибігаю я.

Шумує дощ за віковими звичками,
Понад садами срібний пил несе,
І дівчинку маленьку із косичками
Жене домів по мокрому шосе.

Старий сусід іде по сходах — скрипає
І парасолю бережно тримає;
Заходить в дім, а за дверима хлипає
Самітний дощ — забутий усіма.

А дощ хлющить, шумує і дивується,
Радіє і буває трохи злим,
Що проводжає всіх підряд по вулиці,
Та замикають двері перед ним.

А дощ хлющить. Чудово! Я хлопчиною
Без шапки, босий бігаю, свищу.
Ось кимось двері бережно прочинено —
Постояло, побігло по дощу.

Великий сад мене стрічає мріями,
І свіжим чаром з нього полилось.
Я не згубив нічого з вітровіями,
Та все ж отут шукаю я чогось.

На вітрі віти грозяться, вимахують,
Неначе хочуть витрусити біль.
Торкнувся куща — й сполоханою птахою
Ранкова свіжість випурхне звідтіл.

Природа вся — весела буйна музика,
Зняла, як руки, в зелені гілки,
Мов босоногий хлопчик без картузика,
Що під дощем гасає залюбки.

2

Шумлять сполохано ялини,
Кричать їх віти на вітрах.
Летять шапки, летять хустини,
Шарфи не втримать на плечах.

І дощ, і вітер хаотично,
Бездумно мчаться із віків.
І всіх підгонять грубо й звично —
Дітей,
жінок,
чоловіків.

Як миші, крапельки по бруку
До нір напружено біжать,
А я стою, в кишені руки
Зовсім не хочеться ховать.

Бо у дощі — щось любе бродить,
У вітрі — радощів права:
Приходять люди і відходять —
Все місто в русі ожива.

3

Дощ.
Мчитьсья мокрий пес без цілі,
В калюжах
Діти
Побрели.

Побігли вмить автомобілі,
І парасолі зацвіли.
Віддать деревам парасолю —
Нехай не мокнуть на дощах,

Та я стою...
І трохи болю,
І трохи усміху
В очах.

МУЗИКА

Вдарили в серце пагубні звуки:
Обертом в когось пішла голова,
Зводить до неба злавлені руки,
Голосно й страшно востаннє співа.

Звідки ці звуки, чарами повні?
Адже життя — вже затихлий вулкан.
Хто там ще славить ночі любовні,
Будучи в темнім полоні оман?!

Хто це співає? Може, здається —
Тихе моління з грудей вирина,

Наче вогонь язикакий із серця —
З горла труби аж до хмар долина.

Зелені воля, вітру відвага,
Нотами дощ у повітрі висить,
Сад урочистий, мов музика Баха,
Мокрими вітами в небі бринить.

Врешті — затихло. Дощ натовився.
Пристрастей злива в знемозі кона,
Краплями втома скапує з листя,
Тиха й незаймана спить далина.

ЗЕМЛЯ

Стоять дерева парасолями,
Лежу в траві під шовком неба.
Струмок регоче під тополями
І крутить млин собі як треба,

Земля!
Із radoщами, болями
Вона тебе й мене зростила.
Стоять дерева парасолями,
Синіє дідова могила.

А небо висне синню сонною,
Здається — тільки забанути —

То зачерпнеш його долонею,
Лиш варто руку простягнути.

Нехай колись а чи теперечки
По Марсу люд пройдеться піший,
Мені ж цей рідний шмат земелечки
За всі планети наймиліший.

Тут все моє, все з рідним іменем,
З моєю радістю-бідою...
Лоскочуть трави по щоці мене,
Мов дід своєю бородою.

* * *

Крик півнів у Месхетії дзвінко луна,
далина у тумані заголубіла,
ніч нечутно зникає — безплотна вона,
день нечутно приходить — сіяючий, білий.

Смерть на древнім шляху закарбовує слід,
на схід сонця каміння кривавить під димом,
і мовчать вісімсот мов зачаєних літ,
і багряно скала диха сфінксом незримим.
Всі тривоги і стогін далеких віків,
краплі сліз — не роси —
спіляють очі, сивіють,
і збираються в хмари, мов димом легким,
і над Вардзією золотіють.

НОДАР ДЖАЛАГОНІЯ (нар. 1934)

ПЛАЧ КАМЕНЯ

*На могилі запроданців височить чорна,
закіптюжена камінна плита з написом:
«Зрадникам народу».*

Майстре, чом же лютішу лютої
Вибрав ти мені долю кручену,
Щоб чужі я борги спокутував
І чужою ганьбою мучився?

Чом я мушу, чорніш чорнішого,
Виростати до неба гоного
І платити борги за іншого
Всім і кожному, всім і кожному?

Ті борги, що на карб негідників
Опадають тяжкою хмарою?
Чом же, кращої долі гідного,
Так жорстоко мене покарано?

Я ж увічнив Зевеса в статуї,
В Светіцховелі я, в Акрополі.
Під рукою митця крилатою
Я ожив би, як фенікс з попелу.

На могилах співців і воїнів
Став би вічної пам'яті островом...
А тепер, як мішень в пробойнах,
Я щомиті чекаю пострілу.

Та страшніший від кулі витязя
Гнів, що гостро мене розкрушує...
То допоки ж мені дивитися
У зіниці, закляті мушкою?!

Всім ненависний, вічно буду я
Службу кляту нести і правити:
Затирати сліди іудині,
Щоб вони не зманили праведних.

Навіть мертвому не байдуже,
Де покладуть його тіло зморене.
Тож поки твоя мисль напружена,
Доки соки пульсують в коренях,

Думай, люде мій, думай кріпко ти,
Доки мозок не став цеглиною,
Доки ти ще не став бруківкою,
Чи травною в полях, чи глиною,—

Думай, як це життя довершити,
Під чийм ти ідеш коромислом,
Щоби діло твоє по смерті вже
Твого імені не соромилось.

Вір народу, як в морі голому
Корабель довіряє лоцману.
Щоб як свічі горіли в головах
Віра й правда твоя незломлена.

...Випав чорний мені обов'язок:
Скніть на вітрі й дощах впокорено.
Та мільйони очей погрозою
Підтинають мене під корені.

Мук таких і страждань танталових
Не витримують навіть камені.
То допоки ж, скажи, талане мій,
В цих тортурах страшних конать мені?!

Та коли вже навек отримано
Долю: жить у гріху нестертому,—
Розстріляйте, дощі й вітри, мене!
Краще вмерти, чим жити мертвому.

НАША ВУЛИЦЯ

Трохи вищий середнього зросту,
Мав лице супокійне і добре.

Вийшов з дому негучно і просто,
Коли хмари нависли на обрій.

По війною розтоптаних межах
Йшов так само негучно, без маршів.
І одною людиною менше
Стало якось на вулиці нашій.

І коли в післягрозяній тиші
Семиструнна веселка постала,
Той, хто з нашої вулиці вийшов,
Сам вулицею став.

СМЕРТЬ ДОРОГИ

На землі доріг стільки ж, як і дум.
Вибрати ж свою важче, як жону...
Рушив — то zostав сумніви і сум
В серці перехресть, котрі вже минув.

І поміж доріг заздрість наче тінь
Пробіга.

І їх скнарність знемага:
Тій, бач, замала власна широчінь,
Інша ходаків більше вимага.

Все життя, бува, в сварках промине.
І не зглядяться, як спливе життя:

Непомітно враз ляже сивина,
Старість приведе сіре забуття.

І, дивись, уже й гамір опада,
Менша ходаків, рідшає прочан.
Настає тоді тиша, як вода,
Що хова русло під крило мовчань.

І останній слід час, немов косар,
Скосить, а вітри занесуть у рів...
Тільки небеса, тільки небеса
Дивляться на смерть вичахлих доріг.

* * *

Роки стирають пензлем
Фрески Светіцховелі,
Роки стирають пензлем...
А небеса голубі,
Як і сто років тому,
Ці небеса голубі.

Роки стирають пензлем
В'язь на могильних плитах,
Роки стирають пензлем...
От уже й оголилось

У Светіцховелі склепіння,
Вже тільки в згадках грають
Барви картин затертих.

А потім?
— Те ж і стіну цю чекає...
А потім?
— Те ж і плиті оцій буде...
А потім?..
— Небо лишиться таке ж голубе...

ЕМЗАР КВІТАШВІЛІ (нар. 1936)

СІРАНО ДЕ БЕРЖЕРАК

І повідомте всіх — я вже пішов.
Заждалися вже й так, пора, іду я.
Ні з ким і не побачився — пішов.
Віднині — все. І мовчазним пребуде
це неосвітлене моє вікно.
І не ввійду в кімнату, я боюся

поглянути на те, що звалось мною.
Ні, не ввійду, та все одно відчую,
як скрижаніли, мов в гнізді із льоду,
мої підтяті крила,
в складках простирадла
відчую опік крові, що засохла.

То передайте всім, що я іду.
Куди — не знаю сам і чи надовго —
не знаю, та пора — і я іду.
Не нарікайте, я не бачу в цьому
нічого несподіваного. Власне,
доволі дивно й так, бо як це серце
витримувало досі, як вміщало
все те, що в нім...

То так і передайте,
усім, кого не вбачив, хто не знає:
все те, що до сьогодні відбулося, —
це жарт, і годі...
І те, що станеться, —
це також буде жартом,
звичайним жартом, справді. І не більш.
І з цим прошу, даруйте... що турбую...

* * *

А ті жінки, що в сні мої приходять,
мені ясніш від сонця.

З яким терпінням ангельським
гаптовані
Ваші покривала!
Як сніжнотанно сяють
незім'яті постелі Ваші!
За лісом кам'яним
ховаєтесь, бува, од мене.
Тікаєте у сховок стін
пісочного відтінку.
Мій погляд тягнеться за Вами всюди —
несила відірватись.
І ночі не бува,
щоб не прокрався я до Вас,
щоб не присів у ізголов'ї.
З-понад дзеркал
вдивляються у мене
дівочі фотокартки Ваші.

Прикраси скрізь розкидані,
мов зброя.
І вже самотність Ваша неприкрита.
Мов на льоду,
ледь не ковзнуся на паркеті
лискучому, натертому старанно.
Зникаю тайкома...
Ви, що удень від Вас ховаю очі,
стикаючись десь в переході
чи на панахиді...
Насправді бути просто поруч з Вами —
це від життя дорожче.
Мені ясніш від сонця
жінки оті, що в сні мої приходять.
Їм прагнеться обожнення, я знаю,
та ще часу, котрого в нас не може бути...
Я помічав, що дехто з них, сердешних,
замріяно розслабивши колінце,
стоїть собі, чекає на зупинці.

МАСКИ

Сутінки тьмяні тишею мріють.
Маски недремні не будуть спати.
Ти, певно, вже спиш?
Тривога тліє.
Три примари зайшли до кімнати.

Дрімають душі. Непевний подих.
Наївним мріям сні колихати.
Ми — тільки маски, ми — тільки подив.
Обличчя наші тобі не знати.

О, ми зрадливі, так, ми зрадливі.
Нам довіряти, знайте, не можна.
Проходять крізь стіни маски дивні —
Скінчилась пізно тризна тривожна.

Надія світла в очах завітла.
Світанок теплий посіяв роси.
В куточку дише подушка біла,
Мокра і чиста, неначе сльози.

АКРОБАТ

Дивно так: усіх я добре бачу,
Посмішку мою вам не ввіймати...
Я можу стати вниз головою —
Знову майдан буду розважати.

Тонку віршовку можу напнути.
А килима мені, ні, не треба!
Хто заздрить моєму: бути — не бути?
Вустам моїм поблідим — хто заздрить?

Рятунку немає — пронизують
Твої очі рухливі, мов цівки.
Дзвенять мої натруджені жили,
І сумно, журно шипить бруківка.

Аж поки день високий палає,
З висоти мене видно чудово...
На шию стомлену эле позираєш,
Зле дивишся на порвані штани.

ПОЕТ

Там, на площі, де будівля стара,
Де годинник старий
Хоч дрімав,
Та крізь сяйво неонів косив,
Розсівав,
Неначе нічні метелики, секунди,
Він стояв,
Тримаючи хліб у руках,
Найсвятіший і теплий хліб,
Хліб, який раз лиш була у житті.
Стояв мовчки, ніяк не смів
Так, зненацька піти в безконечність,
Що палала у сутінках...
У цю ніч він не міг залишити ту,
Що чекала його і хліба.
Не міг залишити,
Інакше пішов би й пішов услід
за багряною смугою,

Туди, де заходить світило,
Пішов би прямо, і рано чи пізно
Зупинила б обпалені ноги його
Хвиля, наче той сон, голуба.
І нарешті побачив би сон наяву:
Білосніжне й легке, мов проміння, місто,
Що збудоване тільки для нього.
Що це скоїлось нині, про що його думи?
Не міг вийти із кола
Минулих загублених літ.
В ніч цю темну не міг покинути
Ту, що чекала. Та ще знав:
Ні, ніколи не зможе покинути.
І ніяк не міг зрозуміти:
Був, а чи ні він насправді, що бачив?..
А чародійне сяйво реклам
Спадало нечутно на мокрі панелі.

НЕЛІ ГАБРІЧІДЗЕ (нар. 1938)

РОЗДУМИ ФРЕСКИ

Присвячую Ладо Гудіашвілі

Тож досить і своїх покут мені,
Ніхто тепера не тривож мене,
Я вся в серпанкові солом'янім,
І сонце тче мереживо ясне.

Я чула крики чорних птиць в імлі,
Кричали чорні зграї на біду,
Якщо потрібна я своїй землі,
То стану знову жінкою й прийду.

Постава знов повернеться моя,
Повернеться снага п'яних надій,
Примружившись, під зливу вийду я,
І вернеться колишній вигляд мій.

Я буду знов носити красу людську
Красивим поглядом вузьких очей.
Відбитки свого тіла на піску
Я залишу, як інші із людей.

Тонких цих пальців вам вже не впізнають,
Що вигляд їхній вас дивує так,
Я, може, вівці буду доглядати,
А може, буду сіяти, може, — ткати.

Та не впізнають вам добрих пальців цих і до стіни
Прикутою ніколи вже не бачити мене,
У трепеті безмовному, в тремтінні таїни
Створить легенду ніжну, щось казкове, неземне.

І в сні глибокім усмішку мою сумну,
Мабуть, згадаєте, як болю щем.
Забула, чим була я в давнину:
Чи виноградником, а чи дощем.

Гранатним кольором своє ім'я
Писала я й забула за роки.
Не можу досі пригадати ніяк,
Чи Натія, чи Маквала-таки.

* * *

Лежить на березі ген жінка, сива і сумна.
О, син її
Не повернувся з великої війни,
Щоб всі міста у світі
білі стіни зберегли.

Він персикову гілку взяв з собою
й не вернувся,
І хоч веселим був для світу сорок п'ятий рік —
Лежить на березі ген жінка, сива і сумна.

МУРМАН ДЖГУБУРІЯ (нар. 1938)

* * *

Він стоїть серед поля.
Градом котиться піт,
Він стоїть і мовчить,
На сапильно зіп'явшись...
А навколо нестерпна спека.
Сонце висне на квітах,
І жаріють вони червено.

Він стоїть серед поля...
Уже скільки століть,

На сапильно зіп'явшись, мовчить,
Селянин, почорнілий від сонця,
А навколо спекота...
Гей, коріння землі,
Що роз'ятрило душу тобі,
Чом здаєшся мені перевтомленим вояком,
Що на списа зіп'явся у смутку?
Під ногами твоїми земля
Іще й досі в замшілім камінні.

* * *

Земля нагрілась...
Дівонька — квітнева гілка
Гойднулась тихо.
І сипонулись від сонця бризки —
Зернята стиглого-стиглого збіжжя.
Сіють пашницю.
Пече сонце
Та гріє землю...
І заріпили врата небесні.

Попід узвозом струмує річка.
Далеко, оком і не дістанеш, лисніють гори.
Шматочок вітру застряв у вітті дуба,
А холодок розколихався
Й гукає вузьку стежину;
А потім сходяться до дуба люди
Й ведуть розмову лиш про погоду.
А земля гріється...

* * *

Хто тебе збудив,
Вже із лісу йдеш, а одно бурчиш,
Хто тебе збудив,
Хто поцілував сонне зернятко?
Деся далеко у
твоїм селі
Дядько дивиться,
й мудрі дерева
Більше не дають вже йому плодів.
Деся далеко у твоїм селі

Шарудить коса, і під хатою
Сіє квітоньки дівчиняточко.
Хто тебе збудив,
Хто поцілував сонне зернятко,
Що так тішаться села і міста
Сею піснею?
Пісню слухаю
З очеретяногогорлечка
Та все думаю —
Хто поцілував сонне зернятко?

ПРО НЕРИМОВАНИЙ ВІРШ

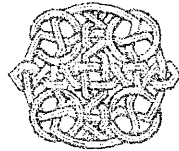
Неримований вірш, наче голосіння,
Що не маєш ти часу,
Аби причепуритися

І гідно зустріти нещастя,
Яке вже стоїть на порозі.

КОЛИ В СУДИНАХ ЗАГРАЄ КРОВ...

Коли в судинах заграє кров,
Коли я на самоті,
Я розмовляю з речами
(Які лише думки не навідуються на самоті) —
Хіба стіл наш не схожий на живу істоту,
Хіба на корову не схожий справді?
Телевізор — це кольоровий равлик,
Стільці — це люди натреновані,

Мовчки сидять біля столу, чекають їжи,
Нероби, або ж мамині синочки!
Але найстрашніший — то пилюмок,
Що весь час сичить, як гадюка,
лізе під ліжку,
Ходить по стіні, скручений лягає в кутку
І на світанку шукає шпаринку,
щоб втекти...

МАМУКА ЦІКЛАУРІ (нар. 1938)

АМІРАНИ. ЧЕКАЙТЕ. ВІН ПРИЙДЕ...

Він скутий ланцюгом,
І холодне залізо
Пронизує до кісток,
Коли надходить печаль.
Він живе життям вулканів,
Що збирається вибухнути.
Він — зірка,
Недосяжна для телескопів.
Чекайте!
Він прийде, зніме капелюх,
Витрусить краплі дощу,

На стіну повісить обладунок
І сяде біля вогню,
І всі відчують — повернувся господар,
І всі відчують — зруйновано фортецю девів,
І всі відчують — повернувся господар.
Чекайте!
Він прийде!
Будьте готові.
Він повернеться!

ВІТРИ, ВІТРИ, ВІТРИ...

З історії — з цього сьомого континенту —
Ти не зумів принести щось таке,
Щоб зміг сказати — ось, знайшов!
Зруйновані усі притулки.
Ти одірваний від буксиру богів,
Зруйновані усі притулки.
— Були даремні мужність і відвага —
Все ще не знищено отруйні рослини.
В ракет «уривається терпець»,
Не можуть чекати атомних зарядів,

Усе готово для самогубства землі —
Пошматовано небо, скинуто місяць,
Усе готово для самогубства землі.
...Гадають, що все починається спочатку.
Знову накаже голодне тіло:
Візьми камінь і вбий бізона!..
Потім відшукаєш кремій, вигадаєш нового Бога,
Ходитимеш, ходитимеш і знов сюди прийдеш,
Щоб тесати каміння, місити глину для цегли...
Щоб знову кип'ятити важку воду і уран...

З'являться і поети —
Якийсь Мамука Ціклаурі встане одного разу
І гірко скаже якомусь Бекішвілі:
— Якись невидимі вітри керують всіма.
Ми всі у великій лікарні,
Де нема ні ліків, ні лікарів.
І щоб затамувати біль,

Б'ємось один з одним!..—
Вони замовкнуть, а потім раптом
Поведуть мову про футбол —
Хто витримає довгий час пожежу!
Усе готово для самогубства землі...
Обережно!
Планета перетворилася на склад вибухівки!..

НАЙДРЕВНІШИЙ ЦЕЙ МЕЧ

Як скам'яніли ті ночі,
Перетворившись
На мури.
Скелі,
Скуті льодом хребти...
Як перетворились ті дні
На багряні моря...
Тоді горіли мої крила...
Я зірвався з неба —
Назустріч летіла земля,

І ти в неймовірних муках
Вмирала в моїм тілі.
Того літа я зробив висновок,
Який мене потім остаточно знищив:
Кохання — це чума,
Прийде, розіб'є твоє серце
І полишить.
Найдревніший цей меч.
В багатьох серцях побував він і переможцем
Іде в майбутнє, як гарячий циклон.

ЗВІАД ГАМСАХУРДІА (1939—1993)

ТВОЯ ПОСМІШКА

Сонет Манані

В печальну ніч пригасли голоси,
Що долинали в пам'ять крізь розпуку,
І я відчув твій погляд, теплу руку.
Уздрич лице осінньої краси.

Себе чеканню в жертву принеси,
Коли в оселі вичахають звуки,
Тримайсь міцніш фатальної науки,
Де творить диво — «Господи, спаси!»

Вдивляйся в небо! Там надій зоря,
Йй воскури від серця фіміаму.
І тільки ступиш в двері вівтаря,
Твою молитву прийме Бог до храму.

І зблисне умішка, як сонця жар,
І згасне сум, і вляжеться тягар.

Із циклу «Терентій Гранелі»

ПАМ'ЯТЬ

Вечір пробуджує в тихій оселі
Зоряні сили.
Янгол прибудний Терентій Гранелі
Й демон могили.

В купелі сонця небес акварелі
Диво вчинили.

Янгол прибудний Терентій Гранелі
Й демон могили.

Вдарили зори в срібні тарелі —
Світ засліпили.

Янгол прибудний Терентій Гранелі
Й демон могили.

АГОНІЯ

Тихо. Ні звуку.
Заплющені очі.
В могилі лежу серед ночі.
Дошку труни причавила зловісна
Володарка цвинтаря — ніч.
В холодній могилі скорботно і тісно,
Пильнує у чорному — ніч.
Благати пощади запізно,
Та, либонь, моя родичка грізна,

Мені співчуває — ніч.
Скоро світанок
Засяє над світом,
Жевріє обрій,
Як піч.
Там, за рікою,
Розгулює вітер,
В могилі ж темнюща ніч.

САМОТНІСТЬ

Тут самотність, немов павук,
Гострим скальпелем ятрить душу.
Тут я вип'ю свою чашу мук
І останню надію задушу.

Тут чекання — кривавий кат,
Що здійняв наді мною сокиру.
Ніч, мов покруч, що зрадить стократ,
Як облуптає душу щиру.

Замордований часу плин,
День, вагітний важким мовчанням.
На розхристанім ложі хмарин
Сонце гріє душу чеканням.

Тут чекання немов ешафот,
Зашморг днів, пересилений гордо.
Стогін вітру. Заціплений рот
І прокляття, що здушує горло.

Змій чекання отрути припас
І націлив огидне жало,
Тільки б зір твій скоріше погас
І тебе, й твоїх марень не стало.

Нам чекання готує капкан,
А поки що голубить душу.
Я — щасливий: здолавши обман,
Свою мрію останню задушу.

* * *

Небо ґратами дивиться в нас,
Всіх прилякує, як примара.
Ой, заждався засмучений час,
Напливла безнадія, мов хмара,
І притлумлена пам'ять образ
Заіскрилася, ніби чара.

В полум'ї прагнень глибоко
Вдихаєш вогонь бажань
І все ж приручаєш око
Сонцепрагнучих сподівань.

Днина, як доля жадана,
Прийде нарешті до нас,
Коли невігойне страждання
Проникне в зрадливий час.

Затято не клич своє завтра,
Підганять післязавтра не смій,
Але сумніватись не варто,
На своєму незмінно стій!

Прийде сама твоя днина
І сама осяйне твій світ,
Як згасне вогню ворожина
І народиться мудрості лід,

Як море бажань широке
Поглине безодню страждань
І мрії твої смутноокі
Усамітнять твій берег чекань,

Як, зрештою, темряву смерті
Зустрінеш зі світлом в душі
І вкоріняться марення вперті
В минулого спориші, —

Тоді ти не скорись долі
І смерті зневажиш тавро,
Провісником вольної волі
Ти горе повернеш в добро.

ЖОВТИЙ БУДИНОК

Жовтий будинок, пекло, правлять тут лиходії,
Пащу фатально роззявив, ти очманів од лих.
З тебе виносили часто важкі домовини надії,
А ти вимагаєш люто жертв все нових і нових.

Ти є брудне гніздов'я хижого вельми люду,
Пастку готуєш праведним, зрадиш поспіль усіх.

Тільки ж втекти не вдасться тобі від Страшного суду,
Помста тебе спіткає, буде покараний гріх.
В серці носиш таємно уже нові злодіяння,
Тому своїм прокляттям шлю я тебе на заклання.

БЕЗСОННА НІЧ

В серці плекає старість власні закони
Так, як у зелен-гаї осінь зрадлива.
Дзвонять у присмерку дзвони. Боже мій, дзвони!
Тихне і чахне гола пшенична нива.

Я не дивлюсь на вчора, як на мороку.
Пам'ять минуле збудить, розум забуде.
Брати уроки ладен в старого року,
Ладен зректись огиди в світі огуди.

Радий, що зла гієна ятрить бажання,
Ніжно борей голубить душу ущемлену.

Сходить над видноколом сине світання
Й лине блакитним птахом понад ущелину.

Довго палав я мовчки без забаганок,
Знав я стару осмугу, давню тривогу.
Радий уздріти знову синій світанок,
Радий услід за сонцем вийти в дорогу.

Переборовши втому, рушив я далі.
Трепетно ніч розтала з повівом вітру.
Бачу, торкнула обрій у фіалковій далі
Місяця тінь, як відблиск тлінного світу.

ВТЕЧА

Ніч блукає, немов непокарана вбивця,
Чорні мури в'язниці ховають від кари.
Ти чекаєш світанку, що тихо іскриться,
Поки круки над трупом снують, як примари.

Кожну мить відчуваєш, мов лезо кинджала,
Що впирається в серце й пронизує душу.
Божевіллям здається реальність безжальна —
І кленеш свою долю і ніч проклятущу.

Кроки смерті скрадаються десь в коридорі,
Ти в мішку кам'яному, позбавлений волі.
Душогуб відомститися твоїй непокорі —
Лиш відкриються двері, лежатимеш долі.

А як ні, то світанок підступний настане.
День, немов конвоїр, заgrimкоче замками —
І тебе поведуть, закувавши в кайдани,
Потім тіло жбурнуть до помийної ями.

Ти надії курок вивіряєш із жаху,
Ніч хрипить, як приречена до загину.
Темінть тисне на тебе, мов тягне на плаху,
Ворон в хижім чеканні ковтає вже слину.

Нумо, часу не гай, перелазь огорожу,
Скоро ранок розпатлає ночі волосся.
В яму більше не вір, в ворожбу зловорожу,
Вір в надію свою, що не зрадила досі.

Піднімайся з колін, не дивися ж так тупо,
Ніби Всесвіт покинув тебе в круговерті.
Не зважай, як позаду почується тупіт,
Як тебе здоганять будуть посвисти смерті.

Все минає... Світанок звелить не вмирати.
Чорні мури в'язниці. Розірвані хмари.
Дивне диво, та вміють сміятися грати,
Які щойно були ніби смерті примари.

ГОБЕЛЕН ВІТРУ

Вітер творить у кронах садів
Гобелени чудові.
Круки п'ють із гірських ручаїв
Яре полум'я крові.

Творчість травня триває в садах...
Я чекаю світанку.

В мокрих зорях трамвайний дах
Дзвонить безперестанку.

Вся обнова опісля зими —
Труна старосвітська,
Коли, щедро полита слізьми,
Гидка тілогрійка світиться.

РАНОК КРУКІВ

Кружеляють довкола круки,
Чорнокрило затінюють світ.
Чую круків хрипкі перегуки,
Що сповільнюють часу хід.

Впазурилися кігтями в трупи,
Круки здобич смердючу рвуть,
Роздирають надій моїх струпи
І криваве застілля ведуть.

Тамада впився чарою крові,
Бенкетуючі каркають гімн.
Всіх живих розтерзати готові,
Розтрощить всенародний дім.

Вакханалія круків затьмарила час —
В шлунку темряви ранок погас.

АПОКАЛІПТИЧНИЙ ЖАХ

Сачком Люцифера звисали небеса
І стигло сонце, як важке чекання,
Торкнулась долі не одна сльоза,

Коли жадав я в сутіні світання
І споглядав далекий небокрай,
Щоб розбудить у слові сподівання.

Я думав: душу смутком не карай,
Думки про смерть — прислужниці надії,
Що з пекла хлинуть у прийдешній рай.

Пекли сонця, як люті суховії,
І шаленів безумний карнавал,
Де місяць розгубив похмури вії.

Такі вітри, немов небес обвал,
В якому тоне хтивий труп планети,
І світом — полум'я дев'ятий вал.

Горить мій мозок. Гей, надіє, де ти?

ЕПІТАФІЯ

Надходить вечір в чорнім серпанку —
Життя сприймаю як забаганку.

В думках вогненних я мчу до тебе,
Душа із тіла втікає в небо.

Мовчать безсилі рядки як віти,
Мене згадає вечірній вітер.

В холодний Всесвіт, в самотність люту
Разом з нектаром я взяв отруту.

Чужим був небу, землі немилий...
Голгофа бачить печаль могили.

ВСЕВИШНІЙ

(Сонет)

Ти істину шукав у вирі дня,
І ось вінок над гробом — знак смеркання, —
Тут ліри звук страшніший за мовчання,
Тут вісті добрі морок зупиня.

Хто полем смутку ходить навмання,
В саду богів не осягне страждання,
Не донесе до Господа благання,
Нехай би кротким став, немов ягня.

Надії марні — знову прорости
Колоссям буйним до нової днини.
І янголи гукають з висоти,
Й глухі тамтами ввергують в глибини.

Ти, грішний, келих випив свій до дна,
Навік твоя жага — самотина.

ІЗА ОРДЖОНІКІДЗЕ (нар. 1939)

БАБУСЯ

Опівніч. Небо як дірява свита.
Жар у печі запопелився й зблід.
Я ватяною ковдрою накрита,
Ти — тінями від свічки й сріблом літ.

Неначе эле повішеній картині,
Віконечкові світла не стає...
Я ж думаю, що легко в самотині
Та в старості мина життя твоє.

Опівніч. Ти складаєш наостанок
Мої казки, що сняться — все навспак...

До дна імлу вичерпує світанок,
Дзвенить об скелі сонячний черпак.

Як промінь розітне гірські удоля
І доторкне твоєї голови,
Твій одяг буде мати запах поля,
А руки — колір всохлої трави.

Тобі, як древній фресці в божім домі,
Маленьких тріщин додають літа!
Та все ж ти посміхаєшся — відомі
Тобі буття всолода й гіркота.

ТРАВЕНЬ, КАРТЛІ

Допоки ще видно твої стежини,
І килим весна не забрала назад,
Тут побудуй собі хату з глини,
А біля хати розведи сад.
Очі пусти упокорено долом,
Зрідка лишень виглядай у вікно,
Руки і сльози втирай подолом,
Вовну пряди і тчи полотно.
Схиляйся радісно до немовляти,
Давай йому повну і теплу грудь...
Улюбленець долі зайде до хати,
Як промінь місяця — кроків не вчуть...
Не забувай здоїти корову,

Хоч би й спокушав тебе чорт голубий.
Щастя свого іржаву підкову
До порога оселі навіки прибий.
І не думай, що деінде живуть без печалі,
Не вір, що життя має іншу суть,
Що квіти, на спеці базарів зів'ялі,
Бережуть пахощі й ласку несуть.
.....
Серце! Великого суду ми не збоялись,
Не втишить тебе ніколи жоден відьмак.
Неначе раптово порізаний палець,
Болить біля губ мені червоний мак.

КАРТЛІ СТОЇТЬ ПІД СОНЦЕМ

Місяць, як гострий бивень,
Виростає із небокраю.
Що там розуміє в любові
Той, хто льодами сія?
Допоможи, Вітчизно,
Я жили собі відкриваю, —
Я дочекалася вірша
Живого, мов кров твоя.
Завжди твоє наймення
Я так визначати буду:
Моя Вітчизна священна —
Сонця прадавнє житло.

Я жили собі відкриваю —
Подайте жертовну посуду...
Заждїть — я ще не сказала
Того, що найбільш пекло.
Древа зрубать не можу
В твоєму розкішному гаю.
І хробака розтоптати
Не можу на ниві твоїй.
Пригорщу дай, Вітчизно, —
Я жили собі відкриваю.
Від крові моїх поезій
Ти знову помолодій.

ПЕРЕД ДОЩЕМ

Словечка немічні,
Слова нікчемні —
Ззаду й навпроти.
Місто, як мачуха,
Правду й природу
Хоче збороти.
Дощ скоро буде —
Він позмиває

Всі нечистоти.
Ось — як високий
Околіт світла,
Іде по вулиці
Жінка вагітна.
Вона нагадує
Дощ пожаданий,
Що скоро хлине!

* * *

Навіщо скелям
Двері й ворота?
Скелям потрібні
Небо й незламність!
Я вас ніколи
Не зрозумію.
Мене дивує
Ваш вічний спокій.
Я супокою
Збагнуть не можу.
За мною ходить
Сонце нещадне,

Мене, як гілку,
Схоплює сонце.
Горю! Свій племінь
Сховать не в силі.
Горю! Як тільки
Джерело всохне,
Висохне й річка —
Нема рятунку.
Була я завжди
Схожа на прапор,
Що йде на темні
Рушничні дула!

ЛІЯ СТУРУА (нар. 1939)

НА АЕРОДРОМІ

Люблю блукати у його гущі,
Чути, що гамір його зростає,
Бо тут, як хліб твій отой насущний,
Тебе чекає доля надхмар'я.

І ти радієш, що всі кордони
Скоро згайнує блискучий лайнер.
...Хтось буде в небо дивитись довго
Й високо вгору руки простягне.

І послується в блакитне небо
Земля зелена клубком строкатим.
І пережити ті гони треба
Тобі, щоб силу тих рук дійняти.

Бо, щоб відчутти струм блискавиці,
Дощів та гроззя треба спізнати,
Тоді полюбиш сиру землю,
В сірі та сиві дощі убрата.

Й шпигуча думка: «Мене чекають»
Тебе примусить прийти із неба.
На аеродромі ж десь підрастають
Високі руки тільки для тебе.

Аеродром не вмира, гуркоче.
...Хтось прилетів, а хтось жде до мості.
І кожний неба хоч трохи хоче
Та рук, що линуть до високості.

САМОТНЯ ЖІНКА

Вона боїться дощів сльотавих —
Надворі мжичить, наче навмисне.
Дуже великі й червоні пави
Ходять по стінах й клюють намисто.

Коли по стінах є малювання,
Бодай вві сні, все ж не так самотньо.
Пави не знають, либонь, страждання,
Ходять неспішно собі, вільготно.

Літа ж минають, і мов навмисне
Поперек сохне, дугою гнеться.
Як вона заздрить тим павам пишним
Та жде, що радість і їй сипнеться.

І вже незчулась, як постаріла,
Фарбує губи, носить намисто,
І в своє щастя, як в Бога, вірить,
Й дощів не любить довгих, навісних.

Помалу стіни собі чорніють,
Чекають двері, дзвоник та призьба.
І довгі ночі дахів насіють,
Що й завтра знову ніхто не прийде.

Вона боїться вітру та хвищі,
Бо хто приб'ється в негідь сльотаву?
Ходять по стінах, клюють намисто
Червоні пави й дуже бояться вітру та хвищі.

СМЕРТЬ

Ні, не прокльонами та молитвами
Вона безмовно тебе зупинить.
А там поставить десь коло ями
Тебе, ще теплу, живу людину.

Смерть мусиш стрінуть вологим зором,
Й мають відчути душі в нас хворі
Землю рахманну переорану —
Мудрого Бога перетворення.

Мусиш по шию в листя лягати,
І мовби теплі дощові руки,

Останні думи лиш про Гелаті
Тобі нестимуть і біль, і муку.

Нехай насняться тобі невсипно
Ідолів трупи й лазьке осоння,
Хай виногради листям присипляють
І у поганським вірші схоронять.

За мною дзвоном хорей затужить,
Ущухне сонце, й мені постане:
Торують землю з горя натужно
Краси предивної вороні коні копитами.

* * *

Як ото раптом сніг або дощ хтось постереже,
Так я взимку його побачила,
Спали птахи на мокрім гілляччі,
Й воно схоже було на добрі гінкі дерева.
І я вбралась у зелені шати,
А на шию ще й добре намисто,
І зраділа, що за гонами асфальту —
Є таки земля, й що дух лісу зайшов до міста...
І я вибігла з теплої хати,
Щоб сказати тим, хто вдома лишився,
Що любити в глечиках квіти — наче брехати,
Що в деревах лиш правда єдина.
Все покинула гарне, що мала, —
Красні куманці і старі казки,

І якось, коли квітня чекала,
Дійняла, що дерево не заврунеться зелом.
Ті казки мене знову гукали,
Й заважало воно оглянутись,
До старої кори я припала,
Щоб хоч трохи нагріти гілляччя руде, старе.
Я весну олівцем зеленим намалювала,
Іще ситцем червоним замість сонця запнула,
І в ряхтливе намисто убрала,
Щоб про смерть його люди не вчули.
Й кожного квітня
Я вбираю в ряхтливе намисто
Дерево, що, бігме, ніколи вже не заквітне.

БЕСІК ХАРАНАУЛІ (нар. 1939)

ПОЕТ

Ні жодним ковтком,
Ні жодною копійкою,
Ні жодною стеблинкою,
Ні силою,
Ні розумом —
На одну сльозинку
Багатший я за вас.

* * *

Спокійно, спокійно ходи,
Моє синьооке терпіння.
Як вийдеш за місто,
Зустрінеш село.

Ти щасливий, ти нічого не боїшся,
Бо давно переплутав сновидіння з дійсністю,
Тепла пилюка на сільській дорозі,
Наче пелюшки немовляти.

Тут пройшла череда
І пасеться зараз за лісом.
Не згадує Каїна, котрий
Розповів селянам про твою ганьбу.

Спокійно, спокійно ходи,
Моє синьооке терпіння.

ПРАВДА

Твій подих лишився на моїй долоні,
Коли я, розлючений, затикав тобі рота,
Бо ти кричала страшні слова,
Які страхали мене все життя.

І я, злякавшись,
Затикав не власні вуха,
А твій рот.
І ось що я скоїв!

Твій подих лишився
На моїй долоні!..

* * *

Чужий —
наче уссурійський єнот
в Сабадурському лісі,
Як білий ведмідь в сонячних долинах,
Чужий, чужий...
Чужий чоловік бреде
По твоїх вулицях, рідне місто.

* * *

Ось подивись:
Сонце залишило снайперську гвинтівку,
Пішло кудись й промінням напуває сливу.
Чоловіки сидять на даху,
Тук-тук, — ремонтують його.
Ось подивись:
Твоя жінка і мати сидять, наче голубки,
І дивляться на твої червоні черевики.
Ось подивись:
Між предметів, поруч яких ти жив,
Назріла лада...

Це тому, що серед кімнати лежиш ти — мертвий!

* * *

Строкате телятко, мов маленька ніша, —
В пам'яті чи в стомленому мізку,
Освітиться і знову зникне.

КОХАННЯ

Цієї ночі я був у тебе,
Але тебе не застав удома...
І того дому теж не було у місті...
І того міста
Теж не було на цілому світі.

ДІЛАР ІВАРДАВА (нар. 1941)

ДРЕВУ

Розгойдай галуззя, древо.
Зви громохку громовицю.
Баром змучене і мревом,
З тіней вибудуй стрільниці.

Щоб лишити слід нетлінний,
Вцуп у землю пальці вперті.
Злої долі супротивник —
Ти мені як брат у первих.

Шуму, шелесту лісного
Архітект і будівничий,
Розтинай степи й відроги
Брунькування співом кличним.

Вірне задумам зеленим,
Ти змагаєшся із часом.
В кроні — дзвони достеменнім —
Сни віддунюють тим часом.

Ти одчайно і звичайно
Сяєш вічною зорею.
Дай мені свого мовчання
І зятягості своєї.

Дай дотримать рівновагу,
Врятуватись од скорботи.
Налетить вітрів ватага —
Надихни мене на спротив.

АРМАЗІ

Сонце хочу все ввібрать я.
Хай бринить у плоті чулій!
Ми сьогодні — горде браття:
Літописець, я, минуле.

В мене в тілі стоголосім
Давні корені зрослися.
Мов Ніно святої коси,
Оплітає Мцхету листя.

До минулого у спразі
Серцем я припав в нестямі.

Торс героя — цей Армазі,
З кров'ю, м'язами, кістками.

Цей Армазі — кров палюча,
Кров моя, що мчить по жилах.
Над Курою бродять тучі —
Гнівні думи предків смілих.

Манівцями не блукав я.
Олень мій сурмить, щасливий.
І кричить Кура, мов каня.
І... женуть мене мисливі.

СМЕРТЬ ЛИСТКА

Листок вмирає, злітає долі.
Хіба не дивно? — танцює, хирний.
Осінь пара димить поволі,
І дзвін далекий гуде в міжгір'ї.

Листок танцює, кружля, безтямний,
Лягає долі, де сльози-роси.
А над листками, над їх тілами
Сумує вітер простоволосий.

ЖУРАВЛІ

Он журавлі, наче вишиті,
Крилами в землю врастають.
Небо, як братину, випивши,
Дляється втомлена зграя.

Земле зелена, хрещата вся,
Росна сполохана гілко,
Важко з тобою прощатися
І зустрічатися гірко.

ЛІС

Тінь рубачева виходить з лісу,
І об дерева б'ється луною
Хо́да статечна.
А ось і рубач виходить з лісу
Й поміж завмерлих дерев ступає,
Схилившись дуже.

Тінь і людина...
А потім вітер виходить з лісу
І оте відлуння ніг рубачевих
Упродовж ночі одно виносить.

БАЛАДА ПРО СТЕЖКУ, ЩО НЕ ВЕРНУЛАСЯ

Пам'яті загиблого на війні брата

Вирина нечітким силуетом чекання ліс.
Мати вовну пряде. Сидить вогонь
в челюстях печі. Розпачливий дзвін гребінки
на мотузці із хащі веде смерк.
Ша́ста вітер в гаю, де чердена
від стрічок, наче дівка на Йвана Купала,
осінь, а приляже —
ніч приходить тоді...
І гребінки зубці дзвенять.
Безпроглядна пільма —
неспокійного вечора одіж
і
безвтішних ночей, у яких
кісником зв'язаного чекання
біла свічка стоїть...
В темінь блима вона — безнадійна —
і щось шепче.
Причаїлась незміряна північ.
А там... далеко...
Упродовж синіх нив

йде-петляє стежка сліпа...
Іде стежка,
міряє натовлені печаллю війни гони,
а стомившись, повзе...
Сидить вогонь, потріскує зубами гребінка, —
і тиша злякано тремтить.
І око шукає далеко стежку,
що не вернулася, —
там, де поля пірнули в пільму,
аж за Ельбу, і далі,
де над кусками металу і бензинним згаром могили
потушає він... білий.
Мати вовну поскубує. Шурхо́че вечір.
Сидить вогонь і оком пільму,
мов руками, шукає на дні...
Вирина нечітким силуетом чекання літ —
де йти — не пройти, де маркітного вечора одіж,
де над тишею і стежками, назавжди загубленими,
наче матері пам'ять, біла свічка стоїть...

ЛАШАРІ

В очах застиг,
немов сльозина,
розрізаний схід-сонцем місяць...
Наштовхуюся на дзвіниці,
стіни,
на дзвони,
що завмерли од страшних видінь,
й на білий час чекань.

Я
пальцям мовчазним
підсвічника його
одкрию
нетрісну́те мовчання
дзвонів
і моїх доріг.

ВЕЧІР

Сонце навзаході. Довшають тіні.
Сму́жка кильватера голуба
гасне поволі, на морі самотнім,
наче у серці самотнім —
журба.
Все. Довершилося.

Сонця ні скалки —
день на піску марить снами сливе.
В небі високому до рибалки
в місячнім човні
кохана пливе.

ГУРАМ ПЕТРІАШВІЛІ (нар. 1943)

* * *

Ех, дорогий мій,
Хто повірить
Лікарю птахів,
Якщо перед заходом сонця
Він не летів
До багряних хмар!

* * *

Якщо я заздрю комусь,
То тільки
Каменярам:
За роботою вони
Тихо й непомітно,
Крок за кроком,
Наближаються до неба.

* * *

Ввечері ескалатор метро
Був переповнений
стомленим
Народом.
Рухомі сходи
Везли мене вниз,
А вгору —
Усміненого чоловіка.
До нього притулився
Маленький саджанець,
Як всиновлений
Дивний хлопчисько.

* * *

В театрі вимкнули світло,
І глядачі з перших рядів
Чують чітко,
Як своїми природними голосами
Тихо розмовляє
Про дітей,
                    гроші,
                                    радикуліт
Цар і його почет.

КИЦЬКА-КОПИЛКА

Нарешті
І справжню мить життя
Відчула вона:
Залишену на смітнику
Просто неба,
Її наповнили
Бурхливі дощі,
Замість брудних грошей.

ЕДУАРД ПАЛІАНІ (нар. 1943)

ГЕОРГІЙ СААКАДЗЕ ПЕРЕД МАРТКОПСЬКОЮ БИТВОЮ

Се благовіст... народ воскрес...
В землі Вітчизни — наша сила.
Вже янголи зійшли з небес
І сатану в душі убили.
Ще вчора час наш витікав
Жалями, болями, прокляттям,
І сум опівночі шептав:
«Земля Вітчизни, сестри, браття...»
Гримкоче білий ураган.
Я в силі стати з ним на битву.

Сам Бог дорогу каже нам,
Бо сатану в душі убито.
З пащеки темряви зрина
Одтята голова, а потім
Ніч чорний парус напина
І янголи нічні в скорботі.
Тож не тремти, на місяць глянь:
То він од трему, як багаття...
Кров оросить наш спраглий лан,
Земля Вітчизни, сестри, браття...

* * *

Вже перемчав, прорвавши небокрай,
Цей ураган, нікого не минув.
Він верне ще й потрощить сніжний рай,
На царство крижане зведе
любов-весну.
Не чорнобог, що віри вимага,
Він в гордих барвах обійма світи.
З'єднавши тлін й нетлінне в берегах,
Потік несе шалений і святий.
Він просторінь собою заповня
І в душі наші кида погляд-мить.

Тоді ми вільно можемо бога дня
Пречистою молитвою молити.
Вже перемчав, минув нас ураган.
Кому ж він втіху в серце заронив?
Комусь його ревіння як орган,
А хтось від страху подих зупинив.
Ми вірили: ці крила тьму проб'ють.
З вуст наших дощ молитвою спадав:
«За віру, Боже, в заповідь твою
Любові море людям спраглим дай».

* * *

І знову та ж ніч однолика ступа.
Який же незмінний у темряви крок.
Хвилини рахуєш, як біля стовпа...
Збігають річки, зостається пісок.
Знов сядеш прибудуою чи жебраком
В підніжжі собору з долонею — в люд.
І співу не чутно, і храм під замком,
І ламаний шеляг не подають.
Не з'явиться гість давніх марев і дум.
Він наче Євангеліє вдалині,

Він наче ці гори, що вічно бредуть
Безмовно під вітром, важкі і сумні.
І все ж, коли дні не впиняють свій лет,
Лети, обжени хоч на хвилю свій день!
І пристрасть святкова воздвигне намет,
Де в шатах блукатимуть луни пісень.
А час неупинний летить, не верта.
Де знак його — в камені? в звуці, що вмовк?
Чи ляже над пріровою тінню моста,
Чи після потоку — стражденний пісок...

ГІВИ АЛХАЗАШВІЛІ (нар. 1944)

ІСТОРІЯ

Тут всі вони — ізліва, прямо, справа.
Хтось щось творив, хтось рятувавсь
в бою.

Є Татуз, Гільгамеш, є Одисей
лукавий,
Є греки, що спалили Трою не свою.

Ацтеки, інки, Будда, Заратуштра...
Тут пірамід єгипетських шпилі...
Є Лесбос, що потонув у розпусті...
Як кажуть: «...рештки слави на
землі».

У книгосховищах врятовані століття,
Тисячоліття археолог прогріба.
І тільки сум людський, за всі віки
пролитий,
Гірчить у ноосфери на губах.

«Що вічне — те нове» —
підтверджується часом.
Та важко вічну сутність пізнавать.

І вічні вороги шаблі у крові гасять,
По праслідах йдучи фатально —
п'ядь у п'ядь.

Тут Руставелі, Данте і Шекспір...
І жовч бездар, що їхні дні калічить.
Чи личить так вам, страдники
сліпі? —
Добро і зло історія засвідчить.

Щоб не погинути у пазурах імперій,
Не раз доводилося лик за лик
ховати.

Покірливо всміхатись, щоб назавтра
Свят-сонце зберегти святій Іберії.

Але минуле вирина зісподу,
Косує оком злим, йому замало світу...
І ти, мов колоски, береш слова
Господні,
Ховаючись в собі, як Вардзія в
граніті.

* * *

Б'юся в брудному вікні, мов комаха.
Думи фальшиві, наповнені страхом:
Ступиш нетвердо — потрапиш на
плаху.
Я не ступлю — боягуз і невдаха.

Знову слова. Не слова, а дзижчання.
В них ані сили, ні намагання
Мовить хоч щось. Бо у всіх вже
зарання
Думка про власне своє поховання.

Що брат від брата таїть — невідомо,
В оці холодна підозра і втома.
Брами сердець заціпнули ще вдома.
Слів камінці і для всіх, і нікому.

А за вікном, як в альбомі дитячим,
Ті краєвиди, яких ти не бачив...
Правду шепоче ця липа незряча,
Що за велінням природи лиш плаче...

ІСИКАВА ТАКУБОКУ

Як пізно я збагнув,
Що ті сходи,
Якими піднімався стільки літ,

Були не сходами,
А однією-однісінькою сходиною!

Підступно, зрадно продали,
 А він — всі люди браття...
 Зрікались, вірою клялись,
 Звивалися, мов черв...
 Не гнівайсь, Господи, за те,
 Що вздрів ти із розп'яття —
 Яким тоді побачив світ,
 Такий він й дотепер.
 Ті ж люди, небо і земля,
 І на землі те ж саме.
 Що праве око визнає,
 Те ліве відкида.
 Ти болем дивишся з дірок,
 Потравлених цвяхами,
 І на людву не кров з долонь
 Спада,
 а благодать.

Багато часу відпливло, —
 Хтось мовить без утями,
 Що тільки другий день минув,
 Як Ти покинув нас...
 А ми нанизуем чини,
 Звання, згрібаєм рам'я,
 Сіль учорашньої сльози
 Нам обезсолив час.
 Майбутнє мріється усім —
 Істотам жалюгідним!
 В розмитій пам'яті зрина
 Щось...
 І зника... Кудись...
 День криком повниться ущертв:
 — Бездольний і безрідний,
 Через минувшину свою
 В майбутнє повернись!

ХВОРОБА

Наче росту корінням догори.
 Між вершинами
 Розтягнуто сонячні промені,
 І голублять янголи
 Струни небесної арфи.

Чути музику,
 Небесну музику.
 Відриваюсь від землі,
 І охоплює мене біль
 Викопаного саджанця,
 Наче росту корінням догори.

ДЖАБА АСАТІАНІ (1945—2004)

ЗГАДАЮ...

І збайдужіло вже згадаю
 тебе, яка напам'ять знає,
 коли, і де, і що я втратив,
 чим поступивсь, що змарнував,
 як нищакком вернувся до хати...

А шлях, яким у світ тікав,
 розповзся, наче смужка диму...
 Згадаю — на очах долоні,
 мов жовте листя, захолонуть.

АЙСТРИ

Від айстр у вазі
 тень така лежала,
 так ніби вишив хтось
 по синьому блакитним.

Ніч помирала.
 Волосся у вікні розчісувалось світлом.
 Згасала тень блакитна —
 в тугий сувій згорталось полотно.

НАЛИЦИНА

Відчини, матусе, двері,
подивися.
Ось приніс тобі я маску.
Пригадай, ти обіцяла,
що ми підемо на свято.

Ця налицина сховає
всю мережку твоїх зморщок,
сивину твою дочасну.
А на серці ран глибоких
так ніхто і не побачить.

ДЗЕРКАЛО

Востаннє підмальовувала очі
перед свічадом
в одній кімнаті...
І виступили сльози,
дверима грюкнула:
«Я не вернуся, не шукай мене...»

Вернувся він додому,
схвильовано читав оті слова,
сів на стілець
і, коли голову підвів, —
її у дзеркалі побачив.

* * *

Живу у промені ще й досі.
Дощ босий по калюжах ходить.
Летять намоклі птахи з гаю,
а хвиля хлюпа в берег ночі,

хитаючи окравку шворки.
А я стою на смужці білій
посеред шляху за крок від прірви,
що у душі моїй чорніє.

* * *

І горнеться, неначе друг,
до тебе дим тонкий, прозорий.
І спорожнів твій зір і слух,

ніч простелилась неозора...
Сидиш на східцях — раптом хвіртку
тінь біла прочинила швидко...

РЕНЕ КАЛАНДІЯ (нар. 1945)

СИН БОЖИЙ

Глянув угору і злякався, а що робити? —
Зірку нарік богинею.
Глянув угору і злякався, а що робити? —
Блискавку нарік богинею.
Глянув униз і злякався, а що робити? —
Землю нарік богинею.

Глянув угору — і... місяць,
Глянув угору — і... річка,
Глянув удаль — і... дощ,
Глянув удаль — і... грім,

Глянув удаль — і... глина.
Глянув увись — і... час...
І не намагався зазирнути
У безодню похмурого
тлінного світу...

Затремтів, захрипів, заревів, як звір,
Від незліченного війська вигаданих

ним же
богів і богинь...

Останнє запитання
 Імператора ацтеків
 (Телеінформація):
 Чому... Чо-му... Чо-о-ом-у
 Ви повинні
 Шукати золото
 В надрах нашої

З
 Е
 М
 Л
 І,
 Коли навколо
 Стільки квітів?..

НОСТАЛЬГІЯ

Миколі Братану

В кав'ярні заплакав чоловік. Так заплакав, що й сьома струна гітари не заглушила відлуння вітчизни — бездонну тугу й веселку з підбитим крилом за блукаючими тінями дивовижно зелених оливків.
 ...Плакав чоловік, голосила струна гітари, мов солоний пісок.
 об осіннє сонце розбивалась знайома форма, на черепацях тремтіла тисяча кольорів і потім ховалася в широкому листі, наче мрія...
 Закінчилось вино...

Знову плакали гітара і чоловік...
 На чашці виблискував маленький плід оливкового дерева,
 забутий, немов минуле...
 За нашим полірованим столом заплакала ліра символічна... І хоча вже кінчилося вино, і хоча вже кінчилися гроші, сиділи знову — слухали плач, так просто й між іншим. Ми не плакали, і розмова знову точилася навколо погоди —
 МИ МАЛИ ВІТЧИЗНУ.

ЗУГДІДІ, ВУЛ. КУТАЇСЬКА, 58

Чи ти бачив ту, що народила трьох синів?
 Бачив. В безодні вона лише воду п'є.

З Гільгамеша

Там нині опівніч, і лежить у дворі тінь хурми
 Велетенська — осяяна сонячною квіткою —
 Моїм віком...

І спить альтанка, спить чавильня, сплять
 ті дерева, смоківниці — втікачі з Біблії...
 І знайомі тіні — наче очікують
 Перші бруньки весни...

О, Боже мій! Сплять обидва і бачать дивні
 сни... Сни, які шелестять на шляху
 Голгофи персями долі — удаваною легкістю,
 тернової істини...

Я вдячний тобі, Всевишній, за всі сновидіння,
 Я вдячний...
 Ви спите зараз, і ваш сон також слугує
 Шляху трьох струн,

а струни — царству звуків,
 а звуки — царству слова,
 а слова — богам...

Ваші сновидіння прагнуть до нас і навідуються
 Сумними вечорами, як білі ягнята;
 Несуть вінки величезного чекання
 І дзвін фіалкових сліз майбутніх днів.
 Як тільки в мозку промайне жах перед оголеною
 шпагою,
 Що віщує вашу загибель, —
 Палає все тіло...
 Боже Всевишній! Ти їх не бачив (хіба в Бога мало
 інших
 справ? Тим більше, що був ти дуже високо) і
 про їхні сновидіння не чув нічого... І все ж
 молю, благаю, щоб ти продовжив —
 їхнє життя — нескінченність трьох молитов...

ЗАУР МОЛАШХІА (нар. 1946)

ПОСУДИНА ГРІХА

Посудина гріха перекинулася, котиться вниз,
Дзвенить, дзенькає і чарівними голосами будить
Чортенят, що дрімають десь у казках...

Тіара непрозорої ночі рветься повільно,
Мовчки... поступово... І ось з'явилося
Обличчя світла — втіха стомлених сердець...

На крайнебі сонце зросло, мов казкове дитячко,
Відходить, відпливає надія наша,
Яка повинна знов повернутися...

Біля посудини гріха сидить маленький
хлопчик.
«Яке красиве, — думає собі, — візьму додому,
Порадую братика й сестричку цим подарунком».

Посудина гріха легшає, маліє
І спокусливим блиском приваблює всіх.
.....
Сонце прикрило обличчя ніччю.

* * *

Я йду з того часу,
Коли ніщо було все,
Коли я був сам собі
Бог, приятель і володар...
Потім... І собі я став сатаною,
Я — єдиний — розпавсь на безліч,
А «безліч» знову перетворити на «єдине»
вже важко!..

Тож я йду з того часу,
Коли був сам собі
Бог, приятель і володар...
Час промайнув...
Я не витримав одноманітності,
Прикрасив гілки своєї віри
Тисячами строкатих прапорів,

Молекули своєї крові перетворив у військо,
Захопив для існування безмежний простір;
Став собі королем,
Рабом, розвідником, сексотом...
Посіяв розбрат, ворожнечу між усіма, —
І потім нарік усе це життям...
Подолав стільки Трой, Пенеполісів,
Стільки Дідгорі і Куликово,
Стільки Ватерлоо, стільки Крцанісі,
Ой скільки!
Ой скільки!
І знову попереджає мої гени той час,
Коли все було ніщо.
Коли ніщо було все!

* * *

Підведись і хоч раз глянь у мій бік,
Хай твій погляд звикне до моєї ночі...
Будь добродушний і милосердний
І руку, наче рятівне коло в морі,
Подай мені!

Я стомився від цього мовчання і чекання,
Роздумів, невдач, терпіння;
І серед друзів я стомився від самотності...
Плаваю у власному морі,
і дні, мов хвилі,

Збивають з ніг —
І я захиляюсь...

О всемогутній, дослухайся
до мого благання,
Забудь власну байдужість
І руку, наче рятівне коло в морі,
Подай мені!

Як це просто — скласти зброю
І жити в самоті,
Аж поки не нагряне смерть!
Як просто все це!
Та якщо ти лицар,
Озброюйся тоді, воюй тоді,

Коли інші тремтять від страху
І живуть тихо
В безликому будинку
Тремтіння й самоти...
Коли ти лицар,
Озброюйся, воюй тоді...

У ФОРТЕЦІ РУХІ

Академіку Шота Месхія

Ходжу я мовчки, наче пророк,
І дивлюсь на чорні брили.
Як біль жорстокий і нестерпний,
Стоїть тиша землі і стін.
Блищить захід на тілі Урті.
Іде в далеч сонце від стін.
Біле каміння огортає сум.
Тішить їх темна ніч.
Брили люблять темноту,
Повертаються в минуле
І бачать в довгих сновидіннях,

Як біжать поруч білі тіні,
Як іде жовта душа поета
На цвинтарі гордих предків.
А потім... вони починають гомоніти
І дихають гучно, наче люди.
А вдень...
А вдень
Мовчать вони,
Мовчать вони, і в цім мовчанні
Приховують свої німі бажання.

СВІТИЛА

Коли на землі притихнуть думи людські,
Коли на мить спочине прудка ріка,
Хтось встане,
Відчинить замкнені двері
І на останній сходинці спиниться...
На просторі втомленої ночі
Чути голоси за небозводом.

Землю вкриває тінь хвилиної тиші,
Але там, нагорі,
Галас нечуваний...
Стоїть хтось,
Вслухається в замислений простір,
І...
Дзвенять світила, наче склянки.

НАПИС НА КНИЗІ РАБІНДРАНАТА ТАГОРА «БЕНГАЛІЯ»

Осяяний сонцем іде подорожній,
З небес проливаються світла потоки.
Віддунюють простори крок його кожний, —
Надію на щастя несе подорожній,
Тому-то жадані й легкі його кроки.

Стою, прихилившись плечем до одвірка,
Живу сподіванням на зустріч з тобою.
Квітує душа, мов сандалова гілка, —

Стою, прихилившись плечем до одвірка,
І вірю, що станеш для мене судьбою.

Давай же удвох подорожнього стрінем,
Виходь, моя мила, під світла потоки.
Розбризкують обрії сонячні стріли, —
Давай же удвох наше щастя зустрінем,
Все ближче та ближче до нас його кроки.

КІНЬ

Десь загубився вершник смілий,
А кінь його ірже і плаче.
І грім копит подаленілий
Вривається в життя юначе.

І залишить коня несила,
І не вернуть із лихоліття.
І він стоїть, гризе вудила
І плаче на межі століття.

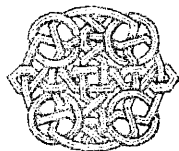
ВАРІАЦІЇ КАЗОК

I

І взяв у руки я жезл
чудодійної сили,
і доторкнувся лишень до могили, —
встала істота кохана,
як божество світлолице,
щоб мені повісти
нечувані таємниці...
Я слухав її жаждиво...
І мовила наостанку:
«Навіки замкни вуста,
не порушуй мовчанку.
Помста, насмішка чи докір —
не гідні людини...»
І щезла, мов не була, —
але сталося диво:
з тих пір я блукаю мовчки,
один у світі байдужім,
і чую, як птиці квилять,
мов безпритульні душі,
як стукотять об землю
важкі дощові краплини,
як вони в вічну безодню
падають без упину.

II

Як тобі розказати, брате, —
насилу я збудував той білий палац,
ледве втік від чортів і девів.
А тоді, затуливши вікна
запиналами віри,
в омріяних залах
я запалив свічки...
І здалося мені, що вже все
довершив,
і стрибнув я вниз,
від надії сп'янілий...
Та, виявляється, захмелівши,
про головне я забув,
бо в моєму палаці
бракувало східців,
аби повернутись...

ВАХТАНГ ХАРЧІЛАВА (нар. 1948)

* * *

Ти не збагнеш,
Чого коштували мені
Ці сльози,
Що тримаєш на долонях,
Якими так пишашся.
Я міг ними купити
І ласку, і любов,

Те, чого бракувало,
Те, чого жадав.
...Ти не збагнеш,
Скільки небезпеки здолав я,
Поки доніс їх до тебе,
І не зронив
У чужий поділ.

ТИХИЙ ГРУЗИН

Лишилася надія на грузина,
Який словами не жонглює всує.
Він мовчки рідні обрії пильнує, —
Свята йому, як мати, Батьківщина.

Кинджал при боці. І рука на ньому.
Усяк велося — та не лає долю.
Понад усе цінює честь, і волю,
І по щоденній праці — чесну втому.

Так, він мовчить, та крізь німу осмуту
В очах жива легенда проступає.
І губи він кусає, і ковтає
Зрадливі сльози, мов гірку цикуту.

Отож моя надія на грузина,
Який спізнав і радощі, і лихо,
Який живе і умирає тихо
За Грузію, що у світах — єдина.

В МОНАСТИРІ ДАВИДА ГАРЕДЖІ

Живу я в пустелі — відлюдник із власної волі.
Дме вітер кончини — і я пригасаю поволі.

Устигнути треба молитву святу сотворити
Во ім'я живих і котрим у майбутньому жити.

Життя безконечне. Та що нам відомо про нього!
Людиною був я. А з мене зробили святого.

Знедолених, бідних і грішних у світі доволі.
Шукають опори вони у житейській юдолі.

Зітхну, помолюся — і Богові душу віддам.
О, як же я заздрю порокам людським і гріхам!

* * *

Далілі Бедіанідзе

Вивільняю поля з їхніх меж і оград.
Вивільняю сьогодні навіки
Від коріння — ліси, від доглядача — сад.
Вивільняю тепер на шляху все підряд:
Вивільняю із річищ натомлені ріки.
Вивільняю від часу я ночі і дні,
Вивільняю розлуку із болю,
Любов — із незмінності, з вікон — вогні,
Хай ночами засяють, де схочуть, ясні, —
Всіх сьогодні пускаю на волю!
Вивільняю із неба зірчастого місячний диск,
Із сузір'їв зірки вивільняю завзято,
Із борвію — вітри, із неспокою вічного — хвилі
та блиск.
Сон — з недвижності, тишу — зі сну навідріз,

І вину вивільняю із помсти й відплати.
З рук майстрів вивільняю перо і різець, —
Хай пізнають безмежжя свободи,
Кожен з них, мов поки що невправний творець,
Звівши досвід і навички всі нанівець,
Буде вчитися мудрості лиш у природи.
Вивільняю із хижості звірів, слова,
Із черговості — літо і зиму,
Із самотності — сонце, хай стане їх два.
Всім тепер повертаю борги і права,
Відмінюю табу й заборони, колись нерушимі.
Вивільняю весь світ, сподіваюсь на диво.
І радію, й караюсь, боюся щемливо,
Як у цім першотворчому хаосі жити я маю?
Потерпаю — і все ж вивільняю, і все ж вивільняю...

* * *

Колхи прадавні косили траву —
Спека й дощі ткали денну глибіню.
Колхи прадавні косили траву
І на землі — свою тіню.
Колхам здавалось: під косами дні
Падають мовчки до ніг.

Настояли роси криваво-рясні
Повітря, що вкучало стіг.
Колхи косили. А десь угорі
Небо громадило гнів.
Ставши травною, шумлять косарі —
То чели печальної спів.

* * *

Ми — дощі.
Так, життя починається з неба,
Щоб скінчитися вмить, досягнувши землі.
Шумимо від весни аж до першого снігу над степом,
Та минем, як усі, що ішли і зблизька, й звіддали.

Може, щось повімо, — бач, історія давня,
А від хмар до землі завжди відстань одна.
Навіть зливам шумливим квітучого травня
У житті лише дециця, крапля дання.

Ми — дощі...

РАУЛЬ ЧІЛАЧАВА (нар. 1948)

Я СВДЧУ

Я жар під ногами не вперше зборов,
Ще скільки пектися — те знає лиш Бог.
Щоранку фіксую в нотатник тривог
І свідчу: що нині врятований знов.

Я свідчу: були мої п'яти в огні,
Та витерпів я цю досаду з досад.

Комусь іти в розкіш, комусь — до посад,
Мені ж слово плекати в самотині.

Я всіх запевняю: останні рядки,
Написані кров'ю, читатиме Бог.
А ви пробивайтесь в небесний чертог,
Поки наді мною пливтимуть віки.

ПРОКРУСТОВІ ДІТИ

Жив-був колись дивак, його Прокрустом звали,
Не тішили його ні перли, ні корали.

Ні пестоці жони, ні юнки личко гоже:
Любив Прокруст лише одне стандартне ложе.

Він міряв ложем тим усіх — малих, великих, —
Не знав угаву він в своїх дивацтвах диких.

Отямилися ми — думки гризуть нас чорні:
Невже це ми такі відчужені й потворні,

Неначе довелось нам всім в тім ложі жити,
Ми — жертви буйних втіх. Ми — їх каліки діти.

Пороки всі людські відтоді всюди з нами:
Цей малодушний став, а той лишився тями.

Розвіялись давно всі мрії пречудові.
Ми — вершники. Авжеж! та тільки безголові!

Стандартні мрії в нас і мова в нас блюзнірська —
Монгольська й скіфська в ній, російська
і грузинська.

І в домі, де народ вбивають по людині,
Стоїть воно як знак: ці меблі тут єдині.

ТИХОМУ МОГИЛЬНИКУ

Тобі, хто могилу копає мені
Й готовий мене одспівати,
Я віри не йму, хоч слова чарівні
Ти мовиш: «батано», «мій брате».
Не вірю, бо знаю, що думка бридка
Вдяглася в улесливі шати.
За словом питання завжди виника,
А відповідь нікому дати.

Я знаю, де підступу й правди межа,
Де зрада притихла-завмерла.
Я завжди напружений: байка чужа
Щоб притчу мою не затерла.
Де ждеш ти мене, обривається путь,
І поки доходимо краю,
Я все пам'ятаю, що маю забути,
І що не забути — пам'ятаю.

САТАНА-ПОЛІГЛОТ

Ось що мені приснилось: днів, може, зодва тому,
Днів, може, зодва тому лиха настала година —
Текли розплавлені ріки заліза, скла і бетону,
Заліза, скла і бетону... І дим, неначе крижина,

Танув, тріщав і падав у цю розпечену лаву.
У цю розпечену лаву валилося все поволі:
Фасад, покрівля і сходи, веранди — ліва і права,
Веранди ліва і права зазнали спільної долі.

Невже збувається сон цей? Звідкіль таке
безголів'я?
Звідкіль таке безголів'я? Диявол вийшов на лови?
Штурмом здобув диявол дім, що колись любив я,
Дім, що колись любив я, чує диявольську мову.

В диму, в золі, в огневиці шепоче хтось за дверима,
Шепоче хтось за дверима: «Погомонить охота!..»
І що я діяти маю?! — Запрошення вже отримав,
Запрошення на розмову до сатани-поліглата.

АДРЕСИ

Нодару Хундадзе

Лиш народившись, учимось вмирати.
Задумаюсь... Таж учимось-таки!
Але і жить, мабуть, було б не варто
Без слова друга, без його руки.
О скільки друзів відійшло за межі:
Човни життя — об скелі і — на дно!..
В записнику їх імена бентежні
Закреслити не можу все одно.
Усі, кого я знав живим, донині
Живуть в мені, живі серед живих.
Я всі підозри, всі плітки відкинув,
Які лишились за життя до них.

І час всепереможний не завіяв
Вогню святої пам'яті в мені:
В адресах, в іменах іскрина тліє,
Як оберіг, зі мною день при дні.
Я інколи у щирому ваганні
Запитую: «Коли ступлю за грань,
Чи збережуть про мене друзі пам'ять,
Чи викреслять з блокнота без вагань?»
Як зазирнуть за грань оту притерту,
Щоб зрозуміть: «З ким боротьбу ведем?»
...В ім'я життя навчаємося смерті
І, доки гарно учимось, — живем!

ВІК

Моїм сином Раулю і Темурі

Хто знає про вік до пуття?
Чом різні такі батько й син?
Батько вертається з верховин
Й добре вивчив зигзаги життя.

Ой, накрутить вервечка літ
Вельми схоже щось на петлю...

Не за смуток я старість люблю —
За віру в збережений рід.

Голос предка бринить з-під трави.
Всі книги в єдину злились:
«Ви такі, яким був я колись,
Ким я став, такі будете ви!»

ВИЩЕ ПІДОЗРІНЬ

Допоки ще плачём душа не перемерзла
І нас не розлучив часу нещадний плин,
Я говорю, кажу тобі, як Цезар:
«Ти мусиш бути вище підозрін!»
А підеш ти від мене — голосити
Не стану я, стражданням повен вщерть.
Чи є у світі сила не пустити
Ту жінку, що іде від тебе геть?
Не маю права, вкам'янівши з болю,
Тобі сказати: «Зоставайсь, не йди!»

(Ми схожі на розлущену квасолу,
На дві пелюстки в шалові води).
Де ті роки, і звідкіля шукати
Те наше слово, що для нас було,
Коли на заздрощі умів я не зважати,
А серце тремко й радісно жило!
Сьогодні інший я. Та скільки б не майнуло
Років і літ — вони як і колись.
Молю тебе: здіймися над минулим,
Як полум'я над хмизом, підіймись!

НІЧ НА БЕРЕЗІ МОРЯ

На березі морським зустрілись дві стихії,
Води і суші рівень тут один.
Тяжкі удари хвиль. Піску ковтки глухії.
Зірок тремтячий блиск і темрява глибин.
Все вічне тут. Навік. І нам, обом гріховним,

Істотам двом збагнути те дано,
Що в мушлі гул морський далеко ген захований,
Той гул, що зараз тут, і той, що змовк давно.
До мушлі вуха мушлю піднеси ти
І воскреси нараз, хай крила розгорта

Минувшини відлуння, що несито
Ковта оця глибінь, ця горда висота.
І може, може быть, дихання спрагли наші,
І моря наглий шум, і ця пекуча мить
Вже в мушлі сплять оцій, в спіралевидній чаші,

Котра комусь в майбутнім зазвучить,
Коли він, як і ми, під зорями нічними
Підійме мушлі ніжний завиток
І розрізнить крізь гул, що ніч ота нестиме
Стук твого серця в подиху зірок...

КОЛО

Час проминає, а ми — мов на місці спинились,
Час не стоїть — ми лишаєм життя за собою.
Наче брати, що за чвари жінок розлучились,
Роки минули, у далечі ждуть супокою.

Кружить планета, розмотує пам'яті звої.
Лава невпинно чигає в глибинах вулкана.
Небо — заслона, зірок візерунками ткани,
Безліч таїн ще ховає від думки людської.

В чому, о люди, є сутність людини велика?
В чому відродження вічного нашого коріння?

У нерозлучності жінки таки й чоловіка,
В зміні постійній і радощів наших, і зморень?

Ні, я від неба не жду на пояснення сутне.
Знаю: не з вищих наказів, не з вищої волі
В наше минуле одміниться наше майбутнє,
І замикаються наші поняття у колі,

І обертається радість на смуту й спокуту,
І розливаються на місяці й роки...
Падає сніг, починає хурделицю люту.
Лине життя. Ми йдемо, і не знані нам строки.

МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ

Мені здається,
Тобі здається,
Обом здається:
«Нам повезло!»
Та це облуда...
У цій облуді
Таїться в суті
Лукавство-зло.

Я йду від тебе,
Ти йдеш від мене,
Ми йдем обоє...
Чия ж вина?..

Позаду — темінь,
За крок — провалля,
Наш день напився
Трунку-вина.

Я вже в розлуці,
Ти вже в розлуці,
Ми вже в розлуці...
Прощай, сім'я!..
Лиш не нагадуї
Про місце стрічі —
У того місця
Страшне ім'я!

ІУДА

Сліпцем не був. Судив себе він строго.
Прийняв віків грядущих чорну дань.
Він зрадив сина Божого, не в Бога
Просив прощення, а на шлях страждань

Людських ступив, бо знав усю безмірність
Гріха свого — він осягнув її.
Порахували те криваве срібло
Гіркого самоїдства нагаї.

Він зраді знав ціну, він у пустелі
Не покаяння, не прокльони злі,
Не кров Христа, не вишкір Азавеля,
А суть свою залишив у... петлі.

Сліпцем не був. Судив себе він строго.
Не був дволиким — вирок був один.
В ту мить, в петлі, він вищим став від Бога!
Невже забув про це Адамів син?

БАГАТЕР АРАБУЛІ (нар. 1948)

ОСІНЬ

(Фрагмент)

Вже другий місяць,
Як листяне вбрання
Носить вітер,
І на вершинах
Бовваніють білі коліна
Зими...

ПОЕТ

Він був самотнім
І, крім самоти і тиші,
На цьому світі не мав нічого
І в свій скарб настільки був закоханий,
Не поміняв би його
Ні на яке багатство...
І лише тоді,
Коли місто засинало,
Коли вулиці і проспекти
Клали голови на нічні подушки,
Він лишався сам на сам зі скарбом
І до ранку рахував своє багатство...
.....
О, ночами він був таким багатим,
Що сам боявся власного багатства...

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

Забувають тебе,
І я забуваю,
Та коли, блукаючи вулицями,
В якомусь незнайомцеві
Помічу схожість з тобою,
Згадаю, що вже тебе нема,
І шкода мені тебе!..

* * *

(Незакінчена акварель)

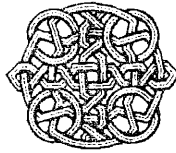
Немов сполоханий жираф,
Входить у наше місто місяць:
Простує вулицями
І розглядає своє тіло
У нічних вікнах...

* * *

Залітайте до мене, сніжинки,
Сідайте, де заманеться:
На стілець, на ліжко,
На підлогу,—
І скажіть:
Чому поспішаєте до землі
Ніжним помахом білих крил?
Невже набридла висота,
Сусідство з самим сонцем? —
Те, про що мріє люство
Споконвіку?
.....
Залітайте до мене, сніжинки!

* * *

Як наректи цю осінь:
Жовтим прапором
Чи попелом місяця!
Як наректи ці трави:
Згаслим вогнем
Чи мертвими
Пристрастями землі!
Як наректи цю любов:
Народженням чи смертю!

ГУРАМ ОДИШАРІЯ (нар. 1951)

ПЕЙЗАЖ

Знову незвичний пейзаж перехоплює подих —
На роздоріжжі несподівано б'є водограй
Найчистішого кольору
І на солоних віях моря
Зависають крихти неба...
Твої очі розтанули від крижаного погляду.
І на снігу волає пташина кров,
Мов у тілі твоєму — ім'я твоє.

РОЗДУМИ ДИТИНИ, КОТРА ЙДЕ ДО ДИТЯЧОГО САДКА

Чи мають деревця вихователів?
Чи викликають їх за абеткою?
Чи чути у відповідь: «Я тут!»
Чи доповідає черговий:
«Дехто захворів і сьогодні відсутній?..»
Чи мають деревця дитячий садок?
Чи чекають вони матерів
Після шостої
Біля воріт?
І коли матері спізнюються,
Чи плачуть деревця тоді?

* * *

Нам добре відомо, що бачать
розплющені очі,
Але що ввижаються
Очам заплющеним?

* * *

«Головне, не поспішати», —
багато хто думав так,
перш ніж потонути.

* * *

Спраго, подруго наша,
Примири людей і звірів,
Проведи їх до одної річки,
Хай вони в унісон співають
величальну воді.
Доще, об'єднай людей і дерева.
Морозе, посадови щільно зірки
Довкола вогнища кохання!

* * *

Чуєш, — це я, людина, кохає тебе,
Але мене нема, не було й не буде...
І вічно мариться образ, вкарбований
в таємну мить,
Але мене нема, не було й не буде...

На світанку трощить кораблі
Незримо море і дзвонить дзвін:

«Де ж ми, моє кохання,
Де ж ми, де ж ми?»

* * *

Три дні дощило...
А потім, коли
Зник туман
І вмерла хмара,
Народилось поле...

* * *

Вже вирішено...
Квітка летить до метелика.

ВИРІЙ

...І найвіддаленіші крапки
Спокійно малюють величезного птаха,
Котрий прощається.

З НЕВІДПРАВЛЕНОГО ЛИСТА

Ще пам'ятаю... Це означає:
Я час від часу згадую тебе...
Коли згадую, це означає:
На мить я навіть жадаю тебе...
Коли жадаю, це означає:
На мить я навіть кохаю тебе...
Коли кохаю, це означає:
На мить я навіть знову з тобою...
Коли з тобою, це означає:
На мить я навіть уже покійний.

* * *

Ви, мабуть, здогадуєтесь,
Що ці літери й слова тепер —
Коріння незримих рослин,
І вони розквітають тоді,
Коли ви на них поглянете.
Їхні квіти — очі ваші...
І ви дивитесь хіба
На безкровні літери й слова? —
ВОНИ — коріння Вашого погляду.

* * *

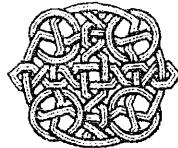
Час від часу я і вино шепочемось
З людиною, яку всі вважають
давно померлою.

* * *

Дитино, відчинені між нами двері —
Наче хтось крадеться,
Наче хтось забіг.
Забіг...
Мов гість, стукає серце в грудях.
Чим йому допомогти, —
Ночами в апельсиновім саду
Хлопчик хоче зірвати місяць,
В нього щось лишається в дитинстві,
Ти йому подарувала смерть, мамо!

* * *

Вистрелили в птаха, і забилась
закривавлена зима,
Листя — зблідлі вуста незримих —
припало до землі...
У високій траві забуття застогнав
погляд твій,
Маріє...

ДАЛІЛА БЕДІАНІДЗЕ (нар. 1952)

ЛІТАЛА ПТАШКА

Одного разу я відчинила клітку моїй пташці.
Вона вилетіла.
Але кімната була ще більшою кліткою.
Відчинила і вікно.
Але місто було ще більшою кліткою.
Забрала пташку я за місто і відпустила.

Але далі була ще більша клітка...
Літала пташка, наліталась
І повернулась знов у свою клітку.
Відпочила, склонула зерно,
втамувала спрагу.
Я клітку вже не зачиняла.

МАКВАЛА ГОНАШВИЛІ (нар. 1959)

КОХАННЯ

О, ти спізнився!
Ти спізнився...
Якби раніше ти прийшов...
Ще сум на радість не дивився,
Трава не знала подошов...
Твої уста — ліани дикі —
Мене б навіки зчарували.
Пішла б,
Куди твій голос кликав,
І вік за тим не жалкувала.
Стояла б тінню за тобою.
В зіницях — променем горіла.
А так —
Лиш висохне рососою
Моя любов переболіла.
Навіщо це весільне плаття,
Коли душа — зів'яла квітка?
Коли іскринки на багатті
Весні нагадують про літо.
О, може, то —
Моя провина,
Що я тебе не дочекалась?
О, може, винна,
Може, винна,
Що із дияволом стрічалась?
Та звідки серцю було знати,
Яке воно, оте кохання:

Чи буде радість дарувати,
Чи лиш одні
Гіркі страждання?
Тепер я знаю,
Добре знаю,
Усе, що скрито було досі:
Цілушки маками палають
В траві шовкового волосся.
Танцює дощ,
Співають птиці,
Гучніш лунають голоси.
Ще ти відкрив цю таємницю —
Гірську стежину до краси.
Ще ти прийшов,
Ударив в дзвони,
Підняв похилену траву.
Твоя любов мене боронить,
І я по-іншому живу.
Та сміх — розсипався луною,
Відлуння — болем запекло:
Чи не жартуєш ти зі мною,
Як вітер в маках за селом?
Ти не хитруєш, не лукавиш?
Серед моїх щасливих днів
Я не впаду,
Як мак на траві
Опісля бурі і вітрів?

КАМ'ЯНЕ МІСТО

— Яке це місто?
— Загадкове!
— А як мені туди ввійти?
— Туди? Навіщо?
— Для розмови!
— Але скажи, хто будеш ти? —
А я — мовчу...
Казать не буду.
Ніхто не знає тут мене.

Тут поспішають дивні люди,
Що мають серце — кам'яне.
Тут ходить пес —

Такий здоровий!
Ланцюг на ньому — не висить.
Йому господар скаже слово,
І він —
На задніх вже сидить.

Тут є ще інші трохи люди.
Ці не спішать,
А вперто ждуть.
Ці святість душ
Гріхами судять.
В чоловіків — ріжки ростуть.
А у жінок...

О, ні! Не сльози!
І не промінчики в росі!
Лежить печаль
На личку кожнім.
Бо ці жінки — самотні всі.
Немає радості ні в кого.

Вмирає вірність серед зрад.
Біжить дорога на дорогу,

Не оглядаючись назад...
О, не гукайте тут даремно —
Ніхто не зможе вас почути.

Тут замість листя на деревах
Одні червінчики ростуть.
Любово, де ти?
Друзі, де ви?
У кам'яних містах живуть.

ХИМЕРНИЙ СОН

Та усмішка була бридка,
Неначе слід у слимака.
Немов зійшлися під вікно
Усі, хто вмер уже давно.
Немов старці якісь убогі,
Дощі за вікнами кульгали.
Гидкі чортяки танцювали,
Не помічаючи нічого.
Сліпило зір яскраве світло.
Свіча засалена диміла.
Була не осінь і не літо,
А так — пора незрозуміла.
Знадвору грюкали у двері.
Скавчала злякана лисиця.
(Як важко скласти на папері
Про сон, який химерно сниться!)
Якесь безлике товариство
У дім лисицю не пускало,
Бо та своїм хитрючим хистом
Ціну насправжню всім складала.
А біля входу чорним шрифтом

Слава написано такі:
«Пора прощатися з дитинством!
Бо стануть сльози вам гіркі!»
А ще висіли тексти всюди:
«Не закривайте тому рот,
Хто спішно скаже і забуде
Святі слова про свій народ!
Хто мудрі книги лиш читає,
А серце його — повне зла,
Нехай заходить і сідає
Побіля круглого стола!
Слухняно-вірні, смачно-ситі,
Усім привіт гарячий вам!
Сюди не можна тільки дітям,
Поетам-мрійникам й жінкам!»
Біля дверей топталась нога,
Бо черга — довгою була.
І, слава Богу, слава Богу,
Що я поріг не перейшла!
Що це лиш сон минув химерний,
Який ви бачили до мене.

МІЙ КНЯЗЮ, Я БАГАТО НЕ ПРОШУ

Я жінка, ох, клянуся, їй же богу,
Так небагато вмю, князю мій,
З любові лиш зітчу тобі сорочку
І на долоні, наче сніг, розтану.

Я жінка, ох, клянуся, їй же богу,
Так небагато вмю, князю мій,
Лише на сонячному прясельці спряду
Для тебе вірності шовкову нитку.

Я жінка, ох, клянуся, їй же богу,
Так небагато вмю, князю мій,
Лиш подарую трьох синів тобі,
Трьох місяців із карими очима.

Я жінка, ох, і в тебе, їй же богу,
Мій князю, я багато не прошу,
Лиш глянь єдиний раз, лише впізнай!

З ПРИДУМАНИМ ЩАСТЯМ

Дивилася ти у свічадо криве,
Бо в ньому ставала одразу велика,
Та сумнів колюччям тебе роздирав,
Надарма дзеркальним світилася ликом.

Кричала, бо страх твоє тіло скував,
І рот затуляла своєму ячанню,

Лиш величі виріс уявний клубок
Й самотині безбережне мовчання.

Та промінь крадеться до тебе у дім,
Одвага його як світання криласте,
Ця істина руку простягне, бо ти
Жила мов кажан у придуманім щасті.

ВІДЧУЖЕННЯ

Прикута я тобою до землі,
Небесні двері замкнені для мене,
Чому ж гадала я, що тільки ти,
Що тільки ти — це щастя незбагненне?

Я зоряне довірливе дитя
Із ластовинням віршів на обличчі.
Пушу на дно безмовної ріки
Це забуття, що ненастанно кличе.

Невже ти сердишся лише тому,
Що гудзик одірвавсь? Яка досада.

Я знаю, більше ти мені не віриш,
Моє відчуження для тебе зрада.

Що ж діяти, цих вичовганих вкотре
Нудких метафор паморочний дим
В'їдається у вічі, я не бачу,
Де слід небесний, я забута ним.

Ти залиши мене, бо завтра знову
Одна, як мисль, повинна я піти.
Трудна служниці роль і роль рабині,
Що стереже велителя сліди.

ЧИ ЩАСЛИВА?

Мене одного разу спитали:
— Ти любиш природу? —
Я одказала, що я поет.
— Маєш коханого? — мене спитали.
Я посміхнулася
і мовчки на серце поклала руку.
— Який ти колір любиш,

Які барви подобаються? —
Я показала на грузинське небо.
Воно, як моя солодка мрія,
увібралося в блакить.
— Чи ти щаслива? — перепитали.
Я одказала, що я — грузинка.

Аарон, Арон — біблійний персонаж, брат Мойсея.
Абаз, абазі — срібна монета вартістю близько 20 копійок.
Абаша — річка в Мегрелії, притока р. Ріоні.
Аббас-шах (1557—1628) — шах Персії, чинив загарбницькі походи на Грузію.
Абесалом, Авесалом — 1) герой грузинської народної епічної поеми «Абесалом і Етері» («Етеріані»); 2) біблійний персонаж, син ізраїльського царя Давида, що повстав проти батька.
Абстумані — курортне селище в Південній Грузії; на горі Канобілі біля Абстумані розташована астрофізична обсерваторія АН Грузії.
Авраам — біблійний персонаж, легендарний родоначальник єврейського народу.
Автанділ — герой поеми Ш. Руставелі «Витязь у тигровій шкурі».
Агаряни — біблійна назва одного з бедуїнських племен (від імені матері основоположника цього племені — Агар). Зрештою назва взагалі для мусульман, зокрема для турків.
Агзеван — місцевість у Вірменії, куди грузини їздили по сіль.
Азарпеш — корчак (часто срібний), щоб пити вино.
Акбар-Джалал-Аль-Дин Мухаммад — повелитель (володар) Монгольської імперії з 1556 р.
Алазань, Алазані — головна річка в Кахетії; тече широкою і родючою долиною.
Амберд — стародавня фортеця у Вірменії.
Аміран — герой грузинського народного епосу «Аміраніані», казковий богатир.
Амірбар — начальник військово-морських сил держави, адмірал.
Ані — руїни стародавнього міста, столиці вірменського царства Багратидів (X ст.). Тепер на території Туреччини.
Арагва, Арагві — річка у Пшав-Хевсуреті. Тече з головного Кавказького хребта, біля міста Мцхети зливається з Курою.
Аргонавти — в грецькій міфології відважні мореплавці, які на чолі з Язоном на кораблі «Арго» припливали до Колхиди, до гирла р. Ріоні, на пошуки золотого руна.
Армазі — 1) поганський бог у стародавній Грузії; 2) місцевість біля Мцхети, де за давніх часів було святилище Армазі.
Аск — притока р. Ріоні.
Аспаруз — ім'я старогрузинського вельможі (піліахша), що жив близько першого ст. до н. е. в Мцхеті. Під час розкопок там знайдено гему з його портретом і написом.
Атабаг, атабег — опікуни неповнолітніх володарів у східних державах, пізніше — повноважні правителі окремих підкорених держав чи провінцій.
Ахілл — герой поеми Гомера «Іліада».
Ашпашхана — квартал старого Тбілісі.

Багдад — стародавнє арабське місто, нині столиця Іракської Республіки.
Багдаді — 1) селище в Західній Грузії, де народився В. Маяковський; 2) назва шовкової хустки, прикраси чоловічого одягу.
Баграт III — перший цар об'єднаної Грузії (поч. 60-х років X ст.—1014). Будівник славетного Кутаїського собору.
Багратіоні, Багратіди — династія грузинських царів з IX ст. до кінця XVIII ст.
Базалетське озеро — озеро в Картлі біля м. Душеті; за легендою, на дні озера стоїть золота колиска, де спить дитина, — символ свободи грузинського народу.

Баракон — 1) село в Імереті на березі р. Ріоні; 2) старовинний собор.
Батано — форма звертання: «пане», «добродію».
Бахтріоні — стародавня фортеця в Кахеті.
Бездар — дорогоцінний камінь, що, власне, являє собою затверділі відкладення в шлунку безоарових кіз.
Бетані, Бетанія — визначна архітектурна пам'ятка, храм XII ст. невіддалік Тбілісі. На мурах збереглися фрески, зокрема тогочасний портрет цариці Тамари.
Бобкар — азербайджанський володар (XII ст.). Воював з Грузією, зазнав поразки в Шамхетській битві 1195 року.

Ванські печери — комплекс печер, монастир VIII століття в Південній Грузії.
Вардисубані — стародавній квартал Тбілісі, дослівно: квартал троянд.
Вахтанг I Горгаслан (?—502) — великий грузинський цар, засновник м. Тбілісі.
Вахтанг VI Законодавець (1675—1737) — намісник, згодом цар Картлі (1703—1724).
Ваши — народний клич, як-от «слава», «ура».
Веліеті — міст і переправа через р. Ріоні (Західна Грузія).

Гарула — притока р. Ріоні.
Гебал — біблійна назва гори в Палестині.
Георгій Саакадзе — національний герой Грузії. Був страчений турками 1629 року.
Гішер — дорогоцінний камінь — чорний агат.
Гокча — грузинська назва озера Севан, великого високогірного озера у Вірменії.
Горгаслан — див. *Вахтанг I*.
Горда — стародавня, спеціально загартована грузинська шабля.
Горі — стародавнє місто в Картлі на р. Ліахві. Руїни давньої фортеці.
Горіс-Убані — селище в Картлі, де народився Д. Гурамішвілі.
Гремі — село в Східній Грузії; у давнину один з центрів освіти стародавньої Грузії.
Гурія — частина Західної Грузії, за давніх часів була окремим князівством.

Давид Псалмспівець — біблійний персонаж, цар стародавнього Ізраїлю (кінець XI ст. до н. е.), легендарний автор біблійної «Псалтирі», збірки псалмів.
Давид Сослані — чоловік цариці Тамари (XII ст.), осетинський князь; прославився своїм військовим хистом.
Давида гора — гора Мтацмінда, що височить над Тбілісі; місце поховання видатних громадських діячів і письменників.
Далі — богиня полювання в грузинській міфології.
Двін — стародавнє місто у Вірменії.
Дев — див. *дів*.
Джварі — монастир на горі біля Мцхети понад Курою. Славетний пам'ятник грузинської архітектури (кінець VI ст.).
Джеджор — річка, притока Ріоні.
Дів — злий дух, диявол, нечиста сила.
Дівнос, Діон — стародавній філософ (IV ст. до н. е.), учень Платона. Жив у Сіракузах на Сицилії.
«Дідеба» — молитва, яку виголошує пшавський чи хевсурський хевісбері (жрець) перед жертвоскладанням.
Дідоєць — лезгин.

Дідубе — стародавній район Тбілісі. За переказами, в Діду-
бейській церкві вінчалася цариця Тамара.

Діжлійське джерело — Діжель — староарабська назва р. Тигр.

Ділар — герой старогрузинської повісті «Діларіані». Повість до
наших часів не збереглася.

Долі — барабан.

Едем — рай.

Еллін — назва греків, а пізніше й виходців з інших народів, що
сприйняли грецьку античну культуру.

Єдваб — коштовний гатунок шовкової тканини.

Есей — див. *Іесей*.

Ефрем Сирія (306 — 372) — християнський діяч і письменник,
жив у Сирії (належала тоді до Візантії), писав грецькою мовою.

Жінвалі — село і назва гори в Східній Грузії.

Заал, Зал — персонаж поеми Фірдоусі «Шахнаме», батько Рос-
тома.

Зекарі — перевал в горах Малого Кавказу; по ньому йде шлях з
Ахалціхе до Кутаїсі.

Зелений мис — місцевість на березі Чорного моря біля м. Батумі.

Зул — назва планети Сатурн.

Іав-нана — приспів до народної коліскової пісні.

Іберія, Іверія — старовинна назва Грузії.

Іесей — біблійний персонаж, батько царя-псаломостівця Давида.
Грузинські царі виводили від нього і свій рід.

Імеретія, Імереті — частина Західної Грузії; протягом віків була
то об'єднана з Картлі в одній грузинській державі, то існувала як ок-
реме царство.

Інашвілі Сандро (1887—1958) — грузинський оперний співак.

Інгур, Інгури — річка в Західній Грузії, витікає з льодовиків Сванетії.

Іраклій II (1720—1798) — грузинський цар, видатний держав-
ний діяч.

Ісані — вишгород, висока частина міста Тбілісі, де колись була
царська резиденція.

Іуда, Юда — один з учнів Ісуса, який зрадив свого учителя за
тридцять срібляників.

Каджі — нечиста сила, лихі людиноподібні істоти.

Кайн — 1) біблійний персонаж, син Адама, вбив свого брата Аве-
ля; 2) герой поеми великого азербайджанського поета Нізамі (1141—
1203) «Лейла та Меджнун».

«*Калмасоба*» — збирання колосків і зерен на току; назва гру-
зинського літопису-енциклопедії XVIII ст., що його написання припи-
сується ченцеві-царевичу Іоанну.

Калям — перо.

Карачохелі, кінто — колоритні типи старого Тбілісі.

Картвели — так себе називають грузини.

Карталінія, Картлі — частина Східної Грузії, протягом історії не
раз була окремою державою.

Картлос — легендарний засновник Сакартвело (Грузії).

Катамон — невисока гора в Єрусалимі, біля монастиря святого
Хреста.

Кахабер, Кахабері — славетний грузинський воєвода за часів ца-
риці Тамари; його ім'я стало синонімом лицарства, звитязства.

Кახетія, Кахеті — частина Східної Грузії, за доби феодалізму бу-
ла окремим царством.

Кახетинці — етнічна група грузинів.

Кварелі — селище в Кахетії, де народився І. Чавчавадзе.

Квіріла — притока Ріоні.

Кетевана — грузинська цариця, мати кахетинського царя Тейму-
раза I. Боролася проти іранських загарбників. Була замордована з на-
казу іранського шаха Аббаса (1624).

Кипчак — половці. Не раз нападали на Грузію.

Кіммерія — старогрецька назва північного узбережжя Чорного
моря.

Кісти, кістини — грузинська назва інгулів та чеченців.

Коджори, Коджорі — дачна місцевість невіддалік Тбілісі.

Коретула — притока р. Ріоні.

Крїхула — річка в Імеретії, притока р. Ріоні.

Крданісі — місцевість біля Тбілісі, де в 1795 році сталася битва
грузинського війська, очолюваного царем Іраклієм, з іранськими на-
падниками. Через зраду грузини зазнали поразки. Відступ гру-
зинського війська прикрив загін, що складався з трьохсот арагвійських
воївків. Всі вони загинули, але обов'язок свій виконали.

Ксані — річка і ущелина між гір Картлі.

Куман-Кавган — село на кордоні Грузії та Дагестану.

Кура — найбільша річка Закавказзя; на Курі стоїть Тбілісі.

Кутаїсі — друге за своїм значенням місто Грузії. В минулому —
столиця Імеретинського царства.

Лагурка — храм у Верхній Сванетії.

Лашарі — молитовня святого Георгія у горах Східної Грузії.

Лашарський хрест — напівпоганське святилище в Пшаві.

«*Лілео*», «*Ліле*» — назва і приспів стародавньої сванської хорової
пісні, гімна сонцю.

Лухумі — персонаж поеми Важа Пшавели «Бахтріоні».

Маджарі — молоде вино, яке ще шумує.

Мамед-хан — Ага-Мохаммед-хан, іранський шах (XVIII ст.).
Напав на Грузію, подолав біля Крданісі військо царя Іраклія II, загар-
бав і сплюндрував Тбілісі (1795 рік).

Маріх — назва планети Марс.

Маріхі — по-грузинськи — ранкова зоря, водночас — жіноче
ім'я.

Марс — в римській міфології бог війни.

Махаробелі — гонець, що приносить добру звістку; вісник радості.

Мегрелія — частина Західної Грузії, населена грузинською на-
родністю — мегрелами. За феодальних часів була окремим
князівством.

Медєя — в грецькій міфології дочка колхідського царя Аета, що
допомогла ватажкові аргонавтів Язону в здобути золоте руно. Втекла
разом з Язоном; коли Язон її згодом покинув, вбила своїх дітей, свою
суперницю, повернулася назад в Колхиду.

Меджнун — герой поеми Нізамі «Лейла та Меджнун»; образ
палко закоханого, невтішного тужливця.

Медіна — місто в Саудівській Аравії, де, за легендою, поховано
основоположника мусульманства — Мухаммеда. «Священне» місто
мусульман, місце їхніх прощ.

Мерані — за грузинською міфологією, чорний крилатий кінь, от
як старогрецький Пегас.

Мерікіпе — виночерпій.

Мерквіладзе — прізвище родини (брата і сестер) грузинських се-
лян, що очолили загін повстанців проти царату в 1905 році.

Метехі — за давніх часів — царська резиденція в Тбілісі, за ца-
рату — в'язниця; нині — музейний заповідник.

Міджнур — грузинська переробка слова «меджнун», образ палко
закоханого, невтішного тужливця, шаленого від кохання.

Мкінварі — друга назва вершини Казбек.

Моді-Нахе — стародавня фортеця. Дослівно: «прийди і
подивись».

«*Мравалжамієр*» — грузинська хорова застольна заздорна
пісня — «Многі літа».

Мтацмінда («Свята гора») — стара грузинська назва гори Да-
вида (див. *Давида гора*) в Тбілісі.

Мткварі — грузинська назва річки Кури.

Мухамбазі — східна форма вірша; строфа має п'ять рядків. Цим
віршем писалися здебільшого пісні застольного характеру.

Муштар, Муштарі — назва планети Юпітер.

Мухет, Мухета — прадавня столиця Грузії (до V ст. н. е.).

Навін Ісус — біблійний персонаж, один з проводирів ізраїльтян
під час завоювання ними Ханаану. За біблійною легендою, своєю мо-
литвою зупинив сонце.

Нана — коліскова пісня.

Наніна, нануло, нанайла — колісковий приспів, що відповідає українському «люлі-люлі».

Нарікала — руїни стародавньої фортеці на горі Мтацмінда в Тбілісі.

Нато Вачнадзе — видатна грузинська кіноактриса.

Ніоїті — гора в Грузії.

Німврод — біблійний персонаж, онук легендарного Хама, цар, визначався своєю силою, був завзятим мисливцем. Під іменем Німруд перейшов до східних (перських та арабських) легенд.

Ніно (276—340) — рівноапостольна Ніно, просвітительниця Грузії, проповідниця християнства.

Ніноцмінда — село в Кахеті, де покійся прах святої Ніно.

Ода — грузинський дерев'яний будинок на палях; вживається і як метафора палацу.

Ожа Джурхай — народний герой Грузії.

Оле — дерево, що самотньо стоїть серед поля.

Оні — місто на р. Ріоні.

Онісе — герой роману Александре Казбегі «Хевісбері Гоча».

Осколо — селище в Дагестані, тепер Хундзахського району.

Патар Кахі — ласкаве прізвисько царя Іраклія II. Дослівно: «малі кахетинець».

Пірімзе — сонцелика; епітет, що часто трапляється в грузинській стародавній поезії.

Понтійське узбережжя — узбережжя Чорного моря, яке стародавні греки називали Понтом Евксінським.

Пшави — етнічні групи грузинських горців.

Ритор — старогрецьке слово — вчитель, оратор.

Ріон, Ріоні — найбільша річка в Західній Грузії.

Ріцеула — притока Ріоні.

Руставі — село в Месхеті, де, за переказами, народився Ш. Руставелі.

Саарі — ранкова пісня.

Сави — грузинська назва карачаєвців.

Сагурамо — село над Арагвою, невіддалік Тбілісі. Тут жив І. Чавчавадзе. В його садибі нині літературно-меморіальний музей.

Сазандарі — музичний інструмент, схожий на дуду, волінку; також музикант — дудар.

Сакартвело — грузинська назва Грузії.

Сакаура — притока Ріоні.

Салагобо — розважальне.

Саламурі — сопілка.

Самайя — жіночий народний танець.

Самгорі — колись засушливі степи на північ од Тбілісі, нині родюча долина нив і садів.

Самцхе — історична провінція на півдні Грузії.

Самшвілде — стародавнє грузинське місто.

Сванетія — гірська область у Західній Грузії, заселена грузинським племенем сванів.

Свани — етнічна група грузинських горців.

Светіцховелі — назва стародавнього кафедрального собору в Мцхеті (закінчено будову в 1029 році).

Сігнахі — місто в Кахетії.

Сім всесвітніх соборів — сім визнаних православною церквою загальноцерковних з'їздів вищих духовних діячів, на яких обговорювались питання богословства та організації церкви. Ухвали соборів були для християн релігійними законами.

Сіоні — назва найдавнішої церкви в Тбілісі (кафедральний собор VI ст., збудований як величне уособлення національного духу.

У 20-х рр. XIII ст. храм став свідком і жертвою цинічної жорстокості ворогів. Руїни сплюндрованої церкви згодом було відбудовано) і Болнісі (V ст. н. е.). Видатні пам'ятники грузинської архітектури.

Сосо — зменшена форма від імені Йосип. Автор звертається до себе.

Сурамі — курортна місцевість у Картлі, де померла Леся Українка. Нині там споруджено пам'ятник великій українській поетесі, збудовано музей Лесі Українки.

Тамада — розпорядник на бенкеті і головний виголошувач тостів.

Тамара, Тамар (царювала з 1174 до 1208 року) — грузинська цариця. За її часів феодальна грузинська держава досягла свого найбільшого розквіту. Близьким придворним Тамари був Шота Руставелі. Він оспівав її у вступі до поеми. Шавтели та Чахрухадзе також присвятили свої твори звеличенню Тамари.

Тоне, горне — піч для випікання хліба.

Узалтун — дрібна грошова одиниця, монета.

Уплісцхе — руїни прадавнього печерного міста в Карталії, невіддалік міста Горі.

Фаз, Фазіс — старогрецька назва ріки Ріоні.

Франгулі — те саме, ще й франкський меч.

Франкський меч — стародавній хевсурський меч, викутий на французький зразок.

Фрі — специфічний вираз, що означає повист пташиних крил.

Фрідон — герой поеми Шота Руставелі, побратим Тарієля й Автанділа.

Хабарда! — грузинський народний оклик: «Стій!» «Стережись!»

Халіф — титул мусульманських володарів, що були водночас і релігійними владиками всіх ортодоксальних мусульман. Наступники, спадкоємці «пророка» Мухаммеда (Магомета).

Хан — титул володарів тюрко-монгольських народів.

Хевісбері — староста, голова сільської громади, а також жрець у гірських грузинських племен (хевсурів, пшавів та ін.).

Хевсуреті — один з високогірних районів Східної Грузії, розташований на головному Кавказькому хребті.

Хевсури — див. *пшави*.

Хідікарі — ущелина в Імеретії.

Хмяді — прісний хліб.

Хурджин — торба для харчів і речей, носить через плече чи при сідлі. Виготовляється з килимової тканини.

Церера — богиня землеробства і родючості у римській міфології.

Цінандалі — село у Кахеті; раніше тут був маєток князів Чавчавадзе.

Ціцінатела — грузинська назва світлячка.

Чаргалі — село в Пшаві, батьківщина Важа Пшавелі.

Чела — мегрельська народна пісня.

Чіанурі — народний струнний інструмент.

Чонгурі — народний струнний інструмент.

Чоха — грузинський верхній одяг, черкеска.

Шаїрі — вірш, шістнадцятискладовий віршовий розмір. Цим розміром написано поему Шота Руставелі.

Шамсу — египетське божество сонця.

Шаорі — річка в Західній Грузії. В декількох місцях тече в розколинах гір під землею.

Яничари — гвардійське військо турецьких султанів. До нього брали спеціально вихованих потуречених дітей, взятих у бран із слов'янських, грузинських та інших земель.

ЗМІСТ

Золотий виноградник грузинської поезії. <i>Рауль Чілачава</i>	5	Самайя. <i>Переклав М. Бажан</i>	45
Грузинська народна поезія		Танцювальна. <i>Переклала В. Ткаченко</i>	45
Аміраніані (<i>Фрагменти</i>). <i>Переклав В. Мисик</i>	24	«Серце моє розтривожене...». <i>Переклав П. Тичина</i>	46
Етеріані. <i>Переклав П. Дорошко</i>	27	«З виноградника ішов я...». <i>Переклала Є. Нарубіна</i>	46
Лілео. <i>Переклав О. Новицький</i>	31	Став би я коновками срібними... <i>Переклала Є. Нарубіна</i>	46
Просимо у гості, сонце! <i>Переклав О. Новицький</i>	32	На Ширакському шляху. <i>Переклав В. Швець</i>	47
Іав-нана. <i>Переклав М. Талалаєвський</i>	32	«Кину тобі, кину...». <i>Переклала Є. Нарубіна</i>	47
Юнак і тигр. <i>Переклав Л. Первомайський</i>	32	«Померти б під платаном...». <i>Переклала Є. Нарубіна</i>	47
Я зустрівся з кипчаком. <i>Переклав М. Бажан</i>	33	Грузинська поезія Х—XVIII ст.	
Мошкара над дубом... <i>Переклав О. Новицький</i>	34	Анонімний поет (X ст.)	
Тапараванський юнак. <i>Переклав Л. Первомайський</i>	34	Співи душі. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	48
Беткіл. <i>Переклав П. Дорошко</i>	34	Чахрухадзе (XII ст.)	
Хоробрий воїн. <i>Переклав І. Гончаренко</i>	35	Тамаріані (<i>Уривки</i>). <i>Переклав Б. Тен</i>	49
Меч. <i>Переклав І. Гончаренко</i>	35	Іоане Шавтелі (XII ст.)	
Хогаіс Мінді. <i>Переклав О. Новицький</i>	35	Абдулмесіані (<i>Уривки</i>). <i>Переклав М. Бажан</i>	52
Ви чули? <i>Переклав І. Гончаренко</i>	36	Шота Руставелі (XII ст.)	
Зберемося в Хідіставі... <i>Переклав В. Швець</i>	36	Витязь в тигровій шкурі (<i>Уривки</i>). <i>Переклав М. Бажан</i>	55
Сім братів та їхній дядько. <i>Переклав З. Гончарук</i>	37	Теймураз I (1589—1663)	
Полювання на тура. <i>Переклав П. Дорошко</i>	37	Пісня про троянду та солов'я. <i>Переклав І. Цитович</i>	62
Розмова пшавського юнака з жінкою. <i>Переклав П. Дорошко</i>	38	Розмова вина з устами. <i>Переклав І. Цитович</i>	67
Смерть сказала... <i>Переклав І. Гончаренко</i>	39	Маджама («Красотою чарівна ти...») <i>Переклала Г. Коваленко</i>	67
Світ на приємки подібний... <i>Переклав О. Новицький</i>	39	Йосип Тбілелі (пом. 1688)	
Смерть славного молодця. <i>Переклав І. Гончаренко</i>	39	Великий Моураві (<i>Одинадцятий розділ поеми</i>). <i>Переклав І. Цитович</i>	68
«Мав я просо...». <i>Переклав В. Швець</i>	39	Арчіл II (1647—1713)	
В Агзеван. <i>Переклав О. Новицький</i>	40	Спір Теймураза з Шота Руставелі (<i>Початок поеми</i>). <i>Переклав І. Муратов</i>	70
Сон. <i>Переклав П. Дорошко</i>	40	Сулхан-Саба Орбеліані (1658—1725)	
Смерть. <i>Переклав І. Гончаренко</i>	41	Розлука з вітчизною. <i>Переклав О. Новицький</i>	72
Повім я вірш... <i>Переклав І. Гончаренко</i>	41	Близький ворог. <i>Переклав О. Новицький</i>	72
«На високій горі, де сніги й пустирі...». <i>Переклав І. Пучко</i>	42	Сила слова. <i>Переклав О. Новицький</i>	72
Надурі. <i>Переклав В. Швець</i>	42		
На горі щопонеділка... <i>Переклав В. Швець</i>	43		
Сонце і місяць. <i>Переклав О. Новицький</i>	43		
Я змайструю з воску плуг... <i>Переклав В. Швець</i>	44		
У бідненької бабусі... <i>Переклав З. Гончарук</i>	44		
День і ніч. <i>Переклав О. Новицький</i>	44		
До тебе. <i>Переклав О. Новицький</i>	44		
В небі ти яскрава зірка... <i>Переклав О. Новицький</i>	45		

Плинний світ. Переклав О. Новицький	72
Поранений язиком. Переклав О. Новицький	72
Квітка юності. Переклав О. Новицький	72
Трудівник. Переклав О. Новицький	72
Сонце і хмарина. Переклав О. Новицький	72
Жінка. Переклав О. Новицький	73

Вахтанг VI (1675—1737)

О горе, гірка моя смерть. Переклав З. Гончарук	73
Тбілісі. Переклав М. Бажан	73

Теймураз II (1700—1762)

Розповідь про бенкет. (Уривок з поеми «Суперечка між днем і ніччю»). Переклав І. Цитович	74
--	----

Давид Гурамішвілі (1705—1792)

Давитіані. Уривки. Переклав М. Бажан	77
--------------------------------------	----

Бесікі (1750—1791)

Я ввійшов у сад печалі. Переклав М. Бажан	84
Соловей іде журливо... Переклав М. Бажан	85
О прекрасностанна. Переклав М. Бажан	85
В мріях про тебе. Переклав М. Бажан	86
Думи про тебе. Переклав М. Бажан	86
Кінчився час зими. Переклав М. Бажан	86
Повітря росистого ранку... Переклав М. Бажан	87

Грузинська поезія XIX ст.

Александр Чавчавадзе (1786—1846)

О час... Переклав С. Голованівський	88
Весна свої двері для вас відчиняє... Переклав З. Гончарук	88
Б'ється бідне серце... Переклав С. Голованівський	89
Коли ти кохала мене... Переклав С. Голованівський	89
Гокча. Переклав С. Голованівський	89
Народження сина. Переклав З. Гончарук	90
Орач. Переклав С. Голованівський	90

Григол Орбеліані (1800—1883)

Ніні Чавчавадзе, коли вона плаче. Переклала В. Ткаченко	91
Мухамбазі («Не давай мені пити вина...») Переклав Б. Тен	91
М... («Наче метелики в'ються...») Переклав П. Дорошко	92
Розлука. Переклав П. Дорошко	92
До Яралі. Переклав Є. Дроб'язко	93
Мухамбазі («Я не маю часу...») Переклала Є. Нарубіна	94
Мухамбазі («Тільки засну я — ти в серці моїм») Переклав П. Дорошко	94
Образ цариці Тамари в Бетанійському храмі. Переклав Б. Степанюк	95

Ніколом Бараташвілі (1817—1845)

Кетевана. Переклав С. Чернілевський	96
Мерані. Переклав М. Бажан	96
Присмерк на Мтацмінді. Переклав М. Бажан	97
Таємничий голос. Переклав І. Кулик	98
Думи на березі Кури. Переклав М. Бажан	98
До князівни Катерини Чавчавадзе. Переклав І. Кулик	99
Серезка. Переклав І. Кулик	99
Сирітство душі. Переклав І. Кулик	99
Моя молитва. Переклав М. Вінграновський	99
Твої коси. Переклав Р. Чілачава	100
«Чому, красуне, докоряєш...» Переклав І. Кулик	100
Злий дух. Переклав І. Кулик	100
Блакитний колір. Переклав І. Кулик	100

Рафіел Еріставі (1824—1901)

Ріг. Переклав В. Бичко	101
Вино. Переклав В. Бичко	101
Як побачиш... Переклав П. Грабовський	102
«Кинь дзеркало...». Переклав П. Грабовський	102
«Коли б лишень мрії справдилися мої...» Переклав П. Грабовський	102
Батьківщина хевсура. Переклав В. Бичко	102

Ілля Чавчавадзе (1837—1907)

Горам Кварелі. Переклав О. Гончар	103
Свічка. Переклав Д. Павличко	103
Молитва. Переклав Д. Павличко	104
«Нехай помру...». Переклав Г. Халимоненко	104
Грузинці-матері. Переклав Г. Халимоненко	104
Весна. Переклав Р. Чілачава	104
Елегія. Переклав П. Грабовський	105
Втрачений Едем. Переклав П. Осадчук	105
Печаль. Переклав Д. Павличко	105
Поет. Переклав Г. Халимоненко	105
Яничар. Переклав Г. Халимоненко	105
«Перо моє...». Переклав Г. Халимоненко	106
«Мій прекрасний, рідний краю...» Переклав Г. Халимоненко	106
Базалетське озеро. Переклав М. Бажан	106

Акакій Церетелі (1840—1915)

Тайний лист. Переклав М. Бажан	107
Світляк. Переклав М. Бажан	107
Чонгурі. Переклав М. Нагнибіда	108
Моя голівонька. Переклав М. Рильський	108
Мухамбазі («Якби ти печаль мою...») Переклав Г. Халимоненко	109
Несміливе кохання. Переклав П. Осадчук	109
Вгору і вгору. Переклав П. Осадчук	110
Безмовне слово. Переклав Д. Павличко	110
Пісня пісень. Переклав П. Осадчук	111
Поет. Переклав А. Малишко	112

Сивизна. Переклав М. Бажан	112
Кохання («Кохання — дар життя розквітлий»).	
Переклав П. Тичина	112
Світанок. Переклав П. Осадчук	113
«В юності жадав любові...».	
Переклав П. Осадчук	113
Перед іконою. Переклав П. Дорошко	114
Суліко. Переклав М. Бажан	114
«Що горіти неспроможне...».	
Переклав П. Осадчук	115
Прощання. Переклав В. Сосюра	115
Задума. Переклав Д. Павличко	115

Важа Пшавела (1861—1915)

Ніч у горах. Переклав М. Бажан	116
Скарга меча. Переклав М. Бажан	117
Орел. Переклав М. Бажан	117
Я був у горах, на вершині...	
Переклав А. Малишко	117
Моя молитва. Переклав А. Малишко	118
Голос із могили. Переклав А. Малишко	118
Втіха поета. Переклав А. Малишко	119
Ми — на різних берегах...	
Переклав А. Малишко	119
Я побачив рай. Переклав А. Малишко	119
На згадку 1795 року. Переклав А. Малишко	120
Відповідь Н. Переклав А. Малишко	120
Багато тих, що ходять при мечі...	
Переклав А. Малишко	120
Наливай, я буду пити. Переклав А. Малишко	121
Пам'яті Давида Гурамішвілі.	
Переклав А. Малишко	121
Заповіт. Переклав А. Малишко	122

Іродіон Евдошвілі (1873—1916)

Друзям. Переклав М. Терещенко	122
До чонгурі. Переклав М. Терещенко	122
На батьківщині. Переклав М. Терещенко	123
Пісня. Переклав М. Терещенко	124
Розбита ліра. Переклав М. Терещенко	124
Прощання заслання.	
Переклав М. Терещенко	124

Грузинська поезія ХХ ст.

Ное Чхквадзе (1883—1920)

Тбілісі. Переклав М. Терещенко	126
«Чи жде на мене хтось?».	
Переклав М. Терещенко	126
Ліс рубають. Переклав М. Терещенко	127

Александр Абашелі (1884—1954)

Мій дід. Переклав В. Мисик	127
Новій Грузії. Переклав С. Чернілевський	128
Дев'ять джерел. Переклав С. Чернілевський	128

Сандро Шанишавілі (1888—1979)

Кахетинська наречена. Переклав М. Бажан	128
Дуб звалився в Чаурському лісі.	
Переклала Л. Костенко	129
Перстень Руставелі. Переклав М. Бажан	130

Валеріан Гапріндашвілі (1889—1941)

Квішхетський вітер. Переклав М. Фененко	131
Не надрукований ще вірш. Переклав М. Гаско	131
Вечір в Сагурамо. Переклав М. Фененко	131
Такий вірш. Переклав С. Борщевський	132
Сентиментальний тріолет. Переклав	
С. Борщевський	132

Йосип Гришашвілі (1889—1965)

Прощання з старим Тбілісі.	
Переклав Л. Дмитерко	133
До Ашпашхані. Переклав Б. Чіп	133
Квітень у Тбілісі. Переклав Б. Чіп	134
Тифліська земля. Переклав Б. Чіп	134
Мій підйом. Переклала Л. Костенко	134

Константін Чічінадзе (1891—1960)

Апологія Ріона. Переклав В. Свідзінський	135
--	-----

Галактіон Табідзе (1892—1959)

Гурійські гори. Переклав М. Рильський	136
Я і ніч. Переклав Р. Чілачава	137
Мтацміндський місяць. Переклав Р. Чілачава	137
Сині коні. Переклав Р. Чілачава	137
Ти і демон. Переклав Р. Чілачава	138
Сніг. Переклав Р. Чілачава	138
Одпливає червень. Переклав Р. Чілачава	138
Сніг падав над садами. Переклав Р. Чілачава	139
Зима важка. Переклав Р. Чілачава	139
Вітрів буяння. Переклав Р. Чілачава	139
У свічниках свічки погасли.	
Переклав Р. Чілачава	139
Блакить, або Троянда в піску.	
Переклав Р. Чілачава	139
Кілька днів у Петрограді.	
Переклав Р. Чілачава	140
Гадають — то ж вино. Переклав Р. Чілачава	140
Офорт. Переклав Р. Чілачава	141
В нього відкриті лишилися очі.	
Переклав Р. Чілачава	141
Надходить осінь. Переклав Р. Чілачава	141
Вітер мчить. Переклав Р. Чілачава	142
Гробниці. Переклав Р. Чілачава	142
Славослов'я Нікорцмінді. Переклав П. Тичина	142

«І небо високе...». Переклав Б. Чип	144
Цього не треба приховувати. Переклав П. Осадчук	145
Біля Ананурі. Переклав С. Чернілевський	145
Вбили шубравці мене на Арагві. Переклав С. Чернілевський	145
«Що треба мені і навіщо я...». Переклав Б. Чип	146
Паоло Яшвілі (1894—1937)	
З вершин. Переклав С. Чернілевський	146
З ліричної адреси. Переклав С. Чернілевський	146
Як вітрила стугін... Переклала Г. Коваленко	147
Пригода в саду. Переклала Г. Коваленко	147
На селі. Переклала Г. Коваленко	147
Тбілісі. Переклав М. Бажан	148
Пісня українки. Переклав В. Бичко	148
Колау Надірадзе (1895—1990)	
Прихід осені. Переклав М. Бажан	149
Гомін природи. Переклав Л. Горlach	150
Удосвіта. Переклав Л. Горlach	150
Світанок на морі. Переклав Л. Горlach	150
Пісня. Переклав Є. Фомін	150
Прокинсья! Переклав Г. Плоткін	151
Ніколо Міцішвілі (1896—1937)	
До кохання. Переклав С. Чернілевський	151
Батьківщині. Переклав С. Борщевський	151
Іло Мосашвілі (1896—1954)	
Уривки з приводу листа, серця й віршів. Переклав А. Копштейн	152
Шкіди. Переклав М. Бажан	152
Терентій Гранелі (1898—1934)	
Весняний вечір. Переклав С. Борщевський	154
«Я в огні своїм гину...». Переклав С. Борщевський	154
Зірка, на яку я дивлюсь. Переклав Р. Чілачава	154
Серце для Тбілісі. Переклав Р. Чілачава	155
Я і блідість. Переклав Р. Чілачава	155
Крапля крові з серця. Переклав Р. Чілачава	155
Дощ. Переклав Р. Чілачава	155
Після смерті. Переклав Р. Чілачава	156
Георгій Леонідзе (1899—1966)	
Автопортрет. Переклав Г. Халимоненко	157
Іверійська ніч. Переклав Г. Халимоненко	157
Ніч на дворіщі Ніноцмінди. Переклав Г. Халимоненко	157
Побачення кипчака. Переклав Г. Халимоненко	158
Лелечий сніг. Переклав Г. Халимоненко	158
Що ж робити нам, поети. Переклав Г. Халимоненко	158
Оле. Переклав Г. Халимоненко	159
Ніно Чавчавадзе. Переклав Г. Халимоненко	160

Вірш, виголошений на відкритті пам'ятника Лесі Українці в Сурамі 3 серпня 1952 року. Переклав Г. Халимоненко	161
Давид Гачечіладзе (1902—1974)	
Крцанісі. Переклав І. Нехода	161
Сопілка. Переклав І. Нехода	162
Віктор Габескірія (1903—1964)	
Осінній вечір. Переклав В. Мисик	162
Зустріч. Переклав В. Мисик	163
Мисливець. Переклав В. Мисик	163
«На луках тих...». Переклав В. Мисик	163
До моря. Переклав В. Мисик	163
Аліо Мірцхулава (1903—1971)	
Перший поцілунок. Переклав М. Бажан	164
Брати. Переклав О. Новицький	164
Альпіністка. Переклав М. Шеремет	165
Вічний вірш. Переклав В. Бичко	165
Вітчизна. Переклав В. Бичко	165
Єдина любов. Переклав В. Бичко	165
Час. Переклав В. Бичко	165
Джерело почуттів. Переклав В. Бичко	165
Симон Чіковані (1903—1966)	
Вечір настиг біля Хахмат. Переклав М. Бажан	166
Мегрельські вечори. Переклав С. Голованівський	167
Перед снігом. Переклав М. Рильський	168
Сніг. Переклав М. Рильський	168
Хто міг сказати... Переклав О. Новицький	169
Пісня про Давида Гурамішвілі. (Розділи з поеми) Переклав М. Бажан	169
Карло Каладзе (1907—1988)	
Відгомін бігу. Переклав Р. Чілачава	171
Зима. Переклав М. Фішбейн	171
На Зубівській дорозі. Переклав М. Бажан	172
Пам'ятник Лесі Українці в Сурамі. Переклала Л. Костенко	172
Листочок папороті. Переклала Л. Костенко	173
Мій день. Переклав Р. Чілачава	173
Вечір. Переклав Р. Чілачава	173
Грузинські вежі. Переклав С. Голованівський	174
Фреска. Переклав Р. Чілачава	174
Сніг випав... Переклала Л. Костенко	174
Тіціан і Паоло. Переклав І. Драч	175
Чи не в дзенькоті віршів Шота? Переклав Р. Чілачава	175
Мое вітання. Переклав Д. Павличко	175
Ніко Самадашвілі (1905—1963)	
Атенський Сіоні. Переклав С. Борщевський	176
Сутінки. Переклав С. Чернілевський	176
Іраклій Абашидзе (1909—1992)	
Пісня про перший сніг. Переклав М. Бажан	177

Батько. Переклав І. Драч	177
Вгамуйся... Переклав М. Бажан	177
Пам'яті ненаписаних віршів. Переклав Д. Павличко	178
Серце поета. Переклав Д. Павличко	179
Зірки. Переклав Д. Павличко	179
Кожна пісня. Переклав Д. Павличко	179
Голос біля Катамона. Переклав М. Бажан	179
Знов кличе Алазані. Переклав В. Коротич	180
Чекаю сну. Переклав І. Драч	181
«О, ні лиш не весною...». Переклав Р. Чілачава	182
Наші руїни і наші пісні. Переклав Р. Чілачава	182
Рим, але... Переклав Р. Чілачава	182
Піввірша. Переклав Р. Чілачава	182
Маквала Мревішвілі (1909—1992)	
Із циклу «Україна»	
Золоті ворота. Переклав А. Малишко	182
На Дніпрі. Переклав А. Малишко	183
Сурамський вітер. Переклав А. Малишко	183
В музеї Шевченка. Переклав А. Малишко	183
В Каневі. Переклав А. Малишко	183
Біля пам'ятника Давиду Гурамшвілі. Переклав А. Малишко	184
Григол Абашидзе (1914—1994)	
До поезії. Переклав Д. Головка	184
Повториться. Переклав Д. Головка	185
Даркветська зоря. Переклав А. Глушак	185
Золотий виноградник. Переклав А. Малишко	185
Малий хлопчисько дивиться вгору. Переклав Р. Чілачава	185
«Чи міг я знати...». Переклав Р. Чілачава	186
«А ти нещадна...». Переклав Р. Чілачава	186
Старий будинок. Переклав Р. Чілачава	186
Моїй онучці — маленькій Ніно. Переклав Р. Чілачава	186
Князеві Дзєвахі. Переклав А. Малишко	187
«Я мовчав, як мені розказали...». Переклав Г. Халимоненко	187
До лиса на шиї у красуні. Переклав Д. Павличко	187
Балада благословення і прокляття, або Зустріч з красунями моєї юності. Переклав В. Базилевський	188
Реваз Маргіані (1914—1984)	
Сванська колискова. Переклав І. Гончаренко	188
Мірангула. Переклав І. Гончаренко	189
«Що значить вірш?...». Переклав І. Гончаренко	190
Сіль. Переклав І. Гончаренко	190
Ладо Асатіані (1917—1943)	
Звідки любов до вас в серці глибока? Переклав С. Борщевський	191
У Грузії. Переклав С. Борщевський	191

Крцаніські маки. Переклав С. Борщевський	191
На батьківщині Шевченка. Переклав Р. Чумак	191
На Картлійській дорозі. Переклав В. Дука	192
Салагобо (Уривок). Переклав В. Дука	192

Мірза Геловані (1917—1944)

Ти. Переклав С. Борщевський	192
Мої вірші. Переклав Г. Халимоненко	193
«Знову в дорозі я...». Переклав С. Чернілевський	193
На станції. Переклав С. Борщевський	193
Пробачте. Переклав С. Борщевський	193

Александрє Саджая (1917—1944)

Снігуронька. Переклав С. Чернілевський	194
Веселка. Переклав С. Борщевський	194
«Слабшає дощ...». Переклав С. Чернілевський	194
Сніговій. Переклав С. Чернілевський	194
Вежі. Переклав С. Борщевський	195

Йосип Нонешвілі (1918—1980)

Помпеїв міст. Переклав Є. Дроб'язко	195
«Я розповідь чув...». Переклав А. Кацнельсон	195
Медея. Переклав Є. Дроб'язко	195
Епітафія різьбяр на камені. Переклав Г. Коваль	196
До дерева, що посадив Шевченко. Переклав Ю. Карський	196

Мурман Лебанідзе (1922—2003)

Гарячий ключ. Переклав О. Жолдак	197
«Живи, я умру, щоб ізнову прийти...». Переклав А. Малишко	198
«Там, де сивий гребінь...». Переклав А. Малишко	198
«Верхи їхав я...». Переклав С. Борщевський	198
«Чотири тисячі літ...». Переклав Р. Чілачава	198
«Якби я...». Переклав А. Малишко	199
«Голодувала...». Переклав Р. Чілачава	199
Смерть. Переклав Р. Чілачава	199

Ана Каландадзе (нар. 1924)

«Яке ж ти глибоке...». Переклала С. Жолоб	200
О прекрасна Грузіє! Переклала С. Жолоб	200
Я — сопілка! Переклала С. Жолоб	201
Невже такою була погода? Переклала С. Жолоб	201
«От-от у дім зайде...». Переклала С. Жолоб	201
О серце, ти в серці моєму... Переклала С. Жолоб	201
Зібралось вороння... Переклала С. Жолоб	201
Ніде нікого. Переклала С. Жолоб	202
Що більше тобі до вподоби? Переклала С. Жолоб	202
Циганка. Переклала С. Жолоб	202
Дівчинка-татарка. Переклала С. Жолоб	202
Я — маленька гілка. Переклала С. Жолоб	202
Араби. Переклала С. Жолоб	203
Молиться змія. Переклала С. Жолоб	203
Мравалжамієр. Переклала С. Жолоб	203

Хута Берулава (1924—2004)

«Ще земля не знала заметілей». Переклав Р. Чумак	204
---	-----

Отар Чіладзе (нар. 1933)

Зустріч. Переклав І. Драч	250
«Я попросив вина...». Переклав І. Драч	251
Просили гості — і дитина грала. Переклав І. Драч	251
Тінь. Переклав І. Драч	251
Кімната. Переклав І. Драч	252
В горах. Переклав І. Драч	252
Сон. Переклав І. Драч	252
Тарас. Переклала С. Жолоб	252
«Ти й нагорода, й покара моя...». Переклав В. Осадчий	253
Коли так близько Гремі... Переклав П. Мовчан	253
Цуценья світла. Переклав П. Мовчан	253
Сніг. Переклав І. Драч	254
Любов. Переклав І. Драч	254
«Марино!...». Переклав Г. Халимоненко	254

Хута Гагуа (нар. 1934)

Дош. Переклав П. Засенко	255
Музика. Переклав П. Засенко	256
Земля. Переклав П. Засенко	256
«Крик півнів у Месхеті...». Переклала С. Йовенко	256

Нодар Джалагонія (нар. 1934)

Плач каменя. Переклав Б. Олійник	257
Наша вулиця. Переклав Б. Олійник	257
Смерть дороги. Переклав Б. Олійник	258
«Роки стирають пензлем...». Переклав Б. Олійник	258

Емзар Квіташвілі (нар. 1936)

Сірано де Бержерак. Переклала С. Йовенко	258
«А ті жінки...». Переклала С. Йовенко	259
Маски. Переклав В. Мордань	259
Акробат. Переклав В. Мордань	259
Поет. Переклав В. Мордань	260

Нелі Габрічідзе (нар. 1938)

Роздуми фрески. Переклав В. Забаштанський	260
Натія. Переклав В. Забаштанський	261
Пташечка. Переклав В. Забаштанський	261
«Лежить на березі...». Переклав В. Забаштанський	262

Мурман Джгубурія (нар. 1938)

«Він стоїть серед поля...». Переклав Г. Халимоненко	262
«Земля нагрілась...». Переклав Г. Халимоненко	262
«Хто тебе збудив...». Переклав Г. Халимоненко	262
Про неримований вірш. Переклав Р. Чілачава	263
Коли в судинах заграє кров... Переклав Р. Чілачава	263

Мамука Ціклаурі (нар. 1938)

Амірані. Переклав Р. Чілачава	263
Вітри, вітри, вітри... Переклав Р. Чілачава	263
Найдревніший цей меч. Переклав Р. Чілачава	264

Звіад Гамсахурдіа (1939—1993)

Твоя посмішка. Переклав П. Осадчук	264
Із циклу «Герентій Гранелі»	
Пам'ять. Переклав П. Осадчук	264
Агонія. Переклав П. Осадчук	265
Самотність. Переклав П. Осадчук	265
«Небо гратами дивиться в нас...». Переклав П. Осадчук	265
Жовтий будинок. Переклав П. Осадчук	266
Безсонна ніч. Переклав П. Осадчук	266
Втеча. Переклав П. Осадчук	266
Гобелен вітру. Переклав П. Осадчук	266
Ранок круків. Переклав П. Осадчук	267
Апокаліптичний жах. Переклав П. Осадчук	267
Епітафія. Переклав П. Осадчук	267
Всевишній. Переклав П. Осадчук	267

Іза Орджонікідзе (нар. 1939)

Бабуся. Переклав Д. Павличко	268
Травень, Картлі. Переклав Д. Павличко	268
Картлі стоїть під сонцем. Переклав Д. Павличко	268
Перед дощем. Переклав Д. Павличко	269
«Навіщо скелям...». Переклав Д. Павличко	269

Лія Стуруа (нар. 1939)

На аеродромі. Переклав Г. Халимоненко	269
Самотня жінка. Переклав Г. Халимоненко	270
Смерть. Переклав Г. Халимоненко	270
«Як ото раптом сніг...». Переклав Г. Халимоненко	270

Бесік Харанаулі (нар. 1939)

Поет. Переклав Р. Чілачава	271
«Чужий — наче уссурійський єнот...». Переклав Р. Чілачава	271
«Спокійно, спокійно ходи...». Переклав Р. Чілачава	271
«Ось подивись...». Переклав Р. Чілачава	271
Правда. Переклав Р. Чілачава	271
«Строкате телятко...». Переклав Р. Чілачава	271
Кохання. Переклав Р. Чілачава	271
Перифраз. Переклав Р. Чілачава	272
Фрагмент. Переклав Р. Чілачава	272

Гено Каландія (нар. 1940)

Вітмен. Переклав Ю. Сердюк	272
«Вечорами...». Переклав Ю. Сердюк	272
За тополями. Переклав Ю. Сердюк	273

Тедо Бекішвілі (1941—1992)	
Сніг. Переклав М. Вінграновський	273
Ти злякався. Переклав М. Вінграновський	273
Стіна. Переклав М. Вінграновський	274
Осінь. Переклала С. Жолоб	274
Невже. Переклав Р. Чілачава	274
Рана. Переклав Р. Чілачава	274
«В сусідній кімнаті...». Переклав Р. Чілачава	274
Ділар Івардава (нар. 1941)	
Древу. Переклав Л. Череватенко	275
Армазі. Переклав Л. Череватенко	275
Смерть листка. Переклав Л. Череватенко	275
Журавлі. Переклав Л. Череватенко	275
«Ті дні не зникли...».	
Переклав Л. Череватенко	276
«На твоїй груді...». Переклав Л. Череватенко	276
Джарджі Пховелі (нар. 1943)	
«Люди плечима несуть високі...».	
Переклав Г. Халимоненко	276
Ліс. Переклав Г. Халимоненко	277
Балада про стежку, що не вернулася.	
Переклав В. Підпалій	277
Лашарі. Переклала Л. Грицик	277
Вечір. Переклав В. Підпалій	277
Гурам Петріашвілі (нар. 1943)	
«Ех, дорогий мій...». Переклав Р. Чілачава	278
«Якщо я заздрю комусь...».	
Переклав Р. Чілачава	278
«Ввечері ескалатор метро...».	
Переклав Р. Чілачава	278
«В театрі вимкнули світло...».	
Переклав Р. Чілачава	278
Кицька-копилка. Переклав Р. Чілачава	278
Едуард Паліані (нар. 1943)	
Георгій Саакадзе перед Марткопською битвою.	
Переклав Б. Чіп	279
«Вже перемчав, прорвавши небокрай...».	
Переклав Б. Чіп	279
«І знову та ж ніч однолика ступа...».	
Переклав Б. Чіп	279
Гві Алхашвілі (нар. 1944)	
Історія. Переклав Б. Чіп	280
«Б'юся в брудному вікні...». Переклав Б. Чіп	280
Ісикава Такубоку. Переклав Б. Чіп	280
«Підступно, зрадно продали...».	
Переклав Б. Чіп	281
Хвороба. Переклав Р. Чілачава	281
Джаба Асатіані (1945—2004)	
Згадаю... Переклав П. Мовчан	281
Айстри. Переклав П. Мовчан	281
Налицина. Переклав П. Мовчан	282
Дзеркало. Переклав П. Мовчан	282
«Живу у промені ще й досі...».	
Переклав П. Мовчан	282
«І горнеться неначе друг...».	
Переклав П. Мовчан	282
Рене Каландія (нар. 1945)	
Син Божий. Переклав Р. Чілачава	282
«Останнє запитання...».	
Переклав Р. Чілачава	283
Ностальгія. Переклав Р. Чілачава	283
Зугдіді, вул. Кутаїська, 58.	
Переклав Р. Чілачава	283
Заур Молашвілі (нар. 1946)	
Посудина гріха. Переклав Р. Чілачава	284
«Я йду з того часу...». Переклав Р. Чілачава	284
«Підведись і хоч раз глянь у мій бік...».	
Переклав Р. Чілачава	284
«Як це просто...». Переклав Р. Чілачава	285
У фортеці Рухі. Переклав Р. Чілачава	285
Світила. Переклав Р. Чілачава	285
Напис на книзі Рабіндраната Тагора «Бенгалія».	
Переклав М. Луків	285
Кінь. Переклав М. Луків	285
Варіації казок. Переклала С. Жолоб	286
Вахтанг Харчілава (нар. 1948)	
«Ти не збагнеш...». Переклав М. Луків	286
Тихий грузин. Переклав М. Луків	286
В монастирі Давида Гареджі. Переклав М. Луків	287
«Вивільняю поля...». Переклав В. Кордун	287
«Колхи прадавні косили траву...».	
Переклав В. Кордун	287
«Ми — дощі». Переклав В. Кордун	287
Рауль Чілачава (нар. 1948)	
Я свідчу. Переклав П. Осадчук	288
Прокрустові діти. Переклав С. Борщевський	288
Тихому могильнику. Переклав П. Засенко	288
Сатана-поліглот. Переклав І. Римарук	288
Адреси. Переклав Б. Чіп	289
Вік. Переклав П. Осадчук	289
Вище підозрінь. Переклав М. Вінграновський	289
Ніч на березі моря. Переклав І. Драч	289
Коло. Переклав М. Бажан	290
Місце зустрічі. Переклав П. Засенко	290
Іуда. Переклав В. Герасим'юк	290
Багатур Арабулі (нар. 1948)	
Осінь. Переклав Р. Чілачава	291
«Немов сполоханий жираф...».	
Переклав Р. Чілачава	291
Поет. Переклав Р. Чілачава	291
«Залітайте до мене, сніжинки...».	
Переклав Р. Чілачава	291

Пам'яті друга. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	291	«Вистрелили в птаха, і забилась...».	
«Як наректи цю осінь...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	291	<i>Переклав Р. Чілачава</i>	293
Гурам Одішарія (нар. 1951)		Даліла Бедіанідзе (нар. 1952)	
Пейзаж. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	Літала пташка. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	293
«Спраго, подруго наша...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	Фольклорна варіація. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	294
Роздуми дитини, котра йде до дитячого садка.		«Пенелопа чекає Одиссея...».	
<i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	<i>Переклав Р. Чілачава</i>	294
«Чуєш, це я — людина, кохає тебе...».		Фрагмент із настрою. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	294
<i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	«Бібліотека і аптека — поруч».	
«Нам добре відомо...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	<i>Переклав Р. Чілачава</i>	294
«Три дні дощило...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	Маквала Гонашвілі (нар. 1959)	
«Головне, не поспішати...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	Кохання. <i>Переклала Г. Чубач</i>	295
«Вже вирішено...». <i>Переклав Р. Чілачава</i>	292	Кам'яне місто. <i>Переклала Г. Чубач</i>	295
Вирій. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	293	Химерний сон. <i>Переклала Г. Чубач</i>	296
«Час від часу я і вино шепочемось...».		Мій князю, я багато не прошу.	
<i>Переклав Р. Чілачава</i>	293	<i>Переклала С. Майданська</i>	296
З невідправленого листа. <i>Переклав Р. Чілачава</i>	293	З придуманим щастям. <i>Переклала С. Майданська</i>	296
«Ви, мабуть, здогадуєтесь...».		Відчуження. <i>Переклала С. Майданська</i>	297
<i>Переклав Р. Чілачава</i>	293	Чи щаслива? <i>Переклав Р. Чілачава</i>	297
«Дитино, відчинені між нами двері...».		Словник	298
<i>Переклав Р. Чілачава</i>	293		

Літературно-художнє видання

ЗОЛОТИЙ ВИНОГРАДНИК

Антологія грузинської поезії

Ідея видання, упорядкування, передмова,
коментарі та загальна редакція
доктора філологічних наук, професора,
заслуженого діяча мистецтв України

Рауля Чілачави

Художній редактор *Кость Лавро*

Редагування та коректура *Тетяна Білецька*

Комп'ютерна верстка *Марини Мяснікової*

Підписано до друку 27.12.2005.

Формат 60x90¹/₈. Гарнітура Академіка. Друк офсет.

Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 39,00.

Умовн. фарбовідб. 40,00. Обл.-вид. арк. 35,00.

Тираж 1500 прим. Зам. 212.

Державне спеціалізоване видавництво
художньої літератури «Дніпро».
01034, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Свідоцтво № 02473116 від 23.11.95.

Комп'ютерні форми виготовлені
у видавництві «Дніпро»

ДП Видавництво і друкарня «Тавріда».
95040, м. Сімферополь, вул. Генерала Васильєва, 44.

Золотий виноградник

З-80 Антологія грузинської поезії.— К.: Дніпро, 2005.— 312 с.: фото.

ISBN 966-578-141-3

У книзі представлено кращі твори грузинської поезії від давнини до сучасності у перекладі українських поетів.

З $\frac{4702170102-006}{205-2005}$ Без оголош.

ББК 84Гр5

Рауль Чілачава

Поет, перекладач, літературознавець, публіцист. Член Спілок письменників України та Грузії з 1974 року. Тривалий час перебував на творчій роботі: займався поезією, перекладацькою, науково-дослідницькою та громадською діяльністю в галузі українсько-грузинських взаємин. З 1992 року на державній службі. Нині – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Латвії. Нагороджений орденами та медалями України, має міжнародні відзнаки, лауреат кількох літературних премій.

Рауль Чілачава – доктор філологічних наук, професор, академік Академії національних і соціальних відносин Грузії, заслужений діяч мистецтв України. Автор понад 80 книжок – поетичних, перекладних, наукових, публіцистичних. Пише і перекладає грузинською й українською мовами.

რაულ ჩილაჩავა

პოეტი, მთარგმნელი, ლიტერატურათმცოდნე, პუბლიცისტი. უკრაინისა და საქართველოს მწერალთა კავშირების წევრი 1974 წლიდან. ხანგრძლივად იმყოფებოდა შემოქმედებით სამუშაოზე – წერდა ლექსებს, ეწეოდა მთარგმნელობით, სამეცნიერო-კვლევით და საზოადოებრივ საქმიანობას ქართულ-უკრაინულ ურთიერთობათა სფეროში. 1992 წლიდან იმყოფება სახელმწიფო სამსახურში. ამჟამად უკრაინის საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩია ლატვიაში. დაჯილდოებულია უკრაინის ორდენებითა და მედლებით, აქვს საერთაშორისო ჯილდოები და რამდენიმე ლიტერატურული პრემია.

რაულ ჩილაჩავა არის ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ეროვნულ და სოციალურ ურთიერთობათა აკადემიის აკადემიკოსი, უკრაინის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე. ავტორია ოთხმოცზე მეტი პოეტური, ნათარგმნი, სამეცნიერო და პუბლიცისტური წიგნისა. წერს და თარგმნის ქართულად და უკრაინულად.

ДНІПРО

DNIPRO